

ACADEMIA
DE ȘTIINȚE
SOCIALE
ȘI POLITICE
A REPUBLICII
SOCIALISTE
ROMÂNIA

REVISTA DE ISTORIE

DIN SUMAR:

30 DE ANI DE LA VICTORIA ASUPRA FASCISMULUI

ULTIMUL CONFLICT MONDIAL—DESFĂȘURARE ȘI CONSECINȚE

General-maior EUGEN BANEA

Lt.-major MIHAIL I. IONESCU

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND ISTORIOGRAFIA PARTICIPĂRII ROMÂNIEI LA RĂZBOIUL ANTIHITLERIST

FLORIN CONSTANTINIU

MĂRTURII DOCUMENTARE INEDITE PRIVIND SITUAȚIA INTERNAȚIONALĂ A ROMÂNIEI ÎN 1942—1944

SERGIU COLUMBEANU

PARTICIPAREA ROMÂNIEI LA CONFERINȚA DE LA PARIS ÎN VEDEREA ÎNCHEIERII TRATATULUI DE PACE CU NAȚIUNILE UNITE

GHEORGHE TUȚUI

98 DE ANI DE LA PROCLAMAREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚĂ REFLECTAT ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DIN SECOLUL TRECUT

NICHITA ADĂNILOAI

DOCUMENTAR
VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

RECENZII
ÎNSEMNĂRI
BULETIN BIBLIOGRAFIC

5

TOMUL 28

1975

www.dacoromanica.ro
EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
SECȚIA DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE

COMITETUL DE REDACȚIE

VASILE MACIU (*redactor responsabil*); ION APOSTOL (*redactor responsabil-adjunct*); NICHITA ADĂNILOAIIE; LUDOVIC DEMÉNY; GHEORGHE I. IONIȚĂ; VASILE LIVEANU; AUREL LOGHIN; TRAIAN LUNGU; DAMASCHIN MIOC; ȘTEFAN OLTEANU; ARON PETRIC; ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU; POMPILIU TEODOR (membri).

Prețul unui abonament este de 240 lei.

În țară abonamentele se primesc la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI, Calea Victoriei 125, sectorul 1.

La revue „REVISTA DE ISTORIE” paraît 12 fois par an. Toutes des commandes de l'étranger pour les ouvrages parus aux Editions de l'Académie de la R.S. Roumanie seront adressés à ILEXIM—SERVICE Export—Import Presse, P O BOX 2001, 64—66, Calea Griviței Bucarest, Office postal 12 Roumanie.

En Roumanie vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență, se vor trimite pe adresa Comitetului de redacție al revistei „REVISTA DE ISTORIE”. Apare de 12 ori pe an.

Începând din ianuarie 1974, „Studii. Revistă de istorie” apare în continuare cu titlul de „Revista de istorie”.

Adresa redacției :
B-dul Aviatorilor, nr. 1
București, tel. 50.72.41

www.dacoromanica.ro

REVISTA DE ISTORIE

TOM. 28, 1975, NR. 5

S U M A R

30 DE ANI DE LA VICTORIA ASUPRA FASCISMULUI

- General-maior EUGEN BANTEA, Lt.-major MIHAIL E. IONESCU, Ultimul conflict mondial—desfășurare și consecințe. 633
- FLORIN CONSTANTINIU, Considerații privind istoriografia participării României la războiul antihitlerist 647
- SERGIU COLUMBEANU, Mărturii documentare inedite privind situația internațională a României în 1942—1944. 657
- GHEORGHE ȚUȚUI, Participarea României la Conferința de la Paris în vederea încheierii tratatului de pace cu Națiunile Unite 671

98 DE ANI DE LA PROCLAMAREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

- NICHITA ADĂNILOAIE, Războiul pentru independență reflectat în istoriografia românească din secolul trecut 689

DOCUMENTAR

- MIHAIL RUSENESCU, Primele luni de activitate a guvernului dr. Petru Groza (7 martie — 9 mai 1945). Cronologie 709

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

- Activitatea Institutului de istorie „N. Iorga” în anul 1974; Publicațiile membrilor Institutului de istorie „N. Iorga” pe anul 1974; Comunicări prezentate de membrii Institutului de istorie „N. Iorga” la manifestări științifice interne și internaționale în cursul anului 1974 733

RECENZII

- General-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU, colonel dr. ILIE CEAUȘESCU, colonel dr. VASILE MOCANU, *Activitatea Partidului Comunist Român în armată. 1921—1944*, București, Edit. militară, 1974, 320 p. (*Constantin Căzănișteanu*) 763

- GH. ZAHARIA, L. VAJDA, GH. I. BODEA, P. BUNTA, MARIA COVACI, L. FODOR, A. SIMION, GH. ȚUȚUI, *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei (septembrie 1940—octombrie 1944)* Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1974, 254 p. (*Traian Udrea*) 765
- B. G. SOLOVIEV, *Wehrmacht na puti k gibeli*, Moscova, Izd. „Nauka”, 1973, 312 p. (*Alvina Lazea*) 769
- * * * *Deutschland im Zweiten Weltkrieg* (Germania în cel de-al doilea război mondial), vol. I, Berlin, Akademie Verlag, 1974, 644 p. (*Dumitru Tuțu*) 771

ÎNSEMNĂRI

- Istoria României** — * * * *Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică*, București, Edit. militară, 1974, 395 p. (*T. Udrea*); General-maior EUGEN BANTEA, *Insurecția română în jurnalul de război al grupului de armate german „Ucraina de sud”*, București, Edit. militară, 1974, 203 p. (*Fl. Constantin*); * * * *Tradiții ale poporului român de solidaritate și prietenie cu poporul chinez*, București Edit. politică, 1973, 478 p. (*Mihai Opreșescu*) *Siebenbürgisches Archiv*. Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Dritte Folge. Band 10. Beiträge zur siebenbürgischen Kultur. *Stephan Ludwing Roth Bibliographie*. Sonderdruck —, Böhlau verlag Köln, Wien, 1974, 100 p., (*Vasile Maciu*); **Istoria Universală** — PETER CALVOCORESSI and GUY WINT, *Total War. Causes and Courses of the Second World War*, London, Allen Lane, The Penguin Press, 1972, 959 p. (*Nicolae Dascălu*); JEAN FREYMOND, *Le III-e Reich et la reorganisation économique de l'Europe 1940—1942. Origines et projets*, Geneve, A. W. Sijthoff-Leiden, 1974, XXII + 302 p. (*Constantin Șerban*); O. V. SEROVA, *Italiya i antigitlerovskaja koaliciya. 1943—1945*, (Italia și coaliția antihitleristă. 1943—1945), Moscova, Izd. „Nauka”, 1973, 272 p. (*Alvina Lazea*); DANIEL BOURGEOIS, *Le Troisième Reich et la Suisse. 1933—1941*, Neuchatel, Editions de la Baconniere, 1974, 463 p. (*D. Nicolae*); AXEL KUHN, *Hitless außenpolitisches Programm. Entstehung und Entwicklung 1919—1939*, Stuttgart, Ernst Klett Verlag, 1970, 286 p. (*Ioan Talpeș*) 777
- BULETIN BIBLIOGRAFIC (*Liliana Cojocaru*) 702

REVISTA DE ISTORIE

TOME 28, 1975, N° 5

S O M M A I R E

30e ANNIVERSAIRE DE LA VICTOIRE SUR LE FASCISME

- Général-major EUGEN BANTEA, Lieutenant-major MIHAIL E. IONESCU, Le dernier conflit mondial — déroulement et conséquences 633
- FLORIN CONSTANTINIU, Considérations concernant l'historiographie de la participation de la Roumanie à la guerre antihitlérienne 647
- SERGIU COLUMBEANU, Témoignages documentaires inédits concernant la situation internationale de la Roumanie en 1942—1944 657
- GHEORGHE ȚUȚUI, Participation de la Roumanie à la Conférence de Paris en vue de la conclusion du traité de paix avec les Nations Unies 671

98e ANNIVERSAIRE DE LA PROCLAMATION DE L'INDEPENDANCE D'ETAT DE LA ROUMANIE

- NICHITA ADĂNILOAIIE, La guerre pour l'indépendance reflétée dans l'historiographie roumaine du siècle dernier 689

DOCUMENTAIRE

- MIHAI RUSENESCU, Les premiers mois d'activité du gouvernement dr. Petru Groza (7 mars — 9 mai 1945). Chronologie 709

LA VIE SCIENTIFIQUE

- L'activité de l'Institut d'histoire „N. Iorga” pendant l'année 1974; Les publications des membres de l'Institut d'histoire „N. Iorga” pendant l'année 1974; Communications présentées par les membres de l'Institut d'histoire „N. Iorga” à diverses manifestations scientifiques internes et internationales au cours de l'année 1974 733

COMPTES RENDUS

- Général-major dr. CONSTANTIN OLTEANU, colonel dr. ILIE CEAUȘESCU, colonel dr. VASILE MOCANU, *Activitatea Partidului Comunist Român în armată, 1921—1944* (L'activité du Parti Communiste Roumain déployée dans l'armée. 1921—1944), Bucarest, Editions militaires, 1974, 320 p. (*Constantin Căzănișteanu*) 763

- GH. ZAHARIA, L. VAJDA, GH. I. BODEA, P. BUNTA, MARIA COVACI, L. FODOR, A. SIMION, GH. ȚUȚUI, *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei (septembrie 1940— octombrie 1944)* (La résistance antifasciste dans la partie septentrionale de Transylvanie (septembre 1940 — octobre 1944), Cluj-Napoca, Éditions Dacia, 1974, 254 p. (*Tratat Udrea*) 765
- B. G. SOLOVIEV, *Wehrmacht na puti k gibeli* (Le Wermacht en voie de disparition), Moscova, Izd. „Nauka”, 1973, 312 p. (*Alvina Lazea*) 769
- • • *Deutschland im zweiten weltkrieg* (L’Allemagne dans la deuxième guerre mondiale), tome I, Berlin, Akademie Verlag, 1974, 664 p. 771

NOTES

- Histoire de Roumanie** — • • • *Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică* (L’insurrection d’Août 1944 et sa signification historique), Bucarest, Éditions militaires, 1974, 395 p. (*Tr. Udrea*); Général-major EUGEN BANTEA, *Insurecția română în jurnalul de război al grupului de armată german „Ucraina de sud”* (L’insurrection roumaine dans le journal de guerre du groupe d’armée allemand „L’Ukraine du Sud”), Bucarest, Éditions militaires, 1974, 203 p. (*Fl. Constantin*); • • • *Tradiții ale poporului român de solidaritate și prietenie cu poporul chinez* (Traditions du peuple roumain de solidarité et d’amitié avec le peuple chinois), Bucarest, Éditions politiques, 1973, 478 p. (*Mihai Opreșescu*); *Siebenbürgisches Archiv*. Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Dritte Folge. Band 10. Beiträge zur siebenbürgischen Kultur. *Stephan Ludwig Roth. Bibliographie*. Sonderdruck —, Böhlau verlag Köln, Wien, 1974, 100 p. (*Vasile Maciu*); **Histoire Universelle**. — PETER CALVOCORESSI and GUY WINT, *Total War. Causes and Courses of the Second World War*, London, Allen Lane, The Penguin Press, 1972, 959 p. (*Nicolae Dascălu*); JEAN FREYMOND, *Le IIIe Reich et la réorganisation économique de l’Europe 1940—1942. Origines et projets*, Genève, A. W. Sijthoff-Leiden, 1974, XXII+302 p. (*Constantin Șerban*); O. V. SEROVA, *Italia i antighiterovskaja koalicija. 1943—1945*, (L’Italie et la coalition antihitlérienne 1943—1945), Moscova, Izd. „Nauka”, 1973, 272 p. (*Alvina Lazea*); DANIEL BOURGEOIS, *Le Troisième Reich et la Suisse. 1933—1941*, Neuchatel, Éditions de la Baconnière, 1974, 463 p. (*D. Nicolae*); AXEL KUHN, *Hitlers außenpolitisches Programm. Entstehung und Entwicklung 1919—1939*, Stuttgart, Ernst Klett Verlag, 1970, 286 p. (*Ioan Talpeș*) 777
- BULLETIN BIBLIOGRAPHIQUE (*Liliana Cojocaru*) 793

ULTIMUL CONFLICT MONDIAL — DESFĂȘURARE ȘI CONSECINȚE

DE

General-maior EUGEN BANTEA
Locotenent-major MIHAIL E. IONESCU

Dimensiunile și conținutul procesului istoric încheiat acum 30 de ani — componenta europeană, principală, a celui de-al doilea război mondial — capătă relief dacă se ia în considerare că, în pofida intervalului temporal respectabil, trei decenii, înfruntarea planetară începută în 1939 nu constituie nici azi doar amintire istorică, fapt cantonat exclusiv în trecut. Într-adevăr, confruntarea în cauză își prelungește în fel și chip prezența, se revarsă încă pe diverse canale în actualitate, măcar și prin faptul că cu protagoniștii înfrinți — Germania și Japonia — nu s-a încheiat încă un tratat general de pace sau nici un fel de tratat. După cum, ca să se înțeleagă anumite desfășurări politice de pe arena internațională actuală, modalitatea constituirii actualului raport de forțe de pe plan mondial, marile ascensiuni de putere intervenite pe seama marilor căderi de putere, pe scurt, liniile majore ale peisajului politic internațional de azi, este absolut necesar să se adîncească sensurile conflictului din anii '39 — '45 ai veacului nostru.

Nu numai atît. Acest război — fără a uita un moment latura sa malignă, răvășitoare, nesăbuirea cu care a dezagregat și traumatizat substanța umană a globului, rațiunea de existență a planetei, cu care a spulberat atîta capital de inteligență umană materializată — a fost declanșatorul unor uriașe mutații pe planuri care la prima vedere nu au nici o contingență cu cîmpurile de bătălie. Decolonizarea sau, mai precis, amplul proces de redobîndire a libertății naționale a popoarelor subjugate și-a pus amprenta pe primele două decenii postbelice, iar azi sîntem martorii lichidării ultimelor vestigii coloniale. Revoluția științifică și tehnică contemporană, ale cărei rezultate asupra tuturor fațetelor macrocosmosului uman sînt de nebănuît, își are tocmai în anii belici un start vizibil (cucerirea spațiului cosmic a beneficiat de realizările tehnice ale războiului mondial, S. U. A. folosind, de pildă, pînă în anul 1952, în programul lor de cercetări spațiale, racheta germană V-2).

Găsim, firește, configurația cauzală a celui de-al doilea război mondial în evenimentele perioadei interbelice. Seismele sociale pe care le-a proiectat primul mare război al secolului nostru au catalizat opoziția între sisteme social-economice și ideologii contradictorii, care s-au altoit

vechilor conflicte de putere pe plan mondial. Vocația socialistă, care a cunoscut începutul materializării odată cu Marea Revoluție Socialistă rusă din Octombrie, și-a adăugat uriașei sale forțe de penetrație spirituală resursele practic nelimitate ale unei țări bicontinentale și și-a afirmat puternic, cu tot purgatoriul unui devastator război civil și împotriva intervenției străine, opțiunea de a construi, în conformitate cu marxism-leninismul, o societate fără exploatare, asupra, opresiune. În același interval cronologic capitalismul monopolist de stat, devenit în ultimele decenii anterioare unică sursă de măceluri mondiale, a secretat într-o parte a ariei sale veninul fascismului ca formă nouă, specifică de conservare a proprietății private și dominației politice a marii burgezii. Prin „revoluții” de operetă — vezi Italia — sau pe fundalul luptei cu un adversar ideologic dezbinat de minime diferențieri doctrinare — vezi Germania —, exploatând abil și demagogic nemulțumirea maselor flămânde de schimbare, speculând sentimentele de frustrare pe care le-au inoculat unor state prevederile tratatelor de la Paris, sprijinit financiar de oculte grupări chiar din țările occidentale menite să fie unele din țintele expansiunii fascismelor, acest regim a parvenit la putere într-o serie de țări. Punerea în aplicare a unor puncte programatice ale sale — implementarea cărora a devenit politică de stat acolo unde fascismul s-a înstăpinit — a izbit dur mentalitatea europeană depozitară a unui fond de conștiință constituit de secole de civilizație umanistă care, parțial, și-a găsit multă vreme suportul ideologic în mentalitatea creștină. Astfel, exterminarea unor popoare întregi, motivată pe pseudoștiințifice diferențieri de rasă ori intoleranță ideologică, promovată de cei care ținteau primordialitate planetară, urma să dea războiului, urzit deliberat de fascism, caracteristici de sălbăticie și bestialitate nemaîntâlnite, cel puțin la această scară și în această arie a lumii care e Europa și America de nord.

Dominantele fascismului, —cărui comunismii, îndeosebi prin celebra formulă a lui Dimitrov de la Congresul al VII-lea al Internaționalei comuniste din 1935, i-a dat o formulare pregnantă de expresie a celor mai reacționare cercuri ale capitalismului, de forță de șoc a refacerii domniei mondiale a acestuia, asaltat de evoluția obiectivă a istoriei¹—, au fost surprinse încă de atunci în evoluția lor malefică de adversarii săi ireducibili, comunismii, facilitând, cel puțin teoretic, găsirea unor căi și metode eficiente de blocare a ascensiunii lui sau de lichidare.

Peisajul social-politic și ideologic interbelic ar fi incomplet fără relevarea unei alte componente importante : democrația de tip occidental burghez, originată în principiile lansate în declarația de independență americană și în cartă fundamentală a revoluției franceze de la 1789. Conservând acea mentalitate de esență umanistă cărui raționalismul secolelor 17 și 18 și principiile liberale i-au conferit o nouă vitalitate, smulându-i învelișul mistic și dogmatic, democrația burgheză s-a găsit pe o platformă opusă fascismului promotor al lichidării drepturilor cetățenești,

¹ Cf. Miclos Lackó, *Le fascisme — les fascismes en Europe centrale-orientale*, Editions „Nauka”, Direction de la littérature et de la philosophie, 1967, p. 2 — 4; idem, *Ostmitteleuropäischer Faschismus*, in „Vierteljahrshette für Zeitgeschichte”, XXI (1973), 1, p. 39 — 51.

al suprimării libertății de gândire, al edificării unui stat de factură cazon-polițistă².

În sfârșit, mai trebuie amintită și o altă dominantă interbelică în planul politic, aflată în strinsă legătură cu ascensiunea fascismului și cu aplicarea practică a programului acestuia, și anume militarismul. Revanșismul, politica de cuceriri teritoriale — intenționată și ca un mijloc eficace de răspândire a fascismului —, întronarea supremației „rasei superioare”, „rasei de stăpîni”, cu alte cuvinte războiul ca unic mijloc de cucerire a dominației mondiale urmărită de purtătorii materiali ai acestui fenomen politic au potențat, firesc, o ascensiune rapidă a militarismului. Într-o altă arie planetară a înfruntării belice din anii 1939 — 1945 fascismul a îmbrăcat tocmai această haină, ceea ce a îngreunat însuși efortul de elucidare a esenței lui politice. Militarismul nipon — este neîndoielnic —, promovînd aceeași politică sălbatică de cuceriri, urmărind sugrumarea libertății naționale a popoarelor, s-a situat pe aceleași coordonate politice ca și fascismo-nazismul european³.

Retrospectiva luptei duse pentru înfrîngerea fascismului ne face mai bine să înțelegem de ce în perioada postbelică în diverse state învingătoare dezvoltarea pronunțată a organismelor militare, inclusiv relativa lor autonomizare, avea să constituie unul din factorii propulsori ai unor focare de război pe întinsul planetei, ai politicii de forță și dictat pe plan internațional, generatoare a unui climat politic instabil, ceea ce, evident, este și o consecință a polarizării de putere rezultate din ultimul mare conflict mondial.

Programul fascist⁴ — întruchipat cel mai bine în politica expansionistă pe plan extern și în constituirea statului totalitar în interior —, aplicarea lui au determinat o nouă regroupare a factorilor de putere de pe arena internațională; a putut astfel interveni depășirea practică a schemei inevitabilității confruntării militare directe între cele două sisteme — capitalist și socialist — așa cum era aceasta prefigurată de anumite linii de forță ale istoriei interbelice. După ce, rînd pe rînd, diverse puteri au cochetat cu

² Ascensiunea fascismului este văzută de istorici și teoreticieni occidentali din cele mai diverse unghiuri: ca marcînd o criză a regimului liberal — cf. Ernst Nolte, *La Crisi dei regimi liberali e i movimenti fascisti*, il Mulino, Bologna, 1970; ca reprezentînd „dreapta” într-un clasic „trio” de forțe politice, comunismul constituind „stînga”, iar forțele politice burgheze liberale „centrul” — cf. *The Political Right*, edited by H. Rogger and Eugen Weber, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1966; etc. Abundă formulele care încearcă să-i surprindă esența, dar care definesc concepte aplicabile altor fenomene politice: „extremism radical”, „revoluționarism reacționar” sau „revoluționarism conservator”. Alții constată „absența unui concept care să definească acele mișcări autoritariste interbelice și regimuri europene care nu erau nici conservatoare nici comuniste” — cf. Henry Ashby Turner Jr., *Fascism and modernization*, în „World Politics”, vol. XXIV, number 4, July 1972; pe scurt, există o literatură extrem de bogată consacrată fascismului ca fenomen politic.

³ Henri Michel, *La seconde guerre mondiale*, tome I, P.U.F., Paris, p. 353.

⁴ Pentru programul nazist vezi K. Hildebrandt, *Le programme de Hitler et sa réalisation 1939—1942*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale”, 84, octobre 1971, p. 7—36, care oferă și bibliografia problemei; Enzo Collotti, *Germania nazistă*, Editura științifică, București, 1969, p. 166 — 172; programul fascismului italian la Edward R. Tannenbaum, *The Goals of Italian Fascism* în „The American Historical Review”, volume LXXIV, 4, April 1969; Max Gallo, *Italia lui Mussolini*, Editura politică, București, 1969, p. 314 și urm.; pentru programul expansiunii japoneze vezi F.C. Jones, *Japan's New Order in East Asia. Its Rise and Fall. 1937—1945*, Oxford University Press, 1954; Herbert Feis, *The Road to Pearl Harbor, The Coming of the War between the United States and Japan*, Princeton University Press, 1950.

imperialismul german (inclusiv în ipostaza sa hitleristă)—ilustrativă în această privință fiind, printre altele, politica de „appeasement” urmărită de marile puteri occidentale, Anglia și Franța, vis-à-vis de revendicările Germaniei și Italiei⁵—a avut loc o polarizare a centrelor de putere statală potrivit unei alte scheme—puteri fasciste și puteri antifasciste—, înjghebată nu pe criterii ideologice cât pe necesitatea stăvilirii ascensiunii puterilor fasciste spre dominația mondială.

Din acest punct de vedere trebuie întrevăzut și caracterul celui de-al doilea război mondial. Deși rămîne un punct de dispută istoriografică și inclusiv politică, caracterul acestui război a fost, de la început, legitim de partea acelor state care s-au împotrivit fascismului. El reiese cu atît mai pregnant în relief cu cît intervalul belic a evidențiat un alt fenomen de amploare și care a dat o caracteristică fundamentală înfruntării planetare. Ne referim la mișcarea de rezistență antifascistă a popoarelor, care a cuprins în vîltoarea ei cele mai largi categorii sociale și politice din țările ocupate de statele Axei, purtată sub steagul redobîndirii independenței și suveranității statale și naționale, al zădărnicii instaurării unei tiranii pînă și în gîndire, a unei nopți de o mie de ani — implicată în fapt de formula hitleristă a Reichului milenar. Printre precursori — iugoslavii și albanezii — au dat de la început acestei mișcări originalitatea recurgerii la lupta armată ca principală formă de împotrivire față de ocupant, constituirii treptate a unor forțe militare care de la partizanism au tîns să se dezvolte și în structuri regulate, smulgerii unor teritorii de sub control german — ceea ce la început naziștilor li s-a părut incredibil — și, îndeosebi, cea a instaurării unei noi forme de putere politică, revoluționară, pe aceste teritorii, ale cărei trăsături și-au avut izvorul în faptul că aici — ceea ce avea să se întîmple în multe alte părți — partidele comuniste s-au afirmat drept forța conducătoare a mișcării de eliberare de sub ocupația străină. Mișcarea de rezistență antifascistă a adus o contribuție uriașă la cucerirea victoriei asupra fascismului, astfel încît, mai ales în ultima vreme, s-a impus evidența că fascismul a capotat militar și politic sub presiunea unui cuplu de forțe, chiar dacă inegale ca pondere: rezistența și armatele de linie ale coaliției antihitleriste; apoi, această uriașă manifestare militară și politică a popoarelor împotriva fascismului și-a avut o substanțială latură socială, fundamentată pe imperativul renovării progresiste a structurilor societății⁶.

Două date din cursul celui de-al doilea război mondial poartă o semnificație aparte: 22 iunie 1941 și 7 decembrie 1941. Prima dintre ele marchează intrarea în război a U.R.S.S., determinată de agresiunea declanșată de Germania nazistă împotriva sa, după ce Reichul încălcase tratatele din august și septembrie 1939 ce legau U.R.S.S. de Germania, iar a doua intrarea în războiul mondial a Statelor Unite ale Americii ca urmare a

⁵ Cf. M. Gilbert, R. Gott, *Conciliatorii*, Editura politică, București, 1966.

⁶ Bibliografia problemei este extrem de vastă. Cităm aici și sinteza românească asupra problemei *Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial*, Editura militară, București, 1973 (al doilea volum urmează să apară în curînd). Vezi, de asemenea, Henri Michel, *La guerre de l'ombre. La Résistance en Europe*, Editions Bernard Grasset, Paris, 1970; Henri Bernard, *Histoire de la résistance européenne — la 'quatrième force' de la guerre 39 — 45*, Marabout Université, Verviers, 1968, etc. Pentru rezistența antifascistă românească vezi Gheorghe Zaharia, *Pages de la résistance antifasciste en Roumanie*, Editions Meridiane, Bucarest, 1974.

atacului japonez asupra bazei americane Pearl Harbor din Pacific. Lăsînd la o parte faptul că înglobarea acestor două state în caruselul conflictului a reprezentat expansiunea spațială maximă a războiului — ce căpăta prin aceasta dimensiuni cu adevărat mondiale —, intervenția uriașelor disponibilități spațiale, umane sau tehnologice ale celor două uriașe puteri înclina serios balanța forțelor celor două coaliții în defavoarea puterilor fasciste. Totodată, aceste două date mai semnifică un alt fapt, evident mai ales în perioada postbelică : Europa propriu-zisă înceta a mai fi punctul exclusiv de gravitație al politicii mondiale, declinul puterilor europene implicînd inexorabil o difuziune globală a puterii și, paradoxal, temporar, o maximă concentrare a ei.

În mod obișnuit se desemnează ca moment al începerii celui de-al doilea război mondial 1 septembrie 1939 cînd Germania hitleristă a atacat Polonia ⁷, dar acest moment și-a avut cîteva antecedente notabile ce trebuie luate în considerare, alcătuiind, toate, perioada de „gestație” a războiului. În Europa șirul actelor de forță comise de Germania, început cu ocuparea nepedepsită a zonei demilitarizate a Rinului la 7 martie 1936, a continuat apoi cu dezmembrarea Cehoslovaciei prin acordul de la München (28 septembrie 1938) și ocuparea ei (15 martie 1939) sau de Italia, anume ocuparea Albaniei (aprilie 1939), după ce anterior Roma declanșase în Africa agresiunea asupra Abisiniei (3 octombrie 1935); în Asia atacul Japoniei asupra Chinei (1931 și 1937), inclusiv înfruntarea sovieto-japoneză din zona Halhin-Gol (Nomonhan) probau existența „larvară” a războiului mondial cu mult înainte declanșării lui „oficiale”.

Polonia, a cărei politică anterioară se consumase în eșafodarea unui echilibru — adesea neinspirat — între cei doi mari vecini ai săi, Germania și Rusia, a fost atacată, înfrîntă, anexată și temporar ștearsă de pe harta oficială a Europei. Pe frontul de vest, deschis de Anglia și Franța la 3 septembrie 1939, aliații occidentali — pentru rațiuni care sînt încă subiect de controversă științifică și politică — s-au menținut în expectativă. Germania a continuat acțiunile de cucerire și a ocupat Norvegia și Danemarca (aprilie 1940), iar în mai 1940 a lansat un atac fulger asupra Franței, încununat de succes în 40 de zile. Înstăpînirea nazistă în vestul Europei, unde doar Anglia a mai continuat să reziste, a fost începutul unor ample mutații politice continentale. Sub acest aspect avem în față, firește, îndeosebi cazul României, pentru care vara anului 1940, cu desfășurările ei militaro-politice, a fost începutul unei tragice evoluții. Izolată, lipsită de sprijin extern, țării noastre i s-au impus importante cesiuni teritoriale. „La 26 iunie 1940, în urma unui ultimatum al guvernului sovietic, guvernul și Carol II au cedat teritoriul dintre Prut și Nistru, precum și partea de nord a Bucovinei, care au fost incluse în componența Uniunii Sovietice. A urmat impunerea dictatului fascist de la Viena, din 30 august

⁷ Pentru desfășurarea evenimentială a celui de-al doilea război mondial, cităm cîteva sinteze : *Vloraia mirovaia voina, 1939—1945 gg.*, *Voенно-istoriceskii ocerk*, pod obșcei redakției gheeneral-leitananta Platonova S.P., *Voенноe izdatelstvo Ministerstva Oboroni Soiuza S.S.R.* Moskva, 1958 ; Basil Liddell Hart, *History of the Second World War*, London, Cassell, 1970 ; Gordon Wright, *The Ordeal of Total War 1939—1945*, New York, Harper and Row, 1968 ; *Marca conflagrație a secolului XX*, Ediția II-a, Editura politică, București, 1974 ; Henri Michel, *La seconde guerre mondiale*, tome I — II, P.U.F., Paris, 1968, 1969 ; Raymond Cartier, *La seconde guerre mondiale*, Paris, Presses de la Cité, 1969 ; Gerhard Förster, Heinz Helmert, Helmut Schnitter, *Der zweite Weltkrieg*, Militärverlag der Deutschen Demokratischen Republik, Berlin 1972 ; etc.etc.

1940, prin care s-a cedat Ungariei horthyste partea de nord-est a Transilvaniei. La începutul lunii septembrie 1940 partea de sud a Dobrogei (Cadrilaterul) a fost cedată Bulgariei⁸.

România a sfințit prin a intra în orbita politică, militară și economică a Germaniei naziste.

Dar, alături de victorii rapide ale Germaniei, anul 1940 a mai consemnat și primul „rateu” al mașinii de război naziste. Ceea ce a devenit cunoscut sub numele de „bătălia Angliei” a fost eșecul tentativei germane de a crea premisa necesară — supremația aeriană — invadării și înfringerii Angliei. La 28 octombrie Italia atacă Grecia, se izbește de o rezistență redutabilă (cu atât mai notabilă, cu cât era cea a unei țări mici în fața unei — totuși — mari puteri, chiar dacă aceasta era Italia fascistă) și fascismul înregistrează un alt eșec.

În Extremul Orient militaristii japonezi, stimulați de victoriile obținute de comparații fasciști europeni asupra puterilor occidentale, încep marșul lor agresiv spre sud destinat să construiască, prin sabia samurailor, „marea sferă de coprosperitate a Asiei de sud-est” prin subjugarea popoarelor din această zonă.

În 1941, în Europa, Germania continuă șirul agresiunilor : la 6 aprilie sînt invadate Iugoslavia și Grecia, iar la 22 iunie 1941, călcînd pactul de neagresiune sovieto-german încheiat la 23 august 1939 și tratatul semnat ulterior, la 28 septembrie 1939⁹, atacă Uniunea Sovietică. Războiul mondial intră într-o nouă fază. Drang nach Osten-ul teutonic, exacerbat de ambiția hitleristă, urma să cunoască o lamentabilă înfrîngere. Blitzkriegul german, rezultat al unei evoluții teoretice a științei și artei militare în general, a tehnologiei, aplicat pentru prima dată de statele fasciste — în speță Germania — spre a atenua insuficiențele decurgînd din conjuncția factorului timp cu cel al disponibilităților materiale inferioare față de coaliția adversă¹⁰ — victorios în campaniile anterioare, avea să eșueze (Moscova 1941) și războiul sovieto-german avea să se transforme într-unul de uzură, mai ales pentru partea germană, nevoită să susțină fronturi prea lungi pentru potențialul său demografic. Germania avea să destine grosul forțelor sale terestre pe spațiile întinse din estul Europei.

Lărgirea războiului prin angajarea Uniunii Sovietice a constituit un adaus substanțial coaliției antihitleriste formate anterior. La 12 iulie 1941 s-a semnat acordul sovieto-englez intitulat „Cu privire la acțiunile comune în războiul împotriva Germaniei”, primul document a ceea ce avea să devină triumful sovieto-anglo-american. Un alt document al acestuia l-a constituit „Carta Atlanticului”, adoptată în urma discuțiilor purtate în luna august 1941 de primul ministru britanic Winston Churchill și președintele american Franklin D. Roosevelt. Publicată la 14 august 1941, această cartă includea principiile și scopurile urmărite de cele două guverne, american și englez : se declara că nu se caută obținerea de măririi teritoriale ; că ele nu doreau să facă schim-

⁸ Gh. Zaharia, Mircea Mușat, *Lupta pentru independență și unitate statală — permanență a istoriei poporului român*, în „Anale de istorie”, XXI, 1, 1975, p. 72 — 73.

⁹ Cf. *Istoria Velikoi Otecestvennoi Voini Sovetskogo Soiuza 1941—1945*, Voennoe izdatelstvo MO SSR, Moskva, 1960, p. 175—176 ; Roberto Battaglia, *La seconda guerra mondiale. Problemi e nodi cruciali*, Editori Riuniti, 1966, p. 53 — 56, 62.

¹⁰ Cf. Fernand Schneider, *Histoire des doctrines militaires*, P.U.F., Paris, 1964 ; Jean Perre, *Les mutations de la guerre moderne*, Payot, Paris, 1962 ; etc.

bări teritoriale fără voința liber exprimată a popoarelor; că respectau dreptul fiecărui popor de a-și alege forma de guvernământ; că ținteau să vadă restaurate independența și suveranitatea popoarelor cărora acestea le fuseseră călcate; că se va institui accesul liber al tuturor statelor la comerț și materii prime; că se urmărește colaborarea economică între toate națiunile, pace trainică, libertatea mărilor și oceanelor, renunțarea la utilizarea forței și dezarmarea. La 24 septembrie 1941 guvernul U.R.S.S. a dat publicității o declarație de aderare la principiile Cartei Atlanticului. La scurt timp după intrarea oficială a S.U.A. în război a fost semnată Declarația Națiunilor Unite (1 ianuarie 1942) de 26 de state aflate în război cu unele sau altele din puterile fasciste. Declarația afirma că țările semnatare se obligă să folosească toate resursele lor economice și militare împotriva țărilor agresoare și să nu încheie pace separată cu inamicul; era perfectată astfel încheierea coaliției anti-Axă, al cărei scop era zdrobirea blocului țărilor fasciste.

Coaliția fascistă consfințită prin Pactul Tripartit — 27 septembrie 1940 —, la care ulterior au aderat alte state, s-a caracterizat prin slăbiciuni congenitale: întâi, existența unei uriașe distanțe spațiale între parteneri — Japonia față de Germania și Italia —, care și-a pus amprenta și asupra obiectivelor diferite ale războiului purtat de fiecare dintre acești aliați, inclusiv necoordonarea acțiunilor agresive; apoi, o disproporție izbitoare, ca potențial militar-economic, între Germania și Italia. A avut loc — consecință a acestei disproporții — o subordonare cvasi-completă a Italiei — spre a nu mai vorbi de ceilalți sateliți — față de Germania, care a însemnat, concomitent, o dispersare cu mult peste măsura posibilităților, cu ample efecte negative, a forțelor Germaniei.

Anii 1942 — 43 înregistrează un nou curs al războiului¹¹. Pe frontul răsăritean, după ample succese germane în campania de vară, sovieticii declanșează o ofensivă de anvergură la Stalingrad, care s-a soldat cu nimicirea armatei 6 germane și decimarea altor câteva armate ale sateliților. Iar în vara anului 1943 bătălia de la Kursk, în care au fost angajate mari mase de blindate, sfinșită printr-o categorică victorie a armatelor sovietice, a consemnat trecerea definitivă a inițiativei strategice de partea ultimelor. La 8 noiembrie 1942 anglo-americanii au debarcat în Africa de nord, iar în vara anului 1943 au pus piciorul pe continentul european, prin succesive debarcări în Sicilia și Italia. În Pacific, în bătălia de la Midway (iunie 1942), forțele navale americane au obținut o victorie decisivă asupra celor japoneze. Era începutul reducerii prin forță a „patrulaterului de suficiență militară și economică” pe care încercaseră a-l edifica militaristii niponi. În China, poporul, mobilizat de partidul comunist, susține o eroică luptă anti-japoneză, cauzând ocupantului grele pierderi, obligându-l să mențină pe continent importante efective militare.

¹¹ Pentru o interesantă discuție asupra opiniilor cu drept de cetate în istoriografia mondială privind anul de cotitură al războiului și, în consecință, periodizarea întregului conflict vezi Florin Constantiniu, *Anul 1943 și periodizarea istoriei celui de-al doilea război mondial*, în „Studii și articole de istorie”, XXII, 1973, p. 146 — 150 — autorul fundamentează ipoteza că 1943 a constituit anul hotărâtor al celui de-al doilea război mondial; între opiniile mai recente asupra acestei probleme cităm pe aceea a vestgermanului Klaus Reinhardt — anume că Wehrmachtul a suferit înfrângerea hotărâtoare în iarna anilor 1941—1942 (*Die Wende vor Moskau. Das Scheitern der Strategie Hitlers im Winter 1941—1942*, Stuttgart, 1972).

Mișcarea de rezistență a popoarelor din țările ocupate s-a amplificat neconținut. Axa a fost nevoită să mențină forțe importante pentru a „pacifica” teritoriile în care patrioții macină zi de zi, ceas de ceas, mașina de război inamică prin mijloace de luptă specifice.

Amplele succese obținute în anii 1942 — 43 de forțele Națiunilor Unite, care prefigurau deznodământul războiului, au alimentat, paradoxal, calculele greșite ale conducătorilor fasciști, speranțele lor deșarte — care au dăinuit pînă la finele conflictului cînd, de exemplu, știrea morții lui Roosevelt a determinat în buncherul din Berlin al lui Hitler o adevărată explozie de bucurie¹² — într-o năruire a coaliției antihitleriste determinată de disparitate ideologică sau de divergență în scopuri. Conceptul capitulării necondiționate a Germaniei — statornicit la conferința de la Casablanca din ianuarie 1943 de W. Churchill și F. Roosevelt —, unica soluție adecvată naturii funeste a fascismului, a evidențiat ireductibilitatea opoziției țărilor Națiunilor Unite față de imperialismele fasciste, hotărîrea lor neclintită de a lichida fără compromisuri marile puteri inspirate de fascism.

1944 — 1945 au fost anii agoniei finale a fascismului. În toamna anului 1943 Italia a încheiat armistițiul și apoi s-a alăturat luptei Națiunilor Unite și, deși regimul fascist a mai fost menținut în nordul țării prin existența așa-numitei Republici din Salo, parteneritatea Italiei — în ciuda a încă 5 divizii care au mai combătut alături de germani — era o ficțiune a Axei.

Pe frontul de răsărit, teatrul principal de înfruntare armată terestră din cursul celui de-al doilea război mondial, armatele sovietice au continuat ofensivele lor nimicitoare. În vara anului 1944 este nimicit grupul de armate german „Centru”, deschizîndu-se pentru forțele sovietice ajunse pe Vistula direcția strategică Berlin. La aripa de sud eliberarea Crimeii s-a conjugat cu deplasarea aripii sudice a frontului sovieto-german în nord-estul României, între Carpații Orientali și Marea Neagră. În nord, după despresurarea Leningradului, forțele sovietice au început înaintarea de-a lungul litoralului baltic¹³.

La 6 iunie 1944 aliații occidentali au deschis, prin cea mai mare operație de debarcare a tuturor timpurilor, un nou front în Europa, abordînd cu două armate, în faza inițială, coastele normande ale Franței. Înfîngînd rezistența germană aliații se lansează într-o rapidă urmărire a inamicului spre Rin, de-a lungul unui front care se extinde mereu în iulie pentru a se reduce apoi la dimensiunile aproximative ale celui ce existase la sfîrșitul lui 1939 — începutul lui 1940 pe fațada vestică a Reichului¹⁴.

În Pacific forțele americane continuă victorios saltul din insulă în insulă stringînd cercul în jurul arhipelagului nipon. Pe continent poporul chinez nimicește în lupte dure, unități de elită ale armatei terestre japoneze.

Mișcarea de rezistență a popoarelor cunoaște o amploare fără precedent. Pe alocuri forțele de partizani preexistente se dezvoltă în armate populare de eliberare — cazul Iugoslaviei — care dețin suprafețe întinse

¹² Cf. Gerhard Boldt, *Hiller The Last Ten Days*, Arthur Barker Ltd., New York, 1973.

¹³ Pentru desfășurarea operațiilor militare pe frontul oriental european vezi *Istoriia Velikoi Otecestvennoi Voini Sovetskogo Soiuzu. 1941—1945*, Voennoe Idatelstvo MO SSR, Moskva, 1962, t. 4.

¹⁴ Cf. asupra fazei finale a războiului mondial pe teatrul occidental european Charles B. MacDonald, *The Last Offensive*, Office of the Chief of Military History, Washington, D.C., 1973.

sub controlul lor. Unități de guerilă ale patrioților—in U.R.S.S., Grecia, Albania, Polonia, Franța, Italia, Cehoslovacia, Belgia etc. — angajează puternice capacități de luptă ale inamicului, sustrate în acest fel fronturilor constituite. În momentele de amplitudine maximă a mișcării de rezistență se declanșează insurecții naționale antifasciste.

Este și cazul insurecției poporului român, începută la 23 august 1944 și victorioasă în numai 9 zile. Marea ridicare la arme a poporului român a avut, după cum se știe, efecte notabile asupra desfășurării de ansamblu a războiului european. Ea a fost pregătită de o largă coaliție de forțe politice—interesate în salvagardarea intereselor vitale ale statului și națiunii române —, care a înglobat diverse orientări ideologice — de la comuniști și social-democrați la liberali și țărăniști, precum și monarhia și cercurile susținătoare ale acesteia, inclusiv din rîndurile corpului ofițeresc. Simptomatic însă pentru ce avea să intervină ulterior în transformarea României, elementul liant al acestei coalizări naționale a fost Partidul Comunist Român, ale cărui soluții au sfîrșit prin a fi acceptate, ca cele mai realiste și eficiente, de către acești parteneri atît de eterogeni. Apariția pe avanscena vieții politice românești a proletariatului, sub călăuzirea Partidului Comunist, devenit concomitent legal și guvernamental, conferea actului de la 23 August atributele unui început de revoluție, care, într-o succesiune relativ rapidă, avea să răsfoare, în favoarea maselor muncitoare, raporturile de putere și de structurare economico-socială, debușînd în reorganizarea socialistă a societății românești. Importanța pentru declanșarea și desfășurarea victorioasă a insurecției au avut și împrejurările externe caracterizate succint mai sus. Secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta astfel că : „Un rol important în pregătirea actului de la 23 August au avut, de asemenea, condițiile internaționale. Victoriile strălucite obținute pe front de Armata Roșie, care a dat cele mai mari jertfe în această uriașă înclăstare, ducînd pe umerii ei greul războiului, înaintarea ei impetuoasă și intrarea pe teritoriul României au exercitat o puternică înrîurire asupra desfășurării evenimentelor, au dat un puternic impuls voinței de luptă a poporului român. De asemenea, un rol important în evoluția luptei antifasciste au avut debarcarea trupelor aliate, succesele înregistrate pe celelalte fronturi, precum și mișcarea generală de rezistență antifascistă, acțiunile partizanilor în țările ocupate de hitleriști, lupta maselor populare, care au dat puternice lovituri mașinii de război germane, au contribuit la înfrîngerea cotoptorilor naziști”¹⁵. Posesor al unui incontestabil caracter național, acest act de autodeterminare românească a generat cîteva aspecte unice în felul lor pe întinderea celui de-al doilea război mondial și chiar în istoria conflictelor armate. Astfel armata română — după o întoarcere de fronturi de 180° — a răsturnat practic și dispozitivul strategic nazist din sud-estul Europei, ceea ce a avut serioase consecințe asupra evoluției situației la aripa de sud a frontului sovieto-german. Amintim, între aceste rezultante, destrămarea articulării grupului de armate german „Ucraina de sud” — care a pierdut din compunerea sa două armate române, cu un efectiv de peste 430 000 oameni¹⁶ —

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 601.

¹⁶ Cf. Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 948, dosarul nr. 1 404/I, f. 23.

ceea ce a facilitat, în momentul în care trupele noastre au încetat la 23 august 1944 unilateral orice act militar în fața armatei roșii, încercuirea grosului forțelor hitleriste și nimicirea acestora. Totodată forțele armate române au lovit Reichul nu numai prin ieșirea din compunerea disponibilităților sale, ci au deschis activ ostilitățile contra ocupanților germani și a fasciștilor unguri¹⁷, au eliberat prin propriile eforturi un teritoriu de aproximativ 150 000 km pătrați — întreaga suprafață a țării aflată sub control statal românesc în acel moment al anului 1944 —, a „aruncat” cu aproximativ 800 km spre vest frontul din această parte a Europei, anume dincolo de lanțul carpatin meridional și porțiunea sudică a celui occidental, de care nașiștii au fost privați; mai mult, ei au fost handicapați de constituirea, prin efort militar insurecțional, al unui amplu cap de pod în Transilvania și Banat, cu o întindere de aproximativ 50 000 km pătrați, capabil să cuprindă concentrarea a citorva zeci de divizii românești și sovietice care să asalteze Reichul dinspre sud-est direct din cîmpia Europei centrale¹⁸. De asemenea, insurecția română a determinat o spectaculoasă reformulare a raportului de forțe între cele două coaliții în conflict. Însumînd diviziile române de care a fost lipsită coaliția hitleristă, astfel alăturate imediat luptei Națiunilor Unite, cu forțele fasciste germane nimicite sau capturate în luptele insurecționale — efective echivalente cu aproximativ 6 divizii ale Wehrmachtului — obținem un spor de 85 divizii de partea statelor care combăteau Reichul, produs exclusiv al întoarcerii de fronturi a României. Dealtminteri, Hitler însuși remarca, într-o convorbire cu „poglavnicul” croat, Anté Pavelić, că insurecția română s-a înscris în rîndul celor trei mari crize ale verii anului 1944 care au afectat grav potențialul german pe diverse planuri. Dictatorul nazist echivala astfel în însemnătate militar-strategică insurecția română debarcării aliate din Normandia și zdrobirii grupului de armate „Centru” (Bielorusia)¹⁹.

Nu mai puțin semnificative au fost consecințele politice ale mării ridicări la arme a poporului român. Bulgaria a grăbit ieșirea din Axă, Ungaria s-a angajat cu febrilitate în explorarea căilor de salvare, Finlanda se decide să urmeze exemplul românesc. Lupta de eliberare a popoarelor din Balcani sau din Europa centrală capătă un nou impuls.

Prin insurecție, care a constituit forma superioară a luptei de rezistență antifascistă a poporului român, momentul de maximă amplitudine al acesteia²⁰, ca și prin ulterioara participare la războiul antihitlerist, cu întregul ei potențial militar și economic, pînă la capitularea definitivă a Germaniei, România a adus o valoroasă contribuție la zdrobirea fascismului european²¹.

¹⁷ Cf. General-maior Eugen Bantea, *Insurecția antifascistă din România în desfășurarea generală a războiului purtat contra Reichului nazist*, în „Studii”, tomul 26, nr. 1, 1973, p. 117 — 130.

¹⁸ Cf. Colonel Constantin Nicolae, colonel în rezervă Gheorghe David, *Unele considerații cu privire la capul de pod de la nord și vest de Carpații Meridionali* (23 august — 18 septembrie 1944) în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.”, XI, nr. 6, 1965, p. 66 — 74.

¹⁹ *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler, Verstauchliche Aufzeichnungen über Unterredungen mit Vertretern des Auslandes*, herausgegeben und erläutert von Andreas Hillgruber, t. II, Frankfurt am Main, Bernard und Graefe Verlag, 1971, p. 551.

²⁰ Gheorghe Zaharia, *op. cit.*, p. 151.

²¹ Asupra laturilor multiple ale complexului insurecțional românesc vezi recent apăruta lucrare *Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică*, București, Edit. militară, 1974.

Ultimele trepidatii ale mașinii de război naziste, ofensiva din Ardeni pe frontul occidental (iarna lui 1944) și de la lacul Balaton (martie 1945) pe cel răsăritean, n-au putut face altceva decât să amine insignifiant deznădămintul inevitabil. Lansate în ofensivă în ianuarie 1945 pe porțiunea centrală a frontului oriental armatele sovietice se întâlneau la Torgau pe Elba, la 27 aprilie 1945, cu armatele americane aflate într-o înaintare pe front larg în cuprinsul Reichului dinspre vest. Înaltul comandament german capitulează necondiționat cu toate forțele sale terestre, aeriene și navale la 7 mai 1945, pe baza unui act semnat la Reims față de reprezentanții comandamentelor american, englez și sovietic. Ceremonia semnării capitulării a fost reluată, la 8 mai 1945, la Karlhorst. Războiul mondial lua sfârșit în Europa.

Conflictul din Asia se încheia la 2 septembrie 1945, când avea loc ceremonia capitulării necondiționate a Japoniei. Dar între 9 mai și 2 septembrie 1945 avuseseră loc două evenimente importante, dintre care unul cu o covârșitoare reverberație în istoria ulterioară a lumii. La 6 august 1945 americanii lansau o bombă atomică deasupra Hiroșimei, ceea ce semnala nu numai și nu atât posibilitatea unui nou curs al tehnologiei prin eliberarea energiei atomului, cât noile dimensiuni înspăimântătoare pe care le puteau căpăta eventualele noi conflagrații armate.

Al doilea eveniment era consemnat prin declarația de război făcută Japoniei de către U. R. S. S. — după denunțarea tratatului de neagresiune sovieto-japonez încheiat la Moscova în 13 aprilie 1941 — la 8 august 1945. La 9 august forțele sovietice încep înaintarea în nord-estul Chinei, iar la 12 august în Coreea.

Victoria popoarelor asupra fascismului îmbracă o semnificație deosebită. Secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta astfel că: „victoria epocală asupra fascismului în cel de-al doilea război mondial a demonstrat încă odată, la scara celei mai ample înțeleștări din cîte a cunoscut istoria, forța cu care popoarele se ridică în apărarea unei cauze drepte, adevărul incontestabil că rolul hotărâtor în făurirea istoriei, în apărarea libertății și independenței naționale îl au masele populare, milioanele și milioanele de oameni ai muncii de pretutindeni. Războiul antifascist a relevat că oricît de mare ar fi potențialul aruncat în luptă de forțele reacțiunii, oricît de puternice ar fi armatele imperialiste invadatoare, ele nu pot înfrînge voința de libertate a popoarelor, dorința acestora de a-și hotărî singure soarta”²².

Consecințele războiului în epoca postbelică dezvăluie noi fațete ale însemnătății avute de el în viața popoarelor și a lumii. Întii de toate, ca urmare a victoriilor revoluțiilor populare într-un șir de țări din Europa și Asia reorganizarea socialistă a societății s-a înfăptuit pe o arie notabilă a globului. Izvorite direct din mișcarea de rezistență antifascistă a popoarelor, revoluțiile populare, declanșate într-un șir de țări din Europa centrală și sud-estică, precum și din Asia sud-estică, prezintă un tablou interesant al corelației intern-extern în procesualitatea revoluționară. Izbucnite în condițiile existenței obiective pe plan intern a unei situații revoluționare determinată de evoluția social-politică și economică din

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Edit. politică, București, 1970, p. 377.

fiecare țară în parte, ele au beneficiat, concomitent, de victoria obținută asupra fascismului de coaliția Națiunilor Unite, în sinul căreia Uniunea Sovietică a jucat un rol hotărâtor. Aceste mutații au determinat o trăsătură dominantă a epocii postbelice: modificarea raportului de forțe pe plan internațional în favoarea democrației și socialismului. În filiație nemijlocită cu mișcarea de rezistență antifascistă a popoarelor în cursul războiului s-a dezvoltat, căpătând proporțiile unui fenomen mondial, mișcarea de eliberare națională anticolonială. Purtată de popoarele asuprite, sub stindardele eliberării naționale, independenței și instituirii suveranității populare, această mișcare a dobândit un caracter revoluționar indubitabil. Harta lumii consemnează astăzi existența unui număr de state independente incomparabil mai mare decât în perioada interbelică. Apariția lor este rezultatul destrămării sistemului colonial, eșuării tentativelor postbelice ale unor puteri adversare hitlerismului în cursul războiului de a se pune stavilă mersului înainte al istoriei, tendinței firești a popoarelor de a fi libere și independente. China, Vietnamul, India, Coreea, Algeria, Cuba consemnează tot atâtea puncte de reper al acestui nou curs al istoriei mondiale postbelice.

Epoca postbelică mai înregistrează și procesul decantării centrelor de putere pe plan mondial, în sensul micșorării numărului acestora, mai ales în anii imediat ulterioari conflictului, momentul de vîrf al fenomenului situîndu-se în epoca „războiului rece”.

Dar, paradoxal, acest fenomen a fost însoțit de un altul, la fel de puternic, anume de o largă difuziune a factorilor potențiali de reechilibrare. Apariția noilor state pe harta lumii, aspirațiile țărilor mici și mijlocii la o viață politică independentă, la libertate și suveranitate națională au materializat aceste tendințe de democratizare a relațiilor interstatuale. Astăzi viața politică internațională este caracterizată tocmai prin însemnătatea remarcabilă pe care au dobândit-o țările mici și mijlocii, o trăsătură definitorie a epocii contemporane fiind împotrivirea față de politica de forță și dictat, față de tendințele spre dominația mondială ale marilor puteri imperialiste, reacționare, neocolonialiste. Secretarul general al partidului arăta astfel că: „În lume sînt în curs mari schimbări și transformări în raportul de forțe. S-a amplificat voința popoarelor de a fi deplin stăpîne pe soarta lor, pe bogățiile lor naționale, de a folosi aceste bogății în conformitate cu interesele proprii. Totodată, a crescut hotărîrea lor de a acționa pentru instaurarea unor relații internaționale noi, bazate pe egalitate, respect al independenței, suveranității naționale, neamestec în treburile interne, pentru crearea unei ordini economice și politice mondiale noi, a unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră”²³.

Pentru România ultimul mare război al secolului nostru a avut o însemnătate aparte. În virtutea unor dezvoltări de evenimente exterioare voinței poporului nostru ea a fost angajată în conflict inițial într-o tabără care îi punea în pericol interesele vitale, s-a smuls practic din această încorsetare, a sfîrșit războiul ca țară învingătoare și a semnat pacea printre statele învinse. Experiența trecutului apropiat sau îndepărtat, clarviziunea conducătorului nostru, Partidul Comunist Român, soluțiile de politică

²³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare rostită la adunarea populară, celăfenească din Capitală*, 6 martie 1975, în *Scînteia*, XLIV, nr. 10 121 din 7 martie 1975.

internațională novatoare, înțelepte ale secretarului general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au făcut din țara noastră un promotor activ al luptei pentru eliminarea sechelelor celui de-al doilea război mondial, pentru o democratizare reală a relațiilor dintre state, pentru așezarea acestora pe principiile respectării independenței, integrității și suveranității naționale, a egalității în drepturi, respectului și avantajului reciproc. Raportul la Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român, prezentat de secretarul general al partidului, a cuprins o strălucită și lucidă analiză a situației internaționale actuale, un apel la pace și înțelegere între popoare, un îndemn, fundamentat științific, la instituirea unei noi ordini economice și politice internaționale, capabile să asigure dezvoltarea liberă și independentă a fiecărei națiuni a lumii.

LE DERNIER CONFLIT MONDIAL — DÉROULEMENT ET CONSÉQUENCES

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent de manière succincte les principaux lignes de force de l'histoire de la période de l'entre-deux-guerres qui ont conféré à la dernière conflagration mondiale le caractère d'un affrontement entre la démocratie et le fascisme. On expose les étapes du déroulement de la guerre et l'on saisit les éléments qui lui ont imprimé une note particulière dans l'évolution des conflits armés du globe. On met en évidence le mouvement de résistance des peuples asservis par les pays fascistes comme un facteur original de la physionomie du grand affrontement de six ans.

Les conséquences de la deuxième guerre mondiale — nombre d'entre elles présentes encore sur la scène mondiale de nos jours — dont l'apparition d'une autre série d'Etats socialistes en Europe et en Asie et la décolonisation — justifient l'attention accordée à la dernière conflagration planétaire non seulement sur le plan historiographique.

CONSIDERAȚII PRIVIND ISTORIOGRAFIA PARTICIPĂRII ROMÂNIEI LA RĂZBOIUL ANTIHITLERIST

DE

FLORIN CONSTANTINIU

Insurecția națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944 — deopotrivă moment glorios al luptei multisekulare a poporului român pentru apărarea independenței și început al unei noi etape în istoria națională¹ — precum și participarea României la războiul antihitlerist au făcut în ultimele trei decenii obiectul unei vaste literaturi, expresie a interesului permanent pentru unul dintre cele mai însemnate capitole ale istoriei României². Ediții de documente³, volume de memorii, studii și monografii au permis reconstituirea evenimentelor care au dus la întoarcerea armelor împotriva celui de al treilea Reich și la intrarea României în coaliția antihitleristă precum și a efortului militar și economic al țării noastre pentru zdrobirea Germaniei naziste.

Lărgirea progresivă a bazei de informații — prin investigarea minuțioasă a fondurilor de arhivă, valorificarea surselor străine tipărite iar în ultimul timp și a celor încă inedite, utilizarea critică a imensei bibliografii privind cel de-al doilea război mondial, apărute peste hotare — și diversificarea direcțiilor anchetei istoriografice au pus în lumină noi valențe istorice ale războiului antihitlerist dus de România de la 23 August 1944 până la 9 mai 1945 și au relevat însemnătatea și locul său atât în cadrul

¹ Vezi Gheorghe Zaharia, Mircea Mușat, *Lupta pentru independența și unitatea statală — permanența a istoriei poporului român* în „Anale de istorie”, 1975, nr. 1, p. 74 — 75.

² Pentru bibliografia problemei vezi locot. col. Ilie Petre, locot. col. Gh. Stoean, *România în războiul antihitlerist. Contribuții bibliografice*, București, 1971.

Prezentări sintetice în lumina celor mai recente cercetări la Gh. Zaharia, *L'insurrection nationale antifasciste d' Août 1944 et son importance* în „Revue roumaine d'histoire” XIII(1974), nr. 4, p. 589 — 606, Eug. Bantea, *La participation de la Roumanie à la guerre contre le III-e Reich (1944—1945)*, ibidem, p. 607 — 623; O amplă analiză a istoriografiei românești privitoare la cel de al doilea război mondial la Traian Udrea și Ioan Chiper, *La seconde guerre mondiale dans l'historiographie roumaine*, ibidem, p. 647 — 664. Pentru orientare bibliografică critică vezi și M. Rusenescu, *L'historiographie roumaine concernant l'insurrection antifasciste d'août 1944 et ses conséquences* în *Études d'histoire contemporaine de la Roumanie*, t. I, București, 1970, p. 110 — 132 și Aurică Simion, *Contribuții la istoriografia românească privind perioada 1940—1944 din istoria patriei* în „Anale de istorie”, XX(1974), nr. 1, p. 16 — 36. Semnalăm și două instrumente de lucru, pe cât de comode pe atât de utile pentru urmărirea desfășurării evenimentelor: V. Liveanu, E. Cimponeriu, Tr. Udrea, M. Rusenescu, *Din cronică unor zile istorice*, București, 1971 și Gh. Romanescu și Leonida Loghin, *Cronica participării armatei române la războiul antihitlerist*, București, 1971.

³ În numele libertății și prieteniei, 2 vol. București, 1970; Pentru eliberarea patriei, București, 1972

istoriei românești cît și în acela al istoriei marelui război din anii 1939—1945⁴.

Fără a intra aici într-o examinare amănunțită a contribuțiilor închinat efortului militar al României în perioada august 1944 — mai 1945, se cuvin amintite cîteva lucrări care prin abundența documentării, profunzimea analizei sau noutatea încheierilor au jalonat cercetarea, constituind — în același timp — adevăruri pe deplin cîștigate ale istoriografiei românești și punct de plecare pentru viitoare investigații. În primul rînd este de semnalat vasta și solida monografie, *România în războiul antihitlerist, 23 august 1944 — 9 mai 1945* (București, Edit. militară, 1966, 816 p.) în cuprinsul căreia s-a încercat pentru prima oară reconstituirea amănunțită, prin folosirea bogată a surselor documentare din arhivele românești, a acțiunilor de luptă ale armatei noastre împotriva trupelor naziste și horthy-ste pînă la eliberarea întregului teritoriu al României și apoi, mai departe, în Ungaria și Cehoslovacia. Această amplă cercetare a fost urmată, trei ani mai tîrziu, de un foarte bun și util compendiu, care — sprijinit și pe rezultatele noi dobîndite între timp — oferea specialiștilor și marelui public o expunere limpede și exactă a luptelor duse de armata română din zilele insurecției din august 1944, pînă la acțiunile blindatelor românești pe teritoriul Austriei, în apropiere de Viena (luptele de la Hohen-Ruppersdorf și cele de la centrul petrolifer Zisterdorf)⁵.

Odată riguros stabilită desfășurarea evenimentelor, devenea posibil și studiul operativ-tactic. El a fost remarcabil întreprins de generalul maior dr. Ion Cupșa, care a definit caracteristicile de bază ale artei operative și tacticii ale armatei române în războiul antihitlerist, procedeele și metodele întrebunțate de comandamentele și trupele române⁶.

Abordate din unghiul istoriei militare, insurecția din august 1944 și contribuția României la înfrîngerea Germaniei hitleriste reclamau concomitent și integrarea lor în contextul istoriei politice a României. Numeroasele studii și articole dedicate acestei probleme au relevat rolul decisiv al Partidului Comunist Român ca forță organizatoare și conducătoare a luptei pentru apărarea independenței naționale, împotriva politicii de expansiune și aservire desfășurate de Reichul nazist. O excelentă privire sintetică a luptei de rezistență antifascistă a poporului român, urmărită atît în succesiunea evenimentelor interne și internaționale, de la instaurarea și pînă la prăbușirea regimului nazist, cît și în contextul mișcării de rezistență din Europa centrală și de sud-est i-o datorăm lui Gh. Zaharia, care, sprijinit, pe o bogată literatură — în cadrul căreia propriile-i contribuții se disting prin noutatea curajoasă — a dat semnificația internă și externă a luptei antifasciste a poporului român⁷.

⁴ I. Chiper, *Participarea armatei române la războiul antihitlerist în memorialistica militară română*, în „Revista de istorie” t. 27 (1974), nr. 8, p. 1167 — 1189

⁵ Eugen Bantea, Constantin Nicolae, Gheorghe Zaharia, *August 1944 — mai 1945. Scurtă prezentare a contribuției României la războiul antihitlerist*, București, 1969

⁶ General-maior dr. Ion Cupșa, *Armata română pe frontul antihitlerist. Studiu operativ-tactic*, București, 1973

⁷ Gheorghe Zaharia, *România și rezistența popoarelor din centrul și sud-estul Europei în preajma și în timpul celui de al doilea război mondial în Rezistența europeană în anii celui de al doilea război mondial 1938 — 1945*, vol. I, București, 1973, p. 387—438. Vezi și lucrarea, nouă în attea privințe, Gh. Zaharia și L. Vajda (coordonatori) *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 1974

Într-un cadru și mai larg — acel al marelui conflict — a fost urmărită participarea României în prima mare sinteză românească de istorie a celui de al doilea război mondial, contribuție de valoare la studiul giganticei înclăstări de forțe din anii 1939 — 1945 ⁸.

Rezultatele remarcabile obținute în studiul participării României la războiul antihitlerist nu au însemnat, firește, și epuizarea acestei probleme ca temă de cercetare. Izvoare noi publicate sau descoperite în arhive pun la îndemâna cercetătorilor date de cel mai mare interes — uneori esențiale — pentru cunoașterea evenimentelor din lunile august 1944 — mai 1945. Pentru a da exemplul cel mai concludent, să cităm jurnalul de război al grupului de armate germane „Ucraina de sud”, care a făcut recent obiectul unei adevărate exegeze cu rezultate înnoitoare de cea mai mare însemnătate ⁹. Din adevăratul „torent” de informații pe care îl „revarsă” acest izvor — nou venit în circuitul științific al istoriografiei noastre — desprindem — spre exemplificare — o informație care, singură, dă măsura consecințelor pe cât de întinse în spațiu pe atât de adânci în conținutul lor, ale insurecției românești: la 23 August 1944, orele 11²⁰, generalul de armată Hans Friessner informa pe șeful statului-major al forțelor terestre OKH, Heinz Guderian că „linia Brăila-Focșani poate fi menținută fără dificultate” ¹⁰. Declarația generalului german este de importanță capitală: ea demonstrează în chip peremptoriu că un factor decisiv în dezagregarea frontului german în sud-estul Europei a fost insurecția română. Într-adevăr, dacă după ruperea frontului în urma ofensivei armatei sovietice, comandantul grupului de armate „Ucraina de sud” considera că „fără dificultate” poate organiza o nouă linie de apărare pe faimosul aliniament Focșani-Nămoloasă-Galați (și este evident că, aflat la fața locului și confruntat cu șocul puternic al ofensivei sovietice, nu avea de ce să manifeste un optimism inutil), înseamnă că întoarcerea armelor de către România împotriva Germaniei hitleriste a creat condițiile favorabile pentru înaintarea rapidă a Armatei Roșii dincolo de linia de apărare preconizată de grupul de armate germane din sud-estul Europei. Este semnificativ, din acest punct de vedere, că după ce fusese informat de evenimentele survenite la București în după-amiaza zilei de 23 august 1944, generalul Friessner comunica telefonic lui Hitler, la orele 23²⁵ ale aceleiași zile, propunerea sa ca „trupele germane „să fie repliate pe poziția bordurii Carpaților”. Examinând în detaliu schimbările survenite succesiv la Comandamentul grupului de armate „Ucraina de sud” și la O. K. H., generalul-major Eugen Bantea conchide, cu justețe, că „posibilitatea de a se crea o linie defensivă în „poarta Focșanilor” împotriva dezvoltării ofensivei sovietice era vădit pusă în dependență de reușita eventuală a acțiunii de curățire pe care și-o propuneau hitleriștii în spațiul insurecției române” ¹¹.

Studiile consacrate participării României la războiul antihitlerist au pus în lumină valoarea contribuției militare românești la zdrobirea Reichului nazist. Victoria insurecției din august 1944 a privat Reichul

⁸ *Marea conflagrație a secolului XX*, București, 1971, ed. a II-a, 1974

⁹ General-major Eugen Bantea, *Insurecția română în jurnalul de război al grupului de armate german „Ucraina de sud”*, București, 1974

¹⁰ *Ibidem*, p. 91

¹¹ *Ibidem*, p. 93

nazist de o regiune de mare însemnătate strategică — România fiind „o adevărată placă turnată a situației frontului de est pe un spațiu considerabil”¹² — și de mari resurse economice, între care zăcămintele de petrol sînt de amintit în primul rînd („Nici un succes al inamicului — spunea generalul A. Jodl la 7 noiembrie 1943 — acolo (în răsărit — nn.) nu este atît de mortal pentru noi, în afară de ocuparea zăcămintelor de petrol românești”).¹³ Pierderea României a atras după sine — cum am mai spus — destrămarea întregului dispozitiv militar german din sud-estul Europei. După lichidarea unităților germane din spațiul dintre Carpați și Dunăre forțele militare românești — beneficiind de o excelentă acțiune de acoperire care a permis păstrarea unui întins cap de pod strategic în centrul și sudul Transilvaniei și în Banat — au desfășurat, alături de Armata Roșie, acțiuni în vederea eliberării întregului teritoriu al țării. Cele 28 de divizii — cu un corp aerian și 2 brigăzi de artilerie antiaeriană — au eliberat 872 localități (între care 8 orașe)¹⁴. Continuînd luptele pe teritoriul Ungariei, armata română a înaintat 200 km, luînd parte la 7 mari operații și eliberînd 1237 localități (între care 14 orașe)¹⁵. Între 18 decembrie 1944 — 12 mai 1945, trupele române au participat la luptele din Cehoslovacia, eliberînd 1772 localități (între care 31 orașe)¹⁶. Angajînd efective de aproape 540.000 oameni (din care 167.000 au fost uciși, răniți sau dați dispăruți), armata română a parcurs prin lupte grele peste 1.000 km, provocînd inamicului pierderi ce s-au ridicat la 18.000 morți și peste 118.000 prizonieri adică efectivul a circa 14 divizii¹⁷. Prin efectivele angajate și acțiunile forțelor sale armate, România s-a numărat printre principalii parteneri ai coaliției antihitleriste, iar contribuția ei militară a scurtat cu cel puțin șase luni durata războiului.

Schițarea sumară — încercată mai sus — a rezultatelor istoriografiei românești în studiul participării României la războiul antihitlerist demonstrează amploarea investigației și temeinicia concluziilor. Este însă limpede, credem, că efortul de cercetare nu poate fi considerat drept încheiat și că ancheta istoriografică se cere continuată fie pentru a descoperi noi surse fie pentru a se angaja pe noi direcții. În ambele cazuri, problema bazei documentare rămîne capitală. În legătură cu acest aspect, cîteva observații ni se par necesare.

Mai întîi, să amintim încă o dată că desfășurarea într-un trecut apropiat a evenimentelor nu-l pune la adăpost pe cercetător de obstacole nu

¹² Colonel dr. Aurel Petri, *Insurecția armată din august 1944 din România și influența ei asupra desfășurării ulterioare a operațiilor militare în sud-estul și centrul Europei*, în vol. 9 mai, 1945 — 1970 (citat mai departe 9 mai), București, 1970, p. 50

¹³ V. I. Dașicev, *Bankrosto strategii germanskogo fașizma*, vol. II Moscova, 1973, p. 490.

¹⁴ General lt. Haralambie Florescu, col. Alexandru Niculescu, *Acțiunile de luptă desfășurate de armata română în cooperare cu armata sovietică pentru eliberarea întregului teritoriu al țării*, în vol. 9 mai, p. 72.

¹⁵ Col. Gheorghe Tudor, *Contribuția armatei române la eliberarea Ungariei* în vol. 9 mai, p. 81

¹⁶ General-maior Gheorghe Marin, *Participarea armatei române la eliberarea Cehoslovaciei*, în vol. 9 mai, p. 89

¹⁷ Gh. Zaharia, *op. cit.*, p. 432

numai dificile, dar adeseori — cel puțin pînă acum — de netrecut. De pildă, misterioasă figură a spionului nazist Arthur Tester ucis, pare-se, la 25 august 1944, pe șoseaua Arad-Curtici continuă să desfidă încercările istoricilor de a-i reconstitui biografia și de a-i stabili însemnătatea în acțiunea desfășurată în România¹⁸.

Ca în orice problemă de istorie, baza de informații impune un prag cercetării: istoricul este obligat să utilizeze datele pe care i le procură sursele; el le agregă într-o reconstituire de fapte, le interpretează și formulează o încheiere pe temeiul lor; dincolo de ele este domeniul ipotezei, apoi al nesiguranței, în sfîrșit al ignoranței. Această zonă de incertitudine nu poate fi îngustată decît prin aprofundarea analizei surselor deja știute sau prin descoperirea altora noi. Firește, se poate ca istoricul să știe că sursele i-ar permite elucidarea unei probleme, dar ele îi sînt inaccesibile. De pildă, istoricul canadian Sidney Aster informează că dosarele din arhiva Foreign Office-ului — care îndeobște sînt accesibile după termen de 30 de ani — privind prezența lui Helmuth Wolhalt — negociatorul tratatului economic româno-german din martie 1939 — la tratativele de la Londra cu Robert Hudson nu vor fi puse la dispoziția cercetătorilor decît în anul ... 2015!¹⁹ Nu ne gîndim, desigur, la astfel de cazuri.

Ceea ce se impune cu necesitate, în prezent, este detectarea și folosirea izvoarelor externe, în primul rînd a celor germane. Se poate spune, fără teamă de a greși, că la treizeci de ani de la terminarea războiului, istoriografia română a valorificat principalele fonduri interne de documente pentru studiul participării României la războiul antihitlerist. Din unghiul de vedere al comandamentului românesc, problema apare ca rezolvată. Războiul însă — acest fapt e de domeniul evidenței — e încleștarea a două forțe; studiul uneia implică cu necesitate și studiul celeilalte. Dacă știm astăzi atît de amănunțit operațiile desfășurate de armata noastră în perioada august 1944 — mai 1945 din perspectiva Bucureștiului, tebuie să cunoaștem tot atît de amănunțit aceleași operații din perspectiva Berlinului. În această direcție, credem, trebuie desfășurată în viitor investigația. Un pas important în această privință îl constituie, desigur, studiul recent întreprins al jurnalului de operații al grupului de armate „Ucraina de Sud” despre care am amintit mai sus, dar, firește alți pași trebuie să-i urmeze.

S-a arătat de pildă, care este valoarea de izvor al textului redactat de Ferdinand Gruber sub titlul *Lovitură în gol*²⁰, dar a rămas pînă astăzi ignorat un alt text al aceluiași, care, judecînd după cel cunoscut, poate furniza știri în măsură să aducă întregiri importante la cele știute pînă acum²¹.

¹⁸ Jacques de Launay, Roger Gheysens, *Les grands espions de notre temps*, Paris, 1971, p. 65 — 78, vezi și H. Zincă, *Dr. Tester-Spion în România între anii 1940 — 1944* în „Viața militară”, 1973, nr. 2, p. 18 — 19

¹⁹ Sidney Aster, *The Making of the Second World War*, Londra, 1973, p. 244

²⁰ F. Gruber, *Der Stoß in die Luft* în „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, (1960), nr. 4, p. 208 — 212; General-maior Eugen Bantea *Generalul Gerstenberg pierde bătălia*, în „Magazin istoric”, 1974, nr. 6, p. 18 — 25. Pentru dificultățile reconstituirii exacte a evenimentelor din seara zilei de 23 August cf. Dumitru Tuțu, *Momente ale insurecției naționale antifasciste oglindite în documente ale vremii*, în „București”, IX (1972), p. 383 — 389

²¹ F. Gruber, *Rumäniens Sprung in der Abgrund* în „Österreichische Begegnung”, I (1960), 4, p. 17 — 22, II (1961), 1, p. 25 — 28.

O observație asemănătoare în legătură cu des-amintitul aici jurnal de operații al grupului de armate „Ucraina de sud”: a fost analizat textul, dar nu și anexele ²².

Alte izvoare intră abia acum în circuitul științific. Dintre ele, de semnalat jurnalul lui Arthur Phleps, care la 25 august 1944 a fost numit general împuternicit și conducător S. S. și al poliției pentru Transilvania și Banat. Deși redactat laconic, jurnalul tipărit deocamdată numai fragmentar, furnizează amănunte care pot fi utilizate cu folos la reconstituirea împrejurărilor în care s-a desfășurat operația de acoperire și de menținere a capului de pod strategic în Transilvania. Iată, spre exemplificare, o mostră: „26.8.44 . . . 17.30 h decolare cu He 111 <Heinkel 111 — bimotor de bombardament n. n. > — spre Budapesta. 19.30h sosire la Budapesta, mers la Obergruppenführerul Winkelmann, acolo printre alții: Andreas Schmidt și Horia Sima. Orientare destul de neclară. Forțe slabe aruncate înapoi peste graniță. Mie îmi este subordonată divizia 22 SS de cavalerie — Standartenführer Rumor — care este în marș spre Budapesta. (. . .) 27.8.44. (. . .). Aflu cu bucurie că Grolman este șef de stat-major (al grupului de armate Ucraina de Sud — n. n. > și că divizia a 4-a vânători de munte se află acolo la dispoziție. Îmi anunț telegrafic sosirea și rog ca divizia 4-a să fie gata de acțiune < pentru > Predeal. Apoi convorbire cu Andreas Schmidt. Proiectul unei proclamații a) Vânători de munte < în românește în text — n. n. > b) armate română (. . .) 30.8.44 (. . .) 8,15h. Vorbesc telefonic cu Grolman și-i indic importanța pasului Bran. Aflu că divizia 4-a vânători este întrebuițată în direcția nord-est; păcat, astfel Brașovul nu va fi eliberat!” . . . ²³

Cele câteva spicuiuri de mai sus arată credem, că aportul informativ al noii surse nu poate fi omis fără prejudicii pentru rigurozitatea studiului luptelor din Transilvania (pînă la 20 — 21 septembrie 1944, cînd Arthur Phleps a fost ucis în luptă) ²⁴.

Problemele care urmează a fi elucidate nu sînt aspecte mărunte, nesemnificative, ci privesc momente esențiale ale desfășurărilor politice și militare. Spre exemplu: a știut sau nu conducerea nazistă de pregătirile în vederea insurecției din august 1944? Dacă se acceptă declarațiile unor foști membri ai serviciului nazist de spionaj făcute la sesiunea organizată la 22 — 23 noiembrie 1969 la Marburg (Lahn) și consacrată evenimentelor de la 23 August 1944, reiese că Andreas Schmidt, conducătorul grupului etnic din România, intrase în posesia unui „material concludent” privind posibilitatea unei întoarceri a armelor împotriva Germaniei hitleriste. Sursa acestui material german ar fi fost serviciul britanic de informații, de unde știrile ar fi scăpat pentru a ajunge la Schmidt. Plecat de la 16 iulie pentru a-l informa personal pe Hitler, el n-ar mai fi ajuns să-l întâlnească din pricina intrigilor lui von Killinger, ministrul german la București, și ale generalului Gerstenberg. ²⁵ Cît adevăr este în această versiune? Este

²² Vezi, de exemplu, *Dokumente zur Zeitgeschichte* în „Südostdeutsche Vierteljahresblätter, XXIII (1974), 3, p. 211 — 212 (Anlage: *Der Abzug der deutschen Truppen aus Hermannstadt. an 25. August 1944*)

²³ F. Herberth, *Neues um Rumäniens Frontwechsel am 23. August 1944* Starnberg, 1970, p. 10 vezi și *Zur Tragödie der Deutschen des Donauraumes im Herbst 1944* în „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, XIX (1970) 3, p. 153 — 157

²⁴ F. Herberth, *op. cit.*, p. 14.

²⁵ *Ibidem*, p. 7.

însă sigur că în urma întâlnirii Ribbentrop—Schmidt, ministrul de externe nazist, a cerut telegrafic lui Killinger lămuriri asupra unei posibile defecțiuni românești²⁶. Însuși textul liniștitor al telegramei lui Killinger — probabil din 15 august — ridică un semn de întrebare. S-ar putea explica poziția reprezentantului nazist prin legăturile sale cu conspiratorii de la 20 iulie?²⁷. Iată cîte probleme rămase încă nerezolvate aduce cu sine călătoria din iulie-august a lui Andreas Schmidt în Germania.

Aspecte obscure prezintă încă intențiile comandamentului hitlerist în toamna anului 1944. Menținerea capului de pod strategic din Transilvania și eșecul ofensivelor germano-ungare din Podișul Transilvaniei și de pe văile Crișului Negru, Crișului Alb și Mureșului au zădărnicit planul comandamentului hitlerist de a fixa pe arcu carpatic linia sa de apărare; în cursul convorbirilor sale cu delegația militară horthystă în noaptea de 12 — 13 septembrie, Hitler le-ar fi dat de înțeles interlocutorilor săi că „în curînd va avea loc o mare ofensivă germană pentru recuperarea României”. Jurnalul șefului de stat-major ungar Vörös Janos nu vorbește însă decît de Transilvania (și anume în două etape, mai întii linia Porțile de Fier — Deva — Mureș — apoi Carpații Meridionali)²⁸. Din informații cu totul fragmentare reiese că din noiembrie 1944 a fost inițiată așa-numita „Acțiune-Parașutist” („Fallschirmspringer-Aktion”), care trebuia să pregătească terenul (recunoașteri, asigurarea legăturilor-radio etc.) viitoarei ofensive germane²⁹. Deși întregul plan face dovada unei totale pierderi a celui mai elementar simț al realului — în luna noiembrie Corpul 7 din Armata 1 română, alături de trupele sovietice, înainta spre Budapesta, iar Corpul 4 armată (diviziile 2 și 3 munte) a cucerit, împreună cu unitățile Armatei Roșii, masivul Bükk—se știe că în ciuda situației grele în care se găseau trupele hitleriste în faza finală a celui de-al doilea război mondial ultima ofensivă germană a fost cea declanșată la 6 martie 1945 — și care avea să dureze pînă la 15 martie — în fișia dintre lacurile Balaton și Velence cu un efectiv de peste 140.000 oameni (807 tancuri și tunuri de asalt, 3 200 tunuri și aruncătoare de mine, 800 transportoare blindate)³⁰. O acțiune de asemenea proporții fusese plănuită în toamna lui 1944 pentru recucerirea Transilvaniei? Problema merită a fi urmărită.

Exemplele înfățișate mai sus arată că mai sînt încă de așteptat contribuții importante la istoria participării României la războiul antihitlerist. Totuși, încă de pe acum, efortul militar al țării noastre și îndeosebi însușirea din august 1944 se impun ca un moment important al celui de-al doilea război mondial. Perfect informat asupra desfășurărilor militare de pe teritoriul românesc din august 1944, fostul general german Hans Kissel scrie

²⁶ A. Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu*, ed. II-a, Wiesbaden, 1965, p. 344.

²⁷ J. de Launay, R. Gheysens, *op. cit.*, p. 66.

²⁸ W. Warlimont, *Inside Hitler's Headquarter*, New York, 1964, p. 472; v. știrea lui Vörös privitoare la Transilvania în contribuția noastră *Un izvor nou despre operațiile militare din Transilvania și Ungaria în vara și toamna anului 1944*, în „Studii”, t. 26 (1973), nr. 6.

²⁹ F. Herberth, *op. cit.*, p. 16 — 17.

³⁰ Mareșal R. I. Malinovski, *Budapeșt-Vena-Praga*, Moskva, 1965, p. 188.

în monografia ce le-a consacrat-o: „Amplourea și consecințele militare și politice ale acestei înfringeri germane n-au fost mai puțin grave ca cele ale bătăliei de la Stalingrad”³¹. O comparație asemănătoare face și cunoscutul istoric militar britanic B. Liddell Hart³². Compatriotul său, H. Seton-Watson scrie : „Acțiunea de la 23 august 1944 a fost unul din evenimentele decisive ale celui de al doilea război mondial. Ea a deschis întreaga Europă sud-estică în fața Armatei Roșii”³³.

Această parte a continentului era vitală pentru economia de război a celui de al treilea Reich. În raportul prezentat gauleiterilor la 7 noiembrie 1943, generalul Alfred Jodl sublinia că „menținerea Balcanilor în calitate de parte componentă a „fortăreței Europa” are din punct de vedere operativ, politico-militar și economic o însemnătate decisivă”. Din această zonă, proveneauă 50% din extracția europeană de petrol, 60% din cea de bauxită, 29% din cea de antimoniu și 100% din cea de minereu de crom³⁴. De reținut că în iulie 1944, producția de război a Reichului atinsese nivelul ei cel mai ridicat³⁵. Acțiunea României a mai avut însă și alt rezultat : destrămind sistemul militar german din sud-estul Europei și scurtind astfel durata războiului, ea a contribuit la eșecul planurilor hitleriste de a dota Wehrmachtul cu noi tipuri de arme cu mare eficiență (prototipurile Focke-Wulf-Triebflügel, avion de vânătoare cu decolare verticală, Junkers EF-130, aripă zburătoare de bombardament cu 4 turboreactoare etc.)³⁶.

Confirmarea cea mai explicită — și mai concludentă — a valorii contribuției militare românești o dă cel care prin însăși situația sa era cel mai în măsură să-i cunoască efectele : Adolf Hitler. În conversația din 8 septembrie 1944 cu poglavnikul croat Ante Pavelici, el așază insurecția română alături de debarcarea anglo-americană din Normandia și de prăbușirea grupului „Centru” din Bielorusia³⁷ pe care istoriografia sovietică³⁸ și cea vest-germană o numără între cele mai mari catastrofe ale Wehrmachtului.

La treizeci de ani de la terminarea sîngerosului conflict mondial, participarea României la războiul antihitlerist apare ca unul din factorii importanți ai înfringerii Germaniei hitleriste. Această concluzie este desprinsă dintr-o cercetare documentată și obiectivă a izvoarelor. Sursele date la iveală în ultimul timp nu numai că au confirmat această încheiere, dar i-au dezvăluit aspecte și implicații noi, care deschid direcții fertile de cercetare.

Poporul român privește cu îndreptățită mîndrie faptele de arme ale fiilor săi, cărora istoriografia le-a durat — și ea — un monument *perennius aere*.

³¹ H. Kissel, *Die Katastrophe in Rumänien*, Darmstadt, 1964, p. 9.

³² B. H. Liddell-Hart, *History of the Second World War*, New York, 1971, p. 585.

³³ H. Seton-Watson, *The East European Revolution*, New-York, 1961, p. 89.

³⁴ V. I. Dașicev, *op. cit.*, p. 487.

³⁵ *Istorija Velikoi Otečestvennoi Voiny 1941—1945 gg*, vol. 4, Moscova, 1964, p. 115.

³⁶ Fl. Constantiniu, maior Costică Popa, *Dezvoltarea tehnicii militare în timpul celui de al doilea război mondial și rolul ei în obținerea victoriei* în vol. 9 mai, p. 245.

³⁷ *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, vol. 2, ed. A. Hillgruber, Frankfurt am Main, 1971, p. 511.

³⁸ V. I. Dașicev, *op. cit.*, p. 509 vorbește de o înfringere mai mare decît cea de la Stalingrad; H. Gackenholz, *Der Zusammenbruch der Heeresgruppe Mitte, 1944 in Entscheidungsschlachten des Zweiten Weltkrieges*, Frankfurt am Main, 1960, p. 474, conchide asupra unui „dublu Stalingrad”.

CONSIDÉRATIONS CONCERNANT L'HISTORIOGRAPHIE DE LA PARTICIPATION DE LA ROUMANIE À LA GUERRE ANTIHITLÉRIENNE

RÉSUMÉ

Dressant le bilan de l'historiographie roumaine consacrée au problème de la participation de la Roumanie à la guerre antihitlérienne, l'auteur souligne la valeur des recherches concernant l'insurrection antifasciste et antiimpérialiste du peuple roumain d'août 1944 qui ont fait ressortir le rôle décisif de l'opération insurrectionnelle roumaine dans l'écrasement du dispositif militaire allemand au sud-est de l'Europe, et des études sur les opérations des forces roumaines en Transylvanie, en Hongrie et en Tchécoslovaquie.

L'auteur indique quelques aspects qui exigent une investigation approfondie des archives étrangères — particulièrement allemandes — et conclut sur la nécessité d'élargir le cadre de l'enquête sur l'effort militaire roumain et son rôle dans la chute du troisième Reich.

MĂRTURII DOCUMENTARE INEDITE PRIVIND SITUAȚIA INTERNAȚIONALĂ A ROMÂNIEI ÎN 1942—1944

DE

SERGIU COLUMBEANU

Problema ieșirii României din coaliția condusă de Germania nazistă a constituit și constituie una din preocupările majore ale istoriografiei noastre contemporane¹. Această preocupare se înscrie, de altfel, în sfera mult mai largă a cercetărilor privind istoria celui de al doilea război mondial. Asemenea cercetări sînt încă departe de a fi epuizate, atît din punct de vedere al temelor de ansamblu, cît și din cel al temelor de o natură mai particulară, legate de istoria uneia sau alteia din țările participante la conflict. Astfel, mari fonduri documentare așteaptă încă să fie depistate, investigate, analizate. O serie de probleme ale războiului din 1939 — 1945 solicită precizări, clarificări, completări, care nu pot fi obținute decît pe temeiul cercetării unor noi materiale arhivistice.

În ce privește țara noastră, menționăm că unele fonduri documentare se găsesc și în depozitele de arhivă ale Statelor Unite. Importanța acestora — cîteva de mari dimensiuni — pentru cercetare este lesne de înțeles: ea decurge din faptul că Statele Unite au fost unul din principalele state beligerante și, în același timp, alături de Uniunea Sovietică și Marea Britanie unul din membrii cei mai puternici ai coaliției antihitleriste.

În legătură cu situația internațională a României în anii 1941 — 1944 și cu acțiunile diplomatice pentru ieșirea țării noastre din alianța cu Germania, menționăm fondul (*Record group*) 226 de la Biroul serviciilor strategice (*The Office of Strategic Service, OSS*), și fondul 59 de la Departamentul de stat². Multe din documentele fondului 59 au fost publicate în cunoscuta colecție, veche de peste 130 ani, *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers*, imprimată de serviciul tipografic al guvernului

¹ Vezi în această privință unele din lucrările istoriografiei noastre, întemeiate pe un bogat material arhivistic și bibliografic, *România în războiul antihitlerist. 23 August 1944—9 Mai 1945*. București, Edit. militară, 1966 (p. 786—799, lista surselor documentare); Colonel Eugen Bantea, colonel Constantin Nicolae, general-maior în rezervă Gheorghe Zaharia, *August 1944—Mai 1945*, București, Edit. militară, 1969; *Marea conflagrație a sec. XX. Al doilea război mondial*, ediția a II-a, București, Edit. politică, 1974 (lista surselor documentare la p. 657—676); Vasile Liveanu, E. Cimponeriu, M. Rusenescu, T. Udrea, *Din cronică unor zile istorice*, București, ed. Acad. 1971; Mihai Fătu, *Sfîrșit fără glorie. Partidul Național Țărănesc (Maniu) și Partidul Național Liberal (Brătianu) în anii 1944—1947*, București, Edit. științifică, 1972; colonel dr. Ilie Ceaușescu, *Aspecte contradictorii în atitudinea unor forțe politice ale țării în perioada septembrie 1940—august 1944*, în „*File din istoria militară a poporului român*”, *Studii*, vol. I, București, Edit. militară, 1973, p. 181—226.

² James Vivian, *Materials in the National Archives, Relating to Rumania*, Washington, 1970, p. 2—3 (descriere a fondului 59), p. 10 (descriere a fondului 226).

american. Acțiunile diplomatice ale opoziției pentru ieșirea din război apar în volumul de documente consacrat conferințelor de la Cairo și Teheran din toamna anului 1943³ și mai ales în volumul IV, Europa, al seriei de documente diplomatice din anul 1944. Acest de-al doilea volum a fost publicat relativ recent, în anul 1966; situația României și sondagiile ei de pace ocupă 156 pagini, aproape un sfert din tot volumul⁴. Se oglindesc astfel, pe plan documentar, marile consecințe pentru desfășurarea ulterioară a războiului, care au rezultat de pe urma ieșirii României din coaliția hitleristă și a alăturării forțelor ei armate la cele ale Națiunilor Unite. Documente din colecția amintită mai sus au fost utilizate de autorii cărții „Din cronica unor zile istorice”⁵. Trebuie de asemenea relevat că și în Italia, Ungaria, Bulgaria și Finlanda au întreprins acțiuni diplomatice pentru a ieși din alianța cu Germania hitleristă.

În comunicarea de față ne vom referi, cu precădere, la documentele fondului 226 (OSS), care după știința noastră, au un caracter inedit. Acest fond conține numai în ce privește România aproape 500 dosare, de mărimi diferite, de la câteva pagini pînă la peste 100 de pagini. Informațiile cuprinse în paginile acestor dosare se referă: la activitățile diplomatice în legătură cu încercările de a ieși din războiul hitlerist, la situația politică, militară, economică, la stările de spirit din țara noastră, în timpul celui de-al doilea război mondial. Desigur, pentru toate aceste probleme enumerate aici, documentația arhivistică de bază este cea internă, folosită în lucrările istoricilor români. Sursele externe pot fi deci coroborate cu cele interne, lărgind cadrul informațional și, în unele cazuri, acoperind eventuale lacune⁶.

Folosind o bogată documentare, cercetătorii de la noi din țară au arătat că forța politică care a luptat în modul cel mai activ și mai consecvent pentru ieșirea României din coaliția hitleristă a fost Partidul Comunist Român. O serie de documente programatice și apeluri ca *manifestul din 25 iunie 1941*, *circulara C. C. al P. C. R. din 8 iunie 1941*, *manifestele din august 1941*, *Platforma program de luptă antifascistă din 6 septembrie 1941* au stabilit obiectivele principale ale luptei pe care trebuia s-o ducă poporul român pentru salvarea ființei sale naționale, pentru întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste alături de Națiunile Unite, pentru anularea dictatului de la Viena și reîntoarcerea Transilvaniei de nord în cadrul frontierelor naționale⁷.

De asemenea, în lucrări apărute în ultimii ani au fost supuse unei analize aprofundate poziția celorlalte forțe politice din țară, partidele național-țărănesc și liberal și alte diferite grupări, față de regimul de dic-

³ *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. Conference at Cairo and Teheran 1943*. Washington, United States Government, Printing, Office, 1961, p. 166, 245, 493, 537, 544, 692 (Corespondență diplomatică privind deschiderea de negocieri de pace din partea României).

⁴ *Ibidem*, 1944, vol. IV, Europe, publicat în 1966, p. 133 — 289.

⁵ *Din cronica unor zile istorice*, p. 32, 34, 40, 51 — 52, 57, 74, 84, 88, 89.

⁶ De o mare utilitate pentru cercetarea perioadei 1941 — 1944 pot fi arhivele germane, italiene, britanice aparținând deci unor state angajate în conflict, precum și arhivele unor state neutre, în capitalele cărora diplomații români au făcut sondajii de pace: Turcia, Suedia, Elveția, Spania, Portugalia.

⁷ *România în războiul antihitlerist*, p. 28 — 33; *Marea Conflagrație*, p. 216 — 217; Colonel dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 184 — 185.

tatură, față de alianța acestuia cu Germania hitleristă, precum și căile ce trebuiau urmate pentru ieșirea României din războiul dezlănțuit de Hitler împotriva Uniunii Sovietice. S-a mai arătat în aceste lucrări că atitudinea partidelor politice burgheze față de războiul antisovietic a fost oscilantă și contradictorie; analiza și determinarea poziției lor trebuie făcută însă în mod diferențiat în funcție de etapele și perioadele conflictului militar⁸. Pentru detașarea României din războiul antisovietic s-a adoptat inițial o orientare lipsită de realism și fără perspectivă, constînd pe de o parte în evitarea discuțiilor cu U. R. S. S., principala forță a coaliției antihitleriste în Europa, iar pe de altă parte în ducerea de negocieri, mai ales, cu puterile occidentale⁹. Desfășurarea ulterioară a operațiunilor militare și mutarea teatrului de război pe teritoriul național a silit în primăvara anului 1944 guvernul Antonescu pe de o parte și liderii Partidului Național-Țărănesc și Partidului Național-Liberal pe de altă parte să intre în contact cu reprezentanții guvernului sovietic de la Cairo, care acționau în consens cu reprezentanții Statelor Unite și Marii Britanii¹⁰.

Menționăm ca fapte deosebit de relevante pentru complexitatea situațiilor din anii 1941 — 1944 și fricțiunile, pe care lucrările din ultimii ani le arată că au existat, între diferitele grupări politice din țară, între Antonescu și rege, lipsit de prerogativele sale esențiale, între guvernul Antonescu și guvernul lui Hitler, între cercurile de afaceri românești și cele germane. Agravarea situației economice ca urmare a cererilor tot mai mari ale Germaniei în materii prime și produse, pierderile ridicate suferite de armata română pe front, au contribuit la agravarea și la adîncirea acestor fricțiuni¹¹.

În lumina deci, a acestor considerente, expuse în mod succint mai sus, să încercăm a desprinde cîteva aspecte ale situației internaționale a României în anii 1941 — 1944, așa cum apar ele în unele din documentele fondurilor de arhivă ale S. U. A.

Așa cum o arată un studiu recent publicat¹² șefii celor două principale partide politice burgheze au obiectat împotriva intrării României în pactul tripartit, iar în iunie 1941 și-au manifestat dezacordul față de politica guvernului Antonescu de participare la războiul antisovietic. Se avea în vedere faptul că Uniunea Sovietică era un mare stat dispunînd de o forță militară deosebit de puternică și că era aliată cu Anglia în războiul împotriva Germaniei. Se considera apoi ca inadmisibil faptul că România era, prin intermediul Axei, aliată cu Ungaria hortistă stat care ne-a rupt printr-un act arbitrar — impus de Germania hitleristă și Italia fascistă — o parte importantă din teritoriul național¹³. Această atitudine este apreciată în sensul „că șefii partidelor burgheze au acționat pentru păstrarea și conservarea ființei naționale a României a menținerii statului român,

⁸ *Marea conflagrație...*, p. 219 — 332; M. Fătu, *op. cit.*, p. 8; I. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 209, 210.

⁹ I. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 212.

¹⁰ *Din cronică unor zile istorice*, p. 32, 34, 40; I. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 215; *Marea conflagrație...*, p. 317.

¹¹ *România în războiul antihitlerist...*, p. 30; *Marea conflagrație...* p. 332.

¹² I. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 202 — 204.

¹³ *Ibidem*, p. 204.

bineînțeleș legînd aceasta de menținerea orînduirii existente atunci”¹⁴. Menționăm că poziția partidelor burgheze din România față de alianța cu Germania și față de participarea la războiul antisovietic a fost adusă și la cunoștința guvernelor Statelor Unite și Marii Britanii. În fondurile OSS de la Washington se găsesc copii în limba română (104 pagini) ale memoriilor înaintate de Iuliu Maniu către Antonescu privind: problema Transilvaniei, dezorganizarea administrativă, dominația economică germană în România, precum și o scrisoare de protest, semnată împreună cu C. I. C. Brătianu împotriva trimeriei de trupe române pe teritoriul sovietic¹⁵.

Războiul declanșat pe marele teatru de luptă din răsăritul Europei, rezistența puternică opusă de armata sovietică armatelor Axei, a creat o stare de spirit de îngrijorare și în rîndurile cercurilor guvernante din România. Într-un raport din 1 august 1941 către Departamentul de Stat — raport publicat — F. Gunther, ministrul S. U. A. la București, relatează că Antonescu s-a exprimat în sensul că Germania „a calculat rău”, posibilitățile militare sovietice¹⁶. Contra ofensiva armatelor sovietice din iarna 1941 — 1942 a mărit tensiunea care se instalase în mijlocul cercurilor politice din România. Astfel, un raport din 2 februarie 1942 din Lisabona, întocmit de un colaborator al OSS-ului arată că în decembrie 1941 a venit în capitala Portugaliei Vasile Serdici¹⁷, fost deputat național-țărănist „avînd o misiune din partea guvernului român”. Serdici a intrat apoi, în mod discret, în contact cu Ion Pangal, fostul ministru carlist al României la Madrid (pînă în octombrie 1940). Autorul raportului se prezintă pe el însuși ca avînd relații strînse atît cu Serdici cît și cu Pangal. Serdici, după ce a declarat că este un apropiat al lui Maniu, a semnalat următoarele: omul situației viitoare în România ar fi Maniu; mareșalul Antonescu care cu trei luni în urmă era convins de victoria Axei „acum este mai puțin sigur”; opinia generală din cercurile guvernamentale românești este că țara se îndreaptă spre grave pericole; se contează că o criză gravă se va produce în România dacă orașul Harkov va fi eliberat de armata sovietică (este vorba aici de contra-ofensiva din sectorul sudic al frontului de răsărit); Maniu este foarte îngrijorat de situație; raporturile dintre Antonescu și Maniu sînt caracterizate ca negative, totuși Antonescu n-a luat în considerare dovezile privind atitudinea opoziționistă a lui Maniu produse de Siguranță; Maniu este împotriva dezlănțuirii unei revoluții (*of fomenting a revolution*); el recomandă ca fiind mult mai potrivită o lovitură de stat militară declanșată în așa fel ca întreaga armată română să-și întorcă armele împotriva Axei; Maniu nu este de părere să se formeze un guvern liber român în străinătate; totul trebuie făcut în interiorul României¹⁸. Situații de încordare în România sînt relevate și într-un raport din februarie 1942, parvenit pe linia legăturilor pe care le aveau serviciile secrete S. U. A. în rîndurile emigrației poloneze din țara noastră¹⁹.

¹⁴ *Ibidem*, p. 202.

¹⁵ The National Archives, Washington, OSS, Record Group 226, dec. 45946.

¹⁶ *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers, 1941, vol. I, General. The Soviet Union*, Washington, 1958, p. 323; Despre legăturile lui Maniu cu legația S.U.A. la București și în I. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 214.

¹⁷ Misiunea lui Vasile Serdici la Lisabona și la I. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 214.

¹⁸ The National Archives, Washington OSS, Record Group 226, 13429 C.

¹⁹ *Ibidem*, 16711 S.

La finele anului 1942 și în cursul anului 1943 au avut loc o serie de evenimente militare și politice care au schimbat complet cursul războiului, inițiativa strategică trecând în mod definitiv de partea coaliției antihitleriste. Astfel pe frontul de răsărit s-a declanșat marea contraofensivă sovietică la 19 noiembrie 1942; a avut loc marea bătălie de încercuire de la Stalingrad (încheiată la 2 februarie 1943); s-a desfășurat bătălia decisivă din sectorul Kursk-Orel-Belgorod (5 iulie — 23 august 1943) care a însemnat anihilarea totală a capacității ofensive a armatei naziste. La 23 iulie 1943 a început o puternică ofensivă generală sovietică în direcția vest. Pe teatrul de război mediteranean puterile Axei au suferit, de asemenea o serie de înfrângeri hotărâtoare: El-Alamein (23 octombrie — 3 noiembrie 1942); debarcarea cu succes a trupelor anglo-americane în Africa de nord (8 noiembrie 1942); capitularea armatelor germano-italiene în Tunisia (13 mai 1943); debarcările anglo-americane în Italia (iulie — septembrie 1943); ieșirea Italiei din război și semnarea armistițiului de această țară (3 septembrie 1943). Pe plan politic au avut loc: încheierea tratatului anglo-sovietic de la Londra (26 mai 1942); conferința la cel mai înalt nivel, anglo-americană de la Casablanca, unde s-a adoptat principiul capitulării necondiționate a Germaniei naziste și a aliaților ei (14 — 24 ianuarie 1943); conferința de la Quebec, Roosevelt—Churchill, unde s-a hotărât debarcarea în Europa occidentală, planul „Overlord” (14—24 august 1943); conferința de la Moscova a miniștrilor de externe ai U. R. S. S., S. U. A. și Marii Britanii (19 — 30 octombrie 1943); conferința de la Teheran a șefilor de Guvern ai U. R. S. S., S. U. A. și Marii Britanii (28 noiembrie — 1 decembrie 1943). La aceste conferințe s-au luat în primul rând măsuri pentru coordonarea eforturilor de război a membrilor coaliției antihitleriste. S-au stabilit, de asemenea, o serie de premise referitoare la organizarea păcii și la configurația viitoarei hărți politice a Europei, în funcție de particularitățile continentului și de contribuția adusă pe teatrele de război europene de către principalele state ale coaliției antifasciste ²⁰.

Desfășurările militare și politice enumerate mai sus au sensibilizat și au influențat în mod deosebit grupările politice și personalitățile opoziției burgheze românești, atât din țară cât și din străinătate. De asemenea, influența victoriilor militare și a acțiunilor politice coordonate ale principalilor membri ai coaliției antihitleriste s-a manifestat cu putere și asupra cercurilor guvernante din România; situația de criză a regimului Antonescu s-a accentuat în mod considerabil.

Ultimele cercetări ale istoriografiei noastre au stabilit și au analizat în mod diferențiat structura și obiectivele politice ale opoziției burgheze românești; Partidul Național-Țărănesc de sub președinția lui Iuliu Maniu; Partidul Național-Liberal de sub președinția lui Dinu Brătianu; gruparea dizidentă liberală condusă de Gh. Tătărescu și gruparea lui Mihail Ralea, desprinsă din Partidul Național-Țărănesc, precum și alte grupări și curente mai mici ²¹.

²⁰ Vezi prezentarea evenimentelor militare și politice care au schimbat cursul războiului și bibliografia de bază referitoare la această problemă, Florin Constantiniu, *Anul 1943 și perioada istoriei celui de al doilea război mondial*, în „Studii și articole de istorie”, XXII (1973), p. 147 — 150.

²¹ Vezi Mihai Fătu, *op. cit.*, p. 62 — 91; I. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 186 — 187, 207 — 208.

Partea din străinătate a opoziției burgheze românești a interesat în mod deosebit unele organisme din Statele Unite și din Anglia. În ce privește Statele Unite este de semnalat un documentar de 26 pagini, intitulat „Emigrația română și activitatea ei politică”, datat 26 mai 1942 și depozitat în fondurile OSS de la Arhivele Naționale din Washington ²².

Autorul documentarului — Hugh R. Wilson — relatează, printre altele, activitatea din Statele Unite a grupului condus de Carol Davilla, membru al Partidului Național-Țărănist și fost ministru al României la Washington (1929 — 1938). Davilla era adversar al lui Carol, deoarece pronunțându-se împotriva dictaturii regale fusese declarat decăzut din cetățenia română; în octombrie 1940 aceasta i-a fost restituită de Antonescu. Programul grupului Davilla lua ca punct de plecare Charta Atlanticului și preconiza o reorganizare a Europei Centrale nu pe bază de interese naționale, ci pe bază de „democrație”, scrie autorul documentarului ²³.

Documentarul mai arată că la Londra activau alte două grupuri ale emigrației române. Primul era *The Free Romanian National Committee*, condus de fostul ministru al României în Anglia, Viorel Tilea. Acesta preconiza organizarea într-un bloc a statelor din Europa centrală, pe baza unor concesi reciproc în ce privește drepturile suverane. Celălalt grup era *The Rumanian Democratic Committee*, fondat de Victor Cornea, lector la Universitatea din Londra, fost lider al Partidului Național Țărănist. Acest grup era în conflict deschis cu grupul lui Tilea, acuzat că era pro-Carol. *The Rumanian Democratic Committee* a lansat și un apel către tinerii români din emigrație să se înscrie ca voluntari în armatele Națiunilor Unite. Membrii grupului pretindeau că se bucură de sprijinul unor personalități importante ale partidului laburist, miniștri în guvernul englez ²⁴.

În sfârșit, documentarul mai menționează și activitatea la Berna a fostului ministru de externe Grigore Gafencu ²⁵.

Sînt interesante și unele comentarii făcute de autorul documentarului asupra activității grupurilor din emigrația politică română. El consideră că această activitate se caracterizează prin confuzie și nesiguranță; că organizatorii grupurilor se arată pregătiți pentru abandonarea politicii lui Nicolae Titulescu ²⁶.

Așa cum reiese din numeroase documente, aceste grupuri întrețineau legături cu opoziția burgheză din țară, legături care erau în general conforme cu apartenența politică antebelică a membrilor grupurilor. De exemplu, în Elveția, Grigore Gafencu asigura legătura cu cercuri național-țărăniste, iar Richard Franassovici, legătura cu gruparea lui Gheorghe Tătărescu ²⁷. În Statele Unite, Carol Davilla reprezenta de asemenea Partidul Național

²² The National Archives, Washington, OSS, Record Group 226, dec. 18 163 C (Documentarul este adresat de către Hugh R. Wilson lui Wilmark S. Lewis).

²³ Despre activitatea lui C. Davilla vezi și în Tr. Udrea, *Sur les relations politiques roumaine-ichèques durant les années 1940—1944*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, VII (1968), nr. 1, p. 79.

²⁴ OSS, Record Group 226, doc. 18 613 C, p. 20 — 23.

²⁵ *Ibidem*, p. 24 — 26.

²⁶ *Ibidem*, p. 20.

²⁷ Tr. Udrea, *op. cit.*, p. 82 — 87.

Țărănist, stabilind contacte cu Casa Albă, cu ambasadele britanică și sovietică²⁸. Un raport al OSS din 3 iunie 1943 semnaleză că Davilla a avut o întvedere cu Litvinov, ambasadorul Uniunii Sovietice, căruia i-a transmis că I. Maniu este proaliat și că România trebuie să reia față de Uniunea Sovietică, politica promovată de Nicolae Titulescu²⁹.

Așa cum am arătat mai sus victoriile armatei sovietice din iarna 1942 — 1943 au influențat puternic atitudinea cercurilor guvernante din România. Acestea folosesc diferite canale pentru a transmite în afară îngrijorarea lor și dorința de a găsi o soluție la situația din ce în ce mai grea a țării. Astfel, într-un raport secret al OSS din 20 ianuarie 1943 — data este semnificativă — se relatează primirea la Berna a unor informații din sursă confidențială. Persoana desemnată drept sursă a avut o întvedere cu un industriaș român apropiat grupului Antonescu, care a arătat că „Antonescu a fost acum convins că este imposibil pentru germani ca să înfrângă Rusia”; Interlocutorul român mai arată că Antonescu caută să readucă în țară resturile armatei române pentru a putea face față „unei amenințări potențiale din partea Ungariei”. În raport se mai menționează că pe un alt canal a parvenit informația că 13 divizii române au fost decimate sau s-au predat pe frontul de răsărit. Antonescu a întreprins reorganizarea a 12 divizii în scopul apărării țării împotriva unei posibile amenințări dinspre apus³⁰.

Opt luni mai târziu, un raport din 16 septembrie 1943 arată că un informator al OSS-ului prieten intim cu Mihai Antonescu s-a reîntors în Elveția după ce a avut, la București, timp de 3 zile (4 — 6 septembrie) întvederi cu vicepremierul. Scopul vizitei a fost ca să determine guvernul Antonescu să rupă („to break”) cu Axa. Raportul, destul de voluminos, conține o serie de elemente, privind situația militară, economică și politică a României. Se fac încercări pentru o evacuare a trupelor române de pe teritoriul sovietic; retragerea celor 4 divizii din Cuban a început la 4 septembrie. În România sînt temeri față de o eventuală pace între principalii beligeranți, care s-ar încheia în detrimentul ei. Guvernul Antonescu este preocupat de activitatea lui Horia Sima în Germania. Se mai transmite că armata română avînd un efectiv de 1.000.000 oameni își va completa instrucția pînă în noiembrie 1943; dotarea ei constă numai în armament ușor, germanii refuzînd să livreze material suplimentar (probabil armament greu). Paza litoralului maritim românesc era asigurată aproape exclusiv de trupele române. Forțele germane din România s-ar ridica doar la 40.000 de oameni. Raportul menționează apoi că i se atribuie lui Antonescu intenția de a părăsi puterea în cazul apariției forțelor aliate. Se mai semnaleză că între guvernul de la București și cel de la Ankara există „o antantă cordială”, primul furnizîndu-i celui alt informații detaliate privind dispozitivul trupelor germane în Balcani. Se poate presupune că aceste informații mergeau mai departe la statele-majore aliate, dată fiind atitudinea Turciei favorabilă coaliției antihitleriste. Raportul indică și existența unui ascuțit resentiment (*Sharp resentment*) al armatei române împotriva germanilor. În ce privește situația economică se arată

²⁸ I. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 214.

²⁹ OSS, Record Group 226, doc. 29 765 C.

³⁰ OSS, Record Group 226, doc. 27 358 S.

că Germania ar fi cerut României „450 tone aur” (sic) și 7.000.000 tone cereale din care 3.000.000 tone grâu. Pentru a se sustrage acestor obligații s-au luat măsuri de împrăștiere a recoltei în cantități mici prin gospodăriile țărănești. Cu referire la activitatea opoziției burgheze se arată că Maniu, Brătianu și alți opoziționiști ai regimului Antonescu elaborează planuri pentru formarea unui guvern interimar condus de un militar, așa cum s-a procedat în Italia. S-a proiectat de asemenea, o eventuală plecare a liderilor opoziției în Turcia sau Suedia ³¹.

Raportul este interesant deoarece reflectă situația de criză din România, starea de spirit a opiniei publice profund ostilă continuării participării la război alături de Germania nazistă. Se vedește de asemenea și sentimentul crescând de revoltă al maselor față de stoarcerile exercitate de Germania nazistă asupra resurselor economice ale țării. De această situație era silit să țină seamă și guvernul Antonescu, care, potrivit unui document intern din mai 1943, a fost obligat să încerce o modificare a politicii sale militare „în sensul că trupele române trebuie retrase de pe frontul de răsărit” ³².

Tatonările pe lângă misiunile diplomatice din străinătate și contactele stabilite cu acestea de emisari români apar într-un material sinteză privind situația din Balcani întocmit de Foreign Office-Londra și transmis Departamentului de Stat (Washington), la 27 septembrie 1943. Documentul arată că „informația britanică din România este considerabilă”. Semnalează apoi seria de memorii a liderilor politici deveniți „mult mai activi”, către Antonescu; fricțiunile dintre acesta și rege care căuta să iasă din rolul său fictiv; numirea lui Cretzianu, „în mod deschis proaliat” ca ministru al României în Turcia. Se presupune că evenimentele din Italia, vor influența orice acțiune fie a regelui sau a guvernului sau a grupării lui Maniu. În legătură cu acțiunile lui Mihai Antonescu, se menționează „flirtul” acestuia cu liderii partidelor politice și faptul că la începutul lunii septembrie 1943 a trimis la Lisabona un emisar neoficial pentru sondajii de pace. Emisarul nu a primit nici un răspuns. Singura poziție posibilă a Marii Britanii — se arată în document — este aceea care se va stabili în înțelegere cu Statele Unite și cu Uniunea Sovietică, bazată pe capitularea necondiționată (*unconditional surrender*) a României. „Dacă românii doresc să facă cu adevărat o încercare de pace — se comentează în încheiere — ei ar trebui să trimită un emisar acreditat și nu un agent neoficial” ³³. Tot în legătură cu activitatea legației române din capitala Portugaliei, un raport OSS semnalează unele informații obținute în zilele de 24 și 27 iulie 1944. Astfel membrii de grad superior ai misiunii diplomatice românești din Lisabona, cu aproximativ zece zile înainte de atentatul împotriva lui Hitler, „au prevenit în mod confidențial pe prieteni despre producerea unui eveniment diplomatic major”. Autorul raportului presupune că asasinarea lui Hitler a fost anunțată unui larg cerc de antinaziști din țările Axei, ca o soluție

³¹ OSS, Record Group 226, doc. 43.800 C.

³² I. Ceașescu, *op. cit.*, p. 206 — 297. În legătură cu acțiunile de a conserva un potențial militar în interiorul țării vezi colonel A. Petri, colonel D. Tușu, Locot. Colonel P. Ilie, *Manifestări ale stării de spirit antifasciste și antihitleriste a armatei române în timpul războiului hitlerist*, în „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.”; XI (1965) nr. 6, p. 52 — 53;

³³ The National Archives, Record Group 59, dev. 870.00/35.

rapidă pentru sfârșitul războiului. Eșecul atentatului a determinat o scădere a moralului în cercul diplomaților români. Raportul mai semnalează că Hitler a cerut guvernului român înlocuirea diplomaților de la legăția din Lisabona care nu sprijină nazismul. Cel mai vizat era consilierul de legăție Brutus Coste, fost secretar al legăției române din Washington ³⁴.

Deplasându-ne la Stockholm, vom menționa trei materiale care ni se par mai semnificative privind demersurile de pace făcute de misiunea diplomatică română din capitala Suediei.

Primul material, deși este o unitate arhivistică a fondurilor OSS are, în mod paradoxal, ca sorginte directă arhivele Ministerului Afacerilor externe român. Documentul se păstrează atât în română cât și în traducere engleză. El este de fapt copia unei telegrame strict confidențiale din 16 octombrie 1943, ora 16, a legăției române din Stockholm, înregistrată de M. A. E. din București cu nr. 6078. Frederic Nanu, ministrul României în Suedia, comunică șefului său, Mihai Antonescu, că a primit, prin intermediul unui diplomat suedez, un mesaj de la un oarecare domn Avakumovici, prin care acesta arată că a fost informat de prietenii săi din Londra că, dată fiind înțelegerea dintre principalii membri ai coaliției antinaziste, România trebuie să intre imediat în contact cu Uniunea Sovietică, privind începerea negocierilor de pace ³⁵.

Al doilea material, mult mai voluminos, este interesant mai ales prin faptul că ne prezintă două poziții, două atitudini: aceea a ministerului de externe de la București și aceea a șefului Oficiului diplomatic american de la Stockholm, Herschel Johnson. Poziția ministerului de externe de la București este exprimată într-un memorandum în franceză de 58 pagini, parvenit legăției S. U. A. din Suedia, la 11 noiembrie 1943 și microfilmata de serviciile legăției la 15 noiembrie 1943 ³⁶.

Această copie microfilmată și apoi mărită se conservă în fondurile OSS. În esență, memorandum-ul român recepționat la 11 noiembrie 1943 conține o justificare a politicii externe a României. Se arată că poporul român nu poate fi făcut răspunzător de actuala situație internațională. România a respectat cu scrupulozitate tratatele și a acționat cu consecvență pentru organizarea păcii și menținerea ei după primul război mondial, pentru crearea unui sistem de securitate colectivă în Europa. Exponentul acestei politici a fost Mica Înțelegere, model de organizație internațională pe care, în mod tragic, marile puteri europene nu au apreciat-o în mod corespunzător. Memorandum-ul subliniază apoi justetea politicii lui Nicolae Titulescu și blamează marile puteri că nu au luat măsurile convenite împotriva politicii agresive duse de Hitler. Memorandum-ul condamnă apoi și „dislocarea Blocului balcanic”, fapt care „a avut consecințe asupra mersului evenimentelor”.

Înaintînd memorandum-ul român Departamentului de stat, ministrul american Herschel Johnson emite unele aprecieri și recomandări pe care le considerăm ca foarte instructive în ce privește poziția de adoptat față de România la încheierea păcii. El scrie că eventuale comentarii asupra con-

³⁴ OSS, Record Group 226, dec. 88306 C.

³⁵ *Ibidem*, doc. 130.838 S.

³⁶ *Ibidem*, doc. 54229 C. www.dacoromanica.ro

ținutului documentului „ar fi pur academice, deoarece memorandum-ul este, în principal, doar de interes istoric”.

„Foarte posibil — arată el — ca Titulescu să dețină un loc important în istorie pentru că a dovedit un grad mai mare de perspicacitate decât mulți dintre contemporanii săi aparținând unor națiuni mai puternice”. Analizând apoi situația în care se află România față de Națiunile Unite, H. Johnson declară că „poporul român va trebui deci să tragă consecințele”. Dezvoltând considerentul de mai sus H. Johnson scrie că „aceasta este abordarea realistă a problemei, care, bineînțeles, este influențată de necesitatea ca Națiunile Unite să lucreze împreună . . .” Ministrul Johnson mai arată în ce privește problema teritorială, că Statele Unite vor trebui să ia în considerație eventualitatea unor ajustări suplimentare din teritoriul României.

În sfârșit, un al treilea material cu locul de origină Stockholm, este tot un raport al OSS, care semnaleză că negocierile de pace ale României cu aliații, duse în capitala suedeză nu constituiau un secret pentru presa de acolo, care le făcea o suficientă publicitate ³⁷.

Un mare număr de documente din fondurile OSS conțin informații privind negocierile de pace ale României în Orientul Apropiat: Istanbul, Ankara, Cairo. Problema fiind tratată în unele din ultimele lucrări ale istoriografiei noastre ³⁸, ne vom rezuma în limita spațiului disponibil al acestei comunicări, la prezentarea unor documente mai semnificative. Astfel din rapoartele OSS rezultă că în Orientul Apropiat s-au stabilit contacte, în vederea ieșirii din război a României, pe următoarele căi: prin ministrul Alexandru Cretzianu, care, deși acreditat de guvern, expunea și punctul de vedere al opoziției burgheze; prin atașatul militar la Ankara, colonelul Teodorescu; prin unii emisari speciali ai guvernului, trimiși la Istanbul, la consulatul român de acolo; prin misiunea Știrbei la Cairo, plecată cu aprobarea lui Antonescu, dar care trata tot în numele opoziției ³⁹.

Rapoartele din ultimele luni ale anului 1943 semnaleză sosirea ministrului Alexandru Cretzianu la Ankara, caracterizat ca proaliat și suspiciunile germane concretizate printr-o supraveghere strictă instituită de către Gestapo a activităților acestuia ⁴⁰.

Reacția cercurilor diplomatice românești din Turcia apare într-un raport OSS din 17 decembrie 1943 din Istanbul. Se exprimă decepție față de politica britanică în Balcani și se semnaleză din sorginte turcă o apreciere potrivit căreia „englezii lucrează împotriva Statelor Unite în Balcani și în Orientul Apropiat”. Același raport menționează demersurile lui Maniu pe lângă Eduard Beneș, înaintea călătoriei acestuia la Moscova. Scopul demersurilor ar fi fost ca Maniu să se asigure prin „*mutual consent*” al aliaților, că guvernul format de el va fi recunoscut ca negociator valabil

³⁷ OSS, Record Group 226, doc. 72767 R.

³⁸ Vezi Tr. Udrea, *Sur les relations politiques roumaines-tchèques...* p. 78—79 și urm., *Marca conflagrației a secolului XX...* p. 318—319, *Cronica unor zile istorice...*, p. 32, 34, 40, 51—52, 84; I. Ceaulescu, *op. cit.* p. 213—215. Negocierile României în Orientul Apropiat după documente engleze, în Sir Llewellyn Woodward, *History of the second world war. British foreign policy in the second world war*, vol. III. London, Her Majesty's Stationery Service, 1971, p. 136—137.

³⁹ OSS, Record Group 226, doc. 61188 C; doc. 89,949 S.

⁴⁰ *Ibidem*, doc. 52240 S; doc. 61,191 C.

înainte ca operațiile militare să atingă frontiera României⁴¹. Elemente mai numeroase și mai bine conturate privind legăturile Maniu—Beneș se găsesc în studiul publicat în 1968 de T. Udrea, studiu întemeiat în mare parte pe memoriile lui Kopecky, unul din colaboratorii apropiați ai lui Beneș⁴².

Tot referitor la informațiile OSS despre negocierile în Turcia și la Cairo menționăm un raport din 20 martie 1944 care citează editorialul din ziarul „Ulus” consacrat misiunii „secrete” a prințului Știrbei și publicării termenilor viitorului tratat de pace cu România. Se face specificarea că demersurile românești sînt cunoscute de germani⁴³. Ca urmare la raportul din 20 martie, peste cîteva zile, un alt raport, datat 25 martie 1944, informează despre o lungă convorbire Mihai Antonescu — von Killinger, generată de suspiciunile germane privind plecarea lui Știrbei în Turcia pentru negocieri de pace separată. Același raport arată că cercuri românești din Turcia sînt de părere că Germania va căuta să instaureze guverneși mai pro-germane în Balcani⁴⁴. În legătură cu acest din urmă aspect OSS primește o informare din 11 aprilie 1944 referitoare la problema unei eventuale înlocuiri a lui Antonescu cu generalul Dobre sau cu Gigurtu⁴⁵. Rapoartele OSS menționează și fricțiunile existente dintre guvernul Antonescu și germani⁴⁶. Astfel un material de 26 pagini, datat 28 decembrie 1943, semnalează că „guvernul Antonescu este mai rigid față de Germania” (*stiffer towards Germany*)⁴⁷, iar un raport din 28 aprilie 1944 arată că după vizita lui Hitler la sfîrșitul lui martie 1944, Antonescu face avansuri aliaților pentru a vedea pe ce sprijin poate conta, „în cazul unei întoarceri împotriva Germaniei” (*in case of a volte face against Germany*)⁴⁸. Este interesant de semnalat că la începutul anului 1944 OSS-ului i-au parvenit și două ample materiale din sursă directă guvernamentală. Primul este o copie după procesul-verbal al ședinței Consiliului de miniștri din 9 februarie 1944 (46 pagini) din care rezultă : 1) obiecțiile ridicate față de autoritățile germane (misiunea economică a dr. Clodius) privind cererile crescînde de produse românești; 2) reticența germană de a furniza categorii mai speciale de armament (avioane de diferite tipuri)⁴⁹. Al doilea material este tot o copie a unor instrucțiuni din 17 martie 1944, trimise de Ion Antonescu lui Mihai Antonescu cu referire la negocierile economice cu Germania ; la trecerea unei părți din Transilvania de nord sub administrație militară românească și la urgentarea evacuării trupelor române din Crimeea⁵⁰.

Trimiterea acestor documente în tabăra aliaților ar putea constitui un procedeu prin care guvernul Antonescu căuta să indice coaliției anti-hitleriste posibilitatea schimbărilor politice, prefigurate așa cum am văzut mai înainte, de alte documente.

Evoluția situației politice-militare din lunile mai-august 1944 se reflectă într-o serie de rapoarte care vorbesc de intensificarea negocierilor

⁴¹ OSS, Record Group 226, doc. 53668 S.

⁴² Tr. Udrea, *op. cit.* p. 82 — 86.

⁴³ OSS, Record Group 226, doc. 66605 R.

⁴⁴ *Ibidem*, doc. 66700 C.

⁴⁵ *Ibidem*, doc. 69335 C.

⁴⁶ *România în războiul antihitlerist...*, p. 30 ; *Marea conflagrație...*, p. 332.

⁴⁷ OSS, Record Group 226, doc. 57991 C.

⁴⁸ *Ibidem*, doc. 68386 S.

⁴⁹ OSS, Record Group 226, doc. 128316 R.

⁵⁰ *Ibidem*, doc. 128313 R. www.dacoromanica.ro

opoziției din România cu aliații prin trimiterea lui Constantin Vișoianu la Cairo ca „întărire” a misiunii Stirbey⁵¹ și de folosirea de către guvernul din București pentru tatonări de pace, a canalelor diplomatice din Elveția și Portugalia⁵². O informare din iunie 1944 menționează apoi nemulțumirile din România împotriva Statelor Unite, care ignoră demersurile românești de pace, cerînd mai departe „capitularea fără condiții” (*unconditional surrender*)⁵³. Așa cum rezultă dintr-un raport din 21 iulie 1944, era cunoscută și coaliția Blocul Partidului Democratice constituită din Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național Tărănist și Partidul Național-Liberal. Același raport relatează și poziția guvernului Antonescu față de coaliție, arătîndu-se că după căderea lui Ion Antonescu se va forma un guvern prezidat de Iuliu Maniu⁵⁴.

Cu puțin timp înainte de 23 august 1944, criza reginului Antonescu ajunsese la punctul culminant. Raportul OSS din 15 august 1944 arată că emisarii români la Istanbul fac încercări deschise (*frantic attempts*) pentru deschiderea unor noi canale de negocieri cu aliații. Colonelul Theodorescu, atașatul militar român în Turcia, a intrat în contact și a avut convorbiri cu reprezentanți ai autorităților aliate. Același ofițer face deplasări la București pentru a-i raporta lui Antonescu rezultatele convorbirilor. Se mai semnalează și faptul că emisarii români la Istanbul au contact radio direct cu guvernul⁵⁵. Printre trimișii români în Turcia, s-au creat — așa cum o menționează alte rapoarte — și situații de conflict ai căror protagoniști erau ministrul Alexandru Cretzianu, șeful Oficiului diplomatic, și colonelul Theodorescu, atașatul militar⁵⁶.

Aceste documente sînt deosebit de caracteristice în ce privește tensiunea și panica ce cuprinsese cercurile guvernante din România în săptămînile dinaintea actului istoric de la 23 august 1944. Remarcăm în același timp zădărnicele încercărilor de a atenua consecințele înfringerii militare ce se apropie cu repeziciune. Evoluția foarte rapidă a evenimentelor depășise atît pe Antonescu, cît și pe ceilalți lideri politici burghezi. Debarcarea aliaților din Normandia de la 6 iunie 1944 și succesele acestora pe frontul occidental, marea ofensivă sovietică pe frontul Iași — Chișinău dezlănțuită la 19 august 1944, creează o conjunctură politico-militară din care rezultă că negocierile cercurilor guvernante de la București pentru ieșirea țării din războiul de agresiune dezlănțuit de Hitler, nu mai aveau nici un sens. Pentru ieșirea României din război mai exista o singură cale. Aceasta a fost insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă, rezultat al activității hotărîte a Partidului Comunist Român, care „a acționat cu toată fermitatea pentru unirea tuturor forțelor patriotice naționale ... pentru răsturnarea dictaturii fasciste, ieșirea din războiul antisovietic și alăturarea la coaliția antihitleristă”⁵⁷.

⁵¹ *Ibidem*, doc. 79192 C și doc. 84.009 C.

⁵² *Ibidem*, doc. 87200 C.

⁵³ *Ibidem*, doc. 85.788 C.

⁵⁴ *Ibidem*, doc. 86754 C.

⁵⁵ OSS, Record Group 226, doc. 89.949 S.

⁵⁶ *Ibidem*, doc. 100161 S; doc. 104.092 S.

⁵⁷ Programul Partidului Comunist Român de fărurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României, *www.dacoromanica.ro*, *Revista de Științe Politice*, 1975, p. 48.

Materialul documentar prezentat în comunicarea de față nu epuizează desigur, informația privind istoricul încercărilor de a ieși din coaliția hitleristă. Așa cum atrăgeam atenția la început, aceste materiale trebuie coroborate cu celelalte materiale documentare, interne și externe, precum și cu numeroasele lucrări de interpretare apărute, cu referire la istoria României în cel de al doilea război mondial.

În același timp considerăm că documentele expuse aici prezintă interes, deoarece proiectează o serie de lumini dintr-un anume unghi de vedere, acela al organelor acționînd în cadrul serviciilor speciale ale S. U. A. din timpul războiului. Or este știut din tot cursul istoriei că, în mod frecvent, materialele furnizate de serviciile speciale determină factorii de decizie — guvernele — să reacționeze, să dea contururi noi hotărîrilor, uneori chiar să și schimbe aceste hotărîri.

TÉMOIGNAGES DOCUMENTAIRES CONCERNANT LA SITUATION INTERNATIONALE DE LA ROUMANIE EN 1942 — 1944

RÉSUMÉ

Dans le présent article l'auteur utilise une série de matériaux inédits provenant des fonds de documentation des Archives Nationales de Washington (U. S. A.). Les informations tirées de ces documents portent sur différentes activités diplomatiques déployés au cours des années 1942 — 1944 dans plusieurs capitales européennes et au Proche Orient en vue de faire sortir la Roumanie de la guerre hitlérienne.

Une autre catégorie d'informations touchent la situation politique, militaire et économique, l'état d'esprit enregistré en Roumanie pendant la période de la deuxième guerre mondiale.

Les matériaux d'archives de l'étranger, comme ceux utilisés dans l'article, comparés à ceux provenant des archives du pays sont à même d'élargir la sphère des informations et, dans certains cas, à combler d'éventuelles lacunes.

PARTICIPAREA ROMÂNIEI LA CONFERINȚA DE LA PARIS ÎN VEDEREA ÎNCHEIERII TRATATULUI DE PACE CU NAȚIUNILE UNITE

DE
GHEORGHE ȚUȚUI

Una din trăsăturile fundamentale ale istoriei României o constituie faptul că lupta maselor populare pentru libertate și dreptate socială s-a împletit cu lupta pentru apărarea ființei naționale împotriva dominației străine, pentru neatîrnare, progres și civilizație.

„Această particularitate specifică — se arată în Programul Partidului Comunist Român adoptat de Congresul al XI-lea — și-a pus amprenta asupra întregii evoluții sociale a României, asupra felului de a fi și a gândi al poporului român, asupra însuși destinului său istoric caracterizat prin lupta hotărâtă, plină de sacrificii pentru libertate și unitate, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară”¹.

În decursul secolelor, potrivit necesităților și particularităților momentului istoric dat, lupta pentru independență și unitate națională s-a manifestat în forme diferite; fie cu arma în mînă și cu prețul unor grele jertfe de sînge, fie la masa tratativelor, fie pe alte căi. Dar, dacă formele au fost diferite și uneori s-au întrepătruns, lupta a fost permanentă și ea a angajat întotdeauna majoritatea zdrobitoare a poporului român și nu de puține ori întreaga națiune.

Pe aceste coordonate de statornică tradiție se circumscrie și vasta activitate politico-diplomatică desfășurată de România în cursul anului 1946, care s-a exprimat cu deosebită claritate și în cadrul conferinței de pace de la Paris.

Victoria coaliției antihitleriste în cel de-al doilea război mondial a adus pe primul plan al vieții internaționale problema organizării postbelice a lumii în conformitate cu dorințele și interesele milioanele de oameni ai muncii care duseseră greul războiului și încheierea tratatelor de pace care să corespundă cerințelor fundamentale ale tuturor națiunilor. Pînă în vara anului 1946 marile puteri din coaliția antihitleristă avuseseră numeroase schimburi de vederi în aceste probleme, iar începînd din vara anului 1945, după Conferința de la Potsdam, Consiliul miniștrilor Afacerilor Externe al marilor puteri — organism constituit acum — s-a ocupat nemijlocit de pregătirea tratatelor de pace cu Italia, România, Bulgaria, Ungaria, și Finlanda, de reglementarea raporturilor cu Germania, Austria și Japonia.

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Edit. politică, Bucur ești, 1975, p. 29.

Două sesiuni ale Consiliului Miniștrilor Afacerilor Externe¹ (Londra în septembrie-octombrie 1945 și Paris în aprilie-iulie 1946) au fost consacrate pregătirii tratatelor de pace cu cele cinci țări europene definite ca foste satelite ale Germaniei.

Pentru România, încheierea tratatului de pace cu Națiunile Unite avea o deosebită însemnătate. Aceasta se datora nu numai faptului că prin tratat urma să pună capăt unui regim internațional care nu era favorabil, dar mai ales prin aceea că acum urma să se consfințească într-un document internațional, atât contribuția substanțială adusă de România în războiul antihitlerist, cât și marile realizări îndeplinite de guvern pe calea democratizării reale a țării. Conferința de pace reprezenta în același timp prima confruntare internațională de mari proporții, la care România democrat-populară urma să-și facă auzit glasul său, să-și formuleze punctele sale de vedere asupra principiilor de organizare a relațiilor dintre state și națiuni, și mai ales să lupte pentru consolidare și peaceastă cale a cuceririlor revoluției.

Sub acest aspect se remarcă faptul că mai des după instaurarea puterii democrat-populare și în mod deosebit după recunoașterea acesteia de către marile puteri din coaliția antihitleristă, guvernul român a urmărit în mod constant restabilirea și extinderea relațiilor diplomatice, comerciale și culturale, a luat măsuri pentru pregătirea participării sale la Conferința de pace. În această ordine de idei sprijinul acordat de către U. R. S. S. guvernului democrat din România încă de la începutul activității sale, atitudinea de simpatie exprimată de guvernul sovietic față de țara noastră și de regimul politic instaurat aici, se înscria printre factorii externi de mare însemnătate care au favorizat lupta poporului român pentru independență națională. Sub acest unghi de vedere sînt cunoscute demersurile insistente întreprinse de președintele Consiliului Comisarilor Poporului al U. R. S. S. — I. V. Stalin — în lunile mai și iunie 1945, pe lângă guvernele Marii Britanii și S. U. A. în vederea restabilirii relațiilor diplomatice cu România, comunicarea² de la începutul lunii august, același an, în care se arată că Guvernul sovietic a hotărît să restabilească relațiile diplomatice cu România³ și realizarea acestui act la 23 August 1945. Sosirea primului ambasador sovietic la București ca și primirea ambasadorului român, profesorul universitar Iorgu Iordan de către personalități marcante ale U. R. S. S. — M. I. Kalinin, președintele Prezidiului Sovietului Suprem al U. R. S. S. și de V. M. Molotov, vicepreședinte al Consiliului Comisariilor Poporului și Comisar al Afacerilor Externe, ca și afirmarea publică a poziției acestora de simpatie față de țara noastră, au contribuit la creșterea autorității și prestigiului internațional al guvernului democratic. Pe această bază ambasadorul României la Moscova a putut să poarte discuții și să ducă tratative în vederea extinderii relațiilor externe ale României cu reprezentanți ai Franței, Poloniei, Chinei și ai altor țări, cu care U. R. S.S. avea relații diplomatice.

La sfîrșitul anului 1945, prin documentele Conferinței naționale a P. C. R., politica externă a României capătă noi orientări și un contur

² *Correspondența președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu președinții S.U.A. și cu primii miniștri ai Marii Britanii din timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, 1941 — 1945, București, E.S.P.L.P., 1958, vol. I, p. 453, 457, vol. II, p. 296 — 297, 304.*

³ „Scinteia” din 8 august 1945.

deosebit de clar. În această ordine de idei se detașează în primul rînd faptul că P. C. R. a sintetizat cu mult realism trăsăturile caracteristice ale situației internaționale postbelice: creșterea mișcărilor muncitorești și democratice din principalele țări capitaliste; dezvoltarea luptei pentru independență națională și amploarea crescîndă a mișcărilor anticoloniale, subliniind atît legătura dintre ele cît și, însemnătatea pe care o avea în acest proces înnoitor unitatea țărilor democratice pentru „stabilirea armoniei internaționale și a bunei înțelegeri între popoare”.

Pornind de la aprecierea rezultatelor obținute de către marile puteri în lupta împotriva fascismului, pentru democrație, ca și de la constatarea că pe arena internațională își fac apariția puncte de vedere și atitudini diferite, care tind să împartă lumea în blocuri și să denatureze procesul real și progresist de organizare postbelică a lumii, C. C. al P. C. R. în raportul politic prezentat la Conferință, a sintetizat în patru puncte concepția partidului în aceste probleme, după cum urmează :

a) Nu o politică de „echilibru al forțelor”, nu o politică de împărțire a lumii în „blocuri”, ci una de înțelegere și colaborare între popoare și între state ; b) lichidarea tuturor rămășițelor fasciste și izolarea cercurilor reacționare care încearcă să tulbure pacea lumii ; c) instaurarea în fiecare țară a unei democrații consecvente ; d) respectarea voinței fiecărui popor de a-și făuri singur regimul său social, respectarea independenței naționale și neamestecului în afacerile externe ale altor popoare⁴. Această poziție clară exprimată de P. C. R. avea în vedere atît situația reală existentă în raporturile internaționale cît și contradicțiile și divergențele care se manifestau între marile puteri și nu numai între acestea, dar pe care le socotea că pot fi depășite printr-o politică lucidă de înlăturare cu forțe comune a greutăților existente. „Divergențele — se arăta în raportul politic al C. C. al P. C. R. — pot exista și între membrii uneia și aceleași grupări politice — cu atît mai mult între state deosebite ca structură —esențial este, însă spiritul de colaborare și voință de a rezolva toate problemele prin bună înțelegere”⁵

Tot în contextul aprecierilor asupra problemelor internaționale, dar de data aceasta cu referiri concrete la experiența țării noastre, Conferința Națională a P. C. R., a caracterizat cuprinzător relațiile României cu U. R. S. S., Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Polonia și Ungaria, definindu-le ca „un complex de prietenii folositoare”, care crează „perspectiva unei pașnice și rodnice dezvoltări” și contribuie la „independența și suveranitatea noastră ca popor și ca stat”⁶.

Elementul fundamental care definește orientarea P. C. R. în problemele interne și externe îl reprezintă însă concepția sa asupra dezvoltării imediate și de perspectivă a țării, raportul stabilit între factorul intern și cel internațional, legătura dintre dezvoltarea multilaterală a României, independența și suveranitatea ei.

La sfîrșitul anului 1945 și în primele luni ale lui 1946 eforturile României de a se încadra activ în viața internațională dau rezultate tot mai sensibile. Astfel, în cursul lunii octombrie 1945 au fost reluate relațiile

⁴ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 8.

⁵ *Loc. cit.*

⁶ *Ibidem*, p. 27 — 29.

diplomatice normale cu Cehoslovacia și Polonia ⁷. În martie 1946 ambasadorii Tudor Vianu și Richard Franasovici și-au prezentat scrisorile de acreditare la Belgrad, și respectiv la Londra ⁸, iar la începutul lunii aprilie au avut loc discuții pentru reluarea relațiilor diplomatice dintre România și Austria și citeva săptămâni mai târziu, cu Norvegia ⁹. Tot în anul 1946 au mai fost restabilite relațiile diplomatice cu Olanda, Luxemburg, Belgia, Argentina, Iran.

Restabilirea relațiilor diplomatice sau începerea tratativilor în acest scop, au prilejuit utile schimburi de vederi asupra pozițiilor țărilor respective pe arena internațională și în mod deosebit față de problemele ce urmau a se dezbate la Conferința de pace. Astfel, prezentarea scrisorilor de acreditare la Belgrad a prilejuit ample relatări făcute în presa iugoslavă și română ca și de o cuprinzătoare apreciere formulată în cuvîntarea rostită în Parlamentul iugoslav de către Iosif Broz Tito, în care se arăta: „cu România există bune legături. S-au reluat relațiile diplomatice. Există destul de vii schimburi economice, lucru care presupune că relațiile dintre țara noastră și România vor fi și în viitor din cele mai sincere” ¹⁰.

La rîndul său, reprezentantul guvernului austriac remarca faptul că țara sa pune mare preț pe reîmprospătarea legăturilor de prietenie cu România, iar ambasadorul Norvegiei în U. R. S. S. în discuția avută cu ambasadorul român Iorgu Iordan — relatea că guvernul său este: „foarte bucuros să reia relațiile diplomatice cu România ¹¹”. Raportînd ministrului de externe rezultatele vizitelor protocolare făcute în zilele de 2 și 3 aprilie, Tudor Vianu, remarca faptul că reprezentantul Bulgariei Dl. Todorov îi arăta „multă prietenie și este preocupat de dezvoltarea relațiilor dintre cele două țări, iar Joseph Korbel, reprezentantul Cehoslovaciei, i-a vorbit cu plăcere de loialitatea României față de patria sa și i-a promis tot sprijinul la Conferința de pace ¹².

Deși se aflau într-un stadiu incipient, evoluția relațiilor internaționale ale României în anul 1946 marca clar eșuarea încercărilor forțelor reacționare interne și sprijinitorilor acestora de peste hotare de a obține izolarea diplomatică a noului regim. Țara noastră se bucura de aprecieri pozitive și de stimă pe plan internațional, dezvolta relații de colaborare cu tot mai multe țări.

Paralel, avînd în vedere iminența conferinței de pace și complexitatea problemelor cu care avea să fie confruntat, guvernul democrat popular din România a întreprins și alte acțiuni în vederea apărării intereselor țării. În decembrie 1945, a prezentat Consiliului Miniștrilor de Externe un memoriu privind cererile de reparații față de Germania și Ungaria, iar în aprilie 1946, un amplu document despre efortul militar și economic al României în războiul antihitlerist.

În urma primirii invitației adresate la 9 iulie 1946 de către guvernul Franței, țară gazdă, în numele Națiunilor Unite, de a participa la Confe-

⁷ „Scînteia” nr. 343 și 347 din 4 și 8 octombrie 1945.

⁸ Arhiva M.A.E., fond 71, dosar E. 9, f. 260

⁹ Ibid., f. 201, 260.

¹⁰ Arh. M.A.E., fond 71, dosar E.9, f. 197 — 198.

¹¹ Ibid., f. 202 și 206

¹² Ibid., f. 199 — 200.

rința de Pace de la Paris¹³, guvernul dr. Petru Groza, în ședința Consiliului de Miniștri din 9 august, a dezbătut și aprobat poziția României față de problemele ce urmau a fi abordate la Conferința de Pace și a stabilit componența delegației. Expresie a hotărârii țării noastre de a-și apăra cu fermitate cuceririle obținute, independența și suveranitatea națională și de a contribui la instaurarea unei păci juste, delegația română formată din 73 de persoane¹⁴, avea o componență care îmbina înaltul nivel de reprezentare cu profunđa cunoaștere a problemelor, experiența diplomatică și fermitatea politică. Din delegație au făcut parte președintele Partidului Național Liberal, Gheorghe Tătărăscu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și secretar de stat la Departamentul Afacerilor Străine, conducătorul de drept al delegației; Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretar general al C. C. al P. C. R., ministrul Comunicațiilor și Lucrărilor Publice; Lucrețiu Pătrășcanu membru al C. C. al P. C. R., ministrul Justiției; Ștefan Voitec, secretar general al P. S. D., ministrul Educației Naționale; Lotar Rădăceanu, secretar general al P. S. D., ministrul Muncii; Ion Gheorghe Maurer, subsecretar de Stat, precum și Florica Bagdazar, Elena Văcărescu, Șerban Voinea, general de brigadă adjutant Dumitru Dămăceanu, ambasadorii României în S. U. A., Anglia și Franța, respectiv Mihai Ralea, Richard Franasovici, Simion Stoilov, Horia Grigorescu, ministru plenipotențiar la Haga și alți numeroși experți, printre care, Victor V. Birlădeanu, administrator al B. N. R., Virgil Constantinescu, Alexandru Birlădeanu, Bucur Schiopu, Gh. Pascu etc.

A doua zi, la București au fost date publicității declarațiile dr. Petru Groza cu privire la „atitudinea României față de Conferința de Pace”, în care sînt formulate următoarele probleme: dreptul României să ceară și să obțină din partea Națiunilor Unite recunoașterea calității sale de cobeligerantă; o îmbunătățire a condițiilor privitoare la limitarea armamentului și a forțelor sale armate; înlăturarea stipulațiilor articolului 30 din proiectul de tratat care prevedea introducerea automată în relațiile noastre economice cu străinătatea a clauzei națiunii celei mai favorizate pentru toate Națiunile Unite¹⁵, își exprimă satisfacția pentru felul în care au fost soluționate problemele teritoriale¹⁶ și de graniță și precizează că

¹³ Proiectul Tratatului de pace cu România a fost dat publicității în ziua de 31 iulie 1946 simultan la Londra, Paris, Moscova și Washington, iar în 3 august presa română l-a adus la cunoștința opiniei publice. Tratatul cuprindea un preambul, 38 de articole, 8 părți — Frontiere, Clauze politice, Clauze militare, Retragerea forțelor aliate din România, Reparații și restituiri, Clauze economice, Clauze relative la Dunăre, Clauze finale — și șase anexe. *Recueil des Documents de la Conférence de Paris*, Paris, 1946, p. 8 — 9.

¹⁴ Delegația era formată din șeful delegației, 13 delegați principali, 22 consilieri tehnici, 2 secretari generali, 8 secretari, 2 cartografi, 7 personal de secretariat, ziariști și alte persoane. Ea a plecat din București în ziua de 11 august 1946 și a fost cazată la Hotel Continental, Paris, 3 Rue Castillogne (Arhiva M.A.E., fond Conferința Păcii, vol. 71, fila 21).

¹⁵ În această problemă documentul susmenționat preciza că „Reparațiile și restituirile cerute prin proiectul de tratat de pace, în plus față de condițiile convenției de armistițiu, vor avea ca urmare nu numai faptul că România va ajunge repede în situația de a nu putea să le îndeplinească, dar și că ea își va vedea distrusă întreaga economie” (*România la Conferința de Pace*, Edit. B.P.D., București, 1946, punctul 3); Vezi și „Scnteia”, nr. 599 din 14 august 1946).

¹⁶ Problemă părții de nord a Transilvaniei care prin articolul 19 din Convenția de armistițiu se hotărâse să „fie restituită” României, sub condiția confirmării prin Tratatul de Pace” și a granițelor din zona de nord-est a României, singurele care au fost aduse în fața Conferinței de la Paris, fuseseră soluționate la 7 mai 1946 de către cea de-a 19 ședință plenară a celor patru

tratatul de pace nu va putea rezolva chestiunea regimului Dunării, aceasta fiind o problemă ce urmează a fi soluționată de către țările riverane.

Sosirea delegației române la Paris, la 11 august 1946, aproape la două săptămâni după deschiderea Conferinței, a avut loc în condiții internaționale contradictorii, caracterizate în esență prin înfruntarea, la nivel nemaîntâlnit pînă atunci, a celor două tendințe ce se conturaseră clar pe arena mondială și care aveau, ca principali exponenți, Uniunea Sovietică pe de o parte și principalele trei puteri occidentale, din coaliția antihitleristă, pe de altă parte. Această situație, de ascuțire a contradicțiilor dintre învingători, era complicată de numeroasele divergențe dintre învingători și învinși, ca și cele dintre țările mici, foste satelite ale Germaniei, deosebiri reale ce izvorau între altele și din neconcordanța existenței între situația lor juridică și cea de fapt și altele ¹⁷.

La Paris, delegația română a desfășurat o susținută activitate pentru promovarea principiilor egalității în drepturi a tuturor statelor, pentru neamestec în afacerile interne, respectarea independenței și suveranității naționale, pentru triumful principiilor colaborării internaționale, pentru recunoașterea cerințelor sale justificate. Astfel, în prima conferință de presă ținută la ambasada țării noastre de la Paris, Gh. Tătăărăscu, ministrul de externe al României, arătînd că delegația română este emanația tuturor forțelor democratice ale țării și vorbește în numele întregului popor, a reafirmat hotărîrea guvernului de a adera la principiile Chartei Națiunilor Unite și s-a ridicat cu fermitate împotriva politicii de blocuri, pentru colaborare și cooperare internațională.

„În ce ne privește — sublinia șeful delegației române — nu concepem decît un sigur bloc care ar putea cu adevărat fi binefăcător, acela în sinul căruia ar fraterniza toate națiunile mari și mici fără excepție, și care ar fi în măsură să împlinească poruncile justiției sociale și naționale; bunăstarea pentru toți oamenii, națiunile . . .” ¹⁸.

Membrii delegației române, cadre de conducere al P. C. R. și P. S. D., au făcut vizite frunțașilor celor două partide muncitorești din Franța, sindicatelor, organelor de presă socialiste și comuniste, au acordat interviuri etc. În același timp, s-au definitivat documentele ce urmau a fi prezentate conferinței. În vederea unei mai bune cuprinderi a problemelor din membrii delegației s-a constituit o comisie centrală formată din Gheorghe Tătăărăscu, Gheorghé Gheorghiu-Dej, Ion Gheorghe Maurer și Florica Bagdazar, precum și patru comisii pe probleme ¹⁹.

miniștri de externe — V. I. Molotov, J. F. Byrnes, E. Bevin și George Bidault — cînd dictatul de la Viena a fost declarat nul și neavenit, frontiera dintre România și Ungaria fiind restabilită în limitele existente la 1 ianuarie 1938.

¹⁷ Referindu-se la faptul că lucrările Conferinței merg încet, Lotar Rădăceanu, într-un interviu acordat presei române la începutul lunii septembrie arăta că aceasta se datora faptului că: „problemele care se pun sînt de multe ori delicate și ating interesele cele mai diverse iar punctele de vedere ale membrilor Conferinței nu sînt deloc unitare în foarte multe chestiuni” („Libertatea”, nr. 662 din 13 septembrie 1946)

¹⁸ „Libertatea”, nr. 603 din 21 august 1946.

¹⁹ Pentru studiul chestiunilor teritoriale și politice — Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Voitec și Richard Franasovici; pentru problemele economice — Gheorghe Gheorghiu-Dej, Lothar Rădăceanu, Ion Gheorghe Maurer și Horia Grigorescu, comisia militară prezidată de generalul Dumitru Dămăceanu și Comisia informativă, condusă de Simion Stoilov (Stenograma Consiliului de Miniștri din 23 septembrie 1945, în Arhiva C.C. al P.C.R., fond 103, dosar 9015, fila 5 — 6).

La 13 august, în fața plenului Conferinței reunite în palatul Luxemburg din Paris, Gheorghe Tătărăscu a prezentat declarația guvernului care cuprindea poziția țării noastre față de problemele ce urmau a fi dezbătute de către Conferință, precum și un memoriu în care erau formulate cererile și amendamentele țării noastre referitoare la tratatul de pace²⁰, grupate pe probleme²¹.

Expunerea delegației române a ridicat în fața conferinței o serie de probleme cum ar fi : recunoașterea cobeligeranței României, a faptului că ea a intrat în război începînd de la 23 august și nu de la 12 septembrie; a subliniat caracterul nedrept al clauzelor privind limitarea excesivă a efectivelor militare și al armamentului. În legătură cu clauzele economice, s-a arătat că dacă acestea vor fi impuse României „nu le-ar putea satisface și totodată ar vedea restaurarea sa economică iremediabil compromisă”.

A doua zi a fost dat publicității interviul acordat de Gheorghe Gheorghiu-Dej corespondentului de la Paris al agenției „Agerpres” în care se spunea printre altele : „Calitatea de cobeligerantă rezultînd pentru România din participarea ei la lichidarea forțelor hitleriste, este o problemă care interesează nu numai România, ci în egală măsură toate popoarele lumii, pentru că reprezintă fără îndoială adevărul istoric”. În interviu, Secretarul general al C. C. al P. C. R. — s-a mai referit la exagerările unor clauze economice și s-a declarat împotriva cuprinderii în tratat a clauzei națiunii cele mai favorizate, aceasta atingînd grav suveranitatea națională a României²².

Declarația României a produs o bună impresie asupra delegațiilor la Conferință și în cercurile diplomatice care au relevat înțelepciunea, sobrietatea și demnitatea ei. Președintele Conferinței plenare, J. F. Byrnes, a apreciat că Conferința a ascultat cu interes declarația și a asigurat pe delegații români că membrii Conferinței o vor studia cu grijă. Aprecieri elogioase au formulat de asemenea A. I. Vișinski, reprezentantul U. R. S.S., și Jean Masaryk șeful delegației cehoslovace ca și numeroase ziare din occident. Astfel, ziarul francez „L'Ordre”, din 14 august 1946 sublinia că „discursul a fost foarte moderat și foarte demn; toate argumentele au o valoare certă, iar revendicările formulate pe un ton lipsit de orice amărăciune n-au putut să apară spiritelor obiective decît ca justificate în întregime”²³. „Expunerea delegatului României, — releva ziarul „Liberation”

²⁰ Roumania. Ministry of foreign affairs. Memorandum on the military and economic contributions of Roumania to the war against Germany and Hungary”, 1946, vezi și „Studii”, nr. 3/1958.

²¹ În legătură cu acest moment, de mare însemnătate pentru activitatea delegației române la Paris, pe lângă notele stenografice publicate de Secretariatul Conferinței, dispunem de expunerea prezentată de Gh. Tătărăscu în ședința Consiliului de Miniștri din 23 septembrie 1946 și de memoriile generalului D. Dămăceanu. Iată relatările acestuia din urmă : „La orele 14,45 sosim la palatul Luxemburg. Sintem introduși într-un salon. Toți eram tăcuți. . . La orele 16,05 secretarul Biroului Conferinței de pace, domnul Duparc/Foques-Duparc/ ne anunță că sintem invitați în sala Conferinței. Intrarea delegației noastre în sală — așa cum de altfel s-a procedat și cu celelalte delegații ale fostelor state inamice — s-a făcut prin ușa din fund. . . prin spatele delegaților. Ne-am așezat pe ultima bancă liberă. . . Ședința a fost prezidată de Byrnes, care, după ce a urât protocolarul „bun venit” l-a invitat pe Tătărăscu să expună memoriul României. . . La 17,30 delegația a fost condusă pe același drum și cu același protocol” (Memoriul generalului D. Dămăceanu, în Arhiva I.S.I.S.P., fond 13, dos. 1004, f. 408 — 413).

²² „Scnteia” nr. 631 din 21 septembrie 1946.

²³ *România și Conferința de pace*, București, 1946, p. 57.

din aceeași zi — , a fost de o moderație remarcabilă, ea fiind expresia dezideratului unui guvern însuflețit de un real spirit democratic”²⁴. Referindu-se la aceleași probleme, ziarul englez „New Cronicle”, din 16 august 1946 arăta că „dintre toate țările foste inamice, România este singura care și-a exprimat regretul asupra celor întâmplate și, după cum a spus dl. Tătărașcu, ea este hotărâtă să îndrepte greșelile pe care le-a comis”²⁵.

Începând din ziua de 16 august, activitatea delegației noastre s-a desfășurat pe comisii, în funcție de necesitățile impuse de lucrările conferinței, fiind concentrată îndeosebi asupra problemelor politice, teritoriale și economice²⁶, iar spre sfârșit a luat parte la unele ședințe plenare.

Problemele teritoriale, ale considerării datei de 24 august ca început al participării țării noastre la războiul antihitlerist, ca și recunoașterea cobeligeranței României, au suscitât discuții ample, delegația noastră obținând în aceste chestiuni nodale, numai recunoașteri parțiale și, uneori, contradictorii. Astfel s-a acceptat să se înscrie în tratat că România, încă de la 24 august a încetat toate operațiile militare împotriva U. R. S. S., s-a retras din războiul contra Națiunilor Unite și a rupt relațiile cu Germania și sateliții săi, dar participarea la război a rămas — contrar realității — fixată numai ca începând de la 12 septembrie 1944, după semnarea convenției de armistițiu²⁷.

În problema cobeligeranței, discutată mai ales în ședința din 27 august 1946 a Comisiei politice și teritoriale pentru România, după ce delegatul Ucrainei — prof. N. Petrovski — a argumentat necesitatea ca României să i se acorde acest statut, apreciind că „este un act de justiție”, propunere susținută și de reprezentantul Cehoslovaciei — general Heliodor Pika — s-a trecut la vot. Rezultatul votului a fost însă negativ, deoarece opt dintre delegațiile participante : S. U. A., Australia, Canada, Anglia, India, Noua Zeelandă, Uniunea Sud Africană și U. R. S.S., au fost împo-

²⁴ *Idem.*

²⁵ *Loc. cit.*, p. 58.

²⁶ Comisiile de probleme erau formate din delegați ai celor 21 de state participante (China, U.R.S.S., S.U.A., Franța, Marea Britanie, Australia, Belgia, Bielorusia, Brazilia, Canada, Etiopia, Grecia, India, Noua Zeelandă, Norvegia, Țările de Jos, Polonia, Cehoslovacia, Uniunea Sud-Africană, Ucraina și Iugoslavia) — (*Recueil des Documents...* Tom. I, p. 7 — 9) aveau constituit un birou format din președinte, vicepreședinte, raportor și secretar. Atunci când situația o cerea, mai multe comisii își desfășurau activitatea reunite. Pentru problemele țării noastre ne interesează în mod deosebit următoarele comisii : „Comisia politică și teritorială pentru România” prezidată de M. D. Manuilski — Ucraina ; „Comisia economică Balcani și Finlanda”, prezidată de dr. Josef Korbel — Cehoslovacia și „Comisia militară”, prezidată de generalul Stephan Mossor-Polonia. (*Recueil des Documents de la Conference de Paris, op. cit.*, tom. II, p. 6).

²⁷ Și aceasta, în pofida faptului că delegatul Uniunii Sovietice în cuvîntarea rostită la Conferința în ziua de 13 august, susținînd cauza țării noastre, spusese : „La 23 august 1944, (...) politica externă a României a luat o întorsătură hotărîtoare. România a încetat complet operațiile militare împotriva Uniunii Sovietice pe toate teatrele de război, a ieșit din războiul împotriva Națiunilor Unite, a rupt legăturile cu Germania și sateliții ei, a intrat în război de partea Națiunilor Unite, împotriva Germaniei și Ungariei (subl. n.). Potrivit convenției de armistițiu, încheiat la 12 septembrie 1944, România s-a obligat să pună la dispoziție, împotriva dușmanului nostru comun, împotriva dușmanului tuturor, a Națiunilor Unite, nu mai puțin de 12 divizii cu toate mijloacele de întărire. Prin aceasta România a acordat ajutor Națiunilor Unite și în primul rînd Uniunii Sovietice, care, mai mult decît celelalte țări, a suportat greutățile atacurilor militare din partea Germaniei și a sateliților ei”. (Discursul rostit de A. I. Vișinski, delegat al U.R.S.S. la Conferința de Pace de la Paris — 13 august 1946. „Scînteia”, nr. 601 din 16 august 1946).

triva recunoașterii cobeligeranței României²⁸ și numai patru, Bielorusia, Cehoslovacia, Franța și Ucraina au votat pentru. Acest vot, exprimat în pofida recunoașterii unanime a marelui efort uman și material adus de România în războiul dus alături de Națiunile Unite, a avut însemnate repercusiuni și a creat numeroase greutăți țării noastre atât în opera de refacere și consolidare a economiei naționale cât și în relațiile sale internaționale, deoarece a fost etichetată drept țară învinsă în cel de-al doilea război mondial.

Discuțiile asupra problemelor ridicate de lichidarea urmărilor dictatului de la Viena și fixarea granițelor României în partea de nord-vest a țării s-au întins pe o perioadă mai mare. După hotărârea miniștrilor afacerilor externe a celor patru mari puteri din 7 mai 1946, guvernul maghiar a desfășurat o amplă acțiune diplomatică urmărind corectarea acestei hotărâri prin modificări teritoriale în defavoarea României. În această ordine de idei, remarcăm folosirea repetată a referirilor la caracterul „nejust” al tratatului de la Trianon și la încercarea de a pune semnul egalității între cele două conferințe²⁹. După audierea în ziua de 31 august în ședința comună a celor două comisii teritoriale — pentru România și Ungaria a delegației maghiare, în numele căreia a prezentat raportul Pal Auer, ministrul Ungariei la Paris, la 2 septembrie, șeful delegației române a susținut o amplă declarație în care se arăta printre altele: „Guvernul român declară că orice act tinzând să modifice frontiera româno-ungară ar echivala cu distrugerea unei opere de justiție și cu crearea unui nou focar de agitație în această parte a Europei și că orice act menit să-l angajeze într-o discuție asupra politicii sale interne și a legilor sale organice, ar fi considerat ca o știrbire a suveranității și independenței sale”³⁰.

Trei zile mai târziu, în ședința plenară din 5 septembrie, ținută în sala Berthelot a palatului Luxemburg, Comisia politică și teritorială pentru România a confirmat hotărârea celor patru miniștri de externe din 7 mai 1946³¹. În legătură cu această problemă, raportul prezentat de delegația română în fața Consiliului de Miniștri la 23 septembrie remarca sprijinul acordat de către delegația Uniunii Sovietice, reprezentanții Franței, Cehoslovaciei și ai altor țări. „Reprezentantul U. R. S.S. — se arăta în raportul citat — condamnă Arbitrajul de la Viena, arătându-i imoralitatea și declară că Transilvania trebuie să revină în întegime României, așa cum s-a hotărât în toate reuniunile internaționale ...”³².

²⁸ Arhiva M.A.E., fond Conferința Păci, vol. 71, f. 105.

²⁹ Buletinele de știri „Agerpres” din perioada 8 mai-31 august 1946, vezi și „Le Monde” din 16 august, 2 și 4 septembrie 1946.

³⁰ „Libertatea”, nr. 615 din 4 septembrie 1946.

³¹ Raportul Comisiei Politice și Teritoriale pentru România, prezentat la Karel Lisiki — la 24 septembrie 1946 precizează următoarele: „Textul articolului 2, cu privire la frontiera între România și Ungaria a fost aprobat de către Comisie prin 10 voturi și 2 abțineri; Australia și Uniunea Sud-Africană. Acest articol a fost examinat și adoptat după audierea delegațiilor celor două țări interesate și a unei discuții aprofundate în sinul Comisiei. Reprezentanții celor patru puteri membre ale Consiliului Miniștrilor de Externe, au expus comisiei, la cererea delegației Australiei rațiunile pentru care Consiliul propune restabilirea vechii frontiere româno-ungare așa cum exista la 1 ianuarie 1938” (*Recueil des Documents de la Conférence de Paris* op. cit., tom. II, p. 206).

³² Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 23 septembrie 1946, în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul 103, dosar nr. 9115, f. 15 — 17. Vezi mai pe larg: Georgescu Titu și Matei Gh., *Ajutorul acordat României de către Uniunea Sovietică la Conferința de pace de la Paris*, în „Studii” nr. 1/1954.

Multe și complicate probleme s-au ridicat în legătură cu clauzele economice din tratatul de pace, unele urmărind direct legalizarea amestecului străin în treburile interne ale României, folosirea situației economice existente pentru a face presiuni politice ce vizau în ultimă instanță însuși caracterul puterii de stat. În această ordine de idei credem că nu este lipsit de importanță a arăta că în cele 38 de ședințe ținute în perioada 16 august — 12 octombrie au fost dezbătute numeroasele propuneri și amendamente făcute de Australia, Uniunea Sud-Africană, Polonia, Statele Unite, Franța, Marea Britanie, Ucraina și altele, ca și cele două documente prezentate de guvernul român ³³, care cuprindeau și observațiile țării noastre privind articolele 23, 24, 27, 29, 30 și 31 din proiectul de tratat ca și la anexele 4 și 6 ³⁴, care se referea la probleme politice și economice de însemnătate majoră pentru dezvoltarea ulterioară a țării noastre ca stat independent și suveran. Astfel, articolele 23, 24 și 29 priveau obligațiile impuse României de a restitui bunurile ridicate de pe teritoriul Națiunilor Unite, și a despăgubi pe cetățenii acestora; de a restabili toate drepturile și interesele legale, ale Națiunilor Unite și ale supușilor acestora în România, așa cum existau la 1 septembrie 1939, precizau normele de predare către U.R.S.S. a bunurilor germane; obligațiile României și a cetățenilor săi privind datoriile bănești decurgînd din contractele în ființă și din drepturile dobîndite înainte de existența stării de război și altele. Articolul 31 cuprindea obligațiunea României ca în privința taxelor vamale și a taxelor de import-export, a impunerii în interiorul țării a mărfurilor importate și toate reglementările în legătură cu aceasta, să acorde Națiunilor Unite clauza necondiționată a națiunii celei mai favorizate.

În cea de-a 14-a ședință a Comisiei Economice pentru Balcani și Finlanda, Ion Gheorghe Maurer a expus punctul de vedere al delegației române asupra clauzelor economice și a răspuns la numeroasele întrebări puse de delegațiile americană, australiană, engleză și franceză privind legislația românească, despăgubirile de război, prevederile bugetare pe anii 1945 / 1946 și 1946 / 1947 cotele bugetare afectate în contul Convenției de armistițiu, plățile efectuate la articolele 10, 11, 12 și 13 din Convenția de armistițiu etc. ³⁵.

În același timp reprezentantul delegației guvernamentale române a adus obiecții împotriva pretențiilor exagerate ale puterilor occidentale, arătînd că este ciudat să se constate că state pe teritoriul cărora România

³³ Raportul Comisiei economice pentru Balcani și Finlanda, în *Recueil des Documents de la Conférence de Paris*, tom. III, 1946, p. 147 — 189.

³⁴ Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 23 septembrie 1946, *loc. cit.* (Vorbînd despre poziția delegatului australian față de problemele cu caracter economic din tratatul de pace cu România, istoricul sovietic M. G. Sazina arată că acesta a făcut următoarele propuneri: 1. Să nu se fixeze la conferință cuantumul reparațiilor, să se amîne cu șase luni examinarea acestei probleme, să se înființeze o comisie compusă din reprezentanții a șapte state și să sisteze plata reparațiilor către Uniunea Sovietică. 2. Reparatiile să fie plătite nu prin livrări de mărfuri românești, fapt prevăzut prin clauzele tratatului de pace și avantajos pentru România, ci în dolari sau în lire sterline. Vezi: M. G. Sazina, *Lupta pentru un tratat de pace democratic cu România*, în *Studii privind relațiile româno-ruse și româno-sovietice*, Ed. Acad. R.P.R., București, 1958, p. 183, vezi și *Borba romînskovo naroda za ustanovlenie i ucreplenie narodnodemocraticescovo storia (1944—1947)*, Izdatelstvo Akademii Nauk SSSR, Moskva, 1963, p. 382 — 404; *Paris Peace Conference 1946*, Washington, 1947, p. 741).

³⁵ Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 24 septembrie 1946, *op. cit.*, p. 34 — 36, vezi și *Recueil des Documents...*, *op. cit.*, p. 29.

n-a dus niciodată operații de război cer compensarea totală a pagubelor aduse bunurilor cetățenilor Națiunilor Unite, și aceasta nu numai în perioada când România a luptat împotriva aliaților, ci și în timpul când, rupind orice legături cu Germania hitleristă, România a luptat cu arma în mână de partea coaliției antihitleriste. Nedreptatea pretențiilor cu privire la compensarea totală a pagubelor aduse bunurilor cetățenilor Națiunilor Unite devenea și mai evidentă dacă ținem seama că la stabilirea sumei reparațiilor convenite U. R. S. S., care a avut mult de suferit în urma participării armatei române la războiul antisovietic, la propunerea făcută chiar de Uniunea Sovietică, a fost aplicat principiul compensării parțiale a pagubelor pricinuite³⁶.

Referitor la aceeași problemă, dr. Petru Groza, exprimând sentimentele întregului popor, în conferința rostită la posturile de radio în seara zilei de 13 septembrie 1946, arăta că nu putem renunța la deplina exercitare a suveranității naționale pe plan economic și politic, și nu este just a ni se impune obligațiuni care să ne împiedice la îndeplinirea sarcinilor ce ni le luăm³⁷.

Simultan cu desfășurarea lucrărilor Conferinței de pace, guvernul, partidele și organizațiile democratice, presa, au desfășurat o largă activitate de informare a maselor, de clarificare a problemelor ce se ridicau în fața țării, de explicare a pozițiilor adoptate de diferitele delegații străine. Viața demonstra și cu acest prilej conținutul real democratic al regimului, legătura lui tot mai amplă cu cele mai largi mase de oameni ai muncii, caracterul nou al diplomației românești.

Pe aceeași linie, de apărare a cuceririlor revoluționare și de respingere a oricăror încercări de imixtiune în treburile noastre interne s-a situat și răspunsul guvernului român la notele diplomatice remise de reprezentanții Statelor Unite și Marii Britanii în mai, iunie și octombrie 1946, prin care interveniseră în sprijinul partidelor burgheze de opoziție, cerînd în același timp modificarea unor prevederi ale legii electorale.

Față de această situație, guvernul, argumentînd cu temeuri juridice și fapte incontestabile din realitățile românești califica aceste note ca aducînd „o serioasă atingere suveranității României și o imixtiune directă în afacerile sale interne”³⁸ și a respins acuzațiile ce i se aduceau ca fiind

³⁶ Delegația română a prezentat Conferinței următoarele documente: 1. Scrisoarea lui Gh. Tătărăscu conținînd observații referitoare la art. 24. 2. Memoriiul delegației române privind bunurile, drepturile și interesele Națiunilor Unite în Transilvania de Nord. 3. Scrisoarea lui Gh. Tătărăscu cuprinzînd observații la art. 22. 4. Scrisoarea lui Gh. Tătărăscu conținînd observații la amendamentul polonez la art. 23. Memoriiul delegației române referitor la modificarea propusă de delegația Uniunii Sud-Africane la art. 22. 6. Scrisoarea delegației române referitoare la art. 25. 7. Observațiile delegației române la anexa 4. 8. Răspunsul delegației române la întrebările puse de delegațiile S.U.A., Australiei, Franței și Angliei referitor la paragraful 4 al art. 24. 9. Observațiile delegației române ca răspuns la cererea României privind situația societăților de asigurare străine în România. 10. Observațiile delegației române ca răspuns la observații ungare privind bunurile Națiunilor Unite în Transilvania de Nord. 11. Remarca delegației române privind propunerea delegațiilor Greciei și Angliei referitoare la anexa 4, partea C, navigație. 12. Observațiile delegației române privind art. 29. 13. Răspunsurile delegației române la întrebările formulate de delegațiile R.S.S. Ucraina și Australiei relative la art. 2. 14. Scrisoarea delegației române în legătură cu propunerea delegației S.U.A. referitoare la inserarea unui nou art. 2 bis.

³⁷ „Scnteia” nr. 625 din 14 septembrie 1946.

³⁸ „Libertatea”, nr. 667 din 4 noiembrie 1946.

nef fondate atrăgînd atenția că situația juridică a țării noastre nu putea conferi nici unei puteri dreptul de control sau de imixtiune în treburile ei interne.

Luînd poziție de susținere deplină a delegației guvernamentale la Conferința de pace de la Paris, ca singurul reprezentant al statului și poporului român, presa, numeroși oameni politici, intelectuali de frunte, au subliniat lipsa de realism a multora dintre prevederile inserate de proiectul de tratat.

„Luați cu sila într-o tabără străină — scria G. Călinescu — noi apărem acum ca adversari, deși noi am fost și rămînem prieteni ai Aliaților, și fiindcă se vorbește de sateliți, noi, sateliți ai Germaniei n-am fost niciodată, fiindcă n-am trăit mecanic în orbita ei. Traectoria noastră tradițională este în jurul aliaților și aventura noastră proaxistă a fost o scurtă ieșire din orbita canonică. Conferința de pace va simți, sperăm, acest adevăr bătător la ochi”³⁹.

Demn de semnalat, pentru a reliefa măsura în care puterea democrat-populară a reușit să se facă, în aceste probleme de interes național, exponentul aspirațiilor celor mai largi categorii sociale, este însăși poziția partidelor burgheze reacționare și a presei acestora. În această ordine de idei se impune precizarea că în unele probleme de importanță majoră, ca a celorla privind partea de nord a Transilvaniei, prevederile economice împovărătoare, reducerea armamentului și a forțelor armate și altele, s-a realizat o anumită aderență, chiar din partea grupărilor de opoziție. Pentru ilustrarea acestui fapt considerăm semnificativ faptul că presa P. N. Ț. și P. N. L. a publicat numeroase articole de atitudine ca și declarația făcută de Mihai Romniceanu în ședința Consiliului de Miniștri din 23 septembrie 1946 în care, în numele P. N. L. Brătianu se exprima „Bucuria că drepturile imprescriptibile ale României asupra Ardealului de Nord au primit o nouă confirmare, prin hotărîrea Comisiunii Politice și teritoriale pentru România a Conferinței de la Paris”⁴⁰.

Fără a înțelege prin aceasta că partidele burgheze de opoziție renunțaseră la poziția lor de ostilitate față de puterea democrat-populară, aprecierile și acțiunile unor cadre ale P. N. L. erau mult mai realiste decît ale celui alt partid de opoziție — P. N. Ț. — Maniu, care a desfășurat în țară și peste hotare o largă acțiune antiguvernamentală, iar actele unor reprezentanți ai lui, mascate sub fraze și declarații patriotarde, au adus deservicii și chiar daune intereselor fundamentale ale țării. În acest context se încadrează și activitatea memorialistică și publicistică desfășurată la Paris de un grup de vechi politicieni și diplomați români ca V. V. Tilea, Alexandru Cretzianu, Augustin Popa, George Răuț, Emil Ciurea, N. Caramfil și alții⁴¹. Acționînd paralel cu delegația guvernamentală oficială, de multe ori împotriva acesteia, folosînd în memoriile și documentele predate, în articolele de presă, aprecieri nefondate, calomnioase, la realizările regimului democrat-popular, la politica sa externă, activitatea

³⁹ „Națiunea”, nr. 130 din 28 august 1946.

⁴⁰ Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 23 septembrie 1946, *loc. cit.*, p.

⁴¹ Acest grup a înaintat Conferinței de Pace mai multe memorii printre care amintim: „România în fața Conferinței Păcii” — la 6 august 1946; „Observații cu privire la proiectul de tratat de pace cu România” — 9 octombrie 1946; note speciale și scrisori personale referitoare la diferitele alte probleme.

acestui grup, a îngreunat munca reprezentanților legali ai României la această conferință, a contribuit la încordarea relațiilor dintre țările participante. Acțiunile duse la Paris de către reprezentanții burgheziei opoziționiste mergeau în esență în aceeași direcție. De aceea, pe drept cuvânt, activitatea acestui grup de „rezistenți” a fost apreciată de Consiliul de Miniștri ca neavând nimic comun cu sentimentele patriotice, ca lovind în interesele superioare ale țării, ca unelte ale dușmanilor acestor interese⁴².

În pofida numeroaselor greutăți pe care le-a întâmpinat și a activității ostile dusă de forțele reacționare, poziția României la Conferința de Pace de la Paris s-a bucurat de o largă și caldă apreciere internațională. Numeroși oameni politici, în cadrul conferinței sau în afara ei, au exprimat simpatia lor pentru țara noastră. În același timp ziarele sovietice, franceze, engleze, belgiene, italiene etc. au relatat pe larg despre activitatea delegației române, multe din ele remarcând justetea punctelor de vedere exprimate.

La 10 octombrie 1946, începînd cu cea de a 37-a ședință plenară, lucrările privind tratatul de pace cu România au intrat în faza finală. În această ședință, care a durat cu întreruperi de la orele 10,05 pînă tîrziu noaptea la 1,40, au avut loc ultimele discuții cu caracter general la care au participat: V. M. Molotov, șeful delegației sovietice, Ernest Bevin, din partea Marii Britanii, Eduard Kardely, șeful delegației iugoslave, senatorul Vandenberg din partea S. U. A. și generalul cehoslovac Heliodor Pika⁴³, iar apoi s-a procedat la votarea pe articole.

Dar aceasta nu a însemnat și sfîrșitul. Peste 18 zile, la New York, a început Conferința celor patru miniștri ai afacerilor externe⁴⁴, pentru a da redactarea finală a Tratatului de Pace. Cu acest prilej România a înaintat un nou memoriu intitulat „Observațiile guvernului român privitoare la Proiectul de Tratat de Pace cu România”, în care se spunea printre altele: „În momentul în care, în lumina rezultatelor Conferinței de la Paris, Consiliul miniștrilor afacerilor străine se pregătește la redactarea finală a Tratatului de pace cu România, guvernul român crede de datoria sa să prezinte cu toată sinceritatea datorită unei opere de atare importanță, cîteva observațiuni asupra unui număr de chestiuni pe care le socotește ca deosebit de grave și importante”⁴⁵. Acestea erau: recunoașterea calității de țară cobeligerantă; modificarea articolelor 3 și 4 din clauzele politice 24, 24 bis, 26, 27, 30 bis din clauzele economice și articolul 34 din clauzele relative la regimul Dunării.

Memoriul preciza în continuare că drept urmare a efortului făcut în ultimii ani, a distrugerilor suferite, a uzurii echipamentului industrial și a celor doi ani de secetă, „capacitatea economică a României a ajuns la un nivel de adevărată sleire” și solicita să se lase resursele necesare pentru desfășurarea unei vieți de stat normale⁴⁶.

⁴² Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 23 septembrie 1946, *loc. cit.*

⁴³ *Recueil des Document...*, tom IV, p. 145 — 198.

⁴⁴ La această conferință a participat ca observator și ambasadorul României la Londra — Richard Franasovici, însoțit de consilierii Dimăncescu și Danielopol („Drapelul”, nr. 572 din 14 noiembrie 1946).

⁴⁵ Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 1 februarie 1947, în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul 103, dosar 9028, f.3.

⁴⁶ *Ibid.*, *loc. cit.*

Modificările efectuate de către Conferința Miniștrilor de externe nu a luat însă cursul unor schimbări sensibile în conținutul tratatului⁴⁷, problemele fundamentale rămânând în esență așa cum fuseseră formulate la Paris. Cu toate acestea, guvernul român, în ședința Consiliului de Miniștri din 1 februarie 1947, a hotărât să purceadă la semnarea tratatului. „Tratatul așa cum este—remarca dr. Petru Groza cu acest prilej — cu părțile lui luminoase și cu părțile lui umbroase, este un act care trebuie acceptat. El pune capăt unui trecut nenorocit și deschide un drum spre lumină”⁴⁸.

Procedând în consecință, guvernul român a stabilit componența delegației ce urma să meargă la Paris pentru semnarea tratatului de pace — Gh. Tătăărăscu, Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Voitec și general Dumitru Dămăceanu. Guvernul a aprobat de asemenea declarația ce urma să fie făcută cu acest prilej. A doua zi după sosirea la Paris, la 8 februarie 1947 delegația română a remis la Quai d'Orsay o notă cuprinzând observațiile guvernului român în legătură cu tratatul de pace spre a fi adusă la cunoștința reprezentanților puterilor aliate și asociate. Declarația, referindu-se la hotărârea formulată de art. 2 din Tratat, care declară nulă și neavenită sentința de la Viena din 30 august 1940 și restabilește frontiera româno-ungară la traseul de la 1 ianuarie 1938, arăta că aceasta „pune în sfârșit capăt pentru vecie opresiunii îndelungate și repetate a cărei victimă a fost poporul român. Pronunțată în numele justiției și în același timp — sîntem convinși — în numele sacrificiilor fără număr consimțite de întreaga națiune română, această hotărâre deschide perspective serioase unei colaborări fecunde între poporul român și poporul ungar și promite să stingă ultimele focare de agitații, moștenire a unui trecut dureros care a împiedicat pînă astăzi stabilirea unor relații amicale între aceste două popoare . . .”⁴⁹.

Exprimînd hotărîrea guvernului român de a face tot ceea ce depinde de el pentru a executa obligațiile ce decurg din Tratat, nota conținea în același timp și rezervele țării noastre față de unele obligații excesive sau nedrepte și își exprima regretul că nu s-a ținut seama de importanța contribuției militare și economice adusă la războiul contra Germaniei hitleriste și a sateliților săi.

În continuare documentul sus amintit cuprindea o expunere de principii asupra poziției României și relațiile internaționale, a hotărîrii sale de a contribui la organizarea postbelică a lumii⁵⁰.

„În acest ceas solemn — se arată în declarație — în care România caută colaborarea tuturor popoarelor iubitoare de pace și de libertate, ea

⁴⁷ Modificarea cea mai importantă a fost consemnată la paragraful 2 al articolului 25, în care era vorba de bunurile rămase vacante de pe urma victimelor persecuțiilor rasiale sau fasciste, unde față de textul inițial care prevedea ca aceste bunuri să fie transmise unei societăți internaționale a refugiaților evrei, s-a adus modificarea care prevedea ca aceste bunuri să fie transmise guvernului român iar organizațiile evreiești să devină proprietarele acestora. Tot în problema restituirilor s-a obținut, ca bunurile aparținînd României sau cetățenilor români și duse cu forța în Germania după 12 septembrie 1944, să fie restituite. (Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 1 februarie 1947, Arhiva C.C. al P.C.R., Fondul nr. 103, dosarul nr. 9025, f. 18).

⁴⁸ Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 1 februarie 1947, *loc. cit.*

⁴⁹ Declarația României la Conferința de Pace — Arhiva I.S.I.S.P., cutia nr. 1. Afîșe; vezi Arhiva M.A.E., fondul 71, dosarul E.9.

⁵⁰ Arhiva M.A.E., fondul nr. 71, E. 9, vol. 192 (vezi și „Scnteia” din 8 și 12 februarie 1947).

ține să aducă fără nici o întârziere adeziunea ei totală la principiile Chartei Națiunilor Unite, principii adoptate și deja traduse în fapt, asigurând tuturor persoanelor supuse jurisdicției sale, fără nici o deosebire de rasă, originea etnică și religie, folosința deplină și întregă a drepturilor omului și a libertăților lui fundamentale. Credincioasă acestor principii, România nu a așteptat nici o presiune internă și nici o injoncțiune externă pentru a garanta naționalităților minoritare stabilite pe teritoriul său un regim de perfectă libertate. România înțelege să nu se dea în lături pe viitor de la nici o efortare, care ar putea îmbunătăți condițiile vieții materiale și morale ale omului și nu va înlătura nici o inițiativă care ar putea să dezvolte colaborarea internațională și să întărească securitatea colectivă. Din justiția socială, România își face o dogmă, iar din politica păcii și a bunei înțelegeri internaționale își face lege”⁵¹.

La 10 februarie 1947, după aproape zece luni de discuții⁵² și incertitudini a avut loc ceremonia semnării Tratatului de Pace între România și puterile aliate și asociate, act internațional care avea să influențeze dezvoltarea ulterioară a României⁵³.

Tratatul de Pace între România și Puterile aliate și asociate⁵⁴, proclamă încetarea stării de război și reprezintă o bază trainică pentru dezvoltarea relațiilor externe ale țării noastre, încadrării sale în Organizația Națiunilor Unite, a aderării ei la orice convențiune internațională.

Credincios principiilor afirmate la 12 iunie 1947, guvernul român a adresat Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite, cererea ca România să fie admisă ca membră a Organizației, angajându-se să respecte

⁵¹ *Loc. cit.*

⁵² Referindu-se la aceasta, ziarul norvegian „Arbeiderbladet” avea să scrie la 11 februarie 1947: „Tratatele de pace cu cei cinci aliați europeni ai Germaniei s-au semnat ieri. Nu este un acord între învinși și învingători, ci mai cu seamă între învingători. Întârzierea redactării tratatului nu se datora neînțelegerii dintre învinși și învingători, ci dificultății pe care învingătorii o aveau pentru a se înțelege între ei. Cele cinci state cărora li s-au prezentat conturile războiului, au avut rolul de spectatori în mare luptă diplomatică”.

⁵³ Retrăind emoția acelor clipe, generalul D. Dămăceanu avea să scrie în memoriile sale: „Ne-am întrunit cu toții la Legație. De aici, la orele 15,30 în două mașini, am plecat la Quai d’Orsay, la ora 15,10 domnul F. Duparc ne invită în sala „Orologiului”. O masă mare cu tapet verde. Prezidează Bidault. De jur împrejurul mesei, luaseră deja loc delegații celor 21 puteri cu care vom încheia pacea. . . La dreapta lui Bidault (ministrul de externe al Franței) se aflau ambasadorii Bogomolov (U.R.S.S.) și Caffery (S.U.A.) iar în stînga Duff Cooper (Marea Britanie). În fața lui Bidault se aflau patru scaune goale. . . Fără nici un cuvînt, la invitația cu mîna a domnului Duparc, ne așezăm. Tătărăscu la mijloc, avînd în dreapta pe Pătrășcanu și Voitec și în stînga pe Dămăceanu. . . Bidault a citit un cuvînt de bun venit identic cu cel adresat delegației italiene, care semnase dimineața, încheind astfel: Am onoarea a invita pe domnii plenipotențieri să binevoiască să pună semnătura lor pe Tratatul de pace, în ordinea în care vor fi chemați.

Se trece la semnarea tratatului: Bogomolov, Duff Copper și Jefferson Caffery —, apoi, după cei trei mari, urmează celelalte state în ordinea alfabetică începînd cu Australia și terminînd cu Uniunea Sud-Africană.

La ora 15,20 semnează și delegația română: Tărărăscu, Pătrășcanu, Voitec, Dămăceanu. După care, Bidault rostește: „ședința se ridică”. Era ora 15,23. Ceremonia semnării Tratatului de pace durase 23 de minute”. (General D. Dămăceanu, *Memorii*, în Arhiva I.S.I.S.P., f. 436—438).

⁵⁴ Acestea erau: Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de nord, Statele Unite ale Americii, Australia, Republica Sovietică Socialistă a Bielorusiei, Canada, Cehoslovacia, India, Noua Zeelandă, Republica Sovietică Socialistă a Ucrainei și Uniunea Sud-Africană, țări definite prin tratat ca aflate în stare de război cu România care au purtat în mod activ și cu forțe militare importante, războiul împotriva statelor europene inamice.

toate obligațiile ce decurg din Chartă. „Guvernul român — se arăta în cerere — fără a mai aștepta intrarea în vigoare a Tratatului de pace voiește să utilizeze termenele fixate de regulamentul Organizației, pentru a prezenta cererea de admitere a României în Organizația Națiunilor Unite”.

În același timp, pe baza hotărârii Biroului Politic al C. C. al P. C. R., grupul parlamentar comunist a luat inițiativa de a folosi aderarea solemnă a guvernului și Adunării Deputaților consacrate sărbătoririi celei de a treia aniversări a zilei eliberării, pentru a obține ratificarea Tratatului de pace. Propunerea P. C. R. a fost însușită și după ce a ascultat raportul ministrului de externe și cuvîntul reprezentanților grupărilor ce formau Adunarea Deputaților, aceasta a hotărît în unanimitate ratificarea Tratatului de Pace. O săptămînă mai tîrziu, la 29 august, Tratatul a fost ratificat și de către Prezidiul Sovietului Suprem al U. R. S. S. act prin care se încheie această dificilă și complicată problemă internațională.

Prin semnarea și ratificarea Tratatului de Pace — se arăta într-un articol redacțional apărut în ziarul „Scînteia” — România intră într-o nouă fază de relații internaționale, politice și economice. Ea își propune să joace astfel un rol activ în lupta pentru statornicirea unei păci traince, pentru democrație și colaborarea între națiuni, aducînd în noua viață internațională o experiență și învățăminte din cele mai prețioase.

Evocarea acestui moment important al istoriei patriei noastre în contextul cînd întregul nostru popor se află angajat cu toate capacitățile sale în noua bătălie pentru înfăptuirea hotărîrilor celui de-al XI-lea Congres al P. C. R. subliniază odată în plus că politica externă a țării noastre orientată spre promovarea fermă a principiilor noi de relații între state, politică susținută de întreaga națiune, are la bază și o îndelungată experiență a partidului și statului nostru, experiență care demonstrează că independența și suveranitatea, dreptul tuturor națiunilor de a-și hotărî singure soarta, reprezintă o cerință fundamentală a contemporaneității.

PARTICIPATION DE LA ROUMANIE À LA CONFÉRENCE DE PARIS EN VUE DE LA CONCLUSION DU TRAITÉ DE PAIX AVEC LES NATIONS UNIES.

— RÉSUMÉ —

L'article examine l'activité politique et diplomatique déployée par le gouvernement de démocratie populaire durant la période octobre 1945-février 1947 dans le dessein de consolider les conquêtes révolutionnaires et obtenir un statut international favorable. Dans ce contexte sont présentées les orientations et les directions établies sur le plan de la politique extérieure par la conférence nationale du P.C.R. d'octobre 1945 visant à la consolidation de l'indépendance nationale du pays et à l'établissement de rapports de collaboration internationale basés sur le respect du droit de chaque peuple de décider de lui-même et la non-immix-

tion dans les affaires intérieures ; les objectifs fixés par le gouvernement roumain à la conférence de paix et la lutte menée pour leur réalisation.

L'article révèle qu'à la Conférence de Paris, en dépit du fait que sa participation à la guerre antihitlérienne était unanimement reconnue, la Roumanie se vit imposer des clauses économiques et politiques accablantes qui ont impiété sur son développement ultérieur. Néanmoins, le gouvernement roumain, puissamment soutenu par les masses populaires du monde entier s'est engagé à remplir rigoureusement les prévisions contenues dans le traité de paix, le considèrent comme un instrument dans sa lutte visant à ramener le pays dans les rangs de la grande famille des nations, à influencer sur le développement ultérieur des relations entre Etats dans la voie de la paix et de la collaboration internationale.

98 DE ANI DE LA PROCLAMAREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚĂ REFLECTAT ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DIN SECOLUL TRECUT

DE

NICHITA ADĂNILOAIE

Cucerirea independenței naționale, în anul 1877 — încununarea firească a unor veacuri de trude, de suferințe și de dezvoltare a societății românești — reprezintă una din cele mai glorioase pagini din istoria modernă a patriei noastre. „Rezultat al luptei eroice a armatei române împotriva Imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru — după cum se subliniază în programul Partidului Comunist Român — dobîndirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înfrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare”¹.

Dată fiind importanța națională și europeană a războiului din 1877—1878, era și firesc ca acesta să constituie — de-a lungul unui secol încheiat — obiectul preocupării multor istorici. În general conflagrația din anii 1877—1878 este cunoscută în istoriografia universală sub denumirea de „războiul din Orient” ori „războiul ruso-turc”, iar în cea românească de „războiul ruso-româno-turc” ori „războiul de independență”. Lucrări în privința acestui război s-au scris foarte multe, atît de istorici cît și de oameni politici ori comandanți militari. Numai în istoriografia românească există circa 300 de cărți și broșuri și cam tot atîtea lucrări și articole în revistele de specialitate ori în diferite periodice cu caracter social-politic. În afară de studiile publicate separat și de lucrările din revistele de specialitate — care, în mare parte, aduc în discuție date și fapte interesante — mai există peste 1000 de articole de popularizare apărute în presa vremii, atît în timpul războiului, cît mai ales în deceniile următoare, cu ocazia aniversărilor proclamării independenței naționale*.

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Edit. politică, București, 1975, p. 34.

* Titlurile majorității acestor lucrări și articole au fost reproduse de Ilie Ceaușescu și Vasile Mocanu în *România în războiul pentru independență națională 1877—1878. Contribuții bibliografice*. Edit. militară, București, 1972.

Trebuie să menționăm că în istoriografia europeană au apărut, de asemenea, numeroase scrieri despre războiul din 1877—1878 și nu puține dintre acestea au reliefat — pe larg ori tangențial — contribuția României și vitejia armatei sale pe câmpul de luptă. Dealtfel, eroismul dorobanților și călărașilor noștri în luptele de peste Dunăre a inspirat — după cum se știe — și pe cei mai de seamă scriitori și pictori români ai vremii, prilejuind apariția unei bogate literaturi patriotice și a unor tablouri artistice nemuritoare.

Deși lucrările românești consacrate războiului din 1877 nu se pot delimita pe anumite curente, se observă totuși unele tendințe distincte în această literatură istorică. Din analiza acestor scrieri, rezultă că unii autori — ce-i drept puțini la număr — au criticat participarea României la războiul din 1877, alții — exagerând lucrurile — au căutat să scoată în evidență numai meritele oamenilor politici și în special ale domnitorului Carol, iar cei mai mulți au abordat exclusiv aspectele militare ale problemei.

Primele lucrări despre participarea României la acest război au apărut chiar în timpul desfășurării operațiunilor militare. Ele prezintă luări de poziție ale unor politicieni contemporani față de cooperarea militară româno-rusă. Partidul conservator, fiind împotriva dobândirii independenței naționale pe calea armelor, a combătut, pe toate căile, acțiunile întreprinse de guvernul liberal. Chiar și unii oameni politici liberali, fiind potrivnici apropierei de Rusia și luptei comune în Balcani, au criticat, prin broșuri, pregătirile de război ale guvernului.

Îndată după război au început să apară — pe lângă alte scrieri despre 1877 — o serie de memorii și de lucrări de istorie militară. Ritmul de apariție al acestor scrieri cunoaște o perioadă de încetinire între 1880 și 1887, după care se intensifică din nou atingând puncte maxime în anii 1902 și 1927 cu prilejul sărbătoririi unui sfert de veac și respectiv a unei jumătăți de veac de la cucerirea independenței naționale. Majoritatea acestor lucrări au fost întocmite de ofițeri, participanți la luptele din Bulgaria; autorii lor au redat, cu lux de amănunte, diferite episoade de pe câmpul de bătălie, subliniind în special bravura unităților pe care le-au condus sau din care au făcut parte. Dar o mare parte din scrierile acestea militare fiind redactate de autori după memorie, la mulți ani după desfășurarea evenimentelor și avînd un caracter pur narativ, prezintă o importanță secundară; ele pot fi folosite ca izvoare istorice numai după o analiză critică și o confruntare cu documentele vremii.

Celelalte lucrări mai de amploare, în privința războiului — scrise de istorici, de oameni politici sau de istorici militari —, deși au o bază documentară mai largă, nu prezintă nici ele un tablou complet și — cu rare excepții — o analiză obiectivă a condițiilor interne și externe în care poporul român, prin sacrificii imense, și-a cucerit suveranitatea de stat a țării. Dealtfel, majoritatea istoricilor vremii nu puteau, datorită formației lor idealiste, iar unii nici nu voiau să dea evenimentelor o interpretare obiectiv științifică.

În general, istoriografia burgheză, ignorînd rolul și contribuția maselor populare, considera doar pe unii guvernanți și comandanți militari drept „făuritori” ai independenței naționale; lor li se atribuiau toate meritele și toate victoriile obținute. Unii autori au susținut, pe nedrept,

că masele erau indiferente și lipsite de entuziasm față de intrarea armatei române în război. Prea puțini istorici și memorialiști ai timpului au căutat, în lucrările lor, să scoată în relief, cel puțin parțial, — pe lângă meritele unor comandanți militari — și contribuția poporului. Cu toate acestea, multe din lucrările vechii istoriografii referitoare la războiul de independență, aducând în circuitul științific date și fapte noi sau mai puțin cunoscute, au îmbogățit documentarea istorică a problemei și au facilitat totodată cercetările viitoare.

Vom ilustra aceste sumare considerații teoretice prin prezentarea — în ordine cronologică — a lucrărilor românești mai importante despre războiul din 1877, apărute în secolul al XIX-lea.

După cum am menționat, primele lucrări fiind scrise în timpul războiului, unele chiar în faza de pregătire a lui, de pe o poziție conservatoare și având un caracter polemic și pătimaș, erau menite să facă greutate guvernului liberal și să împiedice participarea României la campania militară de peste Dunăre. Cu alte cuvinte, primele lucrări despre războiul de independență sînt, de fapt, neinspirate luări de poziție împotriva acestui război. Aceste lucrări, în special broșuri — scrise de fruntași conservatori și chiar de unii liberali —, străine obiectivității științifice, prezintă interes numai pentru cunoașterea atmosferei politice în care s-a desfășurat războiul de neatîrnare.

Astfel, în primăvara anului 1877 apare, la București, o broșură, nesemnată, intitulată *O cugetare politică*. Autorul ei — care nu este altul decît Ion Ghica —, scriind că a dori „din suflet independența și a lucra pentru dînsa este și drept și patriotic”, arată că trebuie cugetat ca nu cumva independența dobîndită precipitat să favorizeze poftele ambițioase ale altora contra noastră². De aceea, trebuie ca independența să ne fie garantată și de puteri nevecine, interesate în existența și neutralitatea noastră. El cere ca în conflictul ruso-turc să nu ne aliem nici cu unii nici cu ceilalți, deoarece ambele alternative ar fi, chipurile, la fel de periculoase pentru prezentul și viitorul țării; să păstrăm deci neutralitatea, să protestăm dar să nu ne împotrivim cu armele la încălcarea graniței și să retragem armata noastră în interior^{2b1a}.

Pe o linie oarecum asemănătoare merge și D. Brătianu care, într-o altă broșură, scrie că trebuia să protestăm împotriva intrării armatei ruse în țară și atunci am fi fost stimați mai mult de puterile europene, inclusiv de Rusia. El crede că „independența României și fără acest resbel n-ar fi întîrziat d-a se realiza”³. Războiul n-a făcut decît s-o grăbească și s-o sigileze „cu sîngele nostru”. Autorul regretă că românii, temîndu-se să nu le scape independența, „s-au grăbit a pune mîna pe ea prin voturile Parlamentului”, — prin moțiuni repetate introduse, „fără veste”, în Cameră, fără „a ști dacă autorii lor le făceau în înțelegere cu guvernul” — procedeu pe care-l consideră nu tocmai corect⁴. El pretinde că independența

² I. Ghica, *Uă cugetare politică*, București, 1877, p. 22.

^{2b1a} *Ibidem*, p. 35 — 37.

³ Dimitrie Brătianu, *Uă datorie de conștiință către țara mea*, București, 1877, p. 10.

⁴ *Ibidem*, p. 11.

o aveam în virtutea capitulațiilor cu Turcia, că nu era „nevoie să declaram că încetăm de-a mai plăti Porții tributul, a cărei plată și pînă aici nimic nu o justifica”, întrucît nimeni nu mai putea crede că în schimbul bombelor turcești, venite de peste Dunăre asupra orașelor noastre, noi o să le dăm saci cu aur⁵. Arătînd că participarea României la război ar indispuce Europa, D. Brătianu atrăgea atenția guvernului să nu-și facă iluzii că „cooperînd cu armatele ruse în Turcia ne creem dreptul d-a participa și noi la congresul care se va întruni la încheierea păcii”, deoarece nici nu sîntem „recunoscuți ca parte beligerantă”⁶. El susține că luînd parte la un război ofensiv în Turcia „am comite... cea mai funestă greșală pe care nimic n-ar putea-o scuza, nimic n-ar putea-o repara”, primejduindu-ne însăși existența națională⁷. Viitorul a arătat însă că nu guvernul român, participînd la acest război, făcea o „funestă greșală” ci însuși autorul în aprecierea evenimentelor vremii.

Dacă D. Brătianu considera totuși că încheierea convenției cu Rusia a fost o necesitate, politicianul conservator N. Blaremburg a combătut vehement această convenție dîndu-și chiar demisia din Cameră, în mod demonstrativ, spre a nu participa la votarea ei. În toamna anului 1877 el publică, la Viena, o lucrare în care critică aspru pe primul ministru și pe ministrul de externe pentru că, aliindu-se cu Rusia, ar fi intrat, chipurile, în război împotriva intereselor țării. El pledează „să nu se puie în sarcina națiunii române greșelile guvernanților ei”⁸. Autorul învinuiește pe I.C.Brătianu și pe M. Kogălniceanu că s-ar fi vîndut Rusiei și ar fi „condus România pe marginea prăpastiei” și cere ca acești miniștri, pentru actele lor premeditate, să nu se bucure de „nici o indulgență... în ochii contemporanilor” ori „în ochii posterității”⁹. În anexa lucrării, acest politician pătimaș dă cîteva din discursurile sale din Cameră în care criticase convenția cu Rusia și politica guvernului de pregătire a campaniei militare.

Tot în toamna anului 1877, fostul ministru conservator, generalul I. Em. Florescu — care contribuise mult la organizarea și echiparea armatei române —, publică o broșură critică la adresa guvernului pentru că a admis participarea masivă a trupelor noastre la luptele din Bulgaria. Subliniind că Parlamentul s-a „pronunțat pentru apărarea țării, iar nu și pentru trecerea hotarelor”¹⁰, autorul scrie că, la ultima instanță, trebuia să procedăm ca piemontezii care au dat un corp de 15 000 de oameni în războiul Crimeii și să nu expunem întreaga armată peste Dunăre cu tot materialul nostru de război căci aceasta n-ar conveni intereselor țării și ar constitui „o adevărată nebulie”¹¹. Generalul Florescu critică trecerea domnitorului peste Dunăre și numirea lui în funcția de comandant al trupelor ruso-române de la Plevna fără aprobarea Camerei, acuzînd totodată și pe primul ministru că ar fi luat hotărîri ca un dictator.

⁵ *Ibidem*, p. 12.

⁶ *Ibidem*, p. 13 — 14.

⁷ *Ibidem*, p. 19.

⁸ N. Blaremburg, *România și resbelul actual sau guvernăntii și guvernăntii*, traducere din limba franceză, București, 1878, p. 19.

⁹ *Ibidem*, p. 35.

¹⁰ [I. Em. Florescu], *Cîteva cuvinte asupra intrării în acțiune a trupelor noastre*, București, 1877, p. 7.

¹¹ *Ibidem*, p. 8 și 12.

Avocatul I. A. Komăneanu publică, în 1877, două broșuri în care, deși aprobă convenția cu Rusia, cere și el să ne apărăm teritoriul, dar să nu trecem Dunărea, pentru a evita astfel distrugerea armatei române și eventuala ocupare a Olteniei de către habsburgi¹². Autorul critică marile puteri europene pentru că la 1856 au garantat integritatea Imperiului otoman, iar acum nu se unesc cu Rusia spre a impune reforme radicale în Balcani. Susținând că „războiul nu va fi niciodată soluția finală a chestiunii Orientului”, el scrie că statele semnatare ale tratatului de la Paris aveau „obligațiunea să se unească într-o unanimitate cu Rusia spre a pune capăt” dominației turcești în Balcani, care este „plaga și rușinea Europei”¹³. Rezolvarea problemei orientale se va putea face numai prin desmembrarea Imperiului otoman și formarea de state autonome după principiul naționalităților. În cadrul acestei reglementări logice — arată I. A. Komăneanu — ar urma a se „da Dobrogea, delta Dunării și insula șerpilor în deplină proprietate României libere”¹⁴.

Economistul Demetriu N. Preda — supărat pentru darea în judecată a foștilor miniștri conservatori și pentru introducerea în circulație a biletelor ipotecare — învinuiește guvernul liberal de demagogie și de socialism. El afirmă că independența nu-i o operă cu care să se fălească liberalii radicali — aceia care, chipurile, ar voi „să introducă socialismul în țară la noi” — ci ar fi o realizare spontană a românilor, care trebuia să se îndeplinească fiind cerută de timp și de interesele națiunii¹⁵. Autorul crede că numai venirea conservatorilor la guvern ar putea asigura independența și viitorul țării¹⁶.

Fruntașul junimist Petre P. Carp își publică, la începutul anului 1878, discursurile sale ținute în Senat împotriva convenției și a alianței cu Rusia¹⁷. Carp criticase guvernul liberal acuzându-l că a început războiul fără să-i prevadă consecințele și a aruncat armata peste Dunăre împotriva intereselor țării. Deși într-un discurs din noiembrie 1877 e nevoit să recunoască vitejia ostașilor români pe câmpul de luptă, susține și de această dată că armata noastră a fost pusă în serviciul unei cauze rele¹⁸.

Tot de pe poziție conservatoare, un ofițer superior critică vehement guvernul pentru cooperarea militară de peste Dunăre și pentru adoptarea unor legi prea liberale care ar face rău poporului. Acest ofițer laudă pe generalul Manu că, cu toate insistențele lui I. C. Brătianu, n-a vrut să treacă Dunărea și să meargă alături de generalul rus Krüdener spre Plevna, fapt pentru care i s-a luat comanda. Autorul aruncă epitete tari la adresa liberalilor radicali — I. C. Brătianu și C. A. Rosetti — cerind spânzurarea acestora și ațîțind chiar ofițerimea împotriva lor. El insistă ca armata să

¹² I. A. Komăneanu, *Războiul la Dunăre, Turcii cu Românii*, București, 1877, p. 9 — 10.

¹³ *Idem*, *Chestia orientală*, București, 1877, p. 5 — 6.

¹⁴ *Ibidem*, p. 12 — 13.

¹⁵ Demetriu N. Preda, *Cartea neagră a României*, București, 1877, p. 34.

¹⁶ *Ibidem*, p. 35.

¹⁷ Petre P. Carp, *Patru discursuri rostite în Senat*, Iași, 1878.

¹⁸ *Ibidem*, p. 17 — 18.

privegheze partidele politice spre a nu se mai putea face alt război ca cel de la 1877, considerat dăunător țării¹⁹.

Spre deosebire de autorii menționați, M. Anagnosti publică în timpul războiului o serie de broșuri în care apreciază politica guvernului de alianță cu Rusia și în general participarea României la campania militară de peste Dunăre. El arată că acest război va face ca, „în 1877 sau în primăvara lui 1878, o nouă eră să străluciască la orizontul celor două lumi din Orient și Occident, era de adevărată libertate, de pace pe termen lung, de armonie universală”²⁰. Din aceste broșuri²¹ reiese totodată pregnant că M. Anagnosti elogiază, fără nici o rezervă, politica Rusiei țariste în Orient considerînd-o salvatoare pentru popoarele balcanice supuse dominației turcești și critică, de fiecare dată, atitudinea Angliei de menținere a integrității Imperiului otoman și de ostilitate față de România.

Faptele de arme săvîrșite de ostașii români în luptele din Bulgaria, depășind așteptările opiniei publice din țară — și chiar de peste hotare —, au fost consemnate aproape zilnic în ziarele vremii, iar apoi în conferințe și diverse scrieri. Cărturari de seamă — literați și istorici — ca : M. Eminescu, V. Alecsandri, Al. Odobescu, Gh. Barițiu, V. A. Urechia ș.a. au scris articole în ziare ori au ținut conferințe publice în care au preamărit vitejia dorobanților și călărașilor noștri²². Unele din aceste conferințe s-au publicat mai târziu²³.

Prima mare bravură a armatei noastre fiind cucerirea redutei Grivița, aceasta a și constituit subiectul unor broșuri. Astfel, apare, spre sfîrșitul anului 1877, broșura *O pagină din istoria resbelului poporului român* în care se glorifică vitejia lui Candiano Popescu pentru felul cum a condus la asalt batalionul 2 vînători²⁴. Peste mai bine de un an, apare o altă scriere²⁵ — ca răspuns la cea din 1877 — tot nesemnată, dar elaborată, se pare, de unii ofițeri din batalionul menționat. Aceasta, fără a contesta meritele lui Candiano, precizează că laudele se cuvin întregului batalion de vînători care a luptat și s-a jertfit eroic la cucerirea Griviței. Se arată că maiorul Candiano a fost curajos, a îmbărbătat soldații și a mers în fruntea trupei la atac ; dar batalionul a luptat cu bărbăție — căzînd jumătate din efectiv — și ar fi fost la fel de brav oricine l-ar fi condus la bătălie. De aceea, trebuia decorat mai întîi drapelul batalionului și apoi comandantul.

În 1879, un alt ofițer, I. C. Panaitescu, descrie, pe larg, asaltul batalioanelor conduse de maiorul Gh. Șonțu și de căpitanul N. Valter Mărăcineanu asupra celeilalte redute de la Grivița („Grivița 2”), făcînd totodată și unele precizări biografice despre cei doi eroi²⁶. Tot în 1879, colonelul Serghie Voinescu publică o broșură despre fortificațiile de la

¹⁹ *Partida militară față cu partidele politice din țară*, de un ofițer superior român, București, 1878.

²⁰ M. Anagnosti, *Grossières contradictions anglaises. La fin*. Cronstadt, 1877, p. 50.

²¹ Vezi : M. Anagnosti *La Roumanie*, Cronstadt, 1877, Idem, *Resbelul russo-român și ancheta*, București, 1877 ; Idem, *Les résultats de la guerre. L'Angleterre*, Bucharest, 1878 ; Idem, *Le nœud de la situation*, Bucharest, 1878 ; Idem, *L'Angleterre, la Russie et l'Autriche*, 1878.

²² Vezi : „Timpul” din 7 septembrie 1877, „Românul” din 4 noiembrie 1877.

²³ Al. Odobescu, *Moșii și Curcanii*. București, 1878.

²⁴ *Uă pagină din istoria resbelului poporului român din anul 1877*.

²⁵ *Uă apărare sinceră și desinteresată. Răspuns broșurei. Uă pagină din istoria resbelului poporului român din anul 1877*, București, 1879.

²⁶ I. C. Panaitescu, *Fragment din resbelul româno-ruso-turc*, Birlad, 1879.

Grivița și Plevna și luptele soldaților români pentru cucerirea acestor redute ²⁷.

Peste un an, doctorul I. Șerbănescu, medic șef al Regimentului 4 linie, publică o lucrare privitoare la marșul armatei române de la Plevna la Vidin insistând îndeosebi asupra aspectelor sanitare. Acest marș desfășurat în iarna anului 1877, în condiții foarte grele — pe o zăpadă uneori de peste un metru, completată cu geruri aspre și viscole puternice — a dus la „multe cazuri de congelațiuni parțiale; nas, urechi, mâini, picioare” și la îmbolnăvirea a mii de ostași de tifos și febră palustră ²⁸. Autorul scrie, pe bună dreptate, că numărul acestor bolnavi depășea cu mult numărul răniților de la Smîrdan, iar corpul medical, suportînd toate greutatețile campaniei, a îngrijit pe acești suferinzi împingîndu-și devotamentul pînă la supremul sacrificiu; 56 de medici s-au îmbolnăvit îngrijindu-și pacienții și o treime din ei și-au pierdut chiar viața ²⁹.

Luptele din jurul Vidinului sînt frumos evocate de bucovineanul Al. Chibici-Răvneanu — prietenul lui M. Eminescu — în amintirile sale de război publicate, mai târziu, în „Convorbiri literare” ³⁰. Chibici a cerut să fie primit ca voluntar într-o unitate de cavalerie și în această calitate a participat, cu escadronul său, la acțiunile de încercuire a Vidinului și în special la bătălia de la Smîrdan. El arată că în ciuda lipsurilor mari, constatate în echipamentul și armamentul ostașilor noștri, la Smîrdan s-a înscris o pagină de glorie nemuritoare. Descriind această bătălie, autorul subliniază că, după o canonadă intensă de artilerie care răscolise cerul și pămîntul încît „toate furiile iadului păreau dezlănțuite”, în strigăte „de ura, ieșite din mii de pepturi”, soldații au pornit la atac. „Ca un uragan sălbatec, ce spulberă și zdrobește tot în calea sa, năvăliră cetele române” asupra inamicului „și cînd soarele era aproape de asfințit filfiia cu fală flamura română asupra Smîrdanului” ³¹.

La începutul anului 1879, Alexandru Pencovici publică o lucrare foarte importantă — însoțită de tabele statistice edificatoare — despre rechizițiile și ofrandele făcute pentru armata română în timpul campaniei din 1877. Autorul, fiind secretar al comisiei din București, de supraveghere a rechizițiilor, a avut posibilitatea să cunoască, în profunzime, întreaga desfășurare a operațiunilor rechiziționării de alimente, vite, furaje și căruțe de la locuitorii pentru necesitățile impuse de război. Totodată, el întocmește tabele centralizatoare semnificative nu numai în privința rechizițiilor militare, ci și a donațiilor — bani, alimente și îmbrăcăminte — oferite de populație pentru trebuințele frontului. Deși aceste tabele nu sînt complete — necuprinzînd la ofrande „decît obiectele oferite în dar guvernului”, nu și acelea donate prin „societățile de binefacere” care, precizează Pencovici, „au fost cu mult mai numeroase” ³² — ele constituie dovezi peremptorii că masele largi populare de la orașe și

²⁷ Serghe Voinescu, *Les combats de retranchements*, București, 1879.

²⁸ Dr. S. Șerbănescu, *Campania anilor 1877—78. O privire medicală asupra asediului Plevnei și de la Plevna la Vidin*, București, 1880, p. 4 — 6.

²⁹ *Ibidem*, p. 14 — 16.

³⁰ Vezi „Convorbiri literare”, anul XVII, nr. 1, aprilie 1883.

³¹ *Ibidem*, nr. III, iunie 1883, p. 110 — 111.

³² Alexandru Pencovici, *Rechizițiunile și ofrandele pentru trebuințele armatei române în rezelul din 1877—1878*, București, 1879, p. VII.

mai ales de la sate au contribuit efectiv și au dus greul războiului de independență.

Încă din anul 1878, cînd războiul din Balcani își trăia ultimele episoade sîngeroase, au început să apară și lucrări mai mari consacrate acestei conflagrații. Una dintre acestea este *Istoria resbelului din Orient sau luptele românilor, rușilor, muntenegrenilor și sîrbilor cu turcii, din 1877—1878*, elaborată după publicații din țară și străinătate și publicată mai întîi în fascicule (din ianuarie pînă în iunie 1878), iar apoi sub forma unui volum care cuprinde evenimentele anilor 1876 și 1877, pînă la trecerea rușilor peste Dunăre în Bulgaria. Lucrarea a fost întocmită de profesorul Dimitrie Laurian cu colaborarea lui I. Manliu și D. Miron.

Deși autorii condamnă războaiele în general — ca aducătoare de moarte, nenorociri și pustiire —, arată că acestea vor fi inevitabile cît timp vor exista oameni „aplecați spre siluire și cari nu vor lăsa pe alții să trăiască în pace”. Ei subliniază că poporul nostru trebuia să ia armele, că războiul a adus multe lacrimi dar și „renume României”. Precizînd că „este bine ca România reînviată să păstreze amintirea celor întîmplate”, autorii menționează, în introducere, că lucrarea urmărește consemnarea faptelor războinice „spre a nu se uita, cu trecerea vremii”, pînă ce o „pană măiastră” le va putea „scrie într-un chip mai vrednic de vitejia românească”³³. Cu toate că lucrarea are un caracter narativ, cu o documentare insuficientă, atmosfera politică din România și primele operațiuni militare din 1877 sînt, în general, descrise cu obiectivitate. Păcat că autorii nu s-au încumetat să trateze și luptele de peste Dunăre.

Tot sub forma unei povestiri istorice, apare, în 1879, lucrarea lui N. D. Popescu³⁴, în două volume, care-și propune să descrie toate operațiunile militare din Asia și din Balcani pînă la încheierea păcii. Primul volum cuprinde evenimentele militare pînă la 30 august 1877, iar al doilea volum descrie luptele mai importante din Bulgaria de la cucerirea Griviței pînă la sfîrșitul războiului. Această istorie a războiului, fiind scrisă într-o formă atrăgătoare și pe înțelesul tuturor, a fost apreciată de publicul românesc, motiv pentru care autorul a fost solicitat să scoată, în același an, o nouă ediție. Îmbogățindu-și informarea documentară și lărgind sfera de circumscriere a evenimentelor abordate, N. D. Popescu va publica în 1889 ediția a III-a, iar în 1902 ediția a IV-a a lucrării sale. Ultima ediție — prilejuită de împlinirea a 25 de ani de la cucerirea independenței — apare în patru părți sau tomuri distincte, fiecare avînd în jur de 200 de pagini; în această ediție se acordă un spațiu mai mare, decît în primele, atît luptelor sîrbilor și muntenegrenilor cu turcii cît și operațiunilor militare din Caucaz.

Istoricul A. D. Xenopol, publicînd în anul 1880 cartea sa *Resboaele dintre ruși și turci*, consacră un amplu capitol din volumul II al lucrării campaniei din 1877 și cooperării militare româno-ruse. Autorul, deși critică politica expansionistă a țarismului în Balcani, menționează că aceasta era justificată prin „abuzurile nemaipomenite pe care turcii,

³³ *Istoria resbelului din Orient sau luptele românilor, rușilor, muntenegrenilor și sîrbilor cu turcii din 1877—78*, București, 1878, p. 1.

³⁴ N. D. Popescu, *Istoria resbelului româno-ruso-turc, 1877—1878* (2 volume), București, 1879.

proteguții Apusului, le făceau în fiecare zi asupra creștinilor” care, „văzându-se părăsiți de Europa civilizată”, își îndreptau iarăși „speranțele lor de scăpare” către Rusia³⁵. Turcii respingînd reformele propuse de ruși prin „așa numitul protocol” de la Londra — „cel de pe urmă mijloc” de a îndepărta confruntarea militară — „nu le mai rămînea rușilor decît să declare resboi Porții”, ceea ce s-a și întîmplat³⁶.

Xenopol ținea să sublinieze că alianța cu Rusia și convenția din 4 aprilie 1877 au constituit expresia unei necesități istorice, dar trecerea armatei române peste Dunăre, fără condiții clare înscrise într-un tratat — guvernul mulțumindu-se numai „cu garanția iluzorie” a cuvîntului de onoare al țarului —, a fost „cea mai mare greșală politică” a oamenilor noștri de la conducere³⁷. După ce arată că jertfele mari de sînge făcute la Plevna se datoresc nesocotirii științei elementare a războiului — anume că această fortăreață „nu putea fi luată decît prin constrîngere și nu prin asalt” — autorul precizează că generalul Todleben, chemat pe cîmpul de luptă, a sprijinit părerea „susținută încă de la început de principele Carol că Osman Pașa nu putea fi redus decît prin foame”. El scrie că „românii stătura rușilor nu mai puțin în ajutor în această investiție a Plevnei, decît în atacurile de mai înainte; și în curînd cel mai puternic punct de apărare al turcilor căzu în mîna oștirilor aliate. Odată această mare izbîndă repurtată, cu ajutorul românilor, oștirile rusești înaintară cu regegiune și în 19 februarie 1878 putură dicta în St. Stefano tratatul acel vestit, care schimbă cu totul fața lucrurilor în răsărit”³⁸.

Prima lucrare de mare amploare despre războiul din 1877 aparține profesorilor năsăudeni A. P. Alessi și Massim Pop³⁹. Aceștia, la solicitarea unui editor din Gratz, au elaborat în anul 1878, pe baza lucrărilor apărute pînă atunci în țară și străinătate, pe baza ziarelor și a documentelor oficiale, un studiu monografic de peste 700 de pagini în care sînt descrise pe larg, iar uneori și analizate, aproape toate acțiunile militare ale beligeranților. Monografia aceasta urma să apară spre sfîrșitul anului 1878 — după cum se scrie și în foaia de titlu — dar, din cauza cenzurii, a confiscării unui capitol și a „procesului de presă” intentat editorului (învinuit de „conturbare a liniștei” și a „ordinei publice”)⁴⁰ de autoritățile habsburgice, publicarea a întîrziat timp de 2 ani. Autorii, de asemenea, au fost urmăriți și persecutați de organele polițienesti austro-ungare pîntru ideile naționale cuprinse în această carte, dedicată „vitejiei armatei române”.

În prefața lucrării, autorii arată că și-au propus să descrie „toate faptele și evenimentele ce s-au dezvoltat în acest înfricoșat rebel” și în mod deosebit să eternizeze „vitejiile românilor admirate de lumea întregă” spre a rămîne posterității, din generație în generație, drept pilde de „eroism și patriotism”⁴¹. Dorința lor, mărturisită, a fost „de a ridica — prin scri-

³⁵ A. D. Xenopol, *Răsboaiele dintre ruși și turci și îniriirea lor asupra țărilor române*, vol. II, Iași 1880, p. 319.

³⁶ *Ibidem*, p. 324.

³⁷ *Ibidem*, p. 340, 343 și 344.

³⁸ *Ibidem*, p. 348.

³⁹ A. P. Alessi și Massimu Popu, *Resbelulu orientale ilustratu*, Gratz, 1878.

⁴⁰ *Ibidem*, p. II.

⁴¹ *Ibidem*, p. I — II.

erea cărții — un monument modest, demn și neperitoriu în onoarea acelor mii de eroi... cari au sîngerat pe cîmpul de onoare și de glorie și au bravat cu un curagiu și abnegațiune admirabile triumful neamului nostru la Dunăre și la Balcani, a acelor atleți falnici, cari cu sîngele lor nobil au sigilat independența absolută a României și au reînviat timpii de virtute și bravură strămoșească”. Ei precizează că au urmărit să pună „în mîna publicului o carte completă”, deoarece „toate operele străine privitoare la acest rebel au tratat despre români și despre faptele lor numai în mod superficial” și tangențial⁴². Intențiile autorilor au fost lăudabile — aceștia, pentru lărgirea și preciziunea documentației, apelînd și la diferiți comandanți militari spre a le împrumuta „unele notițe, episoade, schițe, biografii” etc.⁴³ — dar, cu toate strădaniile depuse, carența unor izvoare importante nu le-a permis să elaboreze o „carte completă” și scutită de inexactități⁴⁴, așa cum își propuseseră inițial. Se dă o mare extindere evenimentelor militare, în timp ce aspectele politice sînt doar schițate, iar cele social-economice neglijate aproape cu totul.

În pofida condițiilor vitrege, a documentației insuficiente, a inexactităților strecurate și a folosirii unui limbaj latinizant, lucrarea profesorilor năsăudeni rămîne valoroasă și utilă istoricilor. Este meritul autorilor de a fi izbutit să facă o legătură organică între lupta poporului român pentru independența națională și lupta generală a popoarelor din Peninsula Balcanică pentru eliberarea de sub jugul otoman și totodată de a fi încadrat războiul din 1877 în contextul european. Notele geografice, istorice și statistice despre România, Rusia, Turcia, Serbia, Muntenegru, Herțegovina, Bosnia și Bulgaria — din prima parte a lucrării — sînt utile cititorilor, ajutîndu-i la o mai bună înțelegere a evenimentelor din anii 1875—1878. Hărțile, ilustrațiile numeroase și biografiile de la sfîrșitul cărții, sînt de asemenea bine venite.

O altă lucrare de amploare în privința războiului de independență a apărut în anul 1886, fiind întocmită de locot.-colonelul T. C. Văcărescu. Această lucrare, intitulată *Luptele românilor în resbelul din 1877—1878* (în două volume), deși conține multe date interesante — redată însă în mod descriptiv nu analitic — prezintă o importanță pur militară. Autorul, participant la război, dedică lucrarea principelui Carol al cărui aghiotant

⁴² *Ibidem*, p. III.

⁴³ *Ibidem*, p. III — IV.

⁴⁴ Menționăm numai cîteva dintre afirmațiile eronate strecurate în lucrare :

a. „Pre 13/25 aprilie s-a ordonat trecerea trupelor” ruse peste Prut; (în loc de 11/23 aprilie).

b. M. Kogălniceanu s-ar fi „născut la 1806”, (nu la 1817), iar între „1822—1828” ar fi ocupat „postul de profesor de istorie la Iași”; (deci la 5 ani ! !)

c. Generalul Manu ar fi fost numit, în iulie 1877, „comandant la Divizia a III”; (nu comandant al artileriei).

d. Generalul Todleben ar fi înlocuit, în septembrie 1877, pe Imeretinski (nu pe Zotov) la comanda Statului major al trupelor aliate dirijate spre Plevna.

e. „Primariul Tîrgoviștei” (nu al Capitalei) ar fi întîmpinat la București pe țar; (aici se face confuzie între Gara Tîrgoviștei — actuala Gară de Nord — și orașul Tîrgoviște).

f. „Divizia lui Radovici, a III-a” ar fi escortat, în decembrie 1877, prizonierii turci de la Plevna (nu Divizia generalului Racoviță).

g. Pierderile trupelor române la Smîrdan sînt exagerate, iar descrierea bătăliei este expeditivă în cîteva rînduri. (Pentru toate acestea vezi *op. cit.* paginile : 307, 331, 462, 510, 585, 603, 606.)

fusese în timpul campaniei din Bulgaria și ale cărui merite militare le exagerează.

T. C. Văcărescu trece cu vederea atât împotrivirea moșierimii conservatoare față de participarea României la război cât și insuficienta înzestrare cu armament modern a trupelor noastre⁴⁵ și susține că „membrii claselor culte și avute” s-ar fi pus cu totul în „serviciul țării unii lucrînd pentru armată, alții alergînd sub steaguri spre a lupta alături cu meseriașul din orași și cu muncitorul de la țară”⁴⁶. Este adevărat că el face unele mențiuni și despre aportul maselor populare, dar lucrurile sînt prezentate într-o formă voalată, cu o frazeologie patriotardă, ocolindu-se asperitățile sociale. Autorul, urmărind să demonstreze — contrar documentelor — că toate clasele sociale au contribuit, după puterile lor, la aprovizionarea armatei, la finanțarea războiului, scrie : „...toți cetățenii, fără deosebire, puneau toate silințele, răspundeau la toate apelurile, erau gata la cele mai grele servicii pentru a ușura și înlesni sarcina armatei noastre”⁴⁷; iar în altă parte, reluînd această idee, continuă : „...mari și mici își deschiseră inimile, avuți și neavuți își desnodaseră pungile, și ca îmbelșugate izvoare curgeau din toate părțile concursuri iubitoare, sprijine darnice și mărimi moase, ... nu numai clasele culte și luminate din orașe, dar încă și marea clasă a muncitorilor de pămînt lua parte însemnată în acest concurs de cugete și porniri patriotice”, sătenii, „după darea de mină a fiecărui”, aducînd spornicul lor prinos de cereale și alte alimente pentru „trebuințele oștirii”⁴⁸.

Dacă în privința jertfelor aduse de țărănime și intelectualitate, afirmațiile corespund realității, nu același lucru putem spune despre donațiile „celor avuți” (cum îi numește autorul), adică ale moșierilor și arendașilor care n-au contribuit în raport cu posibilitățile lor materiale la susținerea războiului neatîrnării. Este incontestabil că țara întregă dorea să sfărîme „umilitoarele pretențiuni de vasalitate turcească” și să dobîndească „neatîrnarea și suveranitatea în afară”, dar patriotismul și contribuția efectivă pentru a cuceri această suveranitate de stat a țării nu a fost aceeași „de sus și pînă jos” cum afirmă autorul⁴⁹.

Descrierea acțiunilor militare ale trupelor noastre, fiind alcătuită după notițe și însemnări zilnice din timpul campaniei, este mai aproape de realitate decît considerațiile vagi referitoare la entuziasmul și patriotismul tuturor păturilor sociale. T. C. Văcărescu se plînge însă că, lipsindu-i atât de numeroase documente și „monografii ale diferitelor corpuri cari au luat parte la luptele din Bulgaria” cât și o „înantă competență”, n-a putut alcătui un „adevărat istoric” al războiului din 1877 — 1878⁵⁰.

Pentru cunoașterea exactă și completă a bătăliilor purtate de ostașii români în Bulgaria, Ministerul de Război a numit, în toamna anului 1878, o comisie formată din cîțiva ofițeri superiori — foști participanți activi la evenimentele de peste Dunăre — care să întocmească *Istoricul războiului*

⁴⁵ T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în rebelul din 1877—1878*, Vol. I, București, 1886. p. 246.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 244.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 230.

⁴⁸ *Ibidem*, vol. II, București, 1887, p. 229 — 230.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 231.

⁵⁰ *Idem*, vol. I, p. I.

de independență, pe baza documentelor de care dispunea atît Ministerul cît și diferitele unități ale armatei operative⁵¹. Aceste documente, în majoritate inedite — reprezentînd : ordine de luptă, rapoarte militare ale comandanților de unități către superiorii lor, „registre de operație” ale regimentelor etc. — , constituiau izvoare istorice de cea mai mare importanță pentru studierea războiului din 1877.

Profesorul V. Mihordea, cercetînd diferite dosare la Arhivele Statului din București, a izbutit să identifice componența comisiei însărcinată de Minister cu elaborarea *Istoricului războiului* și să constate metodele ei de lucru. Astfel, comisia a fost alcătuită din : generalul Gh. Manu (președinte), generalul Gh. Slăniceanu, coloneii Șt. Fălcoianu și Anton Berindei, iar ca secretar a fost numit, ulterior, căpitanul Temistocle Bălan ; aceștia au fost ajutați, la redactarea lucrării, de un arhivar și de mai mulți „scriitori”⁵². După cum se observă, criteriul numirii membrilor comisiei nu a fost priceperea de a interpreta documentele, ci numai cunoașterea evenimentelor la care fiecare a participat într-un anumit post de răspundere⁵³. De exemplu, generalul Manu a fost în timpul războiului comandant al Diviziei a IV-a și apoi comandant al artileriei armatei operative ; Slăniceanu a fost ministru de război pînă în aprilie 1877, iar apoi șef al statului major al armatei, comandant al Diviziei de rezervă de la Calafat și în 1878 din nou, șef al statului major ; Fălcoianu a fost din aprilie 1877 director general în Ministerul de Război, pînă în decembrie cînd a fost numit șef al statului major al armatei, iar colonelul Berindei a fost șeful secției geniu.

Membrii comisiei — adică autorii anonimi ai lucrării — urmărind să întocmească „un istoric narativ, explicativ al campaniei”, s-au comportat mai mult ca militari de meserie și mai puțin ca istorici. Ei au privit evenimentele militare așa cum s-au desfășurat, fără o analiză critică și o explicație mai largă pentru înțelegerea lor. Întrucît cunoșteau bine luptele din Bulgaria, autorii s-au servit de documente numai pentru precizarea acestor fapte de arme⁵⁴.

În cursul anului 1879, după oarecare insistențe, arhiva armatei de operațiuni din Bulgaria a fost centralizată la Ministerul de Război, organizată și pusă la dispoziția comisiei care, între timp, reușise să obțină și o serie de alte informații de la unități, inclusiv istoricul unor regimente. S-a alcătuit apoi un fel de plan, adică o tablă de materii întocmită aprioric de membrii comisiei și s-au repartizat spre redactare capitolele din cele trei părți ale lucrării. Lui Slăniceanu i-a revenit prima parte, adică tocmai perioada cînd el era ministru de război. La protestele sale i s-a răspuns că, avînd un rol activ, este cel mai potrivit să cunoască și să trateze această parte, iar lucrarea fiind o operă comună și anonimă „forma definitivă” o va da comisia în întregul ei⁵⁵.

Cu toate că materialul documentar a fost centralizat la Ministerul de Război, abia în 1887 autorii au izbutit să tipărească primul tom al lucrării

⁵¹ V. Mihordea, *Comisia de redactare a lucrării „Istoricul războiului independenței de mai mulți ofițeri” (1878)*, în „Studii”, X, nr. 5/1957, p. 175.

⁵² *Ibidem*, p. 175 — 176.

⁵³ *Ibidem*, p. 178.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 179.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 178 — 1 www.dacoromanica.ro

(partea I-a) iar peste alți 11 ani și tomul al doilea (care conține partea a II-a și a III-a). Și astfel a apărut *Istoricul Războiului din 1877 — 1878. Participarea României la acest război, Lucrare făcută de mai mulți ofițeri*⁵⁶, care constituie cea mai amplă⁵⁷ și mai bine documentată monografie asupra luptelor purtate de armata română pentru cucerirea independenței naționale.

Dacă acțiunile diplomatice sînt doar schițate în lucrare, iar aspectele social-economice sînt trecute cu vederea, în schimb prezentarea faptelor de arme este completă și e redată cu conștiinciozitate și competență de autori. Din această cauză monografia va servi ca punct de plecare pentru toate lucrările ulterioare consacrate războiului de independență. Hărțile, documentele publicate în anexă și tabelele nominale cu ostașii români căzuți pe cîmpul de luptă⁵⁸ — deși sînt incomplete — au constituit, de asemenea, materiale auxiliare prețioase pentru viitorii istorici ai războiului din 1877. Dar și autorii acestei valoroase monografii nu s-au putut abține, în finalul lucrării, de a plăti tribut servilismului și apologiei la modă față de prințul străin, afirmînd că gloria și independența țării, deși au fost dobîndite „cu concursul devotat al națiunii întregi”, s-ar datora „în principal domnitorului Carol I de Hohenzollern”⁵⁹.

După publicarea acestei monografii — oarecum oficiale — despre războiul neatîrnării, lucrările generale s-au mai rărit, autorii preferînd să abordeze anumite aspecte pe care le cunoșteau mai bine sau să descrie unele acțiuni la care participaseră direct.

Așa apare *Istoricul Regimentului 3 artilerie* în care se dau informații importante asupra luptelor de la Grivița și Smîrdan unde acest regiment a fost angajat din plin. În privința bătăliei de la Smîrdan se reliefează și aportul deosebit al trupelor din Regimentul 6 linie — conduse de colonelul Cotruț și maiorul Ulescu — care, „luînd pe inamic în flanc și în spate”, după un atac impetuos „la baionetă” au „decis reușita”⁶⁰.

Ion N. Șoimescu, într-o lucrare⁶¹, publicată în anul 1889, abordează în special tratativele diplomatice anterioare și posteroare războiului, criticînd politica expansionistă a țarismului în Orient și nerespectarea convenției din 4 aprilie 1877.

Maiorul C. Hârjeu publică o broșură despre folosirea căilor ferate în timpul războiului din 1877 — 1878. El arăta că, la începutul campaniei, România dispunea de 1236 km de cale ferată în care numai 98 km erau ai statului, iar restul al celor două societăți străine⁶². Inconveniențele liniilor ferate erau numeroase datorită faptului că rețeaua nu era unificată, ci împărțită în trei secțiuni avînd fiecare administrație și interese deosebite. De aceea — subliniază autorul — reunirea lor pentru un scop unic, adică al necesităților frontului, a întîmpinat dificultăți serioase. Traseul liniei

⁵⁶ Partea I-a, București, 1887, Partea a II-a și a III-a (legate într-un volum și paginate în continuare), București, 1898.

⁵⁷ Lucrarea are 1086 pagini, plus 343 pagini de anexe.

⁵⁸ *Vezi Istoricul războiului din 1877 — 1878. Participarea României la acest război. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri*, Partea a III-a, p. CCXIX — CCCXLIII.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 1085.

⁶⁰ *Istoricul Regimentului 3 de artilerie*, vol. I, 1860—1887, Brăila, 1887, p. 47.

⁶¹ Ion N. Șoimescu, *România, Rusia și întreita alianță*, București, 1889.

⁶² Maior C. Hârjeu, *Întrebuințarea căilor ferate în războiul din anii 1877—78*, București, 1891, p. 3 — 4.

era lung, nedublat, căi de garare mici și mijloace de imbarcare și debarcare foarte reduse⁶³. Adoptându-se însă legea rechizițiilor militare, de la începutul războiului, aceasta s-a aplicat și căilor ferate facilitând astfel întrebuințarea trenurilor pentru transporturi de trupe, armament și provizii⁶⁴ necesare frontului de peste Dunăre. Cu toate inconvenientele semnalate, rețeaua noastră de cale ferată a urgentat transporturile militare atât ale armatei române cât și a celei ruse, contribuind indirect la scurtarea războiului.

Tot acum apar și interesantele memorii ale sergentului Ștefan Georgescu⁶⁵. Autorul lor — plin de avânt tineresc și de elan patriotic — participase ca voluntar (deși avea numai 16 ani) în războiul neatârării unde, datorită faptelor de vitejie, fusese avansat sergent. El povestește toate momentele mări importante pe care le-a trăit pe front, în mijlocul camarazilor cu care a împărțășit bucuriile și suferințele, până când la 12 octombrie a căzut rănit, în lupta de la Gorni-Dubnic. Entuziasmul care a cuprins ostașii când li s-a dat ordin să treacă Dunărea⁶⁶, curajul și spiritul de jertfă de care era însuflețită întreaga sa „baterie călăreață” în luptele din Bulgaria sint descrise cu toată sinceritatea. Această baterie călăreață, împreună cu alte escadroane românești, fiind atașată unei divizii de cavalerie rusă comandată de generalul Krilov, autorul are ocazia să participe la mai multe lupte comune — ale roșiorilor și cazacilor — împotriva turcilor, lupte pe care le povestește cu lux de amănunte, menționând și faptul că uneori, seara, se încingea cite o horă mare la care se prindeau și ruși și români pentru a se bucura împreună de victoriile obținute în cursul zilei⁶⁷.

Totodată, autorul memoriilor arată și mizeria îndurată după război de vitejii cuceritori ai independenței, datorită exploatării moșierești și a nepăsării guvernanților. Doar pentru parada de 10 mai, guvernul, mai aducându-și aminte de veterani, îi punea să defileze. Foștii luptători fiind „slabi și prăpădiți de mizerie”, semănau „mai mult a cerșetori, decît a bravi”⁶⁸. În anii următori, pentru a nu se mai da în vileag mizeria în care se sbăteau cuceritorii Plevnei, această mascaradă a aducerii veteranilor de război la paradă a fost anulată. La sfîrșitul memoriilor sale, fostul sergent Ștefan Georgescu nu ezită însă să-i amenințe pe guvernanți : „... să se știe că noi,ăștia care am cucerit Plevna, noi vom cuceri și cetatea blestemată a celor suiți pe umerii noștri”⁶⁹.

În anul 1892, doctorul Ludovic Fialla — unul dintre cei mai renumiți chirurghi din țară — publică o lucrare importantă despre unele aspecte sanitare ale războiului⁷⁰. Autorul, fiind la 1877 medic șef al spitalelor Crucii Roșii și al spitalului „Independența” (organizat de Maria Rosetti la Turnu-Măgurele), cunoștea foarte bine felul cum erau îngrijiți răniții aduși de pe front și în general cunoștea întreaga organizare și funcționare a ser-

⁶³ *Ibidem*, p. 5 — 6.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 16 — 17.

⁶⁵ Șt. Georgescu-Sergent, *Memorii din timpul războiului pentru independență 1877—1878*, București, 1891.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 11.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 33

⁶⁸ *Ibidem*, p. 73

⁶⁹ *Ibidem*, p. 79; vezi și Șt. Georgescu-Sergent, *Din carnetul unui veteran, 1877*, Cu o introducere de Gh. Georgescu-Buzău, Editura militară, București, 1956.

⁷⁰ Dr. Ludovic Fialla, *Reminiscențe din rebelul român-ruso-turc al anului 1877 și rolul Societății „Crucea Roșie” în timp de pace și de rebel*, București, 1892.

viciului sanitar în timpul războiului de independență. El apreciază meritele doctorului Carol Davila atât în organizarea Crucii Roșii din România, cât și în privința înființării ambulanțelor și a trenurilor sanitare care au alinat suferințele multor răniți la 1877. În același timp doctorul Fialla critică, în lucrare, dispoziția guvernului de a limita activitatea lui Davila numai pe raza frontului din Bulgaria, dispoziție ce a dus la neuniformitatea ordinelor și la însărcinarea unor persoane fără experiență cu treburile sanitare dincoace de Dunăre. El arată că în toate țările serviciul sanitar civil sau militar, pe timpul războiului, era dirijat de autoritatea supremă militară. Luându-i-se lui Davila o parte din autoritate, din influență, s-au creat și dificultăți întregului serviciu sanitar ⁷¹. Autorul evidențiază totodată și activitatea depusă de unii medici străini — germani, suedezi, englezi, americani ș. a. — în serviciul Crucii Roșii românești pe timpul războiului din 1877 — 1878 ⁷².

Căpitanul M. Dimitrescu, care la atacul Griviței comanda o companie din batalionul condus de Walter Mărăcineanu, își publică, în 1893, amintirile sale despre această bătălie subliniind, în mod special, bravura ostașilor batalionului 2 vânători, îmbărbătați la luptă de Condiano Popescu ⁷³. Autorul — care de altfel a fost rănit la asaltul din 30 august 1877 — precizează că pierderile mari de la Grivița s-au datorat recunoașterilor pripite și incomplete ⁷⁴. Peste doi ani, colonelul Gh. Boteanu — care fusese acuzat că la același atac, din 30 august, ar fi lipsit din fruntea Regimentului 16 Dorobanți — va publica un memoriu încercînd să se desculpe de această învinuire și să susțină totodată că soldații săi au capturat steagul turcesc de la Grivița și nu vânătorii lui Candiano ⁷⁵.

În anul 1895 apare o foarte interesantă lucrare datorită generalului I. Cotruț. Autorul ei fusese locotenent colonel în timpul campaniei și — în calitate de comandant al Regimentului 6 linie — se distinsese în luptele de la Plevna și Smîrdan. Cunoscînd bine faptele, el face o analiză critică a modului cum anumite unități erau conduse la atac. Astfel, Cotruț arată că, în toiul luptelor, mulți ofițeri superiori, în loc să dea exemplu personal soldaților, căutau să-și pună pielea la adăpost. Referindu-se la asaltul Griviței, el scrie că „ofițerii superiori nu urmau de aproape trupa pentru a o încuraja ci se țineau cu prudență afară din bătaia eficace a puștii, ofițerii inferiori se uitau și ei înapoi, și soldații nu înaintau decît prin propria lor energie naturală și prin obișnuința disciplinei” ⁷⁶. Maiorul Candiano singur făcea eforturi și ceru ajutor unui regiment rus care-i trimite două companii, după care „trupele noastre, stimulate de prezența rușilor, au luat reduta dintr-un singur elan” ⁷⁷. Soldații din batalioanele conduse de maiorul Șonțu și căpitanul Mărăcineanu au înaintat vitejește ajungînd lîngă șanțurile redutei Grivița 2 — pe care turcii începuseră a o părăsi — și numai

⁷¹ *Ibidem*, p. 53.

⁷² *Ibidem*, p. 64—67, 85 și 89.

⁷³ M. Dimitrescu, *Amințiri și episoade din rebelul pentru independență*, București, 1893, p. 44—45.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 51.

⁷⁵ Colonel Gh. Boteanu, *Memoriu din războiul de la 1877—1878*, București, 1895.

⁷⁶ General Ion Cotruț, *Memoriu pentru a servi la istoria războiului independenței*, București, 1895, p. 14.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 15.

ordinul nehibzuit de retragere i-a oprit să ia reduta și să culeagă roadele eroismului lor ⁷⁸. Și la atacurile din septembrie și octombrie asupra Griviței 2 unii ofițeri superiori — colonelul Al. Anghelescu, locot.-colonelul Grigore Ion, maiorul Bădulescu — n-au dat un bun exemplu soldaților, stînd departe de luptă ⁷⁹.

Autorul precizează apoi că, în dimineața zilei de 28 noiembrie, observînd că turcii încep să se retragă din întărituri, a cerut voie comandantului diviziei să ocupe reduta Grivița 2; dar cum aprobarea întîrzia, a pornit cu trupele la atac, pe propria-i răspundere, ocupînd nu numai Grivița 2 ci și Bucovul, după care a intrat în Plevna dejucînd astfel o eventuală întoarcere a lui Osman Pașa ⁸⁰. Cotruș a criticat totodată cu curaj — și în timpul campaniei — administrația militară pentru că nu se îngrijea suficient de hrana trupelor de pe front, fapt pentru care a fost pedepsit de șeful de stat major al armatei ⁸¹.

În același an, generalul Șt. I. Fălcoianu — unul din autorii amplei monografii menționate — își publică cursul, ținut la Școala superioară de război, despre *Istoria războiului din 1877 — 1878* ⁸². Acest curs, împărțit în șase lecții, reprezintă o lucrare serioasă și convingător argumentată asupra acțiunilor militare întreprinse de armatele ruso-române și turcești în Peninsula Balcanică. E de menționat că autorul a făcut, în prima parte a lucrării, o descriere „asupra războaelor principale” dintre ruși și turci și a „efectelor lor asupra țărilor române”, începînd cu epoca lui Petru cel Mare și încheind cu campania din 1877 ⁸³. Forțele militare ale țărilor angajate în conflict și armamentul beligeranților sînt, de asemenea, analizate. Desfășurarea strategică a armatelor ruso-române și luptele din Bulgaria sînt descrise cu minuțiozitate ⁸⁴. E regretabil însă că autorul se ocupă numai de latura pur militară ignorînd total aspectele politice și social-economice ale războiului din 1877 — 1878.

Tot în 1895, apare și prima ediție a lucrării colonelului I. Popovici referitoare la strategia militară a beligeranților în campania din 1877. Peste 13 ani, adică în 1908, va apare ediția a doua a acestui important studiu strategic incluzînd și campania din 1904 ⁸⁵. Considerațiile autorului sînt destul de interesante. Astfel el sublinia că la 1877, spre deosebire de ruși și de români, turcii — deși dispuneau în Balcani de 250.000 de soldați, de 600 de tunuri și de o flotă impunătoare pe Dunăre — n-au avut un plan concret de campanie, iar armatele lor „erau împrăștiate pe întregul teatru de război” ⁸⁶. Pentru Rusia scopul principal era de a se apropia de Constantinopol, fără a ține seama că pentru a avea drum liber trebuia mai întîi să înfrîngă armatele turcești din Bulgaria ⁸⁷. Subapreciînd numărul și rezistența forțelor turcești, armatele ruse s-au văzut în Bulgaria, în luna

⁷⁸ *Ibidem*, p. 19—23.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 30—34.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 54.

⁸¹ *Ibidem*, p. 45.

⁸² General Șt. I. Fălcoianu, *Istoria războiului din 1877—1878 (ruso-româno-turc)*, Curs profesat la Școala superioară de război, București, 1895.

⁸³ Vezi p. 1—33.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 48—241.

⁸⁵ Col. I. Popovici, *Strategia în campaniile 1866, 1870, 1877 și 1904*, ed. II, Roman, 1908.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 230 și 246.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 250.

iulie, în situația de a urmări trei obiective deodată — la sud, est și vest — foarte depărtate unul de altul ceea ce le-a făcut să nu fie suficient de tari în nici unul, iar Plevna a rezultat din acest concurs de împrejurări, întrucât armata turcă din vest, văzându-și amenințată linia de retragere spre sud, părăsește Vidinul și ocupă această localitate strategică unde se încrucișau căile de comunicație ce duc din Bulgaria în Rumelia prin Sofia și pasurile Balcanilor : Șipca și Troian. După ce a fost fortificată de turci, Plevna a devenit obiectivul principal pentru ruși ⁸⁸.

Și pentru armata română — precizează colonelul Popovici — obiectivul principal era Plevna ; la început se proiectase linia de operațiuni prin Valea Iskerului pentru a tăia liniile de comunicație ce Osman Pașa le avea cu Sofia și Vidinul, dar proiectul — datorită, opoziției comandamentului rus — a fost înlăturat și trupele ce se îndrumase pe Isker au fost îndreptate pe Valea Vidului ⁸⁹. Operațiunea românilor pe Isker nu convenea comandamentului rus pentru că atunci armata română ar fi operat independent și s-ar fi distins de la început reieșind valoarea și contribuția ei ; ca aliată ar fi fost în relațiuni de conlucrare strategică pentru cooperarea acțiunilor cu cea rusă, ceea ce politica Rusiei țariste nu admitea. Dacă primul proiect român se menținea — subliniază autorul — situația lui Osman devenea critică forțându-l să evacueze Plevna, retrăgându-se spre Sofia sau Balcani, fiindcă armata română constituia o masă de manevră care i-ar fi amenințat flancul stîng și spatele tăindu-i comunicațiile ⁹⁰.

Colonelul Christache Crăiniceanu, participant la războiul din 1877 — în calitate de comandant (cu gradul de căpitan) al unei baterii din Regimentul 4 artilerie, care se distinsese la Grivița — , își publică în 1896 impresiile de pe front ⁹¹. Referindu-se la cauzele insuccesului Diviziei a III-a la asaltul Griviței, autorul arată că terenul nu fusese cercetat, că se vorbea pînă atunci (și la atacurile rușilor) de o singură redută nu de două, că trupele române aveau de străbătut, descoperite și expuse focului redutei, o distanță prea mare, iar valea de dincoace de redută, plină cu hățiş, împiedica mersul rapid și expunea și mai mult pe atacatorii focului inamic din față și din flanc. Trebuia cunoscut mai întîi terenul cu toate întăriturile lui și după aceea porni atacul general ; or, atacul de la 30 august nefiind destul de studiat, preparat și susținut de artilerie, era mai bine dacă nu avea loc în acea zi ⁹².

Crăiniceanu scrie că „soldatul român, în sinceritatea lui, era nedumerit că turcul nu ieșea din vizuină să se bată la luptă dreaptă. El avea o altă concepțiune despre război și considera ca neomenie faptul de a lovi din ascuns” ; la 30 august, 6 septembrie și 7 octombrie românii atacaseră deschis, iar turcii trăgeau din ascunzișuri, de aici pornise nedumerirea soldatului român ⁹³. Autorul menționează, de asemenea, un fapt interesant anume că la atacul din 6 septembrie din toată bateria a murit un singur ostaș ; acesta era brigadierul Gh. Țintilă din Pașcani, lângă Mircești, cel

⁸⁸ *Ibidem*, p. 251 și 237.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 259.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 259—260.

⁹¹ Colonel Ch. Crăiniceanu, *Imprestunt din război 1877—1878*, București.

⁹² *Ibidem*, p. 34—38.

⁹³ *Ibidem*, p. 62.

la care se referă Vasile Alecsandri în *Peneș Curcanul*. „Descrierea poetului și scena din baterie fiind perfect identice” — precizează Crăiniceanu ⁹⁴.

În anul 1897, Titu Maiorescu publică volumul al II-lea al discursurilor sale parlamentare, precedate de o introducere istorică — de peste o sută de pagini — asupra perioadei 1876 — 1881 în care tratează și războiul de independență. Spre deosebire de alți frunzași conservatori — care se pronunțaseră pentru păstrarea neutralității în conflictul din Balcani — autorul dezaprobă poziția guvernului Lascăr Catargiu scriind că „singura politică indicată de interesul nostru național în anul 1876 era . . . să ne înțelegem cu Rusia asupra participării noastre la război” ⁹⁵. Dar, Maiorescu, ignorând rolul forțelor sociale, atribuie meritele pregătirii războiului de independență doar domnitorului Carol, care s-ar fi pătruns „de toată aspirarea națională a generației divanului ad-hoc” și ar fi devenit „cel mai român dintr-o români”, și lui I. C. Brătianu care, sfătuit de prinț, ar fi luat, în februarie 1877 — cind constituția lui Midhat pașa ne vătămă drepturile —, „hotărârea definitivă” de „cucerirea independenței prin arme” ⁹⁶. În privința colaborării militare româno-ruse și a luptelor din Bulgaria, autorul, deși prezintă mai obiectiv lucrurile, exagerează totuși rolul lui Carol în dirijarea și îmbărbătarea trupelor la asalturile Griviței ori Plevnei. El face aceasta spre a putea susține, în final, că participarea directă a prințului la campania din 1877 a sudat „raportul între domn și țară” — care „nu era . . . încheiat” pînă atunci — și că pe cîmpul de luptă „principele Carol devine în adevăr domnul României” ⁹⁷.

În ultimii ani ai secolului trecut — alături de frumoasele povestiri în care G. Coșbuc ⁹⁸ evocă eroismul ostașilor noștri la 1877, de *Notele zilnice* din presa timpului datorate colonelului I. Alecsandri ⁹⁹ (fratele poetului) și de o serie de articole publicate în revistele de specialitate ¹⁰⁰ — au mai apărut câteva lucrări interesante despre războiul neatîrnării, elaborate în majoritate tot de martori oculari. Astfel, căpitanul Gh. Damian ¹⁰¹ publică o istorie descriptivă a războiului insistînd mai mult asupra luptelor de la Grivița și Plevna; căpitanul N. Iulian ¹⁰² scrie o carte asupra „războiului de noapte” surprinzînd mai multe acțiuni ale campaniei din 1877 întreprinse în toiu noapții ca : trecerea Dunării pe la Ghecet și pe la Zimnicea, încercarea lui Osman Pașa de a ieși din Plevna la 28 noiembrie ș. a. ;

⁹⁴ *Ibidem*, p. 47.

⁹⁵ Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, Vol. II, (1876—1881), București, 1897, p. 83.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 108 și 112.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 170—171.

⁹⁸ Gh. Coșbuc, *Războiul pentru neatîrnare povestit pe înțelesul tuturor*, București, 1899. Idem, *Povestea unei coroane de oșel. Restatornicirea domniei românești și războiul nostru pentru neatîrnare, scrisă anume pentru țărâtime*, București, 1899.

⁹⁹ I. Alecsandri, *Note zilnice*, în „Literatură și arta română”, IV, 1899, numerele 8—11.

¹⁰⁰ Vezi : „Cercul publicațiilor militare”, revistă săptămînală, anul VIII, 12 ianuarie 1897 : „România militară”, buletin săptămînal, anul II, nr. 23, 15 iunie 1899 ; „Analele Academiei Române”, Seria a II-a, tomul XIX, 1896—1897, București, 1897 ; „Albina”, revistă enciclopedică populară, anul I, nr. 4 din 26 octombrie 1897 și nr. 28—29, 12—19 aprilie 1898.

¹⁰¹ Căpitan Gr. Damian, *Istoria războiului ruso-româno-turc din 1877—1878*, București, 1898.

¹⁰² Căpitan N. Iulian (din Regimentul VIII „Dragoș”), *Studii istorico-tactice asupra războiului de noapte*, Fălticeni, 1899.

colonelul I. Manu¹⁰³, elaborînd *Istoricul Regimentului 1 de roșiori*, descrie pe larg toate faptele de arme la care acest regiment a luat o parte activă, în unire cu cavaleria rusă, la împresurarea Plevnei; generalul I. Vasiliu-Năsturel¹⁰⁴ — fost comandant al companiei de pontonieri la 1877 — întocmește un istoric, de asemenea bine documentat, al pontonierilor și al operațiunilor ce le-au întreprins în război, inclusiv construirea podului de peste Dunăre; iar căpitanul N. Puică¹⁰⁵ tipărește un album al „apărătorilor independenței”, conținînd scurte date biografice și fotografiile a 50 de ofițeri participanți la război, care mai tîrziu au fost avansați generali; în optica deformată a autorului, cuceritorii și apărătorii independenței naționale sînt considerați numai acești generali — plus Carol I și I. C. Brătianu care sînt în fruntea albumului — nu și masa mare a oștirii și bineînțeles a poporului român care s-a jertfit eroic în campania din anii 1877 — 1878.

Ca un revers al medaliei, locotenentul Tiberie Stănciulescu publică o broșură demascatoare la adresa guvernanților vremii pentru că nu s-au îngrijit „să îndulcească soarta militarilor infirmi”, foști luptători „pentru cîștigarea independenței noastre naționale”¹⁰⁶, care sînt nevoiți să trăiască cu pensii ridicole¹⁰⁷. „Au trecut 21 de ani — scrie autorul — și acești viteji sînt astăzi cerșetori amăriți și nemîncăți, purtînd pe peptul hainelor lor sdrêngăroase virtutea militară și alte semne de bravură”¹⁰⁸. Așa răsplătește țara pe cuceritorii independenței — conchide, cu amărăciune, acest oițer.

Tot în acest timp, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii publice s-a preocupat de întocmirea și tipărirea unei tabele nominale de ostași morți în războiul neatîrnării¹⁰⁹. Adunarea numelor ostașilor, care au murit fie pe cîmpul de luptă, fie prin spitale ori la casele lor îndată după război din cauza rănilor, s-a făcut — în decurs de un an — prin revizorii școlari și învățătorii sătești, care au fost ajutați în investigațiile lor de primari, preoți și de rudele celor căzuți pe front. Din analiza acestei tabele rezultă că 94,70% din eroii căzuți în războiul pentru cucerirea independenței naționale — adică imensa majoritate — erau de la sate, iar mai mult de jumătate dintre aceștia erau dorobanți.

În încheiere, considerăm necesar să subliniem că din lucrările trecute în revistă reiese că vechea istoriografie a abordat o gamă bogată de aspecte ale războiului din 1877, lărgind baza lui informațională și adîncind cu predilecție — în majoritatea cazurilor — laturile militare și politice. Dar condițiile interne și externe, premisele, aspectele social-economice, rolul și contribuția maselor largi populare în lupta pentru cucerirea inde-

¹⁰³ Colonel adjutant I. Manu, *Istoricul Regimentului 1-lu de Roșiori, 1830—1894*, București, 1899.

¹⁰⁴ General I. Vasiliu-Năsturel, *Istoricul pontonierilor și operațiunile lor militare în timpul campaniei din 1877—78*, București, 1900.

¹⁰⁵ N. Puică, *Albumul apărătorilor independenței*, București, 1897.

¹⁰⁶ Locotenent Tiberie Stănciulescu, *Infirmit răsbolului independenței, cerșetori*, București, 1898, p. 3—4.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 13 și 18—19.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 21.

¹⁰⁹ *Tabelă de ostașii morți în războiul din 1877—1878. Eroii războiului de independență*, București, 1898.

pendenței naționale și alte probleme majore ale războiului din 1877 au fost tratate sporadic, ori ignorate complet de istoriografia românească din secolul trecut.

LA GUERRE POUR L'INDÉPENDANCE REFLÉTÉE DANS L'HISTORIOGRAPHIE ROUMAINE DU DERNIER SIÈCLE

RÉSUMÉ

La guerre pour l'indépendance nationale de la Roumanie des années 1877—1878 — constituant l'un des événements notables de l'époque moderne — a fait l'objet de la préoccupation de maints historiens, hommes politiques et commandants militaires qui ont pris part aux combats de Bulgarie.

L'examen des ouvrages roumains consacrés à la guerre pour l'indépendance, publiés au cours du siècle dernier, révèle que certains auteurs, peu nombreux — sous l'influence du parti conservateur, ont critiqué la participation de la Roumanie à la guerre — alors que d'autres — en exagérant les choses — ont cherché à faire ressortir uniquement les mérites de quelques hommes politiques et commandants d'unités, notamment ceux du prince Charles, commandant des troupes russo-roumaines d'encerclement de Plevna ; la majorité des auteurs ont abordé exclusivement les aspects militaires du problème.

Après la guerre, ont paru de nombreux mémoires rédigés par des officiers où sont présentés, à force détails, différents épisodes enregistrés sur le champ de bataille, étant souligné l'héroïsme des unités dont ils ont fait partie. On a publié également des ouvrages de plus grande envergure sur la guerre dus à des historiens, hommes politiques ou anciens commandants militaires.

Ce n'est que trop peu d'historiens et mémorialistes de l'époque qui ont essayé dans leurs ouvrages de mettre en évidence, à part les mérites de certains commandants militaires, la contribution du peuple, aussi bien sur le champ de bataille qu'à l'arrière du front, où il a fait d'immenses sacrifices pour soutenir la campagne militaire. Néanmoins, de nombreux ouvrages concernant la guerre pour l'indépendance, parus au cours de XIXe siècle, en fournissant des données et informations nouvelles ou moins connues, ont enrichi la documentation historique du problème, facilitant en même temps les investigations d'avenir.

PRIMELE LUNI DE ACTIVITATE A GUVERNULUI
DR. PETRU GROZA
(7 MARTIE — 9 MAI 1945). CRONOLOGIE*

MIHAIL RUSENESCU

Cînd la 6 martie 1945, orele 19,30, membrii noului guvern Groza, depuneau în mod constituțional jurămîntul în fața regelui, se deschidea, în fapt, o nouă pagină în istoria politică a țării. Instalarea prin voința maselor, a guvernului revoluționar democratic a marcat, prin compoziția și orientarea politică generală a acestuia, înlăturarea de la cîrma țării a guvernelor cu majoritate burgheză și instaurarea noii puteri democrat-populare în România.

„Victoria istorică de la 6 martie — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul sărbătoririi a 25 de ani de la acest eveniment — a fost rezultatul luptelor revoluționare ale maselor largi populare desfășurate sub conducerea Partidului Comunist, pentru lichidarea vechii puteri burghezo-moșierești și făurirea unei noi orînduiri sociale. Astfel, constituirea guvernului Groza nu a reprezentat o simplă schimbare de guvern, ci o schimbare a însuși regimului politic din țara noastră : instaurarea puterii revoluționare democratice a muncitorilor și țăranilor”.

În ciuda manevrelor și prevestirilor sumbre ale reacțiunii interne și internaționale, primul guvern din istoria țării noastre în care predominau reprezentanții maselor muncitoare de la orașe și sate, s-a dovedit viabil, înregistrînd, ca urmare a unei dinamice politice de reforme și măsuri democratice, succese importante din primele sale luni de activitate, răstimp care a coincis cu ultimele luni ale războiului antihitlerist, la o cărui încheiere victorioasă și-a adus contribuția și poporul nostru. Cronica acestor prime luni de activitate a noii puteri democrat-populare instaurate la 6 martie 1945 constituie, dealtfel, obiectul acestui material documentar.

7 martie. În baza dispozițiilor art. 88 din Constituție și a art. 1 și 2 din legea de organizare a ministerelor, prin decret semnat de rege și primul ministru dr. Petru Groza, cu data de 6 martie 1945 se publică

* Prezenta cronologie este, de fapt, o continuare aproximativ în aceeași manieră, pentru perioada 6 martie—9 mai 1945, a lucrării colective *Din cronica unor zile istorice, 1 mai 1944—6 martie 1945*. Ea prezintă faptele selectiv, punctînd doar momente sau evenimente dintre cele mai semnificative și ilustrative.

lista noului guvern în alcătuirea : Gheorghe Tătărescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru secretar de stat la departamentul Afacerilor străine (art. 1), miniștri secretari de stat : Lucrețiu Pătrășcanu — Justiție ; Mihail Ralea — Arte ; Gh. Nicolau — Asistență și Asigurări Sociale ; Ștefan Voitec — Educație națională ; Gh. Gheorghiu-Dej — Comunicații și lucrări publice ; Lotar Rădăceanu — Muncă ; Dumitru Alimănișteanu¹ — Finanțe ; Petre Bejan — Industrie și comerț ; Teohari Georgescu — Interne ; Tudor Ionescu — Mine și petrol ; Romulus Zăroni — Agricultură și domenii ; Petre Constantinescu-Iași — Propagandă ; C. Vasiliu-Rășcanu — Război ; Dumitru Bagdasar — Sănătate ; Anton Alexandrescu — Cooperație (art. 2)². Subsecretari de stat : Gh. Vlădescu-Răcoasa — Naționalități ; gen. Virgil Stănescu la Ministerul de Interne-Ordine și siguranță ; Ion Burcă — Administrație, Gh. Atanasiu-Gheorghiu pentru finanțe locale ; la Ministerul de Război : gen. adj. Dumitru Dămăceanu pentru armata de uscat ; gen. Emanoil Ionescu pentru aviație ; contra-amiral Petre Bărbuneanu pentru marină ; Constantin Agiu — Agricultură și Domenii ; la Ministerul Industrii și Comerțului : Adrian Dumitriu pentru industria de război ; gen. Grigore Nicolau pentru aprovizionare ; Aurel Potop — Educație, Națională ; Mircea Durma — Finanțe ; la Ministerul Comunicațiilor și lucrărilor publice : Ion Gheorghe Maurer și Mircea Niculescu.

— În cursul zilei au loc două ședințe ale Consiliului de Miniștri. În prima ședință, de dimineață, dr. Petru Groza face o declarație program asupra primelor reforme și măsuri care urmau să fie adoptate. Se ia act de unele propuneri făcute de delegații liberali în frunte cu Gh. Tătărescu, privind conservarea peste plafonul de 50 ha. a unor proprietăți bine utilizate ; de asemenea se discută impedimentele create de decalajul crescând dintre prețurile maxime și prețurile de vânzare reale a unor mărfuri, necesitatea întăririi măsurilor de ordine și siguranță etc.

În ședința de după amiază dr. P. Groza informează Consiliul de Miniștri că a purtat discuții cu mareșalul R. Malinovski, președintele Comisiei Aliate de Control în legătură cu oportunitatea preluării sub controlul direct al guvernului a administrației din nordul Transilvaniei. Lucrețiu Pătrășcanu informează că refugiarea generalului Rădescu la sediul reprezentantului britanic în Comisia Aliată de Control, este total nemotivată și îmbracă un caracter de provocare. Dr. Petru Groza apreciază azilul acordat lui Rădescu drept „amestec în treburile noastre interne”.

Între cele două ședințe ale Consiliului de Miniștri dr. Petru Groza face declarații presei în care după ce apreciază pozitiv faptul că factorul constituțional (regele) a ținut seama de voința populară ceea ce conferă noului cabinet o deplină constituționalitate, anunță printre primele măsuri ce vor fi întreprinse : curățirea aparatului de stat de elementele retrograde și compromise, legiferarea reformei agrare, restabilirea controlului autorității centrale asupra nordului Transilvaniei, asigurarea impor-

¹ D. Alimănișteanu, fruntaș al grupării liberale brătieniste și singurul reprezentant al acestei grupări în noul guvern va demisiona, locul lui fiind luat, la 18 aprilie 1945 de Mircea Durma, liberal tătărescian.

² Din guvern mai făcea parte și preotul Burducea ca ministru al Cultelor, care va depune jurământul ulterior.

turilor de materii prime necesare, pregătirea campaniei agricole de primăvară etc.

— Regele Mihai are invitați la dejun pe A. I. Vișinski, prim locțiitor al Comisarului Poporului pentru Afacerile Externe al U.R.S.S., mareșalul R. Malinovski, comandantul Frontului II Ucrainean și președintele Comisiei Aliate de Control, generalul I. Z. Susaikov, locțiitorul președintelui Comisiei Aliate de Control, generalul V. P. Vinogradov, ministru plenipotențiar, A.P. Pavlov, dr. Petru Groza, Gh. Tătărescu și alții. În după amiaza zilei, regele invită la ceai pe Burton-Berry, reprezentantul S.U.A. în Comisia Aliată de Control.

— Presa centrală și locală publică ample reportaje și comentarii referitoare la desfășurarea adunărilor și demonstrațiile populare din ziua de 6 martie culminând cu marea manifestație din capitala care a determinat instalarea noului guvern de sub președinția dr. Petru Groza.

Se redă de asemenea comunicatul Consiliului general al F.N.D. în care se arată că „În cursul tratativelor pentru formarea guvernului d. prim ministru dr. Petru Groza a propus partidelor național-țărănești și național-liberal să-și desemneze reprezentanții în guvern, oferind fiecăruia dintre ele câte două-trei locuri ministeriale. Conducătorii acestor partide, d-nii Maniu, Mihalache, Lupu și Brătianu au respins aceste oferte”.

8 martie.—Președintele Consiliului de Miniștri dr. Petru Groza și Gh. Tătărescu vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor externe adresează o telegramă mareșalului Stalin prin care cer reinstalarea administrației românești pe teritoriul nordului Transilvaniei. În telegramă se spune : „După actul din 23 August 1944 prin care România s-a alăturat Națiunilor Unite pentru a purta război împotriva vrăjmașilor comuni, a fost dorința vie a poporului român de a se regăsi în granițele Transilvaniei din care o parte i-a fost pe nedrept răpită... Guvernul român are onoarea a adresa guvernului U.R.S.S. și Înaltului Comandament Sovietic rugămintea de a împlini această dorință a poporului român”.

— George Macovescu este numit secretar general la Ministerul Propagandei.

— Delegația permanentă a P.N.Ț. — Maniu redactează un comunicat prin care protestează împotriva înlăturării partidului lor din guvern și declară noul guvern Groza ca nereprezentativ. S-a decis întocmirea unui memoriu către aliații anglo-americani pentru a le cere să nu recunoască cabinetul Groza, ca guvern legal reprezentativ al României.

— Comitetul Central al Apărării Patriotice lansează lozinca, „Totul pentru front, totul pentru victorie” : „Cetățeni Patrioti ! Apărarea Patriotică vă cheamă pe toți la acțiunea în cadrul campaniei pe care o deschide pentru susținerea frontului ! Pășiiți cu hotărîre la luptă pentru intensificarea efortului nostru de război ! Veniți alături de Apărarea Patriotică să sprijiniți pe ostașii noștri care luptă pe front și familiile lor rămase fără sprijin. Dovediți toată recunoștința poporului întreg față de ostașii noștri care își varsă sîngele pe cîmpurile de luptă pe care se făurește o lume mai bună. Dovediți patriotismul vostru, dragostea voastră de libertate și progres, dînd fără șovăire din munca voastră, din bunul vostru, pentru făuritorii libertății și independenței țării noastre !”.

— Are loc instalarea lui Gh. Gheorghiu-Dej la Ministerul Comunicațiilor și lucrărilor publice, a lui Teohari Georgescu la Ministerul de interne, a lui Romulus Zăroni la Ministerul Agriculturii etc. după cum relatează Scînteia”

— 2000 de femei — după cum relatează „Scînteia” — adunate în aula Academiei Comerciale pentru sărbătorirea zilei internaționale a femeii, trimit caldul lor salut guvernului dr. Petru Groza pe care îl asigură de tot sprijinul în luptă pentru democratizarea și refacerea economică a țării.

— Continuîndu-și înaintarea în direcția râului Hron și a localității Zvolen, unitățile române (divizia 2 infanterie) au eliberat orașul Dobrá Niva precum și numeroase alte localități. Contraatacurile violente ale inamicului au fost respinse cu succes.

9 martie 1945. — Președintele Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S., I. V. Stalin în numele guvernului sovietic consimte la cererea guvernului român privind restabilirea administrației românești în partea de nord a Transilvaniei. În telegrama de răspuns adresată de dr. Petru Groza lui I. V. Stalin se spune : „Guvernul român — ca expresie a voinței poporului român — pătruns de marea misiune pe care Uniunea Sovietică și-a luat-o pentru a nimici fascismul, înțelege să acționeze astfel încît România să contribuie imediat și cu toate puterile ei la lupta de zdrobire a fascismului”. În telegramele adresate celorlalți conducători ai Națiunilor Unite se scrie : „Guvernul român speră că astfel România își va crea o nouă situație internațională care să-i îngăduie participarea la opera de organizare pacifică a lumii de mîine”.

— Ministrul Agriculturii și Domeniilor, R. Zăroni decide desființarea comisiei pentru studierea reformei agrare.

— În discursul său, A. I. Vișinski, sosit în țară la 27 februarie 1945, la recepția de la A.R.L.U.S. a spus : „Am sosit la București destul de neașteptat și cu toate că a fost o zi cu soare, orizontul politic a fost întunecat de nori amenințători. Nu voi intra în amănunte, vreau însă să spun că misiunea mea s-a dovedit a fi cu mult mai ușoară... Muncitorii, țăranii, intelectualii și militarii, adică poporul întreg, și-au adunat forțele pentru a începe lupta pentru interesele țării lor, pentru a-și salva țara de primejdia ce o amenința”.

10 martie. — În întreaga țară au loc manifestări entuziaste pentru încadrarea nordului Transilvaniei în corpul național al României. Astfel, ofițerii, subofițerii și soldații din Capitală se întrunesc în sala cinematografului „Aro”. Iau cuvîntul general C. Vasiliu-Rășcanu, ministru de război, col. Malacovski în numele armatei roșii, general I. Crețulescu, primul ministru dr. Petru Groza, general Șt. Bardan, plutonier Albu și sergent t.r. Ignat. Numeroase instituții, organizații obștești etc. trimit telegrame de mulțumiri guvernului sovietic. Astfel de telegrame trimit Confederația Generală a Muncii, muncitorimea ceferistă, Societatea de Gaz și Electricitate, Industria Lutei, Apretura, Vulcan, Adesgo, Cartea Românească etc. Numeroase comitete sindicale, întreprinderi trimit guvernului, Consiliului Central al F.N.D., telegrame în care își exprimă bucuria pentru restabilirea administrației românești în partea de nord a Transilvaniei. Astfel, în telegrama comitetului F.N.D. din nordul Ardealului, adresată Consiliului F.N.D. se spune : „Comitetul F.N.D. pentru Ardealul de Nord, salută cu nespusă bucurie reîncadrarea Ardealului de Nord în

viața de stat a României, fiind convins că guvernul său va duce la desăvârșire opera de democratizare a țării și respectare a libertăților democratice”.

— Guvernul hotărăște ca evenimentul reîncadrării nordului Ardealului la România să fie sărbătorit 3 zile (11—13 martie). Se hotărăște înființarea pedepsei cu moartea pentru actele de sabotaj, furt și jaf.

— Din sinul guvernului se formează o comisie alcătuită din dr. Petru Groza, Gh. Tătărescu, Lotar Rădăceanu, Gh. Gheorghiu-Dej, Petre Constantinescu-Iași, ing. G. Nicolau și Anton Alexandrescu pentru rezolvarea mai urgentă a problemelor la ordinea zilei.

— Ministerul de Interne ia hotărâri pentru asigurarea ordinii și apărării vieții și avutului cetățenilor. De comun acord cu reprezentanții comitetelor cetățenești, se hotărăște ca să se formeze grupe de cetățeni voluntari care să formeze patrule de noapte.

— În cursul dimineții, unitățile Armatei I române în colaborare cu unități ale armatelor 40 și 53 sovietice, au reluat ofensiva în direcția râului Hron cucerind noi localități.

11 martie. — O delegație compusă din dr. Petru Groza, Gh. Tătărescu, Gh. Gheorghiu-Dej, Lotar Rădăceanu, Gh. Nicolau, Petre Constantinescu-Iași, gen. C. Vasiliu-Rășcanu, Anton Alexandrescu a făcut o vizită lui A. I. Vișinski în legătură cu restabilirea administrației românești în partea de nord a Transilvaniei. Regele și A. I. Vișinski însoțiți de membrii guvernului au plecat la Cluj în vederea sărbătoririi revenirii Ardealului la România.

— Continuă manifestările de bucurii pentru restabilirea administrației românești în partea de nord a Transilvaniei la Iași, Sibiu și în alte localități. În pastorală trimisă de patriarh tuturor slujitorilor bisericii ortodoxe, se spune că „serbarea avea să dureze fără întrerupere trei zile (duminică, luni și marți) în care reprezentanții tuturor cultelor cu concursul autorităților locale vor organiza serbări publice și vor pregăti poporul să simtă adânc bucuria acestui mare act istoric și recunoștința sinceră față de marii noștri Aliați, îndeosebi față de U.R.S.S.”

— Are loc festivitatea deschiderii Universității Muncitorești a Partidului Comunist Român. Rector al Universității este desemnat Barbu Lăzăreanu, iar secretar C. Ionescu-Gulian.

— La Cercul Militar din București are loc adunarea ofițerilor nedreptățiți în timpul lui Antonescu unde se cere repunerea în drepturi și curățirea armatei de elementele fasciste.

— Țăranii din comunele Dudescu, Scărlătești, Cireșu și Grigorescu (Brăila) întruniți într-o mare adunare hotărâsc să muncească mai mult pentru susținerea frontului.

12 martie. — Consiliul de Miniștri ia în discuție două legi de o însemnătate deosebită : legea de amnistie și grațiere și legea pentru reforma agrară.

— Are loc plenara lărgită a C. C. al P.C.R. După raportul lui Iosif Rangheț, care face bilanțul luptelor care au dus la instaurarea primului guvern revoluționar democratic, au fost dezbătute sarcinile politice menite să ducă la consolidarea noului regim democratic și poziția P.C.R. ca principal partid de guvernământ

13 martie 1945. — La Cluj este o zi istorică. Populația Transilvaniei sărbătorește restabilirea administrației românești în partea de nord a Transilvaniei. Iau parte regele Mihai cu suita, numeroși membri ai guvernului în frunte cu dr. Petru Groza, reprezentanți ai organizațiilor democratice etc. În cuvîntul său dr. Petru Groza spune printre altele : „Am adus în Nordul Ardealului cuvîntul guvernului ieșit din voința populară . . . Trebuie să vă obișnuiți frați ardeleni, cu gîndul că ura trebuie scoasă din mijlocul nostru, ura care a făcut ca toate popoarele să singereze, să suporte atîta greu și atîtea suferinți. Scoateți din sufletul vostru orice urmă de ură. Faceți ca să putem păși la era nouă, la lumea nouă, de care s-a vorbit atîta și pe care am visat-o atîția, pentru care am luptat atîția. Faceți ca ziua de mîine, după acest sîngeros război să devină ziua muncii creatoare, ca să ridicăm, pe ruinele acestui mare și sîngeros război, căminurile noastre din nou, căminurile tuturor, sălășluindu-se în ea din fericirea individuală, fericirea familială și fericirea colectivă”.

— C.C. al P.C.R. publică în ziarul „Scînteia” un manifest în care își exprima satisfacția pentru reintegrarea Nordului Transilvaniei la patria mamă. Relevînd faptul că : „Partidul Comunist din România, luptînd pentru viața și libertatea poporului, constată cu bucurie că forțele democratice concentrate au putut uni poporul român”, manifestul sublinia că partidul va lupta neabătut pentru înfăptuirea frăției și egalității în drepturi a minorităților naționale, pentru unitatea forțelor democratice ale țării, participarea cu toată puterea la înfrîngerea Germaniei hitleriste, realizarea reformei agrare, refacerea și dezvoltarea economică și culturală a țării.

— În sala de festivități a prefecturii jud. Cluj are loc ședința solemnă a Consiliului de Miniștri pentru proclamarea restabilirii administrației românești în partea de nord a Transilvaniei, la care participă ca invitați de onoare A. I. Vișinski, generalul Susaikov vicepreședintele comisiei aliate de control și alți membri ai acestei comisii, Teofil Vescan, președintele F.N.D. din nordul Transilvaniei, cei 11 prefecți în funcție precum și alți reprezentanți de frunte ai F.N.D.

— După încheierea ședinței solemne, Consiliul de Miniștri intră în ședință de lucru. Pe baza unei dări de seamă prezentate de Teofil Vescan, se discută măsurile practice legate de restabilirea completă a autorității guvernului asupra nordului Transilvaniei.

— Ministerul Afacerilor Interne procedează la numirea unor noi prefecți, respectiv la confirmarea unor prefecți F.N.D. care fuseseră instalați pe cale revoluționară înainte de 6 martie 1945.

14 martie. — La Cluj zeci de mii de muncitori și țărani de toate naționalitățile și din toate județele dezrobite manifestează pentru împlinirea năzuinței de a fi reîncadrați la patria mamă și își iau angajamentul să refacă orașele distruse și devastate de hitleriști și hortiști.

— Oaspeții sovietici în frunte cu A. I. Vișinski și membrii guvernului se întorc de la Cluj. Cetățenii Capitalei le fac o vie primire; luînd cuvîntul în numele P. C. R. Miron Constantinescu spune : „În numele P. C. R. salut această măreață adunare în care sărbătorim unirea Nordului Ardealului cu patria română democratică. Astăzi poporul român este iarăși unit în jurul vetrei carpatice”.

— Are loc o mare manifestație de simpatie în fața Legației Sovietice.

— În localul cultural al Apărării Patriotice din str. Berzei 9, are loc ședința de constituire a Universității Libere Democratice. La propunerea generală este ales ca rector al acesteia prof. univ. S. Stoilov”.

— Regele primește la Sinaia în audiență și la dejun pe Bova Scoppa, reprezentantul Italiei la București.

— După lupte grele, trupele sovietice și române eliberează orașul cehoslovac Zvolen.

15 martie. — Sub președinția dr. Petru Groza are loc o ședință a reprezentanților partidelor și organizațiilor politice care alcătuiesc guvernul, unde se hotărăște menținerea tuturor prefecturilor care au dat dovadă de pricepere în conducerea județelor și numirea de noi prefecti în unele județe.

— Printr-o decizie a Ministerului Propagandei, se instituie comisia de epurare din presă a elementelor fasciste și profasciste, compusă din : Ion Pas președinte, Miron Constantinescu, Sc. Calimachi, A. Vogel și Al. C. Constantinescu — membri.

— Organizația P. N. Ț. din județul Vilcea aderă la F. N. D.

— Primul comisar adjunct al Poporului pentru Afacerile străine al U. R. S. S., A. I. Vișinski pleacă la Moscova.

— După lupte înverșunate cucerind teren pas cu pas unități ale Armatei I române în colaborare cu unități sovietice au reușit să rupă dispozitivul de apărare hitlerist ajungând în fața localităților Ostra Luka și Mociar.

16 martie.—Continuă în întreaga țară manifestările pentru integrarea Ardealului în administrația românească. La Cimpulung-Muscel are loc o mare adunare cetățenească sub președintele noului primar ales de popor.

— În județele Ialomița, Buzău, Prahova, Ilfov, Hunedoara etc. continuă împărțirea moșiilor de către țărani.

— Organizația național-țărănistă, Com. suburbană Grivița, intelectualii și negustorii aderă la F. N. D.

17 martie. — Grupul de ziariști sovietici, americani și englezi aflați în Capitală vizitează uzinele Vulcan și atelierele C. F. R.-Grivița, luând cunoștință de efortul depus de muncitori pentru mărirea producției de război și de condițiile generale economice. Au fost primiți apoi în audiență de ministrul Justiției L. Pătrășcanu.

— La Ploiești au loc două mari adunări pentru sărbătorirea realipirii nordului Ardealului la patria mamă.

— Din inițiativa organizației P. C. R. țărani din comuna Cilieni jud. Romanați hotărăsc înființarea unui centru de motocultură, urmînd a prelua tractoarele și inventarul viu și mort al moșierilor din comunele Cilieni, Rusănești de Jos, Potlogeni.

18 martie. — Muncitorii, funcționarii de la U. C. B., Distribuția, Moara Românească, Universul, Luceafărul, Laromet, Fabrica de zahăr-Chitila, ies la muncă voluntară în cartierul Domeniilor, înlăturînd mormanele de moloz după urma bombardamentelor.

— Are loc adunarea salariaților publici în aula Academiei Comerciale care hotărăsc să lupte pentru democratizarea aparatului de stat, o salari-

zare minimală stabilită pe baza nevoilor reale ale lor, introducerea reprezentanților sindicatelor în comisiile pentru epurare, asigurarea pentru pensionari a unei pensii minime etc.

— Gruparea P. N. Ț. din sectorul III Albastru aderă la F. N. D.

— Continuă împărțirea moșiilor în județele Gorj, Vlașca, Ilfov, Hunedoara, Dîmbovița.

— În sala Comitetului județean P. C. R.-Ilfov, are loc comemorarea Comunei din Paris.

— Echipe de muncitori de la „Ford România” și „Leonida” organizate din inițiativa organizațiilor P. C. R. au mers în comunele Bolintinul din Deal, Bildana și Tărtărești pentru a sprijini pe țărani la muncile agricole.

— 800 de echipe formate din studenți, elevi și muncitori împinzesc Capitala oferind cetățenilor vignete cu lozinci „Totul pentru front, totul pentru victorie”, strângând astfel 7 milioane lei donați de cetățeni pentru a contribui la războiul antihitlerist.

— Organizația P. N. Ț. din Dolj aderă la F. N. D.

— Unitățile Armatei I române zdrobind definitiv rezistența hitle-ristă la sud de Hron au atins malurile acestui riu pe întreg aliniamentul său.

19 martie 1945. — Consiliul de Miniștri discută proiectul de lege pentru reforma agrară. Gh. Tătărăscu declarîndu-se de acord cu trecerea pămînturilor expropriate în mîna țărănimii, propune renunțarea la principiul confiscării în favoarea unei despăgubiri a moșierilor expropriați motivînd aceasta prin necesitatea de a nu provoca retragerea creditelor interne și externe de care este nevoie pentru refacerea economiei naționale. Tot ca o măsură utilitar economică propune adoptarea în mod excepțional pentru anul 1945 a formulei „cine însămînțează, recoltează”.

Anton Alexandrescu în numele grupării sale era potrivnic menținerii unui număr prea mare de ferme speciale (cel mult 5—6 pe județ). Romulus Zăroni și dr. Petru Groza susțin necesitatea adoptării grabnice a decretului-lege de reformă agrară de către toate partidele și grupările politice membre în guvern.

20 martie. — Într-o nouă ședință a Consiliului de Miniștri se reiau discuțiile privind definitivarea unor prevederi ce vor fi cuprinse în decretul-lege de reformă agrară. Se discută problema priorității preferențiale ce trebuia acordată țăranilor săraci luptători pe front, problema conacelor și terenurilor aferente, modalitatea de reglementare a diferitelor diferende etc. Membrii guvernului ajung la un acord asupra textului definitiv al decretului-lege. Luînd cuvîntul în cadrul ședinței Consiliului de Miniștri dr. Petru Groza spune: „Reforma agrară luînd formă definitivă de lege, fac apel la plugărima țării să fie alături de guvern în aplicarea acestei legi, pentru că hotărîrile organelor legale instituite de această lege să fie executate pe teren, în concordanță cu dispozițiile ei, așa cum se cuvine unei democrații disciplinate și ordonate. Astfel stabilită noua orînduire a proprietății agricole, această reformă întărește și mai mult proprietatea individuală a plugărimii mici și mijlocii, deci întărește însuși țara și poporul român prin intensificarea producției”.

— La Președinția Consiliului de Miniștri, în după amiaza zilei, are loc o conferință interministerială la care participă Gh. Gheorghiu-Dej, L. Rădăceanu, P. Bejan, T. Ionescu, I. G. Maurer, gen. Nicolau și

ing. Bernachi. În cadrul acestei conferințe s-a discutat situația producției industriei naționale și măsurile ce vor trebui luate pentru mărirea producției. S-au preconizat de asemenea mijloacele pentru normalizarea transporturilor. S-a stabilit ca reprezentanții departamentelor care se preocupă de aceste probleme să se deplaseze pe Valea Jiului pentru a studia la fața locului posibilitățile de mărirea producției.

— Comitetul Central al U. T. C. adresează tineretului un apel cu ocazia săptămânii tineretului mondial 21 — 28 martie în care se scrie : „Săptămîna tineretului mondial să fie pentru noi un imbold în muncă și în luptă. Să ne arătăm vrednici de numele de comunist pe care îl purtăm. Să fim în fruntea tuturor acțiunilor. Să luptăm pentru unirea tuturor forțelor tineretului, pentru clădirea unei țări libere și bogate în care să fie asigurate drepturile și libertățile tineretului”.

— La S. T. B., muncitorii care s-au evidențiat în lupta dusă de P. C. R. pentru instaurarea guvernului dr. Petru Groza și care au cerut să fie primiți în partid, formează o promoție denumită „Alipirea Ardealului”

— Comitetul Central al Frontului Plugarilor, printr-o circulară adresată comitetelor organizațiilor județene, cere să se intensifice acțiunile în cadrul campaniei „Totul pentru front, totul pentru victorie”, în vederea strîngerii de fonduri.

21 martie. — Președintele Consiliului de Miniștri dr. Petru Groza are o consfătuire cu prefectii din Ardealul de Nord.

— O delegație a tineretului democratic român condusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu pleacă în Bulgaria și Iugoslavia pentru a participa la serbările săptămânii mondiale a tineretului antifascist.

— Tribunalul Special cab. II începe cercetarea legionarilor care părăsind țara s-au pus în slujba Germaniei hitleriste. Primele dosare luate spre cercetare sînt cele ale lui Horia Sima, V. Iasinski, gen. I. Gheorghe, mitropolitul Visarion Puiu și C. Papanace.

Ziarul „Semnalul” din București este suspendat pe termen de 3 zile pentru faptul că a publicat știri eronate dăunătoare politicii interne a statului. Sînt de asemenea suspendate și alte ziare.

— Are loc, în sala Teatrului Municipal, festivitatea deschiderii solemne a săptămânii internaționale a tineretului antifascist. Au luat cuvîntul P. Constantinescu-Iași, Călin Popovici ș. a.

22 martie — Răspunzînd apelului C. G. M. pentru sprijinirea frontului, pînă la această dată s-a strîns suma de 192.936.130 lei.

— Guvernul hotărăște în vederea grăbirii lucrărilor agricole să ajute țărănimea din Moldova cu mii de vagoane de semințe.

— Comuniștii de la U. C. B. pun la dispoziția Fr. Plugarilor 3 tractoare pentru comunele din jurul Capitalei.

— Actorii din București, întruniți într-o mare adunare hotărâsc să trimită echipe de artiști pe front și să sprijine materialicește războiul antihitlerist.

— Sînt trecuți în retragere generalii : G. Cialic, G. M. Dobre, C. G. Voiculescu, A. Nicolaescu, D. Carlaonț, Corneliu Calotescu, D. Bălășanu.

— Ziarul „Timpul” din București este suspendat pe 7 zile pentru vina de a fi publicat știri tendențioase și alarmante care ar fi putut produce neliniște și confuzie în opinia publică. Pentru activitate antidemocratică au fost suspendate o serie de ziare din provincie.

23 martie. — Se publică decretul lege nr. 187, de reformă agrară aprobat de toți membrii guvernului. Prin acest decret, erau consfințite prin lege lichidarea definitivă a moșierimii ca clasă, se proceda la o reșezare mai democratică a structurii agricole, totalitatea terenurilor expropriate, cu excepția loturilor trecute în proprietatea statului, intrând în posesia țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin. Decretul-lege conținea o serie de prevederi chemate să sprijine stabilitatea economică a sutelor de mii de gospodării țărănești nou create sau simțitor întărite în urma reformei agrare.

— Confederația Generală a Muncii și Sindicatul salariaților publici desmint știrea tendențioasă apărută în ziarul „Timpul” din 22 martie, privitoare la o delegație formată din reprezentanții C. G. M. și Sindicatul salariaților publici care trebuia să meargă la Ministerul Justiției spre a-i cere exproprierea urbană. În realitate era vorba de o delegație de funcționari publici care mergeau la Ministerul de Justiție să ceară suspendarea executării hotărârilor de evacuare a chiriașilor și o lege a chiriilor care să protejeze pe micii salariați, funcționari și muncitori.

— La Facultatea de Științe din București în prezența rectorului S. Stoilov are loc ședința festivă de constituire a „Asociației Studenților în Științe”.

— Tineretul de la uzina metalurgică din Rîșnov își ia angajamentul să mărească producția de război la maximum și să ajute pe țăranii la repararea uneltelor și la însămînțări.

— Pe adresa președintelui Consiliului de Miniștri dr. Petru Groza, a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Lucrețiu Pătrășcanu, R. Zăroni, sosesc telegrame de mulțumiri pentru adoptarea legii de reformă agrară.

24 martie. — În „Monitorul Oficial” se publică decretul lege nr. 188 din 23 martie 1945 privind reorganizarea structurii Președinției Consiliului de Miniștri și a unor ministere. În locul fostului Minister al Economiei naționale iau ființă Ministerul Industriei și Comerțului și Ministerul Minelor și Petrolului. Subsecretariatul de Stat al Naționalităților și Institutul Central de Statistică urmau să funcționeze pe lângă Consiliul de Miniștri. Conform art. 9 din lege se crea un organism economic coordonator interministerial (delegația economică a guvernului). În noul Consiliu interministerial intrau de drept președintele, vicepreședintele guvernului, titularii departamentelor economice și financiare, miniștrii de Interne și de Război. În ședința Consiliului de Miniștri se ia hotărârea revizuirii situației tuturor persoanelor deținute încă în lagăre, pentru a fi eliberați toți cei care fuseseră victime ale unor măsuri arbitrare și antidemocratice.

— În urma expunerii ministrului Comunicațiilor și lucrărilor publice, Gh. Gheorghiu-Dej, asupra situației grele existente în transporturi, se adoptă măsuri pentru sprijinirea refacerilor grabnice a căilor ferate.

— Un grup de generali printre care C. Dragalina, A. Aldea, I. Negulescu, Gh. Rozin, N. Pălăngeanu, I. Arhip, viceamiral Al. Gheorghiu, contra-amiral H. Măcelariu ș. a. sint trecuți în rezervă.

25 martie. — În aula Academiei Comerciale din București, Lucrețiu Pătrășcanu, în cadrul ciclului de conferințe organizat de Confederația Generală a Muncii, face o expunere despre „Rolul sindicatelor în democratizarea țării”.

— Echipe de tineri muncitori de la S. T. B. participă la repararea uneltelor agricole ale țăranilor din com. Săndulești (Ilfov).

— Muncitorii de la fabricile Dermata, Ilsa (Timișoara), hotărăsc mărirea producției în vederea susținerii frontului antihitlerist.

— Tinerii muncitori de la Leonida din București merg în comunele Bildana și Tărtășești pentru a veni în sprijinul țăranilor.

— Prima caravană sanitară pentru combaterea tifosului exantematic, care bîntuia Moldova pleacă înspre Iași.

— Muncitorii de la I. A. R. „Metaloglobus”, „Solex”, S. T. B. etc. sprijină pe țăranii din comunele Coșereni (Ialomița), Nespău (Ilfov), la repararea uneltelor. Cei de la Gaz și Electricitate merg în comuna Belciugatele și dăruiesc și repară unelte.

— Cetățenii din comuna Băneasa (Ilfov) se angajează să sprijine guvernul în lupta pentru refacerea economică a țării și susținerea războiului antihitlerist.

— Trupele sovietice și române eliberează orașul cehoslovac Banská-Bistrica. Pentru aportul adus la eliberarea acestui oraș „Armata 4-a română” a fost citată prin ordin de către comandantul suprem sovietic.

— Armata I-a română împreună cu Armata 53 sovietică din grupul de armată general Managarov, trec la ofensivă la vest de riul Hron, avînd ca obiectiv final eliberarea localităților Bratislava și Brno. Zona de atac a unităților Armatei I-a române era cuprinsă în zona munților Nitra. Datorită superiorității inamicului cele două capete pe pod realizate la vest de Hron de divizia 2-a munte, vor trebui evacuate în ziua următoare. În schimb, capetele de pod realizate de diviziile 10 și 19 infanterie din componerea Corpului 7 armată au putut fi menținute în ciuda atacurilor înverșunate ale inamicului.

26 martie. — Comandantul suprem al Armatei Roșii, mareșalul Stalin prin ordin de zi citează pentru eroismul lor, armatele frontului II ucrainean și Armata Română, de sub comanda generalului N. Dăscălescu cu ocazia cuceririi orașului Banská-Bistrica.

27 martie. — Printr-o decizie a Ministerului Agriculturii și Domeniilor un mare număr de ingineri agronomi au fost trimiși în județe pentru îndrumarea însămînțărilor.

— La București au loc mari întruniri de sectoare ale U. T. C., la care au participat delegați ai tineretului din Iugoslavia și Bulgaria, delegați ai P. C. R. și mii de tineri de toate categoriile sociale. Întrunirile se termină cu hotărîrea dirză a întregului tineret pentru mărirea efortului de război.

— În cadrul campaniei „Totul pentru front, totul pentru victorie”, la Iași a avut loc o adunare la care au participat peste 10.000 de muncitori ceferiști fiind citați prin ordin de zi de autoritățile sovietice pentru munca depusă în vederea mării producției.

— Profesorii secundari din București aparținînd partidelor din F.N.D. se întrunesc la liceul Gh. Lazăr și se angajează să sprijine, „cu toate puterile și pe toate căile guvernul. Înțelegem să ducem în comun acțiunea noastră pentru promovarea învățămîntului pe linie democratică și pentru clarificarea politică a colegilor noștri”.

— Gărzile cetățenești arestează pe Al. Vaida Voevod, vechi politician burghez susținător al Gărzii de fier.

— Un alt grup de generali printre care Nicolae Macici, Victor Dombrowschi, Ioan Boițeanu, Gheorghe Vasiliu ș. a. sînt trecuți în poziția de rezervă.

28 martie. — Are loc ședința Consiliului de Miniștri, unde se aprobă bugetul statului pe exercițiul 1944 — 1945 (605 miliarde lei cheltuieli, față de 206 miliarde lei încasări) și noul buget pe 1945 — 1946 care prevede 815,9 miliarde lei cheltuieli din care 264,9 cheltuieli legate de participarea României la războiul antihitlerist, iar 230 miliarde lei cheltuieli pentru acoperirea obligațiilor asumate prin convenția de armistițiu. Se prevedeau încasări 458,1 miliarde lei, restul urmînd a fi acoperit prin emisiuni suplimentare B. N. R.

„Șcînteia” publică proiectul întocmit de ministrul Comunicațiilor și Lucrărilor publice Gh. Gheorghiu-Dej privitor la refacerea căilor ferate.

— Are loc ședința comitetului județean Ilfov al P.C.R. unde se hotărăște înmulțirea și întărirea echipelor muncitorești ce merg la sate, ajutorarea cu muncitori și unelte a stațiilor de închiriere tractoarelor, organizarea de întreceri patriotice a tractoriștilor etc.

— 70.000 de tineri au manifestat pe străzile Capitalei cu prilejul închiderii săptămîinii tineretului antifascist mondial. În cuprinsul mișcării trimise guvernului dr. Petru Groza se spune: „Tineretul își ia angajamentul să lupte cu însuflețire pentru democratizarea țării, să participe activ la campania de însămînțări, la sprijinirea frontului, la campania sanitară, la reconstrucția țării. Luptăm pentru o Românie liberă și democrată, unde masele largi ale tineretului să aibă drepturi și posibilitatea să se dezvolte pentru progres și cultură, prin zdrobirea definitivă a fascismului”.

— O mare caravană sanitară a plecat în Ardeal pentru combaterea tifosului exantematic.

29 martie. — În ședința sa, Consiliul de Miniștri adoptă noua lege de purificare a administrației de stat de elementele necorespunzătoare din punct de vedere politic și moral.

— Consiliul Frontului Național Democrat lansează un apel către țărani și muncitori în care se spune: „Fără întîrziere, fără odihnă, din toată inima și cu adîncă credință să slujim cu toții binele poporului român! Să pășim înainte! Cuvîntul de ordine trebuie să fie: „Nici o palmă de pămînt să nu rămînă neînsămînțată.”

— La București, are loc conferința membrilor guvernului cu prefecții din Ardeal. Sînt discutate probleme referitoare la regrouparea serviciilor administrative, epurarea aparatului de stat de elementele reacționare și profasciste, situația bugetelor financiare ale unităților administrative, modul cum se va aplica legea agrară, probleme referitoare la unificarea administrativă, chestiuni sanitare etc.

— Este publicat decretul-lege pentru purificarea aparatului administrativ. Decretul-lege prevede îndepărtarea din serviciu a funcționarilor care au colaborat cu hitleriștii sau au activat la instaurarea și menținerea regimului antonescian (pe legionari și pe cei care au avut o atitudine antidemocratică etc.).

— Unitățile Armatei I române reiau ofensiva la vest de Hron peste munții Nitra pe direcția Zarnovice, Vel Pole. Divizia 10 infanterie a cucerit dimineața centrul minier Nova Bane, iar în cursul nopții Vel Lehota. Divizia 19 infanteria prin lupte grele a eliberat orașul Zarnovice.

30 martie. — Consiliul de Miniștri aprobă decretul legii pentru interzicerea organizațiilor pro-hitleriste, pentru sancționarea celor care posedă arme ilegale, pentru organizarea căilor ferate, extinderea legislației românești în Ardealul de Nord precum și decretul-lege privitor la reglementarea cetățeniei locuitorilor din nordul Transilvaniei. Sînt declarați prin lege cetățeni români toți cei care la 30 august 1940 se bucurau de cetățenie română. Nu beneficiază de lege cei care au optat pentru o altă cetățenie străină, cei care s-au înrolat în armatele statelor cu care România se află în război și cei care s-au alăturat formațiunilor militare sau paramilitare străine.

Prefecții din Nordul Ardealului sînt primiți de dr. Petru Groza care le cere să-și îndeplinească datoria în calitatea lor de reprezentanți ai guvernului în județele respective.

— La Giurgiu are loc întrunirea sîtencelor din județul Vlașca, care hotărăsc sprijinirea politicii guvernului.

31 martie. — Consiliul de Miniștri adoptă proiectul decretului lege pentru pedepsirea celor vinovați de crime de război.

— Este arestat comisarul D. Dumitrescu indicat ca autor al asasinării studentului democrat D. Lazarovici. Sînt făcute masive arestări de legionari. Sînt arestați ofițeri și subofițeri germani cu acte false camuflați de o organizație pro-hitleristă condusă de Nicki Sturza și Nelly Ivonne Ostroveanu.

— Prefecții din Nordul Ardealului au conferințe de lucru la Ministererele de Agricultură, Educație Națională (și) Aprovizionare, și după care la Ministerul de Interne conferința se încheie.

— Din rapoartele sosite la Ministerul Agriculturii reiese că cifra însămînțărilor în 34 județe ajunge la 479.733 ha. În urmă cu o săptămînă cifra era de 100.600 ha.

— Organizația P.N.Ț. din județul Argeș aderă la F.N.D.

— Dezvoltînd succesul ofensivei din zilele precedente, unitățile Armatei I-a române au pătruns adînc în masivul Nitra depășind valea Zitava cucerește Mal Lehota și alte localități ajungînd la izvoarele văii Zitava.

1 aprilie. — Se publică decretul-lege privind aplicarea impozitului progresiv asupra venitului global și de impunere excepțională a beneficiilor de război.

— Se deschide bazarul Apărării Patriotice „Totul pentru front, totul pentru victorie”, menit să contribuie la susținerea frontului anti-hitlerist.

— Muncitorii Capitalei vin în ajutorul țărănimii. Cei de la APACA pleacă în comuna Baloșeni, de la Petrol-București la Lunguleț (Dîmbovița), de la Laromet în Fierbinți (Vlașca), de la U.C.B. în Virteju (Ilfov). Din inițiativa Confederației Generale a Muncii, 16 echipe de muncitori vor lucra timp de o lună la repararea uneltelor țărănilor din județele Ilfov, Vlașca, Teleorman, Argeș, Mușcel și Ialomița.

— Are loc comemorarea luptătorilor muncitori N. Mohănescu și P. Ștefu asasinați în timpul regimului lui Antonescu.

2 aprilie. — Are loc conferința organizației Partidului Comunist Român din jud. Dolj. Conferința se angajează cu toată hotărîrea în mobi-

lizarea tuturor forțelor județului pentru realizarea totală a însămintărilor de primăvară, pentru ridicarea la maximum a producției industriale, alimentare.

— Are loc alegerea noului comitet al Sindicatului Salariaților din Ministerul de Interne.

— La Direcția generală a C.F.R. are loc o conferință cu reprezentanții tuturor ramurilor industriale din țară care conform hotărârii Consiliului de Miniștri trebuie să conlucreze cu C.F.R. pentru repararea materialului rulant.

— Ceferiștii severineni hotărăsc să mărească producția la vagoane cu 60%.

3 aprilie. — La Iași se fac arestări de legionari și criminali de război.

— Unități ale diviziilor 3 și 9 infanterie române eliberează în cursul dimineții orașul cehoslovac Kremnica. Prin eliberarea localității a fost desăvârșită zdrobirea apărării hitleriste din sud a munților Tatra Mare. La această acțiune au contribuit și unități ale Corpului 2 armată român și trupe ale Corpului 51 sovietic.

4 aprilie — Consiliul de Miniștri întrunit în ședință, aprobă decretul-lege privind reorganizarea Comisiei române pentru aplicarea Armistițiului în sensul lărgirii cadrului ei pentru a putea lua măsuri eficace de aplicarea cât mai urgentă și mai strictă a Convenției de armistițiu. Dr. Petru Groza arată că în trecutele guverne, greul sarcinilor armistițiului a apăsas asupra țărănimii, clasele și păturile înstărite fiind avantajate. Dr. Petru Groza recomandă legiferarea „repartizării asupra tuturor cetățenilor țării a sarcinilor impuse de armistițiu. Se decide constituirea unui Consiliu economic superior consultativ care să funcționeze pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri. Se dă formă definitivă regulamentului privind aplicarea legii de reformă agrară. Se stabilesc norme privind învățământul superior.

— Consiliul F.N.D. luînd în dezbatere situația economică grea și marile solicitări la care urma să fie supusă economia națională în perioada următoare, decide și recomandă guvernului organizarea la scară națională a evidenței tuturor stocurilor de materii prime și alimente în vederea adoptării măsurilor celor mai corespunzătoare pentru redresarea economică și combaterea speculei.

— Continuă să sosească telegrame din partea țăranilor din diferite comune pe adresa C.C. al P.C.R., a Frontului Plugarilor pentru actul de dreptate al reformei agrare.

— În cursul zilei trupele Armatei a IV-a române continuînd ofensiva, (au zdrobit definitiv apărarea hitleristă) în munții Tatra Mare, eliberînd 21 de localități printre care și Lipt-Osada.

5 aprilie — Mareșalul I.V. Stalin printr-o telegramă felicită pe Dr. Petru Groza pentru eroismul Armatelor IV și I românești pe frontul antihitlerist.

— Mobilizați de organizația P.C.R. muncitori de la C.F.R. Galați, hotărăsc mărirea producției reparînd un număr mai mare de vagoane într-un timp mai scurt.

— Din inițiativa organizației P.C.R., sute de muncitori, studenți, elevi, ostași din Timișoara merg în comunele din județ și sprijină țărănimea la repararea uneltelor și însămintări.

— Locțiitorul președintelui Comisiei Aliate de Control general-colonel Susaikov este primit la Președenția Consiliului de Miniștri de dr. Petru Groza, Gh. Tătăărăscu și Emil Bodnaraș.

— La Sibiu este arestat A. C. Cuza, cunoscut politician burghez antisemit.

6 aprilie — Are loc prima ședință a Consiliului consultativ creat prin legea de înființare a Ministerului Propagandei.

— La Brașov a început în fața Curții marțiale procesul intentat membrilor gărzilor „Iuliu Maniu”.

— Unitățile armatei a IV-a române izgonesc inamicul din masivul Tatra Mare, în vreme ce unitățile armatei I-a române, încheie eliberarea zonei dintre râurile Nitra și Vah.

7 aprilie. — În ședința sindicatului salariaților din industria petroliferă se hotărăște să se introducă munca în acord, înființarea unui economat și ajutorarea țăranilor.

— Muncitorii de la Gaz și Electricitate, din indemnul organizației P.C.R. merg în comuna Fierbinți (Vlașca) și sprijină pe țăranii în campania agricolă.

— Funcționarii primăriei municipiului Iași formează echipe de lucru pentru sprijinirea campaniei agricole.

— Diviziile 6 și 18 române continuând ofensiva, eliberează o serie de localități în valea râului Turiec. Unitățile corpului 2 armată în ofensiva lor spre vest eliberează Dol. Stubňa, Teplice și numeroase alte localități. Unitățile Armatei I-a române, continuându-și ofensiva între râurile Val și Morava, eliberează Nove Mešto n. Váh. Regimentul 2 care de luptă român, pătrund în înaintarea lor pe teritoriul Austriei.

8 aprilie. — Se publică regulamentul legii pentru înfăptuirea reformei agrare.

— Adunarea delegaților inginerilor și tehnicienilor din România adoptă, în urma dezbaterilor, o moțiune prin care se angajează să sprijine politica de refacere economică preconizată de guvernul Groza.

— Muncitorii de la F.R.B. ajută pe țăranii la repararea uneltelor din comuna Cătrunești-Fierbinți, iar cei de la Laromet, pe țăranii din Cuza Vodă.

9 aprilie. — Din inițiativa unui grup de femei democrate, se constituie Uniunea Femeilor Antifasciste din România.

— În sala S.T.B. din Str. Vasile Lascăr din Capitală, are loc o mare adunare a femeilor din fabrici, ateliere și birouri. Se discută despre contribuția femeilor la lupta pentru mărirea producției, în campania de însămintări, pentru combaterea speculei.

10 aprilie. — În cadrul ședinței Consiliului de Miniștri sînt analizate legile menite să reglementeze activitatea din sectorul economic: legea salariilor și economatelor, legea prețurilor, legea de aducere în circulație a mărfurilor stocate și legea contra speculei și a sabotajului.

11 aprilie. — Pleacă pe front o delegație guvernamentală formată din generalul C. Vasiliu-Rășcanu și G. Vlădescu-Răcoasa, fiind însoțită de

un grup de 7 reprezentanți ai tuturor partidelor și organizațiilor politice F.N.D., de corespondenți ai ziarelor democratice din București etc. pentru a vedea la fața locului situația și necesitățile trupelor operaționale.

— Totodată, din inițiativa A.R.L.U.S., pleacă pe front și o trupă de artiști pentru a da o serie de spectacole în fața unităților române care luptau pentru eliberarea Cehoslovaciei.

— Prin decretule-legi nr. 1141—1142 se fac numeroase înaintări în armată, printre care generalii de Corp de armată Gheorghe Mihail și C. Sănătescu, sint înaintați la gradul de general de armată, iar generalii de divizie V. Atanasiu, C. Vasiliu-Rășcanu la gradul de general de Corp de armată.

— Muncitorii și funcționarii ceferiști, întruniți în sala „Marna” din București, se angajează să urmeze cu hotărâre linia P.C.R., sprijinind din toate puterile guvernul dr. Petru Groza în opera sa de reconstrucție și democratizare a țării de intensificare a efortului de război.

— Salariații S.T.B. într-o mare adunare hotărăsc să sprijine mai activ acțiunile întreprinse de guvernul dr. Petru Groza.

— Femeile din București, încadrate în F.N.D., hotărăsc să lupte pentru sprijinirea guvernului dr. Petru Groza.

— Minerii de la Comănești hotărăsc mărirea producției cu 25 % extrăgând 1600 de tone cărbuni în loc de 1200.

— Ministerul Agriculturii și Domeniilor, anunță că cifra însămînțărilor de primăvară a ajuns la 1.011.202 ha în 37 de județe.

12 aprilie.— Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul Justiției, prezintă guvernului spre sancționare două decrete de amnistie și grațiere a unor persoane care au săvârșit unele infracțiuni.

— Pictorii și sculptorii în cadrul campaniei „Totul pentru front, totul pentru victorie”, hotărăsc ca unii să meargă pe front și în fabrici.

— Muncitorii de la o serie de întreprinderi din Pitești, merg în comuna Hîrșești (Argeș) și dăruiesc unelte țăranilor.

— La uzinele 23 August (Malaxa), are loc o adunare a muncitorilor unde se analizează sarcinile ce le stau în față pentru mărirea producției și sprijinirea guvernului țării.

— La comandamentul Frontului 2 ucrainean, are loc o consfătuire între mareșalul R. Malinovski și ministrul de război român, generalul C. Vasiliu-Rășcanu. Mareșalul sovietic a făcut aprecieri elogioase privind pregătirea de luptă și rolul jucat de unitățile armatei române pe frontul din Cehoslovacia.

13 aprilie.— Are loc ședința plenară a Comitetului de Coordonare a „Mișcării Tineretului Progresist din România”, ordinea de zi fiind analiza rezultatelor obținute în cadrul Săptămîinii Tineretului Mondial și necesitatea adîncirii colaborării dintre toate categoriile de tineret. Se hotărăște punerea bazelor unei largi organizații care să cuprindă întregul tineret. Organizația se va numi Tineretul Progresist din România.

— În urma apelului lansat de C.G.M., pînă la această dată, salariații din 367 de întreprinderi din întreaga țară subscriseseră în cadrul acțiunii de ajutorare a frontului sub lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie”, suma de 390.294.294 lei.

— Muncitorii și funcționarii din întreprinderile Metaloglobus, S.E.T., Voina etc. hotărăsc să lupte mai intens pentru refacerea țării, lichidării resturilor fasciste și să intensifice efortul de război.

14 aprilie. — Presa și radiodifuziunea informează opinia publică asupra morții la 12 aprilie 1945 a președintelui S.U.A. Franklin Delano Roosevelt. Dr. Petru Groza transmite în numele guvernului și a poporului român, condoleanțe guvernului american și familiei ilustrului dispărut.

— Delegația economică a guvernului, sub președinția lui Gh. Tătărescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, examinează diferite probleme privind aplicarea armistițiului și aprobă decretul-lege pentru înființarea Administrației livrărilor pentru plata reparațiilor de război către U.R.S.S.

— Din inițiativa muncitorilor comuniști de la C.F.R. Sibiu se formează echipe pentru sprijinirea țăranilor din 15 comune din plasa Ocna-Sibiului.

15 aprilie. — La regimentul de gardă 6 Mihai Viteazul are loc o solemnitate ostășească a diviziei de panduri „Tudor Vladimirescu” sosită de curând în Capitală. A luat cuvântul dr. Petru Groza care a spus: Misiunea voastră, care plecați astăzi în diferite unități, este deci mare, este sfântă, de a duce ideia democrației adevărate, a libertății poporului în fiecare unitate. Veți deveni ofițeri și veți instrui pe ceilalți frați ai voștri și ai noștri, ca să păstreze intactă pecetea lui Tudor Vladimirescu în acțiunile lor, în lupta lor, în cadrul armatei, în viața lor particulară și civilă, pentru ca toți laolaltă să constituim un zid puternic, cu care să apărăm libertățile și drepturile noastre, cîștigate cu atita jertfă și cu atita sînge.

— În sala liceului „Sf. Sava” din București, are loc o mare întrunire a femeilor din Capitală, încadrate în Uniunea Femeilor Antifasciste din România, care se angajează să sprijine îndeplinirea măsurilor luate de guvern.

— O echipă de medici din București merge în comuna Mircea Vodă (Dîmbovița) și dă consultații gratuite țăranilor.

16 aprilie. — Are loc întrunirea P.C.R. din Sectorul IV Verde. Participanții își iau angajamentul să lupte pentru realizarea programului guvernului.

— Aprobînd inițiativa comunistilor, muncitorii ceferiști din Tr. Severin, au hotărît să execute mai multe pluguri pentru țărani.

17 aprilie. — Unități ale diviziilor 3 și 19 infanterie române resping numeroase atacuri înverșunate ale inamicului, care încerca să recupe poziții în masivul Carpaților Albi. Regimentul 2 care de luptă, participa alături de trupele sovietice la eliberarea orașului Zisterdorf, centrul regiunii petrolifere din nord-estul Austriei.

18 aprilie. — Consiliul de Miniștri * aprobă decretule-legi pentru reglementarea salariilor și înființarea economatelor la întreprinderile particulare, pentru reglementarea prețurilor și circulația mărfurilor, reprimarea speculei și a sabotajului economic, legii pentru o nouă degre-

* La ședință ia parte, ca nou titular al departamentului Finanțelor, M. Durma, fost subsecretar de stat la același minister.

vare a impozitului pe salarii etc. P. Bejan se face purtătorul de cuvânt al industriaşilor solicitând modificarea legii controlului muncitorilor şi comitetelor cetăţeneşti în legătură cu întrebuintarea materiilor prime folosite şi cu respectarea ordinii de livrare. Ceilalţi membri ai guvernului susţin însă menţinerea în vigoare a drepturilor delegaţilor comitetelor de fabrică de a participa la controlul producţiei şi valorificării acesteia. Preşedintele Comisiei de Armistiţiu, Mihail Ghelmegeanu face o expunere asupra stadiului aplicării convenţiei de armistiţiu.

— Prin decizia nr. 859 a Ministerului Agriculturii şi Domeniilor, se instituie Comisia centrală de reforma agrară. Preşedintele comisiei este ministrul titular R. Zăroni, iar secretar Ştelian Niţulescu.

— Are loc întrunirea organizaţiei comuniste de la U.C.B. În telegrama adresată C.C. al P.C.R., se arată că adunarea asigură conducerea partidului că va lupta cu hotărîre pentru sprijinirea guvernului dr. Petru Groza şi F.N.D.

19 aprilie.— Confederaţia Generală a Muncii dă o circulară către toate uniunile şi comisiile locale sindicale, ca în vederea sărbătoririi zilei de 1 Mai, toţi salariaţii să lucreze pentru recuperare, în ziua de duminică, 29 aprilie 1945.

— La Bucureşti are loc conferinţa delegaţilor muncitorilor din Uniunea Sindicatelor Transporturilor de uscat şi pe apă, unde se discută măsurile ce trebuie luate pentru sprijinirea guvernului Groza.

20 aprilie.— În aula Academiei Comerciale din Bucureşti, are loc şedinţa de constituire constitutivă a Asociaţiei Româno-Bulgare pentru dezvoltarea legăturilor de prietenie şi cunoaştere reciprocă. Preşedintele asociaţiei a fost ales Mihail Sadoveanu.

— În capitală are loc şedinţa comitetelor sindicale din metalurgie şi chimie. Au participat reprezentanţii a peste 60 de fabrici, hotărîndu-se mărirea producţiei.

21 aprilie.— În prezenţa primului ministru dr. Petru Groza are loc la Ministerul Agriculturii şedinţa de deschidere a Comisiei centrale pentru aplicarea legii de reforma agrară. Totodată Comisia centrală de reformă agrară, trimite instrucţiuni comitetelor de plasă, cum trebuie aplicată legea.

22 aprilie.— Presa publică legea pentru urmărirea şi sancţionarea vinovaţilor de dezastrul ţării sau de crime de război.

— În sala „Aida” din Capitală, are loc adunarea comitetelor cetăţeneşti din sectorul III Albastru.

— În sala liceului „Mihai Viteazul” din Capitală, are loc o mare întrunire a femeilor membre ale F.N.D.

— La Piteşti are loc întrunirea organizaţiei P.C.R. din Argeş în care muncitorii şi funcţionarii îşi iau angajamentul să sprijine guvernul Petru Groza, pentru nimicirea rămăşiştelor fasciste şi refacerea ţării.

— La chemarea P.C.R., cetăţenii din Curtea de Argeş îşi iau angajamentul că vor lupta pentru sprijinirea guvernului, pentru mărirea producţiei, înfrînarea speculei etc.

23 aprilie.— Echipa de muncitori din Galaţi, asemenea tuturor muncitorilor din toată ţara, pornesc în ajutorul ţăranilor reparându-le uneltele.

24 aprilie. — Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul Justiției, semnează decizia prin care, pe data de 1 mai 1945, se desființează penitenciarul Doftana.

— Unități ale diviziei 2 Munte română ocupă orașul Vesli, puternic nod de apărare al inamicului pe Valea Moraviei. Trupe ale diviziei 2 infanterie română eliberează localitatea Moravski Pisek continuându-și înaintarea spre Uherakji Hradiste.

25 aprilie. — Se deschide la San Francisco conferința de constituire a Organizației Națiunilor Unite.

— Se publică jurnalul Consiliului de Miniștri de constituire a aparatului pentru educație, cultură și propagandă (E.C.P.) al armatei*.

26 aprilie. — În cazarma regimentului 6 Mihai Viteazul din București are loc solemnitatea integrării oficiale în cadrele armatei române a Diviziei de Panduri „Tudor Vladimirescu”. Au participat președintele guvernului dr. Petru Groza, generalul Susaikov, locțiitorul președintelui Comisiei Aliate de Control, Gh. Tătărescu, vicepreședinte al guvernului, generalul C. Vasiliu-Rășcanu, ministrul de Război și alți membri ai guvernului. Vorbind în numele guvernului despre procesul democratizării armatei și rolul său, dr. Petru Groza în cuvântarea sa spune : „Armata este din popor și pentru popor, pentru a apăra interesele acestui popor și patriei”.

— Trupele Armatei I-a române, au eliberat orașul Uhersky Ostroh. Prin acest succes unitățile acestei armate au desăvârșit cucerirea zonei Munților Carpaților Albi din sectorul său de luptă. Aceste operațiuni s-au desfășurat concomitent cu acțiunile ofensive ale armatei 53 sovietice, care eliberează în aceeași zi importantul centru Brno.

27 aprilie. — Organizațiile P.C.R. de la S.E.T. și „Lemaître” din București lansează o chemare către toate întreprinderile din București pentru sporirea producției.

— Unități ale diviziei 6 infanterie din cadrul Corpului 2 armată, român, continuându-și ofensiva reușește să pătrundă în bazinul Moraviei, la vest de munții Carpații Albi și să intercepteze comunicatul între localitățile Trencin și Staré Mestó.

28 aprilie. — Consiliul de Miniștri analizează și aprobă decretul legi, privind reglementarea raporturilor dintre proprietari și chiriași, modificarea unor dispoziții pentru înființarea Universității de Vest (Timișoara), cele privind impozitele și taxele comunale, pentru organizarea sanitară ș.a.

— Un grup de 986 lucrători politici se îndreaptă spre front pentru a constitui aparatul politic în cadrul Armatelor I și IV.

29 aprilie. — Ministerul Agriculturii anunță că însămînțările de primăvară au ajuns la 3.100.000 ha.

* Instituirea unui aparat de educație politică în armată a fost discutată în principiu de la primul Consiliu de Miniștri din 7 martie 1945. În martie—aprilie 1945, peste 1000 ofițeri și subofițeri din divizia „Tudor Vladimirescu”, precum și o serie de activiști de partid urmează în țară cursuri de pregătire politico-ideologică și metodică. Încadrarea unităților militare cu lucrători politici urma să se efectueze în săptămânile următoare.

— Unități ale Armatei IV române încep ofensiva în direcția munților Beskizi, în vreme ce unitățile Armatei I-a largesc ofensiva în direcția Olomuc, eliberând numeroase localități.

30 aprilie. — Sub președenția dr. Petru Groza, Consiliul de Miniștri, avînd în vedere situația grea a funcționarilor publici și a pensionarilor aprobă acordarea unei noi indemnități de scumpete lunară egală cu ultima indemnizație de scumpete, iar copiilor salariaților li se acordă o sporire a alocațiilor pentru copii.

— Unități ale diviziei 18 infanterie română eliberează orașul Povasz-ká-Bystrica și alte localități.

1 Mai. — Populația întregii țări, într-o măsură nemaiîntîlnită în istorie, sărbătorește primul 1 Mai liber la care participau muncitori și țărani, intelectuali, liber profesioniști, comercianți și industriași, funcționari publici și particulari, ofițeri și ostași, preoți, femei, studenți și elevi. În București, sute de mii de oameni defilează prin fața tribunei oficiale din Piața Victoriei.

— Comandantul Corpului 2 armată trimite o telegramă prin care omagiază cu ocazia zilei de 1 Mai pe muncitorii „care se străduiesc pentru înălțarea poporului și viitorul frumos al patriei”.

— Continuînd ofensiva unități ale Armatei IV română pătrund în munții Beskizi occidentali, eliberînd mai multe localități. Unitățile Armatei I-a în urmărirea inamicului eliberează Staré Mestó n. Morave.

În orașul Staré Mestó populația face o primire sărbătorească primilor ostași români pătruși în oraș manifestînd pentru prietenia româno-cehoslovacă Astfel de primiri erau organizate și în alte localități.

2 mai. — Se adoptă decretul lege de înființare a unor organe de control cetățenesc pe lângă prefectura Poliției Capitalei și pe lângă primării.

— Sînt publicate decrete-legi pentru reglementarea salariilor și înființarea economatelor, reglementarea regimului prețurilor și circulației mărfurilor și pentru reprimarea speculei ilicite și a sabotajului economic.

3 mai. — Consiliul de Miniștri hotărăște trimiterea în judecată a primului lot de criminali de război.

— 2000 de delegați ai muncitorilor din fabrici, intelectualilor, ofițerilor, țăranilor, se întrunesc în Capitala și își manifestă bucuria pentru victoriile obținute de aliați împotriva Germaniei hitleriste.

— Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. decorează divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin” cu ordinul „Drapelul Roșu”. Cu același prilej sînt decorați și o serie de ofițeri și ostași ai diviziei cu diferite ordine sovietice.

4 mai. — Presa publică decretul-lege pentru reglementarea raporturilor dintre proprietari și chiriași.

— Unități ale Armatei I-a română eliberează orașul Kromériz și în celelalte zone de acțiune, iar trupele române în ofensivă eliberează numeroase localități.

5 mai. — Unități ale Armatei a IV-a române dezvoltînd ofensiva spre Morava realizează importante cîștiguri de teren. Divizia 3 infanterie eliberează orașul Zlin. După lupte grele, trupe ale Armatei I-a eliberează orașul Kojetin de pe valea Moravei.

6 mai. — După rapoartele Ministerului Agriculturii și Domeniilor suprafața însămînțărilor de primăvara a ajuns la 3.800.000 ha.

— Începe, la Cluj, conferința națională a membrilor Uniunii populare maghiare.

— Unitățile Armatei I și IV române, participă, alături de armatele sovietice, la acțiunile ofensive avînd ca obiectiv central eliberarea Capitalei cehoslovace Praga.

7 mai. — Regimentul 2 care de luptă, român, participă în cadrul brigăzii 27 tancuri de gardă sovietic la eliberarea localităților Vlasitice și Branisovice.

8 mai. — La Berlin este semnat actul de capitulare necondiționată a forțelor armate germane. În numele Comandamentului Suprem German semnează Keitel, Friedeburg, Stumpf. Din înputernicirea Comandamentului Suprem al Armatei Roșii, Mareșalul Uniunii Sovietice G. Jukov. Din însărcinarea Comandamentului Suprem al forțelor expediționare aliate, Primul mareșal al aviației Tedder. La semnare au asistat în calitate de martori, comandantul forțelor strategice aeriene ale S.U.A., generalul Spaatz și comandantul suprem al armatei franceze generalul De Lattre de Tassigny.

— Se semnează, în urma tratativilor începute la 25 aprilie 1945, un acord comercial de colaborare economică între România și Uniunea Sovietică, un protocol confidențial la acordul de principii, un acord cu privire la livrarea reciprocă de mărfuri, un protocol anexă cu privire la stabilirea prețurilor de vânzare-cumpărare și un protocol de lichidare a conturilor vechi.

Prin noile acorduri se reglementează principalele domenii și căi ce aveau să stea la baza relațiilor economice româno-sovietice în perioada imediat următoare terminării războiului antihilerist (inclusiv problema creării viitoarelor întreprinderi mixte Sovrom).

9 mai. — Consiliul de miniștri, ia act în ședința publică de victoria împotriva Germaniei hitleriste. Vorbind de perspectivele deschise de victoria împotriva fascismului asupra viitorului țării noastre, dr. Petru Groza ținea să afirme: „la reconstruirea țării noastre, noi nu vom cîrpi, noi nu vom repara ici și colo, ci vom reconstrui din temelii”.

— Străzile Capitalei sînt inundate de masele populare și de ostași care sărbătoresc ziua victoriei. În piața Aviatorilor are loc defilarea oamenilor muncii la care participă membrii guvernului, reprezentanții Comisiei Aliate de Control.

— Membrii guvernului român în frunte cu președintele Consiliului de Miniștri dr. Petru Groza fac o vizită la Comisia Aliată de Control și felicită pe reprezentanții Comandamentului Sovietic și ai armatelor engleze și americane cu prilejul victoriei depline asupra Germaniei hitleriste.

— Unități ale Armatei a IV-a și I-a română continuă operațiunile de urmărire și lichidare a unităților hitleriste în retragere*.

* Deși capitularea Germaniei fusese semnată la 8 mai, iar în cursul zilei de 9 mai, unități sovietice eliberează Praga, lupta împotriva forțelor inamice care refuzau să se predea au mai continuat pînă la 12 mai 1945 inclusiv. La aceste operațiuni de lichidare a ultimelor rezistențe hitleriste au participat pînă la capăt și o serie de unități românești.

Perioada 7 martie — 9 mai 1945 — după cum se constată din cele înfățișate mai sus — a constituit o epocă de ample transformări democratice sociale și politice, de făurire a bazelor noului regim politic instituit la 6 martie 1945.

La luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei, au participat 16 divizii de infanterie, un corp aerian, o divizie de artilerie antiaeriană, o brigadă de căi ferate, un regiment de tancuri și numeroase alte unități și formațiuni însumând circa 250.000 militari participanți la lupte, în rîndul cărora s-au înregistrat peste 66.000 morți, răniți și dispăruți. Numai în Cehoslovacia au fost forțate de unitățile armatei române — singure sau în cooperare cu unitățile sovietice — 4 cursuri mari de apă (Hronul, Nitra, Váh-ul și Horava), au fost străbătute prin lupte 10 masive muntoase, s-au eliberat 1722 localități printre care 31 orașe etc.

De la 23 August 1944 pînă la capitularea ultimelor unități inamice au participat la lupte 538.536 militari, înregistrîndu-se peste 167.000 morți, răniți și dispăruți.

Participarea României la războiul antihitlerist se înscrie ca una din paginile cele mai glorioase din istoria politică și militară a poporului român, a luptei sale pentru libertate și independență națională.

„Odată cu formarea guvernului Groza — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — România a pășit pe calea unor profunde transformări revoluționare democratice, care au cuprins întreaga viață economică și socială a țării”.

SURSE BIBLIOGRAFICE UTILIZATE*

LUCRĂRI TEORETICE

- NICOLAE CEAUȘESCU, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. I—III, București, Edit. Politică, 1968—1969.
Idem, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. IV—X, București, Edit. Politică, 1970—1974.

ARHIVE

- Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român, fondurile 1, 49, 103, 104.
— Arhiva U.G.S.R., fondurile comisiilor locale din București, Iași, Valea Jiului, Craiova, Galați.
— Arhivele Statului din București, fondul Ministerului Propagandei.

PERIODICE ȘI ORGANE DE PRESĂ

- „Scînteia”.
— „România liberă”.
— „Libertatea”.

* Menționăm că sursele indicate se referă strict numai la perioade cuprinse în prezenta cronologie. În stabilirea ordinii de prezentare a surselor, am ținut seama de importanța pe care noi am considerat-o că au avut-o pentru întocmirea cronologiei de față. În cazul lucrărilor colective, nu am trecut autorii.

- „Viața sindicală”.
- „Frontul Plugarilor”.
- „Scinteia tineretului”.
- „Plugarii”.
- „Înainte”, Craiova.
- „Înainte”, Bacău.
- „Universul”.
- „Drapelul”.
- „Monitorul oficial”.
- „Graiul nou”.

**LUCRĂRI MONOGRAFICE, CULEGERI TEMATICE,
SINTEZE, CRONOLOGII, ARTICOLE.**

- *România în anii revoluției democrat-populare, 1944—1947*, Edit. Politică, 1971, 462 p.
- *România în războiul antihitlerist, 23 August 1944—9 mai 1945*, Edit. Militară, 1966, 812 p.
- *Armata română în războiul antihitlerist. Culegere de articole*, București, Edit. Politică, 1965, 559 p.
- GH. ROMAȘCANU, LEONIDA LOGHIN, *Cronica participării armatei române la războiul antihitlerist*. Edit. Militară, 1971, 398 p.
- *In numele libertății și prieteniei, vol. II. Cehoslovacia*, Edit. Politică, 1970.
- *Momente din făurirea și întărirea armatei Republicii Socialiste România*, Edit. Militară, 1970, 175 p.
- ION CUȘA, *Armata română pe frontul antihitlerist: Studiu operativ tactic*, Edit. Militară, 1973, 424 p.
- *Marea conflagrație a secolului XX, Al doilea război mondial*, Edit. Politică, 1971, 735 p.
- MIHAI FĂTU, *Sfârșit fără glorie*. Edit. Științifică, 1972, 429 p.
- T. CARACIUC, *Unele aspecte ale luptei P.C.R. pentru făurirea unui nou aparat de stat în țara noastră (23 August 1944—30 decembrie 1947)*, în „Anale de istorie”, 6/1967.
- D. V. FIROIU, *Aspecte ale legislației în prima etapă a revoluției populare*, în „Anale de istorie”, 6/1966.

ACTIVITATEA INSTITUTULUI DE ISTORIE „N. IORGA” ÎN ANUL 1974

La 31 ianuarie 1975 a avut loc adunarea generală de analiză a activității pe care Institutul de Istorie „N. Iorga” a desfășurat-o în 1974. La ședință a participat Ion Goliat, secretar general adjunct al Academiei de Științe Sociale și Politice. Pentru informarea celor interesați, publicăm textul, aproape integral, al dării de seamă prezentate de prof. dr. Ștefan Ștefănescu, directorul Institutului.

Activitatea Institutului de istorie „N. Iorga” s-a desfășurat în anul 1974 sub semnul avintului politic cu care poporul nostru, cinstind cea de a XXX-a aniversare a eliberării patriei, a întâmpinat lucrările congresului al XI-lea al Partidului Comunist Român. Ca oameni de știință și, deopotrivă, militanți pe tărâm ideologic, membrii Institutului s-au integrat activ climatului de muncă ce a cuprins întreaga noastră națiune socialistă, aducându-și contribuția prin scris și prin viu grai la educarea patriotică a oamenilor muncii în spiritul tradițiilor înaintate ale poporului nostru.

Suceesele pe care Institutul le-a obținut în 1974 au fost posibile în primul rând datorită faptului că la baza activității lui în ansamblu, a fiecărui membru în parte, au stat ferm orientările și sarcinile trasate de conducerea partidului. În acest sens de o deosebită valoare teoretică și practică au fost și vor continua să fie mult timp de acum înainte documentele adoptate de Congresul al XI-lea al P.C.R. — îndeosebi, Raportul Comitetului Central prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu și Programul Partidului — care, pe de o parte, conțin pagini ce sintetizează creator în lumina materialismului istoric drumul bi-milenar parcurs de poporul nostru, iar pe de altă parte indică cu claritate locul și menirea istoriei în efortul general de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate pe pământul României. De aceea, considerăm, necesar ca, avind permanent în vedere marile îndatoriri ce revin cercetătorilor din domeniul istoriei, să analizăm cu exigență și spirit de răspundere activitatea noastră profesională și obștească. Înăfrșind realizările dobândite în elaborarea studiilor de interpretare, întocmirea colecțiilor de izvoare, a instrumentelor de lucru și scoțind totodată în evidență cauzele deficiențelor, ale neîmplinirilor care mai persistă pentru a le înlătura.

I. Preocuparea constantă a conducerii Institutului de valorificare prin tipărire a lucrărilor elaborate în anii trecuți de membrii Institutului a dat în 1974 rezultate fructuoase. Astfel a apărut volumul XXIV (anii 1633—1634) din *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*, întocmit de D. Mioc, S. Caracăș și C. Bălan, volumul de *Rapoarte diplomatice ruse (1797—1806)* din seria nouă a *Colecției Hurmuzaki*, îngrijit de acad. Andrei Oțetea și beneficiind de concursul A. Lazea, P. Cernovodeanu în toate fazele de editare (ei au alcătuit și indicii, ajutați fiind de L. Taftă), tomul V. *Biografii*, din *Bibliografia istorică a României. III. Secolul XIX* îngrijit de Vladimir Diculescu cu ajutorul lui V. Stan pentru partea tehnică. De asemenea, s-a imprimat lucrarea elaborată de Elisabeta Ôprescu conținând *Indicii* istorici de nume și materii la cele cinci volume ale culegerii de cuvântări și scrieri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, precum și o versiune revăzută în l. română din ghidul Institutului, a cărui parte bibliografică a fost întocmită de N. Liu. În afara acestor volume de documente și instrumente de lucru a căror importanță este inutil s-o subliniem, au mai apărut monografiile și culegeri tematice reprezentând rodul activității de plan din anii anteriori, cum sînt: *Relațiile politice ale Angliei cu Moldova, Țara Românească și Transilvania în secolele XVI—XVIII*, a lui Ludovic Demény și Paul Cernovodeanu, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848—1861)* de V. Netea,

volumul VII din *Studii și materiale de istorie medie* (autori din Institut : D. Mioc, Fl. Constantin, M. Adam, A. Armbruster, I. Bidian, S. Columbeanu, A. Decei, O. Diaconescu, A. Ilieș, L. Lehr, O. Sachelarie), culegerea de studii *Revoluția de la 1848 în Țările Române* (numărînd între autori pe N. Adăniloae, Dan Berindei — ambii slăt și coordonatori ai volumului —, St. Ciuciua, M. Ionescu, V. Netea, Al. Porțeanu, Apostol Stan, C. Șerban), teza de doctorat a P. Cincea, *Viața politică din România în primul deceniu al independenței de stat*. În întîmpinarea celei de a XXX-a aniversări a insurecției naționale, membrii sectorului de istorie contemporană au realizat ca obligații de plan studii care au fost publicate în prima parte a nr. 8/1974 al „Revistei de Istorie”. Patru lucrări au văzut lumina tiparului în ediții revăzute și îmbunătățite în limbi străine : sinteza *The History of the Romanian People* sub redacția acad. A. Oțetea avînd între autori pe Șt. Ștefănescu, Ș. Papacostea, Fl. Constantin, I. Chiper a apărut la New York, *Chronological History of Romania* (autori din Institut : N. Stoicescu și I. Chiper) în timp ce lucrările *Din cronica unor zile istorice. 1 Mai 1944—6 martie 1945* (autori V. Liveanu, M. Rusenescu, Tr. Udrea și E. Cimponeriu) și *Grandes exploitations en Valachie au XVIII-e siècle* a lui S. Columbeanu au fost tipărite (prima în limba rusă, traducerea A. Lazea) în colecția „Bibliotheca Historica Romaniae”. De asemenea lui Dan Berindei și Fl. Constantin le-au apărut cite un studiu în volumul *Der Bauer Mittel-und Osteuropas im sozio-ökonomischen Wandel des 18. und 19 Jahrhunderts*, (Köln—Viena) volumul avînd între coordonatori pe Dan Berindei. Cercetătorii Institutului au publicat în anul 1974 ca rod al activității lor extra-plan alte însemnate contribuții științifice : *Demografia, dimensiune a istoriei* semnată de Ștefan Ștefănescu, ediția a III-a a compendiului de *Istoria României* (autori din Institut : I. M. Oprea și Al. Porțeanu), lucrarea *Răseala de la 1784 din Transilvania de sub conducerea lui Horia, Cloșca și Crișan* (autori : Gh. Georgescu-Buzău și C. Șerban), micromonografiile consacrate lui Vasile Boerescu și Al. G. Goleseu elaborate de Apostol Stan și, respectiv An. Iordache, volumul II din *Mari bătălii din istoria lumii* a lui Manole Neagoe, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor din Moldova*, întocmit de N. Stoicescu, lucrările *Revoluția română de la 1848*, întocmită de Dan Berindei și *Unirea de la 1859 și însemnătatea sa istorică* (autori : N. Adăniloae și A. Petric), ambele în colecția „File de istorie” ș.a. Acestor lucrări li se adaugă cele 151 studii și articole pe care 54 membri ai Institutului le-au publicat în revistele de specialitate. Trebuie reținut faptul important că multe din aceste contribuții științifice reprezintă forme prescurtate ale lucrărilor de plan. În 1974 unui număr de 14 membri ai Institutului le-au apărut 20 studii în publicațiile din 10 țări (Uniunea Sovietică, Ungaria, Bulgaria, Iugoslavia, Austria, Franța, Italia, R. F. Germania, Belgia, Statele Unite). În fine, aproape toți cercetătorii Institutului au scris 185 materiale informative asupra rezultatelor călătoriilor de studii, dări de seamă despre diverse manifestări științifice, recenzii și note referitoare la lucrări ale istoriografiei române și străine ce au fost inserate la paginile diferitelor reviste din țară și chiar de peste hotare.

Din succinta trecere în revistă a aparițiilor se desprinde încheierea că în 1974 Institutul a publicat numeroase lucrări, studii și articole care au lărgit în anumite domenii baza de informație istorică, au abordat cu competență la nivelul exigențelor științifice și ideologice în continuă creștere o serie de teme și momente importante din toate epocile istoriei României, contribuind astfel la progresul istoriografiei românești. De altfel, premiarea în martie 1974 de către Academia R.S.R. a mai multor volume de documente și monografii realizate în anii trecuți ca obligații de plan de Damaschin Mioc, Șerban Papacostea, Eliza Campus și Florin Constantin constituie o dovadă a prețurii activității onora dintre cei mai harnici și competenți membri ai Institutului, prețuire care se resfrînge și asupra prestigiului științific de care se bucură instanța noastră în țară și peste hotare.

Activitatea Institutului nu s-a mărginit doar la sfera elaborării diverselor lucrări și studii. Institutul a fost, ori de cîte ori s-a simțit nevoia, o prezență activă, autorizată și de prestigiu în viața științifică internă și internațională, participînd cu rezultate meritorii la buna desfășurare a unor congrese și reuniuni științifice. De asemenea, numeroși membri ai Institutului s-au integrat în viața social-politică și culturală a țării, expunînd conferințe în întreprinderi și instituții, scriînd articole pentru presa centrală și din provincie, vorbind la radio și televiziune, — contribuînd, într-un cuvînt, la difuzarea cunoașterii istoriei patriei în rîndurile oamenilor muncii.

II. Planul de cercetare al Institutului pe anul 1974 a cuprins 51 teme din care 27 au avut ca termen de încheiere sfîrșitul anului, celelalte 24 continuînd în 1975. El a înfățișat, într-o viziune corespunzătoare nevoilor dezvoltării neînterupte a istoriografiei românești, direcțiile fundamentale de cercetare din toate epocile istorice.

Ca o trăsătură distinctivă trebuie reținut faptul că planul a prevăzut o repartizare judicioasă a forțelor Institutului, o concentrare a principalelor sale capacități de creație științifică

asupra alcătuirii marilor colecții de izvoare, precum și pentru elaborarea citorva lucrări de interpretare de interes major, național. Se cuvine a fi precizat încă de la început că, în ansamblu, cu câteva excepții asupra cărora vom reveni, planul a fost îndeplinit în bune condiții, realizându-se lucrări de o certă valoare științifică.

1. **Izvoare.** La colecția „Fontes historiae dacoromanae” seria *izvoare apusene* (Ș. Papacostea) și seria *izvoare orientale (islamice)* (Aurel Decei, Virgil Cioclitan) a continuat — conform planului — detectarea, transcrierea, traducerea și dactilografierea textelor. În cursul operației de depistare au apărut stiri noi referitoare la istoria medievală a țării noastre, chiar din izvoarele folosite în trecut (de pildă, din opera istoricului polon Jan Długosz). O mențiune specială merită informația necunoscută până acum din Ibn Khaldun privind dominația tătară pe întreg cursul inferior al Dunării la începutul secolului al XIV-lea. La seria *izvoare ruse* (Alvina Lazea și Jan Sykora) s-a reorganizat materialul cules după criteriul tematic și s-au făcut completări cu materiale recent primite.

În cadrul colecției „Documenta Romaniae Historica”, membrii colectivului au lucrat la întocmirea unor noi volume. Astfel, Damaschin Mioc și Marieta Adam au transcris, tradus și colatocinat documente slave pentru volumul V al seriei B. Țara Românească (cuprinzând anii 1551—1565), în timp ce Ruxandra Cămărășescu și Coralia Fotino au pregătit pentru tipar documente pentru volumul XXV din aceeași serie (anii 1635—1636). Totodată, pentru *Fișierul cionologic al documentelor*, C. Fotino, R. Cămărășescu, M. Bălan și M. Adam au făcut investigații în fondurile achizițiilor noi de la Biblioteca Academiei și Arhivele Statului București, întocmind numeroase fișe de semnalare. S-a continuat de Maria Bălan munca la *Repertoriul documentelor publicate*. În vederea aniversării a 375 ani de la prima unire a celor trei țări românești, colectivul de documente cărui a s-a adăugat colectivul de inscripții (C. Bălan, Olimpia Diaconescu) a primit în luna noiembrie 1974 sarcina pregătirii unui volum al colecției *D.R.H.* consacrat domniei lui Mihai Viteazul. Datorită organizării judicioase a activității, eforturilor susținute depuse de întregul colectiv, volumul a fost terminat în termenul prevăzut și înaintat spre publicare.

Tot în cursul anului 1974 s-a lucrat și la alte volume de documente. L. Demény împreună cu prof. Iosif Pataki au încheiat volumul II din *Documente privind istoria seculilor* care în cele circa 600 pagini reproduce textul adnotat al protocoalelor de judecată a scaunului Odorhei din anii 1591—1595. Materialele reflectă tensiunea socială ce caracterizează istoria seculilor din răstimpul amintit, pregătirea și participarea lor la luptele antiotomane ale Țării Românești. La volumul II, *Oltenia*, din seria *Inscripțiile medievale ale României*, C. Bălan și O. Diaconescu au lucrat, până în noiembrie 1974, la indexarea onomasticelor, toponimicelor și referințelor pentru indicii de materii, precum și la întocmirea bibliografiei. În cadrul temei *Cronici externe privitoare la istoria României*, Ilie Corfus a încheiat traducerea fragmentelor ce cuprind relatări privind istoria românilor din cronicarii polonezi Al. Gwagnin și Matei Strykowski. Descoperirea manuscrisului autograf al cronicii medelnicerului Dumitrache a impus Aurorei Ilieș reluarea lucrului la textul pregătit anterior. Cele trei izvoare narative indicate mai sus îmbogățesc substanțial cunoștințele politice, sociale și militare ale istoriei noastre medievale. Potrivit planului, A. Ilieș și M. Adam au continuat cercetarea fondurilor de cărți ale Bibliotecii Centrale de Stat, Arhivelor Statului, Patriarhiei ș.a. pentru întocmirea volumului *Însemnări de pe cărți vechi și manuscrise din București*; știrile extrase aduc întregiri și precizări evenimentelor deja cunoscute sau semnaleză altele pe de-a întregul ignorate până acum.

Din seria nouă a colecției Hurmuzaki face parte volumul *Documente diplomatice ruse (1813—1820)* la care a A. Lazea a efectuat lucrări de investigare bibliografică, depistare și regestare a documentelor, în paralel cu pregătirea pentru tipar a unei părți din materialul adunat. La rândul său Gr. Chiriță a selectat din microfilmele franceze aflate la Arhivele Statului documente diplomatice inedite din anii 1856—1859, transcriind până la sfârșitul anului circa două treimi din materialele care vor forma volumul *Documente externe privind Unirea Principatelor*. Aceste documente cuprind informații noi despre amploarea și obiectivele luptei pentru Unirea Principatelor, dubla alegere a colonelului Al. I. Cuza, aspecte ale politicii interne și externe a Principatelor Unite în anul 1859. Aceleiași colecții Hurmuzaki este integrat și volumul II (anii 1890—1914) din *Documente franceze privitoare la politica externă a României*, la care Cornelia Bodea și Beatrice Marinescu au transcris după microfilme aproximativ trei sferturi din materialul documentar. Concomitent ele au adus întregiri volumului I (1878—1889). Documentele strânse pentru ambele volume conțin referiri și comentarii în legătură cu aderarea României la Tripla Alianță, poziția țării noastre în cadrul politicii sud-est europene, evoluția relațiilor româno-franceze, precum și relatări despre situația internă a României, mișcarea națională din Transilvania și ecoul ei dincoace de Carpați etc.

În încheierea părții privitoare la izvoare ținem să subliniem că stadiul de realizare a volumelor amintite este (firește, cu excepția celor menționate deja, ca încheiat) în acord cu termenele prevăzute în planul pe anul 1974, ele continuând să figureze în planul pe 1975.

2. **Lucrări de interpretare.** Dintre lucrările de interes național se remarcă în primul rând marea sinteză *Istoria României*. La volumul VII, în curs de elaborare, Tr. Udrea a redactat — conform sarcinii de plan — două paragrafe privitoare la primul și al doilea guvern Sănătescu. Analizând raporturile de forță din sinul celor două guverne, autorul propune ca primul din ele să fie caracterizat ca un guvern de uniune antifascistă iar al doilea ca un cabinet de coaliție între Frontul Național Democrat și principalele partide burgheze. La o altă temă prioritară, *România dacică în izvoare* (sec. IV — VI), autorul ei, Vi. Iliescu, a efectuat documentația și a încheiat redactarea într-o primă formă. Din cercetare reiese continuitatea elementului romanic pe teritoriul țării noastre, ca și legăturile economice și politice neîntrerupte dintre populațiile de la nordul și sudul Dunării.

Și în planul pe anul 1974 s-a acordat o atenție deosebită istoriei naționalităților conlocuitoare și relațiilor lor cu poporul român. Astfel, Adolf Armbruster a făcut investigații în bibliotecile din București, Brașov și Sibiu, adunând informații asupra temei *Români în istoriografia săsesească și sașii în cronicile române* (sec. XIV — XVIII) care urmează a fi încheiată în 1975. La alte două studii ce continuă în 1975: *Istoriografia maghiară în limba latină din Transilvania în secolul al XVI-lea și Scrierea cronicărească săsesească din Transilvania* (sec. XIV — XVII), Carol Vekov și, respectiv, I. Bidian au adunat, mai ales prin deplasări repetate la Brașov, Sibiu, Cluj, Alba-Iulia ș. a. un bogat și interesant material documentar. Între altele, I. Bidian a identificat textul original al cronicii lui David Hermann care va fi pregătit pentru publicare. Șt. Ciuciua a terminat — conform planului — studiul *Rezistența antihabsburgică din Trei Scaune și Odorhei în 1848 — 1849*, în care pe baza informațiilor în bună parte inedite extrase din arhivele transilvănene și din cele din Budapesta aduce contribuții la cunoașterea revoluției din Transilvania de la 1848 — 1849.

În 1974 a continuat docum entarea și la o altă temă de interes național: *Politic și economic în problema securității europene*, încredințată Elizei Campus și lui N. Dascălu. Ea se va încheia în 1975 sub forma unei monografii structurate pe următoarele secțiuni: planuri de securitate europeană în perioada interbelică, proiecte de securitate în timpul celui de al doilea război mondial, O. N. U. și securitatea europeană, poziția diferitelor state față de securitatea europeană, activitatea R. S. României pentru înfăptuirea securității europene.

În cadrul sectorului de istorie medie importante forțe au fost concentrate pentru studierea unor aspecte esențiale ale feudalismului românesc. În acest sens tema *Geneza și particularitățile feudalismului pe teritoriul românesc* a fost încheiată în termenul prevăzut sub forma a două substanțiale studii. Primul, *Particularitățile genezei feudalismului românesc*, elaborat de Fl. Constantin, sintetizează trăsăturile specifice ale formării societății medievale în spațiul carpato-dunărean în lumina recentelor discuții asupra celor două mari tipuri de formare a sistemului feudal: sinteza romano-barbară și dezvoltarea de sine stătătoare a relațiilor feudale; autorul distinge și un aspect inedit, reprezentat de constituirea structurilor feudale românești pe baza unui proces intern care se interferează cu sistemul de organizare social-politic al dominatorilor turanici asimilați, în cea mai mare parte, de băștinași. Al doilea studiu, *Țărâtimea din Transilvania în perioada cristalizării feudale*, întocmit de Emil Lazea, surprinde începutul și primele etape ale procesului de așevire a țărânimii, urmărindu-se situația specifică fiecărei pături sociale care intra în componența clasei țărânești. De asemenea, cercetarea temei *Formarea statelor românești* a fost concretizată de Ștefan Ștefănescu în co-raportul *Etnogeneza poporului român și formarea statelor românești* (elaborat împreună cu acad. Șt. Pascu), prezentat celui de al III-lea congres internațional de studii sud-est europene.

La monografia *Istoria comerțului din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, C. Șerban și Lia Lehr au redactat capitolele planificate; acestora urmează să le fie încorporate capitolele ce trebuie elaborate de colaboratori externi (Șt. Olteanu și R. Manolescu). Această primă sinteză originală de pe pozițiile materialismului istoric, bazată în cea mai mare parte pe material de arhivă, prezintă comerțul țărilor române sub toate formele în conexiunea comerțului european. În sfera istoriei culturii medievale se înscrie lucrarea *Literatura bizantină și slavo-bizantină în cultura românească* (sec. XIV — XVII), elaborată de R. Constantinescu. Ea tratează aspectele esențiale ale procesului de receptare a culturii balcanice de către spiritualitatea românească, punând în evidență elementele originale de elaborare și prelucrare autohtonă a acestei culturi prin intermediul traducerilor, paragrafelor, gloselor și comentariilor; pe această cale lucrarea scoate la iveală o literatură medievală națională, originală, rămasă necunoscută pînă acum. Acelorași preocupări tematice îi corespunde și lucrarea *Elemente originale în vechea civilizație românească* în cadrul căreia M. Neagoe a depistat acele elemente care dau notă distinctă civilizației noastre în artă (pictură, arhitectură), în organizare (jus valachicum), în gândirea politică etc. Tema, care urma să fie încheiată la sfârșitul anului 1974, a fost amînată cu șase luni din cauza îmbolnăvirii și a unui lung concediu medical al autorului. La tema *Aspecte ale trecerii de la feudalism la capitalism în Țara Românească și Moldova*, I. Constantinescu a strîns materialul

documentar și a redactat un studiu axat îndeosebi pe mutațiile ce au avut loc în structurile feudale pe plan fiscal, economic și social, mutații care au pregătit apariția noilor relații de producție capitaliste. Într-o avansată fază de documentare se află și tema — prevăzută a se încheia în 1975 — *Sistemul administrativ în Țara Românească și Moldova în epoca fanariotă*, pentru care C. Rezaचेवici a studiat materialul edit și a făcut investigații la Arhivele Statului.

Pe linia preocupărilor din anii anteriori, S. Coljubeanu a continuat cercetarea și a terminat redactarea *Istoriei navigației românești* pentru răstimpul 1829 — 1859, adică în epoca de formare a mării (comerciale și militare) naționale. El s-a preocupat și de alte aspecte legate de traficul maritim la Brăila și Galați, organizarea activităților portuare, reglementări juridice privind circulația în apele românești etc.; rezultatele principale ale cercetării au fost publicate în formă rezumativă sau au format obiectul unor comunicări științifice. În faza de redactare se află și studiul Anei Popescu, *Condiția juridică a femeii în secolele XVII — XIX*. Întrucât autoarea a întrerupt timp de două luni redactarea lucrării, primind însărcinarea de a aduce îmbunătățiri ediției pravei lui Eustratie Logofătul (aflată într-un stadiu înaintat de pregătire pentru tipar) urmează ca această temă să fie încheiată în luna februarie 1975.

În anul 1974 s-a continuat munca de documentare pentru întocmirea unei monografii privind *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România între 1821 — 1918*. În acest scop colectivul de specialiști în istoria modernă, format din A. Stan, V. Stan, P. Cincea, An. Iordache și M. Iosa a cules, mai ales din Dezbaterile Adunării Deputaților și ale Senatului, numeroase informații referitoare la mecanismul de funcționare al Parlamentului, la alegerile pentru Cameră și Senat, dezbaterile diferitelor proiecte de legi cu caracter social și economic, înfruntări între partide și grupări politice etc. Menționăm că A. Stan a început să lucreze la noua temă din iulie 1974, în primul semestru al anului ei terminând — potrivit prevederii de plan — redactarea monografiei *Curenți și grupări politice din România (1859 — 1876)* în care a adus informații inedite ori mai puțin cunoscute privind constituirea și evoluția organizatorică a diferitelor formațiuni politice, a analizat modul cum problemele esențiale ale economiei românești s-au reflectat în gândirea politică, a expus concepțiile vremii despre organizarea instituțională a statului național, a prezentat activitatea grupărilor politice în spiritul idealului de desăvârșire a unității naționale. Tot în cadrul sectorului de istorie modernă s-a încheiat în termenul stabilit de plan redactarea monografiei *Legături politice și culturale între România și Transilvania (1859 — 1918)*. Autorul ei, V. Netea, a înfățișat legăturile politice între luptătorii pentru unitatea națională din Transilvania și România, cele din domeniul cultural, literar, artistic, subvențiile acordate școlilor române din Transilvania, colaborările reciproce ale scriitorilor de pe ambele versante ale Carpaților la publicațiile timpului, activitatea profesorilor ardeleni stabiliți în țară etc. Într-o fază finală de redactare se află și monografia *Războiul pentru independența națională a României*, în cursul anului 1974 N. Adăniloae elaborând trei capitole care inițial fuseseră încredințate unui alt autor: istoriografia problemei, lupta seculară a poporului român pentru neatrănare, premisele obținerii independenței naționale. Urmează ca în primul semestru al anului 1975 să se aducă unele completări, să se facă asamblarea și finisarea lucrării. La o altă monografie intitulată *Politica externă a României între anii 1859 — 1877* — prevăzută a se încheia în 1975 — Gh. Cristea și P. Oprescu au studiat literatura de specialitate, precum și o seamă de fonduri arhivistice din care au cules informații privind politica marilor puteri în problema orientală în general și față de România în special, în legătură cu direcțiile și acțiunile politice românești.

Efortul principal al sectorului de istorie contemporană a fost îndreptat în 1974 spre pregătirea unor materiale consacrate celei de a XXX-a aniversări a eliberării patriei. Această sarcină a fost îndeplinită în timpul planificat, la un bun nivel științific și ideologic, prin eforturile perseverente ale întregului colectiv. Astfel, au fost elaborate și publicate în „Revista de istorie” nr. 8/1974 studiile: *Insurecția națională antifascistă — factor hotărâtor în schimbarea raportului de forțe în viața politică a României de Tr. Udrea; Rolul P. C. R. în pregătirea insurecției naționale antifasciste armate (în lumina izvoarelor publicate în anii 1944 — 1947)*, de V. Liveanu; *Participarea armatei la războiul antihitlerist în lumina memorialisticii române de război*, de I. Chiper, *Presa de tineret în anii 1944 — 1949*, de M. Rusenescu; *Unele aspecte ale mișcării de femei (1944 — 1947)* de Venera Teodorescu; *Instaurarea puterii populare în unele Țări dunărene*, de Ecaterina Cimponeriu. Colectivul compus din V. Liveanu, M. Rusenescu, V. Teodorescu, I. Chiper, în timpul rămas disponibil, a continuat documentarea la tema *Rolul Parlamentului în viața politică a României (1919 — 1937)*. Din materialele consultate se desprinde concluzia că Parlamentul a contribuit la dezvoltarea confruntărilor între diversele curente politice, la menținerea unor drepturi cetățenești burghezo-democratice, neavând însă o influență reală asupra schimbării guvernelor. În ansamblu, Parlamentul a consfințit dominația politică a burgheziei, permițând totodată o dezvoltare a luptei politice în limite care nu atingeau această dominație. Tema *Revoluția populară în țările din Europa centrală și de sud-est*, a fost încheiată de E. Cimponeriu sub forma a trei studii (unul din ele a apărut în nr. 8/1974 al „Revistei de istorie”). Analiza fac-

torilor interni și a împrejurărilor internaționale i-au permis autoarei să conchidă că aplicarea de către fiecare partid a adevărurilor generale ale marxismului la condițiile concrete ale țării respective a fost condiția de bază a succesului revoluției. În ce privește tema *Aplicarea matematicii la istoria social-politică a României*, Constanța Moței a strâns date cifrice cu privire la : a) factorii care au influențat alegerile parlamentare din anii 1928 — 1933; b) relațiile agrare între anii 1870 — 1906; c) evoluția prețului cerealelor; d) răscoala țărănească din 1907. Irina Gavrilă a calculat manual o serie de coeficienți de corelație și a executat lucrările necesare la ordinator a coeficienților de corelație între diverse variabile, asigurând executarea și derularea a numeroase programe. Din punctul de vedere al stringerii și prelucrării datelor, tema este încheiată. În ce privește valorificarea lor într-o lucrare cuprinzătoare (unele constatări și concluzii au format obiectul articolului *On the utilisation of mathematical methods in history in Romania Some methodological remarks* publicat de V. Liveanu în nr. 2/1974 din „Revue Roumaine d'Histoire”), aceasta a întârziat deoarece V. Liveanu, responsabilul colectivului care a avut sarcina stabilirii problemelor și interpretării rezultatelor, a fost în 1973 — 1974 multă vreme bolnav iar în timpul disponibil a elaborat lucrările de plan menționate. Pentru a ilustra valoarea concluziilor ce se pot formula din asemenea cercetări, relevăm că din prelucrarea prin metode matematice a datelor despre 1907 a rezultat că gradul de violență al răscoalelor țărănești a fost mai mare acolo unde țărani puteau lucra cu inventarul lor și deci lua în arendă o suprafață mai mare din pământul moșieresc. V. Liveanu a încheiat și lucrarea monografică *Considerații asupra obiectivelor și tacticii coaliției antihitleriste în care subliniază rolul P. C. R. în formarea coaliției antifasciste, a orientării acesteia spre calea insurecției armate, în stabilirea obiectivelor insurecției; de asemenea el prezintă confruntările de poziții în cadrul coaliției, împrejurările care au dus la adoptarea soluțiilor preconizate de P. C. R.*

Planul de cercetare pe anul 1974 a cuprins și un număr important de teme din istoria relațiilor internaționale ale României și de istorie universală. Astfel, Al. Gonța a început stringerea materialului documentar pentru lucrarea *România și Hanatul Crimeii (sec. XV — XVIII)* prevăzută a fi terminată în 1975. În primul semestru al anului 1974 Ștefana Dăscălescu a încheiat redactarea lucrării *Țara Românească și Moldova în cadrul politicii antitotomane a Imperiului habsburgic (1526—1593)* în care a pus în lumină etapele relațiilor dintre Imperiul habsburgic și țările române la începuturile expansiunii habsburgice în Europa răsăriteană. S-a încheiat, de asemenea, și redactarea lucrării M.M. Alexandrescu Dersca-Bulgaru, *Relațiile țărilor române cu Imperiul habsburgic (1683—1718)*. Autcarea a expus relațiile politice și diplomatice dintre cele trei țări române și acțiunea lor față de obiectivele anexioniste ale habsburgilor, insistând asupra metodelor și etapelor politicii austriacilor pentru supunerea și apoi anexarea Transilvaniei, ca și asupra repercusiunilor avute asupra celorlalte două țări române de prezența imperialilor la nord de Carpați. În 1974 a continuat conform planului-documentare la tema *Regimul Dunării și al Mării Negre în politica marilor puteri* studiile urmând a fi consacrate politicii Franței (anii 1793—1883) autori Lucia Taftă și Tr. Ionescu, Angliei (anii 1803—1856—autor P. Cernovodeanu) și Austro-Ungariei (anii 1718—1736—autor St. Dăscălescu din a doua jumătate a anului și anii 1876—1914—autor S. Rădulescu-Zoner). Din materialele fișate rezultă liniile directoare ale politicii marilor puteri în problema navigației pe Dunăre și pe Marea Neagră, cionirile de interes dintre ele mai ales în chestiunea strâmtoarelor, riposta statului român față de ingerințele lor în regiunea Dunării de Jos. Aces volum de studii va fi terminat la sfârșitul anului 1975. Pe baza materialelor documentare și a bibliografiei existente în țară I. Neacșu a redactat un întins studiu *Mișcări de eliberare în Hispano-America (1810—1826)*. La lucrarea *Relațiile României cu S.U.A. în perioada interbelică*, I. Stanciu a efectuat potrivit planului-cercetarea surselor documentare accesibile, din ele deșăgându-se perspectivele postbelice ale relațiilor româno-americane, împrejurările concrete în care s-au dezvoltat mai ales legăturile economice, conținutul acestora și trăsăturile caracteritice ale evoluției lor. A trebuit să fie întreruptă din pricina unor greutăți imprevizibile de documentare tema *Conjunctura internațională în preajma celui de al doilea război mondial*, la care I. M. Oprea a efectuat deja o mare parte a documentării. În compensație, autorul a început documentația la tema de plan pe 1975 (*România și acordurile de la Locarno*), redactând unul din capitole, înaintat spre publicare.

Din studiile și articolele întocmite pe baza lucrărilor din planul pe anul 1974, din comunicările prezentate în Institut sau la diverse sesiuni, din analiza temeinică pe fiecare trimestru a activității profesionale, precum și din parcurgerea anumitor texte se constată că cea mai mare parte a lucrărilor întocmite aduc în circuitul științific noi și valoroase informații inedite. De asemenea, rezultă că în majoritatea cazurilor s-a căutat și în bună măsură s-a reușit să se întreprindă o analiză aprofundată și judicioasă a proceselor istorice ori evenimentelor cercetate, să se releve semnificațiile lor majore, descriptivismul factologic făcând loc tot mai mult unor interpretări bine cumpănite a fenomenelor sociale, fecunde în idei noi și de o incontestabilă actualitate. O asemenea orientare va trebui, desigur, încurajată prin toate mijloacele, pentru a întări nota

de seriozitate și probitate științifică a lucrărilor Institutului. Lucrările realizate relevă creșterea spiritului de exigență colectivă și individuală, ridicarea nivelului lor politic și ideologic, atmosfera sănătoasă de emulație, echitate și într-ajutorare științifică ce domnește în toate sectoarele și colectivele, sporirea competenței cercetătorilor.

3. **Instrumente de lucru.** Pregătirea pentru tipar a vol. IV. din *Bibliografia istorică a României în secolul al XIX-lea* tratind cultura românească a fost terminată, conform planificării, de V. Stan la sfârșitul primului trimestru al anului 1974. În continuare, el a lucrat — așa cum s-a menționat — la *Istoria Parlamentului*. Un alt prețios instrument de lucru, *Bibliografia mișcării muncitorești și socialiste în secolul al XIX-lea*, a fost și ea încheiată fiind completată de către Al. Porțeanu cu informații la zi culese din periodice, cu titlurile de cărți și cu alte materiale referitoare la Transilvania. De asemenea, N. Stoicescu a lucrat la definitivarea și pregătirea în vederea imprimării a lucrării de mari dimensiuni atit de necesară istoriografiei noastre *Bibliografia istoriei medievale a României*. Totodată el a contribuit substanțial la finisarea vol. VI din *Căldări străine* în sensul revizuirii, traducerii și refacerii notelor la textele lui Paul de Alep și Evlia Celebi. Tema *Bibliografia analitică a periodicelor românești*, vol. III (Dan Berindei și Georgeta Penelea) a intrat în faza finală a realizării ei, urmnd ca pînă la sfârșitul anului 1975 să fie încheiată fișarea materialelor. Prin această lucrare specialiștilor în istoria modernă li se va pune la dispoziție un instrument de lucru din cele mai de seamă pentru cunoașterea epocii lui Cuza Vodă. În anul 1974 Ov. Sachelarie a trecut la refacerea volumului *Dicționarul de instituții feudale românești*, revizuind pînă la sfârșitul anului o treime din articolele pe care le conține. În ce privește *Dicționarul instituțiilor din epoca modernă*, au fost redactate peste 400 de articole de Al. Costantinescu, T. Voinea și Al. Herlea. De la 1 ianuarie 1975 membrii colectivului de la *Dicționarele de instituții* au fost pensionați, terminarea și definitivarea lucrărilor urmnd a fi realizate, eventual, printr-un contract editorial. La tema *Valorificarea operei lui N. Iorga* N. Liu a lucrat în continuare la întocmirea primului volum al catalogului analitic al corespondenței lui N. Iorga, care urmează să cuprindă rezumatele corespondenței primite de marele nostru istoric între 1890 și 1906. Lucrarea se va încheia în 1975. De asemenea, N. Liu a mai completat volumul de *Scrisori* ale lui N. Iorga, elaborat anterior. E. Oprescu a întocmit *Indicii* de nume și materii, conținnd referiri la istorie din primele cinci volume ale scrierilor și cuvintărilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, lucrare multiplicată, amintită mai sus, și a terminat fișarea volumelor VI și VII. Informarea istorică curentă a fost asigurată de D. A. Lăzărescu care excerptnd 127 periodice străine a întocmit patru mari buletine bibliografice și de Jarmila Crețu care din periodicele slave a alcătuit numeroase fișe rezumative. Translația în limba franceză a principalelor lucrări ale Institutului a fost făcută cu competență de Madeleine Costescu.

Colectivul bibliotecii (C. Bucșan, T. Zabalovici, C. Moldoveanu, C. Popescu, L. Cojocaru, V. Rudolf) a executat operațiunile curente de întreținere a fondului de cărți și deservire a cititorilor. În 1974 au intrat în bibliotecă 872 titluri cărți și 1161 numere de periodice. S-a asigurat expedierea la zi a publicațiilor peste hotare și s-a întocmit un fișier nou pentru cărțile și revistele provenite din schimbul cu străinătatea. De asemenea, a început să se alcătuiască o evidență a lipsurilor din colecțiile importante de cărți și periodice pentru a se încerca completarea lor.

Colectivul de redacție al „Revistei de istorie” (I. Apostol, M. Stroia, G. Apostol, M. Oprițescu, M. Rusu) a lucrat intens și cu rezultate fructuoase pentru a face față noii situații de cind revista, menținndu-și aproape intact numărul de pagini al fiecărei fascicole, a devenit o publicație lunară. În coloanele ei au apărut în 1974 studii și articole cu o tematică actuală, variată, de multe ori interesantă, cu un conținut științific și ideologic corespunzător. În mod deosebit se remarcă nr. 8 consacrat în întregime aniversării a trei decenii de la insurecția națională din august 1944, numeroase articole de istorie contemporană ce se înscriu ca contribuții notabile la cunoașterea problemelor abordate, studiile dedicate lui Ioan Vodă cel Viteaz, Dosoftei etc. O notă de noutate și sporit interes o aduc materialele inserate la rubrica „Dezbateri”. În privința părții a doua a revistei, există posibilități ca ea să fie mai bogată și totodată mai variată, iar atitudinea recenzenților să devină mai critică. Va trebui, așadar, stimulat și încurajat spiritul criticii constructive, al luptei de opinie, ca una din condițiile elementare ale progresului științei istorice.

În 1974 „Revue Roumaine d'Histoire” (V. Netea, St. Andreescu, Paula Niculescu) a apărut în 5 fascicole, ultima dintre ele purtind nr. 5 — 6 ca urmare a restringerii numărului de apariții de la 6 la 4 pe an. În cele 5 numere din 1974 s-a urmărit omogenizarea pe o direcție tematică majoră a fiecărui sumar. Astfel, nr. 3 — o certă reușită — a fost consacrat secolului al XVI-lea în istoria centrului și sud-estului european, fiind prezentat Congresului de studii sud-est european de la București. Studii despre insurecția națională antifascistă din România au fost inserate în nr. 4. În celelalte numere, au fost publicate materiale tematic variate, numerele fiind în genere bine realizate. Și această publicație ar putea însă face mai mult în domeniul

Informării prompte, la zi și cât mai complete, a străinătății cu producția istoriografică românească.

Ca și în anii trecuți, meritorie a fost activitatea secretarelor Institutului, a colegilor din administrație, a dactilografelor, remarcându-se mai ales A. Bazavan, E. Petrov, D. Săvulescu, St. Tudor, V. Sfetcovici, M. Barna și O. Dabija.

III. Activitatea Consiliului științific — organ de conducere colectivă a Institutului — s-a caracterizat prin operativitate, concentrare asupra problemelor principale ale organizării muncii și valorificării producției științifice, prin creșterea nivelului științific al dezbaterilor. Un loc central în cadrul celor 14 ședințe ale Consiliului a revenit analizei periodice a activității Institutului. Aceasta i-a permis să cunoască mai bine situația elaborării temelor și să acționeze cu fermitate pentru ca, în condițiile unui an în care potențialul științific a fost intens solicitat prin sarcini suplimentare, să se poată executa în bune condiții și la termen planul de cercetare. Valorificarea producției științifice, îndeplinirea angajamentelor asumate de Institut prin planurile editoriale au făcut, de asemenea, obiectul unei preocupări permanente a Consiliului. Un alt capitol important al activității lui l-a constituit asigurarea prezenței Institutului la manifestările științifice interne și internaționale, urmărindu-se și pe această cale afirmarea prestigiului instituției și, în general, a istoriografiei române. În sfârșit, menționăm că au fost depuse eforturi pentru perfecționarea pregătirii cadrelor de cercetare. În acest sens, se constată că repartizarea stagiilor de documentare și de specializare în străinătate, ca și prioritățile pentru cursurile de pregătire lingvistică au fost corelate și subordonate de Consiliul științific în mai mare măsură necesităților temelor din planul curent și direcțiilor de cercetare ce figurează în planul de perspectivă al Institutului.

IV. Viața științifică internă a Institutului a cunoscut în 1974 o multitudine de forme și manifestări care au contribuit la îmbunătățirea muncii, la aprofundarea unor probleme importante ale istoriografiei. Astfel, în ședințe pe secții, sectoare sau colective s-au discutat lucrări de plan încheiate care, definite, au fost înaintate, cu avizul Consiliului Științific, spre tipărire. De asemenea, au avut loc periodic — mai ales la sectorul de istorie modernă — ședințe de comunicări în care s-au expus principalele rezultate documentare și interpretative desprinse din cercetările efectuate. Instructive s-au dovedit a fi comunicările susținute de cercetători în plenum Institutului la care au participat de regulă și istorici din afară. Axate pe probleme controversate, insuficient elucidate științific, ori înfățișând metode noi, matematice, de investigație în domeniul științelor sociale, comunicările susținute de S. Rădulescu Zoner, Fl. Constantin, Irina Gavriliș și Ion Stanciu au prilejuit un schimb viu și interesant de opinii. De un mare interes s-a bucurat dezbateră din 5 iulie pe tema participării României la primul război mondial la care I. M. Oprea, M. Iosa, P. Oprescu și An. Iordache au prezentat concluziile cercetărilor lor privind unele aspecte încă insuficient clarificate, precum și comunicările ținute de V. Netea și Al. Porțeanu cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la Memorandum. O certă reușită a constituit-o sesiunea anuală de comunicări a Institutului organizată în 17 — 18 iunie în colaborare cu Institutul de studii sud-est europene, dedicată celei de a XXX-a aniversări a eliberării patriei. Sesiunea a cuprins comunicări privind înfăptuirea și însemnătatea istorică a insurecției naționale antifasciste din august 1944, desfășurarea revoluției populare; ele au fost susținute de V. Liveanu, Tr. Udrea, V. Teodorescu, E. Cimponeriu, M. Rusenescu, I. Chiper. Mai merită să fie menționată și activitatea Comisiei de heraldică, genealogie și sigilografie, care dezbate periodice probleme din domeniile acestor științe auxiliare ale istoriei și care a participat, prin cinci membri ai ei, la cel de al XII-lea Congres internațional de genealogie și heraldică de la München (septembrie 1974).

Conducerea Institutului s-a preocupat continuu de ridicarea calificării cercetătorilor (Indeosebi a celor tineri), de formarea unor cadre cu o temeinică pregătire de specialitate și un larg orizont de cultură generală. Astfel, aproape toți cei 17 doctoranzi din Institut, terminându-și de susținut examenele și referatele, se află în faza definitivării lucrărilor lor în pragul susținerii tezelor de doctorat. Un număr de 14 cercetători, beneficiind de sprijinul Academiei de Științe Sociale și Politice, au încheiat sau urmează încă cursurile de însușire intensivă a limbilor străine. Alți cercetători frecventează, de asemenea, cercurile de limbi moderne care funcționează în Institut, precum și cele de perfecționare a cunoștințelor din domeniul paleografiei slavă, latină și otomană. Trebuie subliniat și faptul că Direcțiunea, împreună cu biroul organizației de bază P.C.R., a acordat o atenție deosebită ridicării nivelului politic și ideologic a cercetătorilor. Toți membrii Institutului participă activ, cu bune rezultate — învederate, între altele, prin nivelul științific și teoretic al lucrărilor elaborate — la formele organizate ale învățămîntului politic.

Din punct de vedere al schimbărilor survenite în situația cadrelor, consemnăm încadrarea lui M. Opreșcu ca redactor la „Revista de istorie”, pensionarea pe caz de boală a lui M. Ionescu, promovarea prin atestare în funcția de cercetător științific a lui C. Vekov și J. Sykora.

V. Rezultate bune s-au obținut în 1974 pe linia integrării activității de cercetare științifică cu învățământul, în privința participării active, eficiente a Institutului la viața social-politică, culturală și științifică a țării, precum și în domeniul răspândirii cunoștințelor de istorie. Referitor la primul aspect, acei al integrării cercetării cu învățământul, subliniem în primul rând cursul special de istorie a instituțiilor medievale pe care prof. dr. St. Ștefănescu îl predă la Facultatea de istorie a Universității din București. Cercetători din institut, ca de pildă, D. Berindei, E. Campus, N. Adânilcaie ș.a. au ținut prelegeri — lecții pe teme fundamentale de istorie a României la cursurile de perfecționare ale cadrelor didactice din învățământul mediu și elementar, la alte cursuri de reciclare din diverse instituții, participând, unii, totodată, ca invitați, și la dezbaterile cadrelor de istorie a României de la Facultatea de istorie. Un sprijin substanțial a primit Societatea de științe istorice din partea unor cercetători (N. Adânilcaie, D. Berindei, C. Șerban, Fl. Constantin, Tr. Udrea, V. Teodorescu, A. Decei ș.a.) fie prin participarea cu comunicări, prelegeri la sesiunile, simpozioanele și colocviile pe care le-a organizat în București și în provincie, fie prin publicarea în colcănele revistei „Studii și articole de istorie” a numeroase materiale ce sintetizează ultimele concluzii ale istoriografiei asupra unor momente importante. Un alt aspect al procesului de integrare învățământ — cercetare îl constituie asistența științifică acordată celor care vor să-și perfecționeze pregătirea profesională în cadrul Institutului prin sistemul de doctorantură. La cei șase membri ai Institutului care au dreptul de îndrumare și conducere a doctoranzilor (Șt. Ștefănescu, D. Berindei, N. Adânilcaie, V. Liveanu, S. Papacostea, L. Demény) sînt înscrși 20 doctoranzi, dintre care 17 din afara instituției noastre, proveniți din rândurile profesorilor de istorie, muzeografilor, istoricilor care lucrează la Arhivele Statului. Îndrumarea doctoranzilor, citirea, avizarea și discutarea referatelor, a tezelor de doctorat însumind sute de pagini (acțiuni la care sînt antrenați numeroși alți membri ai Institutului), reclamă un însemnat efort, necesită un volum mare de muncă și de timp din partea conducătorilor științifici. Meritorie este și activitatea pe care 16 membri ai Institutului o desfășoară de mai mulți ani ca lectori și propagandiști ai cadrelor de istorie ale cabinetelor P.C.R. (municipal și de sectoare) în cadrul Universității populare, precum și la casa de cultură „I. I. Petofi Sándor”.

Răspunzînd unor sarcini majore, actuale, valorificarea cercetărilor s-a făcut, în primul rând, prin întocmirea de sinteze și studii documentare care, înaintate forurilor superioare, au oferit materiale pentru concluzii necesare edificării societății socialiste. Aceleași cerințe le-au fost subordonate eforturile susținute ale unui număr de 16 cercetători ai Institutului (dintre aceștia amintim pe D. Berindei, D. Mioc, S. Papacostea, Gh. Cristea, N. Adânilcaie, P. Cernovodeanu, I. Constantinescu, A. Armbruster, C. Fotino, V. Ciociltan, ș.a.) care au lucrat multe săptămîni atît în Capitală cît și în provincie la depistarea documentelor de interes național care se păstrează în arhivele noastre. Frecvent, Institutul a fost solicitat de instituții centrale de stat, edituri, publicații periodice de specialitate să refere asupra lucrărilor și studiilor de istorie; în acest sens, cercetătorii au întocmit numeroase referate care, de regulă, conțin sugestii și propuneri concrete de îmbunătățire a materialelor.

Poziția centrală, locul de frunte pe care Institutul de istorie „N. Iorga” îl are în fruntă istoric romănesc a ieșit pregnant în relief și cu prilejul multiplelor manifestări științifice care au avut loc în 1974. Împreună cu instituții de profil asemănător, el a organizat ori și-a adus contribuția la reușita unor sesiuni științifice aniversative și comemorative. În total 35 cercetători ai Institutului au participat la 54 sesiuni, simpozioane, colocvii cu 79 de comunicări ce au înrunit aprecieri pozitive. Se poate spune că nu a existat manifestare științifică mai importantă din domeniul științelor sociale la care Institutul să nu fi fost solicitat să-și trimită reprezentanții cei mai autorizați.

Una din principalele sarcini care revine cercetătorilor din domeniul istoriei este aceea de a contribui la educarea socialistă a oamenilor muncii în spiritul prețuirii tradițiilor înaintate, a trecutului de luptă al poporului nostru. Pentru că istoria, ca *magistra vitae*, trebuie să furnizeze argumente și pilde care să însuflească poporul încredere în capacitatea de a-și făuri conștient propria istorie în concordanță cu năzuințele și voința lui. În îndeplinirea acestei misiuni s-au înregistrat în 1974 succese importante. În afara comunicărilor semnalate, cercetătorii Institutului (mai ales I. M. Oprea, Venera Teodorescu, V. Netea, S. Columbeanu, N. Adânilcaie, Tr. Udrea, L. Demény, Al. Porțeanu ș.a.) au ținut în întreprinderi industriale și agricole, în instituții, unități militare din Capitală și din țară peste 150 de conferințe și prelegeri. Majoritatea lor au tratat probleme esențiale și momente cruciale din istoria patriei. De asemenea, mulți membri ai Institutului au participat la emisiunile de radio și televiziune, au scris numeroase articole pentru presă. În acest fel ei au răspuns interesului legitim în con-

tinuă creștere pe care fiecare cetățean îl manifestă față de cunoașterea istoriei, contribuind la răspîndirea largă în mase a rezultatelor dobîndite de istoriografia noastră marxistă.

VI. Poziția de unitate științifică centrală în domeniul istoriei României pe care o deține Institutul de istorie „N. Iorga” ca o consecință firească a valorii și numărului cadrelor de cercetare, a ținutei științifice a lucrărilor elaborate, s-a reflectat și în relațiile lui externe, determinînd o sporire a activității lui internaționale. În anul 1974 un număr de 18 membri ai Institutului au efectuat în 11 state călătorii de studii, documentare, specializare sau pentru a participa la diferite manifestări științifice. Ele s-au efectuat fie în baza acordurilor de colaborare, fie prin burse și invitații personale ale unor instituții străine. Astfel, au fost în Uniunea Sovietică — St. Ștefănescu, I. Chiper, I. Oprea, P. Opreșcu și M. Rusenescu; în Polonia — I. Corfus, A. Armbruster și J. Sykora; în Cehoslovacia — P. Cîncea și C. Vekov; în R. D. Germană — VI. Iliescu; în Iugoslavia — Ș. Rădulescu-Zoner; în Bulgaria — Al. Porțeanu; în Ungaria — St. Ciuciuiu; în R. F. Germania și Italia — D. Berindei, St. Andreescu; în Franța — D. Berindei; în Anglia — P. Cernovodeanu; în R. F. Germania — St. Dăscălescu. De asemenea, plîn în august 1974, C. Bodea s-a aflat în Statele Unite unde a ținut cursuri și seminarii de istorie europeană la cîteva universități. Este de reținut că prin aceste călătorii s-au lărgit și întărit în interes reciproc contactele istoricilor noștri cu savanții străini, depistîndu-se și aducîndu-se în același timp în țară un bogat și valoros material documentar (mai ales de către P. Cernovodeanu, C. Bodea, I. Corfus ș.a.)

La rîndul său, Institutul a primit vizite protocolare ori de lucru a aproximativ 60 de savanți străini, publiciști, oameni politici, doctoranzi care își pregătesc teze pe teme de istorie a României, din 19 țări, printre care: U.R.S.S., China, Iugoslavia, Ungaria, Polonia, Bulgaria, Cuba, Austria, Franța, Italia, R. F. Germania, Anglia, Statele Unite, Mexic ș.a.

În 1974 Institutul a participat la o serie de manifestări științifice internaționale, unele organizate în țară, altele peste hotare. Din prima categorie — manifestări găzduite de țara noastră — se detașează prin amploare și însemnătate congresul III de studii sud-est europene (București 4—10 septembrie) la a cărui reușită Institutul a avut o contribuție masivă, cercetătorii lui susținînd un co-raport alcătuit de St. Ștefănescu împreună cu acad. St. Pascu și 14 comunicări (întocmite de: D. Berindei, E. Campus, P. Cernovodeanu, S. Columbeanu, A. Decei, C. Serban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, R. Constantinescu, VI. Iliescu, Ov. Sachelarie, S. Rădulescu-Zoner, N. Liu, Al. Gonța, D. A. Lăzărescu). Alți 12 tineri cercetători au îndeplinit sarcini organizatorice (secretari ai unor ședințe etc.). Prin temele dezbătute, ca și prin confruntarea argumentată a punctelor de vedere, colocviul româno-american organizat la Suceava (18—21 august), unde 9 membri ai Institutului au susținut tot aștepta comunicări (este vorba de C. Bodea, E. Campus, D. Berindei, Ș. Papacostea, Fl. Constantiniu, I. Oprea, P. Cernovodeanu, P. Opreșcu și I. Stanciu) a reprezentat nelîndoielnic un succes. Institutul a fost prezent, de asemenea, cu comunicări și la sesiunea cu participare internațională consacrată aniversării a 30 de ani de la făurirea Frontului Unic Muncitoresc (București, 25—27 aprilie) (V. Liveanu), la a IV-a sesiune a comisiei mixte a istoricilor români și maghiari (București — Cluj, 3—5 iulie) (V. Liveanu), la conferința „Elemente ale culturii spirituale și sociale în primele forme de legislație” (Constanța — Mamaia, 12—14 septembrie) (S. Columbeanu, Al. Constantinescu, Al. Gonța, C. Bucșan, Al. Herlea, D. A. Lăzărescu, A. Popescu, Ov. Sachelarie, T. Voinea). În total la aceste manifestări 31 de cercetători au prezentat 37 comunicări tratînd probleme ale istoriei României și universale din aproape toate epocile istorice.

Din cea de a doua categorie — manifestări științifice peste hotare — remarcăm partici-parea cu 8 comunicări a 7 membri ai Institutului la următoarele reuniuni științifice: cel de a XII-lea congres internațional de genealogie și heraldică (München, 10 septembrie) (D. Berindei), cea de-a II-a sesiune a comisiei mixte a istoricilor români și sovietici (Moscova, 15—22 decembrie) (Șt. Ștefănescu și I. Chiper), colocviul „Serbia și marile puteri în ajunul primului război mondial” (Belgrad, 13—15 septembrie) (Ș. Rădulescu-Zoner), conferința „Istoria legislației în Europa centrală în secolul XIX” (Krems-Austria, 21—24 aprilie) (Al. Constantinescu, Al. Herlea, A. Popescu, T. Voinea), sesiunea Centrului de studii pentru legături culturale în Europa de centru și de est (Bressanone-Italia, 3 octombrie) (D. Berindei). La acestea trebuie să le adăugăm alte 16 comunicări și conferințe susținute de 5 membri ai Institutului la Universități și Institute din S.U.A., R. F. Germania, Anglia, R. D. Germană și Italia (7 de C. Bodea, 6 de D. Berindei, cîte una de P. Cernovodeanu, VI. Iliescu și St. Andreescu) în cadrul cărora au fost expuse principalele concluzii ale istoriografiei românești în cercetarea unor probleme esențiale. Trebuie subliniat că ori de cîte ori a fost cazul, reprezentanții Institutului au expus și apărut în cadrul întîlnirilor, reuniunilor internaționale, punctele de vedere ale istoriografiei marxiste românești.

VII. Fără îndoială, în anul 1974 Institutul de istorie „N. Iorga” a înregistrat succese pe linia cercetării științifice, a integrării cu învățământul, a îndeplinirii misiunii sale social-educative, a consolidării prestigiului istoriografiei noastre peste hotare. În munca Institutului mai există însă unele lipsuri, deficiențe ce trebuie eliminate în cel mai scurt timp. În acest sens, este necesar ca membrii Institutului să întărească disciplina în muncă, să depună un efort susținut și continuu pentru a-și îndeplini integral în fiecare trimestru obligațiile care le revin prin planul de cercetare. Ei vor trebui să aibă în vedere întocmirea unor lucrări — îndeosebi cele de aspect monografic — dense în fapte semnificative și în interpretări judicioase, scrise într-un stil atractiv, care să nu se mai întindă nejustificat pe multe sute de pagini. Consiliul științific are obligația să intervină mai operativ pentru a elimina eventualele obstacole din calea îndeplinirii planului, și, mai ales, să ia măsuri pentru a asigura respectarea riguroasă a programului de discutare a lucrărilor terminate. În fine, Direcția Institutului va trebui să opereze o repartizare mai judicioasă și echitabilă a sarcinilor suplimentare de serviciu asupra tuturor cercetătorilor, iar aceștia, la rândul lor, să le ducă prompt la îndeplinire.

VIII. În desfășurarea activității sale, Institutul a întâmpinat și unele dificultăți. Mai întâi relevăm faptul că colectivele de izvoare medievale universale se resimt de pe urma lipsei de cadre specializate în domeniul latinii medievale, a limbilor vulgare medievale și în domeniul orientalisticii. La izvoarele apusene, care presupun parcurgerea unei documentări vaste, lucrează un singur cercetător, reținut și de alte numeroase sarcini. Fiind o direcție esențială, prioritară pentru istoriografia noastră, se impun așadar măsuri hotărâte, prioritare, și pentru formarea unei echipe mai largi de specialiști. Sînt apoi dificultăți de documentare: pentru o seamă de lucrări de mare interes științific unele fonduri arhivistice, din motive organizatorice, nu pot fi consultate de specialiști. Avînd în vedere că îndrumarea celor 17 istorici din alte locuri de muncă înscrși la doctorat în Institut, citirea referatelor și discutarea lor, analizarea tezelor de doctorat ocupă un timp îndelungat din activitatea conducătorilor științifici, este necesar ca această activitate să fie normată ori să fie apreciată în vreun fel de Ministerul Învățământului sau de Academie. În sfîrșit, ar fi binevenită o accelerare a ritmului de imprimare a unor lucrări, mai ales a volumelor de documente.

IX. Planul de cercetare al Institutului de istorie „N. Iorga” pe anul 1975 — intrat în lucru — prevede, pe lângă temele aflate în curs de realizare, și altele, deosebit de importante. El a fost definitivat în lumina *Programului Partidului*, a indicațiilor cuprinse în documentele Congresului al XI-lea al P.C.R. și corespunde intereselor propășirii științei istorice românești. Astfel, în 1975 se va continua lucrul la marea sinteză *Istoria României*, elaborîndu-se tematica vol. VIII, se vor strînge izvoarele din sec. VII—X referitoare la romanitatea dacică, se vor efectua studii despre istoria țărănimii în epoca medievală și în perioada destrămării relațiilor feudale, cercetări de istorie socială a naționalităților conlocuitoare, lucrări de istoria culturii și a ideilor în epoca feudală. În cadrul sectoarelor de istorie modernă, contemporană și universală se vor întocmi lucrări de istorie a partidelor politice, studii și monografii privind politica externă, relațiile internaționale ale României. Se vor continua, de asemenea, cercetările vizînd aplicarea metodelor matematice în istorie, inclusiv la acele probleme lipsite de izvoare statistice. După cum se poate constata din această sumară enumerare, istoricilor le este deschis un cîmp vast de activitate.

Avînd în vedere capacitatea de creație științifică a Institutului, experiența acumulată de membrii săi, sîntem convinși că ei vor face totul pentru a crea opere trainice, veridice, străbătute de un fierbinte patriotism, opere care să fie pe măsura marilor eforturi pe care poporul nostru le depune pentru edificarea noii României socialiste.

A N E X A I

PUBLICAȚIILE MEMBRIILOR INSTITUTULUI DE ISTORIE „N. IORGA” PE ANUL 1974

CĂRȚI, STUDII, ARTICOLE ȘI BIBLIOGRAFII ÎN PUBLICAȚIILE PERIODICE DE SPECIALITATE

Bibliografia istorică a României. III. Secolul XIX. Tom. 5. Biografii. Volum îngrijit de Vladimîr Diculescu, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, 370 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Institutul de istorie „N. Iorga”).

Ceaulescu Nicolae, România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate. Vol. I — V. București, Edit. politică. 1968—1971. *Indici*. Institutul de istorie „Nicolae Iorga”, București, Oficiul de informare și documentare în științele sociale și politice, 1974, 77 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R.)

Autor : Elisabeta Opreșcu.

Chronological History of Romania. Second edition revised and enlarged. București, Edit. enciclopedică română, 1974, 608 p.

Autori din Institut : Ioan Chiper și Nicolae Stoicescu.

Colaboratori : Grigore Chiriță și Mihail Rusenescu.

Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească, vol. XXIV (1633—1634). Volum întocmit de Damaschin Mioc, Sașa Caracaș și Constantin Bălan, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, 714 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Institutul de istorie „N. Iorga”).

Documente privind istoria României. Colecția Eudoxiu Hurmuzaki (Seria nouă). Rapoarte diplomatice ruse (1797—1806). Sub îngrijirea acad. Andrei Oțetea, Edit. științifică, 1974, 681 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Institutul de istorie „N. Iorga”).

The History of the Romanian People. Edited by Andrei Oțetea, New-York, Twayne Publishers Inc., 1974, 637 p.

Autori din Institut : Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Șerban Papacostea și Ștefan Ștefănescu.

Istoria României — Compendiu. Ediția a III-a revăzută și adăugită. Sub redacția Acad. Prof. univ. Ștefan Pascu, București, Edit. didactică și pedagogică, 1974, 559 p. + hărți.

Autori din Institut : Ion Oprea și Alexandru Porțeanu.

Istoria României. Manual pentru anul IV licee de cultură generală și de specialitate. Ediția a VII-a, București, Edit. didactică și pedagogică, 1974, 432 p. + 15 h.

Autori din Institut : Ion Oprea și Alexandru Porțeanu.

Österreichisches Biographisches Lexikon 1815—1950. Herausgegeben von der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Bearbeitet von Eva Obermayer-Marnach, Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1973, 96 p.

Colaborator : Cornelia Bodea.

Revoluția de la 1848 în Țările Române. Culegere de studii. Redactori coordonatori : N. Adăniloie și Dan Berindei, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, 325 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Institutul de istorie „N. Iorga”).

Studii și materiale de istorie medie. vol. VII. Comitetul de redacție : Florin Constantiniu, Ludovic Demény, Damaschin Mioc, Șerban Papacostea, Ștefan Ștefănescu, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, 425 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Institutul de istorie „N. Iorga”).

Adam Marieta, *Documente inedite din secolele XV — XVIII*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, 1971, p. 285 — 291.

Adăniloie Nichita și A. Petric, *Unirea de la 1859 și însemnătatea sa istorică*, București, Edit. politică, 1974, 78 p. (File de istorie).

Adăniloie Nichita, *Revoluția de la 1848 și problema unității naționale*, în „Revoluția de la 1848 în Țările Române. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, p. 59 — 95. Adăniloie Nichita, *Mișcarea revoluționară din 1821 și programul ei*, în „Historica”, III, 1974, p. 121 — 127.

Adăniloie Nichita, *Abordarea problemei agrare în revoluția din 1848 și soluționarea ei prin reforma din 1864*, în „Studii și articole de istorie”, XXVII—XXVIII, 1974.

Adăniloie Nichita și Gh. Untaru, *Contribuții documentare la cunoașterea activității lui Manuce-Bey*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 9, p. 1356—1369.

Alexandrescu-Dersca Bulgaru M. M., *L'action diplomatique et militaire de Venise pour la défense de Constantinople (1452—1453)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 2, p. 247 — 267.

Alexandrescu-Dersca Bulgaru M. M., *Formarea despotatului lui Dobrovlct*, în „Peuce”, IV, 1974.

Andrescu Ștefan, *Limitele cronologice ale dominației olomane în țările române*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 3, p. 399 — 412.

- Andrescu Ștefan și Dan Pleșia, *Un épisode inconnu des campagnes du voievode Dan II prince de Valachie*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XII, 1974, nr. 3, p. 545 — 557.
- Armbruster Adolf, *Dimitrie Cantemir și romanitatea românilor*, în vol. „300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir. Sesiunea științifică Dimitrie Cantemir”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, p. 77 — 84.
- Armbruster Adolf, *Jakob Unrests Ungarische Chronick*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 3, p. 473 — 508.
- Armbruster Adolf, *O relatare inedită a morții lui Despot-Vodă*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, 1974, p. 321 — 328.
- Martin Felmer, *Schriften*. Herausgegeben, eingeleitet und mit Anmerkungen versehen von Adolf Armbruster, București, Edit. Kriterion, 1974, 218 p. + 24 ilustr.
- Berindei Dan, *Das europäische Revolutionsjahr 1848. Seine Bedeutung für die rumänischen Länder*, în „Österreichische Osthefte”, 15, 1973, nr. 4, p. 325 — 335.
- Berindei Dan, *Die Lage der Bauernschaft in der Walachei und der Moldau und das Agrarregime in der Periode der Organischen Reglements (1831—1858)*, în vol. „Der Bauer Mittel- und Osteuropas im sozioökonomischen Wandel des 18. und 19. Jahrhunderts”, Köln-Wien, 1973, p. 66 — 82.
- Berindei Dan, *Revoluția română din 1848*, București, Edit. politică, 1974, 78 p. (File de istorie).
- Berindei Dan, *Eudoxiu Hurmuzaki și istoriografia epocii sale*, în „Revista arhivelor”, LI, 1974, vol. XXXVI, nr. 4, p. 516 — 520.
- Berindei Dan, *Eudoxiu Hurmuzaki et l'historiographie roumaine*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 5 — 6, p. 755 — 763.
- Berindei Dan, *Împămintenirea doctorului Carol Davila*, în vol. „Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu”, Cluj, 1974, p. 526 — 532.
- Berindei Dan, *Jules Michelet et l'Europe orientale*, în „Revue des études sud-est européennes”, XII, 1974, nr. 4.
- Berindei Dan, *Programul intern al revoluției române din 1848—1849*, în „Revoluția de la 1848 în Țările Române. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, p. 35 — 57.
- Berindei Dan, *Publicarea documentelor privind istoria modernă a României*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 9, p. 1351 — 1355: Documentar.
- Berindei Dan, *Danni za Bălgarija v rumânskite periodiceini izdanija do 1858 g.* [Date despre Bulgaria în publicațiile periodice românești apărute până la 1858], în vol. „V cest na Akademik Dimităr Kosev” [Omagiu academicianului Dimităr Kosev], Sofia, 1974, p. 369 — 375.
- Berindei Dan, Eliza Campus, Ioan Chiper, Augustin Deac, Lajos Demény, Camil Mureșan și Radu Popa, *A történettudomány fejlődése románában az elmúlt évtizedben. Erődmények és távlatok* [Dezvoltarea științei istorice în România în ultimul deceniu. Rezultate și perspective], în vol. „A Magyar és a román történettudomány negyedszázados fejlődése” [Dezvoltarea istoriografiei maghiare și române în ultimul sfert de veac], Budapest, Akadémiai Kiado, 1974, p. 57 — 107.
- Bidan Iancu, *Moldova în tratativele polono-otomane într-un document din anul 1538*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, p. 309 — 319.
- Bodea Cornelia, *The Romanian Revolutions of 1848—1849*, în vol. „Conference on the 1848 Revolution in the Romanian Principalities. On the 125th Anniversary of the Event”. Edited by the Romanian Library, New York, 1974.
- Bucșan Constantin, *Christian Flechtenmacher*, în vol. „Din gândirea politico-juridică din România. Figuri reprezentative”, București, Edit. științifică, 1974, p. 99 — 120.
- Bucșan Constantin și Alexandru Constantinescu, *Clerici români în misiuni diplomatice (sec. XV—XVII)*, în „Mitropolia Banatului”, XXIV, 1974, nr. 1 — 3, p. 56 — 64.
- Campus Eliza, *Le bloc de neutres (sept. — dec. 1939)* în „Studia balcanica” (Sofia), 1973, nr. 7, p. 269 — 272.
- Campus Eliza, *23 August 1944*, în „Prilozi za Istoriju” (Belgrad), 1974, nr. din sept — oct.
- Campus Eliza, *Les relations roumaino-yougoslaves dans le contexte des pressions exercitées par le troisième Reich 1933—1939*, în vol. „Treci Rajh i Jugoslavija 1933—1945”, Belgrad, 1974.
- Cernovodeanu Paul și Ludovik Demény, *Relațiile politice ale Angliei cu Moldova, Țara Românească și Transilvania în secolele XVI—XVIII*, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, 287 p. (Biblioteca Istorică, XLII).

- Cernovodeanu Paul, *Préoccupations d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine des XVII-e et XVIII-e siècles* (V), în „Revue Roumaine de'Histoire”, XIII, 1974, nr. 1, p. 73—94.
- Cernovodeanu Paul, *Eminescu și cronografele românești*, în „Caietele Mihai Eminescu”, vol. II, București, 1974, p. 55—74.
- Cernovodeanu Paul, *Les oeuvres de Démètre Cantemir présentées par „Acta Eruditorum” de Leipzig (entre 1714—1738)*, în „Revue des études sud-est européennes”, XII, 1974, nr. 4.
- Cernovodeanu Paul, *Les voyageurs français en présence des réalités roumaines de la période pharatoire*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 5—6, p. 735—753.
- Cernovodeanu Paul, *Lordul Winchilsea și Transilvania. Mărturiile din 1662 și 1665*, în vol. „Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu”, Cluj, 1974, p. 599—605.
- Cernovodeanu Paul și Paul Simionescu, *Consemnări și tradiții privind întemeierea cetății de scaun a Bucureștilor*, în „Revista de etnografie și folclor”, XIX, 1974, nr. 3, p. 189—206.
- Chiper Ioan, *L'expansion économique de l'Allemagne nazie dans les Balkans : objectifs, méthodes, résultats (1933—1939)*, în „Studia balcanica” (Sofia), 1973, nr. 7, p. 121—127.
- Chiper Ioan, *Participarea armatei române la războiul antihitlerist în memorialistica militară română*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 8, p. 1167—1186.
- Chiper Ioan, *Istoriografa străină despre contribuția României la războiul antihitlerist*, în vol. „Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică”, București, Edit. militară, 1974, p. 316—329.
- Chiper Ioan și Traian Udrea, *La seconde guerre mondiale dans l'historiographie roumaine*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 4, p. 647—664.
- Conf. univ. dr. Ioniță Gh. I. și Chiper Ioan, *Rumínska ja istoriografija poslednego desjatiletja 0 revolúcionnom dožnienii 1917—1923 gg.*, în „Informaționnij bjulleten problemnoj komissii mnogostaronnego sotrudnicestva Akademij Nauk sošialisticeskih stran po istorij Velikoj Oktjabrskoj Sošialisticeskoj Revolúcii”, Moscova, 1974, nr. 7, p. 49—57.
- Chiriță Grigore, *Citeva informații noi despre Dincă Bălșan (1817—1883)*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 2, p. 263—268.
- Cimponeriu Ecaterina, *Instaurarea puterii populare în unele țări dunărene*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 8, p. 1215—1237.
- Cincea Paraschiva, *Viața politică din România în primul deceniu al independenței de stat*, București, Edit. științifică, 1974, 306 p.
- Cioclitan Virgil și Florin Constantiniu, *1944—1974 : Trente années de recherches historiques en Roumanie (Quelques résultats et directions de recherche)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 4, p. 625—646.
- Cioclitan Virgil și Aurel Decei, *La mention de Roumains (Walach) chez al-Maqdist*, în vol. „Romano-Arabica”, București, Asociația de studii orientale din R.S. România, 1974, p. 49—54.
- Columbeanu Sergiu, *Grandes exploitations domaniales en Walachie au XVIII-e siècle*, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, 200 p. (Bibliotheca Historica Romaniae, 47 (5)).
- Columbeanu Sergiu, *Birul în Țara Românească (1775—1831)*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, 1974, p. 259—276.
- Columbeanu Sergiu, *Date inedite privind traficul maritim la Brăila după tratatul de la Adrianopol (1829)*, în vol. „Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu”, Cluj, 1974, p. 239—244.
- Constantinescu Alexandru, *Măsurile în evul mediu românesc*, în „Studii și articole de istorie”, XXVI, 1974, p. 138—145; XXVII—XXVIII, 1974.
- Constantinescu Alexandru și Constantin Bușan, *Clerici români în misiuni diplomatice (sec. XV—XVII)*, în „Mitropolia Banatului”, XXIV, 1974, nr. 1—3, p. 56—64.
- Constantinescu Radu, *Alcuin et les „libelli precum” de l'époque carolingienne*, în „Revue d'Histoire de la Spiritualité” (Paris), 50, 1974, p. 17—56.
- Constantiniu Florin, *Fürstliche Reformen und Bojarenreaktion*, în vol. „Der Bauer Mittel- und Osteuropas in sozioökonomischen Wandel des 18. und 19. Jahrhunderts”, Köln-Wien, 1973, p. 53—65.
- Constantiniu Florin, *Periodizarea celui de-al doilea război mondial*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 7, p. 1039—1047.
- Constantiniu Florin, *Aspecte ale mentalului colectiv sătesc în societatea medievală românească*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, 1974, p. 69—100.

- Constantiniu Florin, *Premisele apariției statelor feudale românești*, în „Studii și articole de istorie”, XXVI, 1974, p. 5–11.
- Constantiniu Florin, *Izvoare privind întemeierea statului feudal Țara Românească*, în „Studii și articole de istorie”, XXVI, 1974, p. 107–111.
- Constantiniu Florin și Virgil Ciocltan, *1944–1974: Trente années de recherche historique en Roumanie (Quelques résultats et directions de recherche)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 4, p. 625–646.
- Cristea Gheorghe, „Prerogativele” consiliilor comunale privind executarea tocmelilor agricole (legea din martie 1866), în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 4, p. 553–565.
- Csucsuja Ștefan, *Revoluția de la 1848–1849 din Transilvania în gândirea forțelor progresiste maghiare din România interbelică*, în „Revoluția de la 1848 din Țările Române. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, p. 279–298.
- Decei Aurel, *Moartea și înmormintarea lui Avram Iancu în ancheta Ministerului Afacerilor Interne regal maghtar. Documente inedite*, în „Revista arhivelor”, L, 1973, vol. XXXV supliment, p. 222–252.
- Decei Aurel, *Aloisio Gritti în slujba sultanului Soliman Kanuni, după unele documente turcești inedite (1533–1534)*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, 1974, p. 101–160.
- Decei Aurel, *Aspecte economice și sociale din viața Banatului în epoca otomană*, în „Studii de istoria Banatului”, III, 1974, p. 12–26.
- Decei Aurel, *Deux documents turcs concernant les expéditions des sultans Bayazid I-er et Murad II dans les Pays Roumains*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 3, p. 395–413.
- Decei Aurel, *Incursiunea (Akın) lui Mihaoglu Ali beg asupra Orăzii în anul 1474, pe temelul istoriei lui Ibn Kemal*, în vol. „Sub semnul lui Clío. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu”, Cluj, 1974, p. 291–306.
- Decei Aurel și Virgil Ciocltan, *La mention des Roumains (Walach) chez al-Maqdist*, în vol. „Romano-Arabica”, București, Asociația de studii orientale din R.S. România, 1974, p. 49–54.
- Decei Aurel, *Les manuscrits arabes dans les Archives d'Etat de Craiova*, în vol. „Romano-Arabica”, București, 1974, p. 77–80.
- Demény Ludovic și Paul Cernovodeanu, *Relațiile politice ale Angliei cu Moldova, Țara Românească și Transilvania în secolele XVI–XVIII*, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974. 287 p. (Biblioteca Istorică, XLII).
- Demény Ludovic, *Psaltirile chirilice tipărite în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, tom. XIII, 1974, p. 91–112.
- Demény Ludovic, *Registrele militare — izvoare de demografie istorică și de cercetare a structurii sociale la secui din secolul al XVII-lea* în vol. „Sub semnul lui Clío. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu”, Cluj, 1974, p. 80–85.
- Jordáky Lajos, *Szocializmus és történettudomány. Tanulmányok* [Socialismul și știința istorică. Studii], București, Edit. politică, 1974, 417 p. [Prefața de Ludovic Demény, p. 5–29].
- Diaconescu Olimpia, *Întregiri documentare la istoria secolelor XV–XVI*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, 1974, p. 293–299.
- Gonța Alexandru, *Adunarea Țărit din primăvara anului 1574 în Moldova*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 6, p. 887–896.
- Herlea Alexandru, *Sur le statut juridique de l'enfant en Roumanie*, în „Recueils de la société „Jean Bodin” pour l'histoire comparée des Institutions”, vol. XXVI, Bruxelles, 1974.
- Herlea Alexandru, *La delinquance juvenile dans l'histoire du droit roumain*, în „Recueils de la société „Jean Bodin” pour l'histoire comparée des Institutions”, vol. XXVIII, 1974.
- Herlea Alexandru, *Sur l'enfant et le droit à l'éducation en Roumanie*, în „Recueils de la société „Jean Bodin” pour l'histoire comparée des Institutions”, vol. XXIX, 1974.
- Ilieș Aurora, *Drumurile și transportul săriti în Țara Românească (secolele XV–XIX)*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, 1974, p. 223–242.
- Ionescu Matei, *Revoluția europeană și revoluția română. De la „Ținăra Europă” pînă la anul revoluționar 1848*, în „Revoluția de la 1848 în Țările Române. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, p. 9–34 + 1 fasc.
- Ionescu Matei, *Avram Iancu în conștiința românilor*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 12.
- Ionescu Traian, *L'échange maritime de marchandises entre les Principautés danubiennes et la France durant la période 1829–1848*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 2, p. 269–284.

- Ionescu Traian, *Misiunea lui Al. G. Golescu la Paris în 1848*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 12.
- Iordache Anastasie, *Alexandru G. Golescu (1819—1881)*, București, Edit. științifică, 1974, 111 p. + 6 pl. (Oameni de seamă).
- Iordache Anastasie, *La déclaration de neutralité de la Roumanie au commencement de la première guerre mondiale*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 1, p. 131—151.
- Iordache Anastasie, *Preliminariile declarării neutralității României după declanșarea primului război mondial*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 3, p. 385—398.
- Iosa Mircea, *Activitatea ideologică desfășurată în jurul Partidului Socialist din România pentru transformarea lui în partid comunist (1918—1921)*, în vol. „Unitatea de acțiune a clasei muncitoare din România”, București, Edit. politică, 1974, p. 66—70.
- Iosa Mircea, *Istoriografia și izvoarele istoriei României la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 11, p. 1633—1651.
- Lăzărescu Dan A., *Introducere în shakespeareologie*, București, Edit. Univers, 1974, 662 p.
- Lehr Lia, *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, 1974, p. 161—206.
- Liu Nicolae, *Bălcescu și Byron*, în „România literară”, VII, 1974, nr. 16 (aprilie 18), p. 12—13.
- Liu Nicolae, *Jules Michelet în conștiința românească*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 3, p. 363—384.
- Liu Nicolae, *Nicolae Iorga et Jules Michelet*, în „Revue roumaine des sciences sociales” — Philosophie et logique, XVIII, 1974, nr. 4, p. 247—254.
- Liveanu Vasile, Mihail Rusenescu, Traian Udrea și Ecaterina Cimponeriu, *Iz kroniki istoriceskih dnei 1 maja 1944—6 marta 1945 gg.* București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, 251 p. (Bibliotheca Historica Romaniae, Studies, 48), [Traducerea în limba rusă Alvină Lazea].
- Liveanu Vasile, *Forme de acțiune revoluționară în perioada 1944—1947*, în „Era socialistă”, LIV, 1974, nr. 11, p. 42—45.
- Liveanu Vasile, *On the Utilization of Mathematical Methods in History in Roumania. Some methodological Remarks*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 2, p. 323—333.
- Liveanu Vasile, *Rotul Partidului Comunist Român în pregătirea insurecției naționale antifasciste armate (în lumina izvoarelor publicate în anii 1944—1947)*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 8, p. 1145—1165.
- Liveanu Vasile, *Asupra istorismului marxist*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 11, p. 1583—1593.
- Liveanu Vasile, *Le problème du pouvoir dans l'insurrection nationale armée antifasciste et antimpérialiste*, în „Revue des études sud-est européennes”, XII, 1974, nr. 4.
- Liveanu Vasile, *Din activitatea Partidului Comunist Român pentru coalizarea mișcării muncitorești cu celelalte forțe progresiste în perioada 23 august 1944—6 martie 1945*, în vol. „Unitatea de acțiune a clasei muncitoare din România”, București, Edit. politică, 1974, p. 184—189.
- Mioc Damaschin, *Manuserise slavo-române în biblioteci din străinătate*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, 1974, p. 277—284.
- Mioc Damaschin, *Prețul vinului în Țara Românească în secolele XVII—XVIII*, în vol. „Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu”, Cluj, 1974, p. 122—125.
- Neagoe Manole, *Cîteva observații critice în legătură cu bătălia de la Obertyn*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, 4—5, 1971—1972, p. 96—104.
- Neagoe Manole, *Mari bătălii din istoria lumii*, vol. II, Craiova, Edit. Scrisul românesc, 1974, 308 p.
- Netea Vasile, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate națională (1848—1881)*, București, Edit. științifică, 1974, 480 p.
- Netea Vasile, *Actions et écrits contre le Diktat de Vienne*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 5—6, p. 765—788.
- Netea Vasile, *Audiența de prezentare a lui Ion Ghica la Curtea Angliei*, în „Manuscriptum”, V, 1974, nr. 4.
- Netea Vasile, *George Barițiu*, în vol. „Din gândirea politico-juridică din România. Figuri reprezentative”, București, Edit. științifică, 1974, p. 173—189.
- Netea Vasile, *Istoriografia română peste hotare*, în „Transilvania”, 1974, III (LXXX). nr. 3, p. 7—11.

- Netea Vasile, *Precursorii ai Universităților populare din România*, în vol. „Universitatea populară, profil și tendință”, București, 1974.
- Netea Vasile, *Presa română în timpul revoluției de la 1848*, în „Revoluția de la 1848, din Țările Române. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, p. 145—183.
- Netea Vasile, *Presa română din Transilvania 1849—1881*, în „Presa noastră”, 1974, nr. 2, p. 39—42; nr. 3, p. 37—42.
- Netea Vasile, „*Unitatea Națională*” — organ al intereselor românești, (6 decembrie 1884—11 iulie 1885), în vol. „Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu”, Cluj, 1974, p. 382—388.
- Papacostea Șerban, *La Moldavie Etat tributaire de l'Empire ottoman au XV-e siècle: le cadre international des rapports établis en 1455—1456*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 3, p. 445—461.
- Papacostea Șerban, *Țelurile campaniei lui Ioan Albert în Moldova (1497): un nou tzvor*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 2, p. 257—262.
- Penelea Georgeta, *Le commerce extérieur de la Valachie 1829—1858*, în „Cahiers internationaux d'histoire économique et sociale” (Geneva), 1973, p. 393—406.
- Penelea Georgeta, *Bibliographie historique 1972 (I)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 4, p. 693—709.
- Penelea Georgeta, *Bibliographie historique 1972 (II)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 5—6, p. 829—866.
- Penelea Georgeta, *Lista refugiaților din Țara Românească în timpul mișcării revoluționare conduse de Tudor Vladimirescu în districtul Brașov*, în „Cumidava”, VI, p. 307—353.
- Porțeanu Alexandru, *Tradițiile revoluției pașoptiste în mișcarea muncitorească și socialistă din România*, în „Revoluția de la 1848 în Țările Române. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, p. 227—262.
- Porțeanu Alexandru, *Valeriu Braniște și Memorandumul*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 9, p. 1333—1349.
- Porțeanu Alexandru, *Dr. Valeriu Braniște și Bistrița-Năsăudul*, în „File de istorie” — Muzeul de istorie Bistrița, III, 1974, p. 272—284.
- Rădulescu-Zoner Șerban, *Convergences des relations diplomatiques roumano-italiennes à la veille de la première guerre mondiale*, în „Rassegna Storica del Risorgimento” (Roma), LXI, 1974, fascicolo III, p. 427—445.
- Rădulescu-Zoner Șerban, *Golești și organizația secretă „Frăția”*, în „Museum — Studii și cercetări de istorie și etnografie” — Golești-Argeș, 1974, p. 45—50.
- Rezachieviți Constantin, *Despre evoluția husarilor (hinsarilor) la români în Evul Mediu, în legătură cu instituția similară la popoarele vecine*, în „Studii și materiale de istoriografie și istorie militară”, 4—5, 1971—1972, p. 79—95.
- Rezachieviți Constantin, *Efectivele oștilor din Țara Românească și Moldova în veacul al XVII-lea*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, 6, 1973, p. 95—118.
- Rezachieviți Constantin, *Un alt „cuvînt” al lui Neculce confirmat de documente din veacul al XVII-lea și câteva relatări în legătură cu „Istoriile” sale*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 4, p. 567—584 + 1 pl.
- Rusenescu Mihail, *Ideea republicii în documentele P.C.R. în anii 1921—1940*, în „Analele Universității București”, Istorie, XXII, 1973, nr. 2, p. 73—78.
- Rusenescu Mihail, *Presa de tineret în perioada noiembrie 1944—martie 1949*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 8, p. 1203—1213.
- Sachelarie Ovid, *Autoritatea hotărîrilor judecătorești în vechiul drept românesc*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, 1974, p. 243—250.
- Stan Apostol, *Vasile Boerescu (1830—1883)*, București, Edit. Științifică, 1974, 117 p. + 6 pl. (Oameni de seamă).
- Stan Apostol, *Revoluția pașoptistă reflectată în conștiința politică a României moderne (1859—1877)*, în „Revoluția de la 1848 în Țările Române. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R. 1974, p. 201—225.
- Stan Valeriu, *Publicațiile membrilor Institutului de istorie „N. Iorga” pe anul 1973*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 4, p. 614—630.

Stanciu Ion, *An American Account of the 1848 Romanian Revolution*, în vol. „Conference on the 1848 Revolutions in the Romanian Principalities. On the 125th Anniversary of the Event”. Edited by the Romanian Library, New -York, 1974.

Stoicescu Nicolae, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, Edit. Litera, 1985 p.

Stoicescu Nicolae, *Un aspect al relațiilor politice dintre Moldova și Țara Românească : mutarea dregătorilor dintr-o țară în alta*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” — Iași, XI, 1974.

Stroia Marian, Maria Constantin și Irina Cajal, *La presse du XIX-e siècle — source d'information dans la recherche ethnologique roumaine*, în „Actes du I-er Congres International d'ethnologie européenne”, Paris, Editions Maisonneuve, 1973.

Șerban Constantin, *Ecoul mișcării revoluționare din 1821 în presa europeană*, în vol. „150 de ani de la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu”, Drobeta-Turnu Severin, 1973, p. 122 — 134.

Georgescu-Buzău, Gh. și Constantin Șerban, *Răscoala de la 1784 din Transilvania de sub conducerea lui Horia, Cloșca și Crișan*, București, Edit. politică, 1974, 294 p. (Biblioteca istorică).

Șerban Constantin, *Eudoxiu Hurmuzaki, ctitor de seamă al istoriografiei românești moderne*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 1, p. 43 — 54.

Șerban Constantin, *Debarcarea anglo-americană în Normandia (6 iunie 1944)*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 6, p. 857 — 870.

Șerban Constantin, *Știri despre răscoala lui Horia într-un ziar spaniol*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 10, p. 1523 — 1535.

Șerban Constantin, *Ecoul revoluției române de la 1848 în presa europeană a vremii*, în „Revoluția de la 1848 în Țările Române. Culegere de studii”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, p. 185 — 200.

Șerban Constantin, *Medierea conflictelor interstatale est-europene de către domniii Moldovei în secolul al XVII-lea*, în vol. „Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu”, Cluj, 1974, p. 593 — 598.

Șerban Constantin, *Medalion istoric : Jules Michelet (1798—1874)*, în „Studii și articole de istorie”, XXV, 1974, p. 45 — 50.

Șerban Constantin, *Geneza orașelor medievale europene*, în „Studii și articole de istorie”, XXVI, 1974, p. 22 — 31.

Șerban Constantin, *Calendar istoric*, în „Studii și articole de istorie”, XXV, 1974, p. 138 — 140; XXVI, 1974, p. 161 — 163.

Șerban Constantin și Victoria Șerban, *Bibliografie istorică tematică*, în „Studii și articole de istorie”, XXV, 1974, p. 126 — 129.

Șerban Constantin și Victoria Șerban, *Bibliografie istorică selectivă*, în „Studii și articole de istorie”, XXVI, 1974, p. 146 — 154.

Ștefănescu Ștefan, *Demografia, dimensiune a istoriei*, Timișoara, Edit. Facla, 1974, 172 p.

Ștefănescu, Ștefan *Craiova în statistica din 1833*, în vol. „Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu”, Cluj, 1974, p. 244 — 250.

Ștefănescu Ștefan, *Gîndirea politică a lui Dimitrie Cantemir și relațiile Moldovei cu statele vecine la începutul veacului al XVIII-lea*, în vol. „300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir. Sesiunea științifică Dimitrie Cantemir”, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, p. 109 — 124.

Ștefănescu Ștefan, *Les villes roumaines et leurs rapport avec Istanbul au XVI-e siècle*, în „Bulletin de l'Association Internationale d'Etudes du Sud-Est Européen”, 1974, nr. 1, p. 113 — 120.

Ștefănescu Ștefan, *Romanii populare în concepția lui N. Iorga*, în „Drobeta”, I, 1974, p. 71— 76.

Teodorescu Venera, *Alegerea candidaților Blocului Muncitoresc Țărănesc în parlament (iunie 1931)*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 4, p. 537 — 551.

Teodorescu Venera, *Activitatea Uniunii Femeilor Antifasciste din România și a Federației Democratice a Femeilor din România în perioada 1944—1947*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 8, p. 1187 — 1201.

Teodorescu Venera, *P.C.R. — inițiatorul, organizatorul și conducătorul insurecției naționale antifasciste*, în „Studii și articole de istorie”, XXVII — XXVIII, 1974.

Teodorescu Venera, *Unele probleme privind unificarea mișcării de femei (1944—1947)*, în vol. „Unitatea de acțiune a clasei muncitoare din România”, București, Edit. politică, 1974, p. 218 — 222.

Udrea Traian, *Poziția Partidului Comunist Român față de problema agrară (1921—1945)*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 1, p. 5 — 27.

Udrea Traian, *Făurirea Frontului Unic Muncitoresc (1940 — aprilie 1944)*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 6, p. 847 — 856.

Udrea Traian, *Insurecția națională antifascistă — factor hotărâtor în schimbarea raportului de forțe în viața politică a României*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, nr. 8, p. 1131 — 1143.

Udrea Traian, *Premisele făuririi Frontului Unic Muncitoresc (1939 — mai 1944)*, în vol. „Unitatea de acțiune a clasei muncitoare din România”, București, Edit. politică, 1974, p. 178 — 183.

Udrea Traian, *Premisele istorice ale insurecției naționale antifasciste*, în „Studii și articole de istorie”, XXVII — XXVIII, 1974.

Udrea Traian, *Presa revoluționară și democratică armă de luptă împotriva dictaturii fascisto-antonesciene și pentru instaurarea regimului democrat-popular în România*, în „Presa noastră”, 1974, nr. 5, p. 2 — 8.

Udrea Traian, *Presa comunistă, de la eliberare la socialism*, în „Presa noastră”, 1974, nr. 7, p. 2—4.

Udrea Traian și Ioan Chiper, *La seconde guerre mondiale dans l'historiographie roumaine*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 4, p. 647 — 664.

Vekov Carol, *Comunicări prezentate de membrii Institutului de istorie „N. Iorga” la manifestări științifice interne și internaționale în cursul anului 1973*, în „Revista de istorie”, 27, 1974, p. 630 — 642.

Voinea Tudor, *Surghiunul*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, 1974, p. 251 — 258.

Wagner Gabriela, *Bibliographie historique 1971 (II)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 1, p. 183 — 210.

Wagner Gabriela, *Bibliographie historique 1971 (III)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIII, 1974, nr. 2, p. 361 — 392.

ANEXA II

COMUNICĂRI PREZENTATE DE MEMBRII INSTITUTULUI DE ISTORIE „N. IORGA” LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE INTERNE ȘI INTERNAȚIONALE ÎN CURSUL ANULUI 1974

A. COMUNICĂRI PREZENTATE LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE INTERNAȚIONALE ORGANIZATE ÎN ȚARĂ

Sesiunea științifică cu participare internațională consacrată „Aniversării a 30 de ani de la făurirea Frontului Unic Muncitoresc” (București, 25 — 27 aprilie 1974).

Comunicare în plenară.

Liveanu Vasile, *Activitatea P.C.R. pentru coalizarea clasei muncitoare cu celelalte forțe progresiste în perioada 23 august 1944 — 6 martie 1945*.

Comunicări în cadrul mesei rotunde cu tema „Rolul partidului marxist-leninist în făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare”.

Udrea Traian, *Preliminariile făuririi Frontului Unic muncitoresc (septembrie 1940 — aprilie 1944)*.

Teodorescu Venera, *Unele probleme privind unificarea mișcării de femei (1944—1947)*.
Comunicare trimisă sesiunii.

Iosa Mircea, *Activitatea ideologică desfășurată în sinul Partidului socialist din România pentru transformarea lui în Partid Comunist 1918—1921*.

Sesiunea Comisiei mixte a istoricilor români și maghiari (București—Cluj, 3—5 iulie 1974).

Liveanu Vasile, *Asupra istorismului marxist*.

Colocviul româno-american de istorie (Suceava, 18 — 21 august 1974).

Berindei Dan, *Problema națională (raport)*.

Bodea Cornelia, *Programul de alianțe ofensivă-defensivă în mișcarea națională românească pînă la 1849*.

Campus Eliza, *Activitatea diplomatică a României și desăvîrșirea unității naționale (1914—1918)*.
Cernovodeanu Paul, *Preocupări de istorie universală în istoriografia românească în secolul al XVIII-lea*.

Constantiniu Florin, *Luminism și reforme în țările române în secolul al XVIII-lea*.

Oprea Ion, *Marile puteri și România la Conferința de pace de la Paris (1919)*.

Opreșcu Paul, *Opinia publică și politica externă a statului român între 1900—1914*.

Papacostea Șerban, *Începuturile reformelor în Europa centrală în secolul al XVIII-lea*.

Stanciu Ion, *Aspecte ale relațiilor economice ale României cu puterile aliate la Conferința de pace de la Paris, 1919*.

Al III-lea Congres internațional de studii sud-est europene (București, 4 — 10 septembrie 1974).

Ștefănescu Ștefan și Ștefan Pascu, *Etnogeneza poporului român și formarea statelor feudale românești (coraport)*.

Alexandrescu-Dersca-Bulgaru M.M., *Aspecte ale politicii Veneției în Peninsula balcanică în epoca reunificării Imperiului otoman (1413—1421)*.

Berindei Dan, *Orașul București în secolul al XIX-lea*.

Campus Eliza, *Statele balcanice și din sud-estul european în relațiile internaționale din timpul crizei economice 1929—1933*.

Cernovodeanu Paul, *Edward Barton, un diplomat elisabethan la Sublima Poartă (1588—1598)*.
Columbeanu Sergiu, *Contribuții privind traficul maritim în regiunea Peninsulei balcanice și a Mediteranei orientale după tratatul de la Adrianopol (1828)*.

Constantinescu Rađu, *Căsătoria din nou în dreptul canonic al sud-estului european și manualele de penitență române (sec. XIV — XVII)*.

Decei Aurel, *Expansiunea teritorială a vilaietului de Oradea în dauna Transilvaniei (1660—1692)*.

Gonța Alexandru, *Instanțele judiciare sătești în Moldova medievală*.

Iliescu Vladimir, *Slavi și romanici la nordul Dunării în secolul al VI-lea*.

Lăzărescu Dan A., *Condițiile receptării operei lui Shakespeare în țările Europei orientale, dunărene și balcanice*.

Liu Nicolae, *Românii și ideea de libertate în sud-estul european*.

Rădulescu-Zoner Șerban, *Criza bosniacă și statele mici din sud-estul Europei*.

Sachelarie Ovid, *Problema originalității dreptului român în contextul receptării dreptului occidental (sec. XIX — XX)*.

Șerban Constantin, *Suzeranitatea otomană asupra țărilor române în contextul relațiilor internaționale europene (secolele XVI — XVII)*.

Conferința internațională „Elemente ale culturii spirituale și sociale în primele forme de legislație” (Constanța—Mamaia, 12 — 14 septembrie 1974).

Bucșan Constantin, *Trăsăturile caracteristice ale Codului Callimach*.

- Columbeanu Sergiu, *Vechi reguli privind navigația română.*
 Constantinescu Alexandru, *Jurământul în vechiul drept românesc.*
 Gonța Alexandru, *Drepturile femeilor în Moldova în secolele XIV — XVI.*
 Herlea Alexandru, *Procesul separării legilor pe ramuri de activitate în dreptul român.*
 Lăzărescu Dan A., *Modelul juridic instituțional în vechiul drept românesc.*
 Popescu Anicuța, *Noi elemente de organizare judiciară în „Pravilniceasca condică” de la 1780.*
 Sachelarie Ovidiu, *Rolul monumentelor juridice anterioare elaborării codului civil român de la 1864.*
 Voinea Tudor, *Idei noi în legislațiile penale din țările române premergătoare marilor codificări.*

B. — COMUNICĂRI PREZENTATE LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE INTERNAȚIONALE PESTE HOTARE

Comunicări trimise la Conferința internațională privind „Istoria legislației în Europa centrală în secolul al XIX-lea”, (Krems-Austria, 21 — 24 aprilie 1974).

- Constantinescu Alexandru, *Structuri și codificări în România în secolul XIX.*
 Herlea Alexandru, *Convieșuirea dreptului românesc cu dreptul maghiar și german în Transilvania.*
 Popescu Anicuța, *Dispoziții ale dreptului familiei în Legiuirea Caragea.*
 Voinea Tudor, *Tutela în lumina Codului Callimach.*

Comunicare la Cornell University (Ithaca-New York, 18 martie 1974) și la Western Kentucky University (Bowling Green, 22 aprilie 1974).

Bodea Cornelia, *Femeia în România de astăzi.*

Comunicare la Cornell University (Ithaca-New York, 19 martie 1974).

Bodea Cornelia, *Părerii americane de la mijlocul secolului al XIX-lea despre problema națională în monarhia habsburgică.*

Comunicare la The University of North Carolina (Chapel Hill, 21 martie 1974).

Bodea Cornelia, *De la D. Cantemir la V. Alecsandri. Intelectualii și unitatea națională a României.*

Comunicări la Indiana University (Bloomington, 3 — 5 aprilie 1974).

Bodea Cornelia, *Idei și forțe în mișcarea națională românească.*
 Bodea Cornelia, *Transilvania între 1848—1918.*

Comunicare la Wayne State University (Detroit, 8 aprilie 1974).

Bodea Cornelia, *Formarea și dezvoltarea statului național român.*

Comunicare la Secția de istorie de la Ohio State University (Columbus-Ohio, 28 aprilie 1974).

Bodea Cornelia, *Idei și forțe în mișcarea națională românească.*

Comunicare la Seminarul de istorie al Universității din München (17 mai 1974).

Androescu Ștefan, *Inceputurile literaturii românești în Transilvania (secolul XV)*.

Comunicare la School of Slavonic and East European Studies de pe lângă Universitatea din Londra (23 mai 1974).

Cernovodeanu Paul, *Relațiile Angliei cu țările române în secolele XVI — XVIII*.

Comunicare la cel de al XII-lea Congres internațional de genealogie și heraldică (München, 10 septembrie 1974).

Berindei Dan, *Legături genealogice dintre fruntașii revoluției de la 1848 din Țara Românească*.

Colocviul internațional „Serbia și marile puteri în ajunul primului război mondial” (Belgrad, 13 — 15 septembrie 1974).

Rădulescu-Zoner Șerban, *Serbia și marile puteri de-a lungul crizei bosniace în viziunea diplomației și opiniei publice românești*.

Sesiunea Centrului de studii pentru legături culturale în Europa de centru și de est (Bresanone — Italia, 3 octombrie 1974).

Berindei Dan, *Istorie și literatură națională la români în prima jumătate a secolului al XIX-lea*.

Comunicare la Asociația Mazziniană italiană (Milano, 7 octombrie 1974).

Berindei Dan, *Mazzini și românii*.

Comunicare la Universitatea din Giessen (21 octombrie 1974).

Berindei Dan, *Mișcări revoluționare în țările române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*.

Comunicare la Seminarul de istorie universală de la Universitatea din Köln (22 octombrie 1974).

Berindei Dan, *Ideologia și programul revoluției române de la 1848*.

Comunicare la Institutul pentru istoria Europei din Mainz (4 noiembrie 1974).

Berindei Dan, *Istoria modernă a României în lumina istoriografiei românești din ultimii 30 de ani*.

A doua sesiune a Comisiei mixte de istorici români și sovietici (Moscova, 19 — 22 decembrie 1974).

Ștefănescu Ștefan, *Cuvînt de deschidere*.

Chiper Ioan și Iulian Cîrțînă, *Formele de solidaritate cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie promovate de mișcarea revoluționară din România (1917—1921)*.

Comunicare la Institutul central de istorie veche și arheologie al Academiei germane de științe din Berlin (20 decembrie 1974).

Iliescu Vladimir, *Populația romanică la Dunărea de jos în secolul al VII-lea e.n.*

C. COMUNICĂRI ȚINUTE LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE INTERNE

Sesiunea științifică „Academia Română și centrele culturale sud-transilvane 1866—1920”, organizată de Academia R.S.R. în colaborare cu Comitetul județean de cultură și educație socialistă Sibiu (14 ianuarie 1974).

Netea Vasile, *Legăturile dintre Academia Română și „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român” din Sibiu.*

Comunicare în sectorul de istorie modernă a României din Institutul de istorie „N. Iorga” (19 ianuarie 1974).

Stan Apostol, *Probleme ale economiei românești în concepția politică a epocii 1859—1877.*

Comunicare în Institutul de istorie „N. Iorga” (23 ianuarie 1974).

Rădulescu-Zoner Șerban, *Poziția internațională a României după Congresul de la Berlin (1878). Premisele unei opțiuni.*

Comunicare la Muzeul Cetății Făgăraș (28 ianuarie 1974).

Armbruster Adolf, *Începuturile Țării Făgărașului în izvoarele medievale germane.*

Sesiunea științifică organizată de Centrul Academiei R.S.R. și Universitatea din Craiova (ianuarie 1974).

Adăniloae Nichita, *Rolul domnitorului Cuza în formarea și consolidarea statului național român.*

Al treilea Simpozion național de istorie a agriculturii (Timișoara 30 ianuarie — 2 februarie 1974).

Alexandrescu-Dersca-Bulgaru M.M., *Situația populației agricole din Banat în timpul stăpînirii otomane (1552—1718).*

Constantinescu Ioana, *Prețul cerealelor în Țara Românească (secolul al XVIII-lea).*

Udrea Traian, *Contraste și contradicții social-economice în agricultura bănățeană interbelică.*

Comunicare la A.D.I.R.I., Secția de istoria relațiilor internaționale și a diplomației românești (București, 1 februarie 1974).

Columbeanu Sergiu, *Poziția internațională a României în anii 1939—1940 în lumina citorva documente diplomatice inedite.*

Comunicare în Institutul de istorie „N. Iorga” (20 februarie 1974).

Constantiniu Florin, *Periodizarea istoriei celui de-al doilea război mondial*.

Comunicare la Comisia de genealogie, heraldică și sigilografie de pe lângă Institutul de istorie „N. Iorga” (21 februarie 1974).

Cernovodeanu Paul, *Știri noi despre Gheorghe Ghica domnul Moldovei (1658—1659) și al Țării Românești (1659—1660) și familia sa*.

Comunicare în sectorul de istorie modernă a României din Institutul de istorie „N. Iorga” (23 februarie 1974).

Chiriță Grigore, *Originea și semnificația ideii de prinț străin. Rostul ei în detronarea domnitorului Al.I.Cuza*.

Sesiunea științifică pe tema „Metodologia întocmirii monografiilor unor localități, întreprinderi, personalități istorice și școli” organizată de Societatea de științe istorice din R.S.R., filiala Ilrговиște (1 martie 1974).

Adăniloae Nichita, *Metodologia alcătuirii unei monografii privind un eveniment istoric*. Berindei Dan, *Concluziile sesiunii*.

Comunicare în Institutul de istorie „N. Iorga” (20 martie 1974).

Gavrilă Zamfirescu Irina, *Matematică, calculator electronic, științe sociale*.

Comunicare la Muzeul de istorie a municipiului București (25 martie 1974).

Șerban Constantin, *Orașul București la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*.

Comunicare în sectorul de istorie modernă a României din Institutul de istorie „N. Iorga” (30 martie 1974).

Stan Valeriu, *Istoriografia și izvoarele vieții parlamentare în România între 1859—1871*.

Comunicare la Casa corpului didactic a Inspectoratului școlar din municipiul București (martie 1974).

Teodorescu Venera, *A XXX-a aniversare a eliberării patriei de sub jugul fascist, sărbătoare națională a poporului român*.

Sesiunea comemorativă consacrată împlinirii a 100 de ani de la moartea lui Eudoxiu Hurmuzaki, organizată de Academia R.S.R., Academia de științe sociale și politice și Direcția generală a Arhivelor Statului (București, 4 aprilie 1974).

Berindei Dan, *Eudoxiu Hurmuzaki și istoriografia epocii sale*.

Comunicare la A.D.I.R.I., Secția de istoria relațiilor internaționale și a diplomației românești (București, 17 aprilie 1974).

Lăzărescu Dan, *Țelurile de război secrete ale marilor puteri între 1914—1918. Elaborarea politicii de război britanice: mecanisme și teme.*

Simpozionul dedicat aniversării a 30 de ani de la insurecția națională antifascistă din august 1944, organizat de Societatea de științe istorice din R.S. România și Uniunea sindicatelor din învățământ, știință și cultură (București, 19 aprilie 1974).

Constantiniu Florin, *Însemnătatea istorică a insurecției și ecoul ei internațional.*

Teodorescu Venera, P.C.R.—inițiatorul, organizatorul și conducătorul insurecției naționale antifasciste din august 1944.

Udrea Traian, *Premisele istorice ale insurecției naționale antifasciste armate.*

Comunicare în Institutul de istorie „N. Iorga” (24 aprilie 1974).

Stanciu Ion, *Acțiuni patriotice românești în S.U.A. între 1916—1918.*

Sesiunea Institutului pedagogic din Suceava (24 aprilie 1974).

Porțeanu Alexandru, *Valeriu Braniște în Moldova.*

Simpozionul „Ioan Vodă Viteazul, domnul Moldovei. 400 de ani de la eroicele lupte pentru independența țării, 1574—1974” (Focșani, 27 aprilie 1974).

Gonța Alexandru, *Adunarea țării din primăvara anului 1574 în Moldova.*

Șerban Constantin, *Ioan Vodă Viteazul în conștiința contemporanilor.*

Sesiunea științifică a Asociației de studii orientale din R.S.R. (Tulcea, aprilie 1974).

Alexandrescu Dersca Bulgaru M.M., *Cetatea și orașul Chilia în timpul dominației otomane (secolele XV—XVII).*

Comunicare la A.D.I.R.I., Secția de istoria relațiilor internaționale și a diplomației românești (București, aprilie 1974).

Stanciu Ion, *Politica externă a României în perioada august 1939—decembrie 1941, în lumina unor documente americane.*

Comunicare la Societatea de științe istorice din R.S.R., filiala București (7 mai 1974).

Șerban Constantin, *Debarcarea anglo-americană în Normandia (6 iunie 1944).*

Comunicări în Institutul de istorie „N. Iorga”, cu prilejul aniversării a opt decenii de la procesul Memorandului (15 mai 1974).

Netea Vasile, *Însemnătatea istorică a Memorandului*.
Porțeanu Alexandru, *Valeriu Braniște și Memorandul*.

Comunicare la Muzeul de istorie a municipiului București (16 mai 1974).

Decei Aurel, *Prezențe orientale în Bucureștii evului mediu*.

Sesiunea comemorativă dedicată centenarului morții lui Jules Michelet, organizată de Institutul de istorie și teorie literară „Gh. Călinescu” (București, 31 mai 1974).

Berindei Dan, *Jules Michelet și Europa orientală*.
Liu Nicolae, *Nicolae Iorga și Jules Michelet*.

Simpozionul dedicat Memorandului organizat de Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Cluj, împreună cu filiala Cluj a Societății de științe istorice din R.S.R. și cu Arhivele Statului din Cluj (31 mai 1974).

Porțeanu Alexandru, *Valeriu Braniște și Memorandul*.

Comunicare la Societatea de științe istorice din R.S.R., filiala Sibiu (mai 1974).

Decei Aurel, *Sibiul apărat în iarna 1659—1660 de Küçük Mehmed pașa împotriva lui Gheorghe Rákóczi II*.

Al II-lea Colocviu de studii și comunicări al Muzeului Delta Dunării (Tulcea, 2 — 5 iunie 1974).

Alexandrescu-Dersca Bulgaru M.M., *Aspecte ale vieții economice din porturile și schelele Dobrogei sub stăpînirea otomană (secolele XV — XVII)*.

Decei Aurel, *Sfîntul Dobrogei, Sari Saluc Baba, în istorie și legendă*.

Șerban Constantin și Victoria Șerban, *Tipologia orașelor din Dobrogea în epoca stăpînirii otomane (secolele XV — XIX)*.

Sesiunea Societății de științe filologice din R.S.R. (Arad, 8 iunie 1974).

Porțeanu Alexandru, *Aradul în cadrul culturii românești*.

Simpozionul pe tema „Epoca și personalitatea domnitorului Ion Vodă cel Viteaz” (Galați, 11 iunie 1974).

Gonța Alexandru, *Adunarea țărilor din primăvara anului 1574 în Moldova*.

Ștefănescu Ștefan, *Poziția internațională a Moldovei în timpul domniei lui Ion Vodă cel Cumplit*.

Comunicare în sectorul de istorie modernă a României din Institutul de istorie „N. Iorga” (15 iunie 1974).

Cincea Paraschiva, *Mișcarea pentru emanciparea femeii, 1848—1948*.

Sesiunea științifică consacrată celei de a XXX-a aniversări a insurecției naționale antifasciste armate organizată de Institutul de istorie „N. Iorga” în colaborare cu Institutul de studii sud-est europene (București, 17 — 18 iunie 1974).

Ștefănescu Ștefan, *Cuvînt de deschidere.*

Chiper Ioan, *Probleme ale insurecției naționale antifasciste armate în memorialistica română de război.*

Cimponeriu Ecaterina, *Instaurarea puterii populare în unele țări dunărene.*

Liveanu Vasile, *Problema puterii în insurecția națională antifascistă armată.*

Rusenescu Mihail, *Politica agrară a puterii populare în România (1944—1949).*

Teodorescu Venera, *Activitatea legislativă a puterii populare (martie 1945 — noiembrie 1946).*

Udrea Traian, *Insurecția — moment de cotitură în evoluția raportului de forțe politice în România.*

Sesiunea Cercului de istorici ai dreptului și instituțiilor consacrată comemorării a 100 de ani de la nașterea Prof. Victor Onișor (București, 25 iunie 1974).

Herlea Alexandru, *Opera juridică a profesorului Victor Onișor.*

Lăzărescu Dan A., *Gîndirea juridico-filozofică a profesorului Victor Onișor.*

Sesiunea științifică „Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică” organizată de Institutul de studii istorice și social-politice de pe Îngă C.C. al P.C.R., Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară și Academia militară (București, 26 — 27 iunie 1974).

Chiper Ioan, *Istoriografia străină despre contribuția României la războiul antihitlerist.*

Sesiunea științifică consacrată aniversării a 150 de ani de la nașterea lui Avram Iancu (Cluj, 27 iunie 1974).

Decei Aurel, *Recunoștința lui Avram Iancu față de colaboratorii săi.*

Porțeanu Alexandru, *Avram Iancu în tradițiile mișcării revoluționare.*

Sesiunea științifică consacrată celei de a XXX-a aniversări a insurecției naționale antifasciste, organizată de Muzeul de istorie a Olteniei (Craiova, 29 iunie 1974).

Udrea Traian, *Mișcarea de rezistență antifascistă și particularitățile acesteia în Oltenia în anii 1943—1944.*

Comunicare la Societatea de științe istorice din R.S.R., filiala din Timișoara (Jimbolia, iunie 1974).

Decei Aurel, *Imaginea social-economică a Banatului sub turci.*

Dezbaterea științifică asupra temei „România în timpul primului război mondial”, organizată de Institutul de istorie „N. Iorga” (5 iulie 1974).

Iordache Anastasie, *Încheierea tratatului de alianță al României cu Antanta.*

Iosa Mircea, *Ieșirea României din război (noiembrie 1917—aprilie 1918).*

Oprea Ion, *Poziția marilor puteri față de România la tratativele de pace de la Paris.*

Oprea Paul, *Aliații și frontul românesc 1916—1917.*

Cursurile de vară ale profesorilor din învățămîntul mediu organizate de Societatea de științe istorice din R.S.R. și I.C.P.P.D. (Constanța, 8 — 28, iulie 1974).

Adănilbaie Nichita, *Formarea națiunii române.*

Campus Eliza, *România și relațiile internaționale în perioada interbelică.*

Constantiniu Florin, *Însemnătatea istorică a insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste din august 1944.*

Șerban Constantin, *Tendențe de unire în țările române în secolul al XVII-lea.*

Sesiunea de comunicări și referate cu tema „Trei decenii de afirmare a județului Bihor pe coordonatele socialismului” (Oradea, 12 — 13 iulie 1974).

Porțeanu Alexandru, *Dezvoltarea științei istorice românești după eliberare.*

Sesiunea științifică organizată de Academia de Științe Sociale și Politice și Academia de studii „Ștefan Gheorghiu” (București, 1 — 2 august 1974).

Cimponeriu Ecaterina, *Rezistența antifascistă și revoluțiile populare.*

Sesiunea științifică omagială „Trei decenii de la victoria insurecției naționale antifasciste” organizată de Muzeul de istorie a municipiului București (2 — 3 august 1974).

Rusenescu Mihail, *Rotul echipelor muncitorești din București în făurirea alianței cu țărănimea (septembrie 1944 — aprilie 1945).*

Udrea Traian, *Date noi privind instaurarea guvernului Dr. Petru Groza.*

Sesiunea jubiliară de comunicări și referate — Argeș XXX — dedicată celei de a XXX-a aniversări a eliberării patriei și Congresului al XI-lea al P.C.R. (Pitești, 10 — 11 august 1974).

Șerban Constantin, *Orașul Pitești în cartografia medievală europeană.*

Sesiunea științifică consacrată celei de a XXX-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist, organizată de Societatea de științe istorice din R.S.R., filiala Cîmpulung-Muscel (16 august 1974).

Udrea Traian, *Importanța istorică a insurecției din august 1944.*

Sesiunea științifică a Societății „Prietenii Muzeului” N. Bălcescu”. consacrată celei de a XXX-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist (Rîmnicu-Vâlcea, 31 august 1974).

Netea Vasile, *Acțiuni și manifestări ale intelectualității române împotriva dictatului de la Viena.*

Udrea Traian, *Preliminariile politico-diplomatice ale insurecției de la 23 August 1944.*

Simpozionul privind relațiile româno-maghiare (Miercurea Ciuc, 25 septembrie 1974).

Demény Ludovic, *Relațiile româno-maghiare în evul mediu.*

Porțeanu Alexandru, *Relațiile româno-maghiare la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX.*

Simpozionul dedicat celei de a XXX-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist și Congresului al XI-lea al P.C.R., organizat de Comitetul județean P.C.R. Galați (20 septembrie 1974).

Porțeanu Alexandru, *Prezența științei istorice românești în străinătate în ultimele trei decenii.*

Simpozionul pe tema „Bibliofilia și politică”, organizat de Societatea română de bibliofilie (Tecuci, septembrie 1974).

Liu Nicolae, *Semnificația și funcțiile cărții la Nicolae Bălcescu.*

Comunicare la Cercul de studii interdisciplinare al Academiei R.S. România (București, 4 octombrie 1974).

Lăzărescu Dan A., *Vocația și retrospectiva interdisciplinară a științelor sociale.*

Simpozionul Dimitrie Bolintineanu organizat în cadrul cielului „Creșterea limbii românești și-a patriei cinstire”, organizat de Comitetul pentru cultură și educație socialistă al municipiului București, Muzeul de istorie a municipiului București și Uniunea Scriitorilor (București, 28 octombrie 1974).

Bodea Cornelia, *Dimitrie Bolintineanu — revoluționar și om politic.*

Sesiunea științifică organizată în cadrul Săptămânii Istoriei și culturii argeșene cu tema „Curtea de Argeș — trecut, prezent și viitor” (Curtea de Argeș, 29 — 30 octombrie 1974).

Bălan Maria, *Învățămintul în județul Argeș în secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.*

Șerban Constantin, *Breasta negustorilor argeșeni la începutul secolului al XIX-lea.*

Udrea Traian, *Considerații privind lupta pentru putere și unele particularități ale sale pe teritoriul județului Argeș în anii 1944—1945.*

Comunicări la A.D.I.R.I., Secția de istoria relațiilor internaționale și a diplomației românești (București, 31 octombrie 1974).

Rădulescu-Zoner Șerban, *Informare asupra Colocviului internațional de la Belgrad „Serbia și marile puteri în ajunul primului război mondial”.*

Lăzărescu Dan A., *Politica externă a Greciei între 1914—1917 și relațiile cu România.*

Sesiunea de comunicări și referate „Orăștie 750. Istorie și contemporaneitate” (Orăștie, octombrie 1974).

Netea Vasile, *Orăștie, centru editorial românesc al Transilvaniei.*

Sesiunea științifică organizată de Muzeul Golești (Golești, 16 — 17 noiembrie 1974).

Bodea Cornelia, *Goleștii — ctitori ai României moderne.*

Ionescu Traian, *Misiunea lui Al. G. Goleșcu la Paris în vara anului 1848.*

Iordache Anastasie, *Ideile social-politice ale lui Al. G. Goleșcu în lucrarea „De l'abolition du ser-vage dans les Principautés Danubiennes”.*

Stan Apostol, *Realități social-politice în „Insemnările” lui Dnicu Goleșcu.*

Stroia Marian, *Considerații privind mijloacele de transport și mobilitatea populației în zonele viticole și pomicele din județele Timiș și Mehedinți.*

Comunicare la Academia R.S.R., Secția de științe istorice (București, 5 decembrie 1974).

Cernovodeanu Paul, *Relațiile Angliei cu țările române în lumina unor noi descoperiri.*

Comunicare la Asociația de studii orientale din R.S.R. (București, 7 decembrie 1974).

Neagoie Manole, *Influențe orientale în arta militară românească.*

Comunicare în sectorul de istorie modernă a României din Institutul de istorie „N. Iorga” (7 decembrie 1974).

Bodea Cornelia, *Călătorie de studii și conferințe în S.U.A.*

Sesiunea științifică de comunicări organizată de Muzeul de istorie al R.S. România (București, 13 — 14 decembrie 1974).

Columbeanu Sergiu, *Dunărea și apele interioare, factor de unitate și dezvoltare economică a poporului român.*

Comunicare la A.D.I.R.I., Secția de istoria relațiilor internaționale și a diplomației românești (București, 19 decembrie 1974).

Rădulescu-Zoner Șerban, *Unele aprecieri asupra poziției internaționale a României de-a lungul războaielor balcanice.*

Sesiunea anuală a Muzeului de istorie din Pitești (21 — 22 decembrie 1974).

Andreescu Ștefan, *Un nou punct de vedere asupra textului „Povestiri despre Dracula voievod”.*

Sesiunea anuală de comunicări a Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară (București, 23 decembrie 1974).

Rădulescu-Zoner Șerban, *Cu privire la unele probleme militare în cadrul raporturilor româno-austro-ungare la începutul secolului XX.*

Dezbaterea pe tema „Lupta pentru putere în România între 23 august 1944 — 6 martie 1945”, organizată de Institutul de studii istorice de pe lângă C.C. al P.C.R. (București, 25 decembrie 1974).

Cimponeriu Ecaterina, *Condițiile istorice externe în care a avut loc instaurarea puterii populare în România.*

Comunicare la Muzeul de istorie a R.S. România (București, 26 decembrie 1974).

Șerban Constantin, *Programul Partidului Comunist Român și sarcinile profesorilor de istorie.*

Comunicare la Muzeul de istorie a municipiului București (decembrie 1974).

Decei Aurel, *Mihai Viteazul în cronicile turcești și în istoriografia turcă.*

Anexele I și II au fost întocmite de
Valeriu Stan.

General-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU, colonel dr. ILIE CEAUȘESCU și colonel dr. VASILE MOCANU, *Activitatea Partidului Comunist Român în armată. 1921—1944*, București, Edit. militară, 1974, 320 p.

Printre lucrările publicate în Editura militară în cinstea evenimentelor jubiliare ale anului 1974, la loc de cinste se așează volumul *Activitatea Partidului Comunist Român în armată. 1921—1944*.

Elaborată de un grup de reputați specialiști, cu vechi și constante preocupări în cercetarea istoriei mișcării socialiste și muncitorești, a relației dintre partidul proletariatului și organismul militar, cartea marchează un moment distinct în istoriografia marxistă românească. Este pentru întâia oară când într-o investigație monografică de larg orizont se abordează poziția Partidului Comunist Român față de una din instituțiile care se considera a fi printre „stilpii” de susținere ai regimului capitalist — armata, instituție decretată impenetrabilă și insensibilă oricărui influențe politice, și, mai ales, a celor de caracter revoluționar. Cu o remarcabilă forță analitică, autorii demonstrează că în sfera amplă a acțiunilor conduse de către Partidul Comunist Român între anii 1921—1944 pentru înlăturarea dominației de clasă burghezo-moșierești, pentru apărarea intereselor vitale ale națiunii române, un loc de seamă a fost ocupat de munca extrem de dificilă, dar constantă, în vederea atragerii ostașilor și ofițerilor la lupta pentru renovarea structurilor sociale și naționale ale societății. Procesul este urmărit în dinamica sa, cu sublinierea, pentru fiecare etapă istorică, a trăsăturilor definitorii, a asemănarilor și deosebirilor existente; totodată este cercetat și pus în conexiune cu întreaga activitate desfășurată de către comuniști pentru coalizarea tuturor partidelor, grupărilor, formațiilor, claselor și păturilor sociale dispuse să facă front comun împotriva amenințării independenței, suveranității, integrității, ființei statale a poporului nostru, cu însăși istoria patriei.

De aceea expunerea — împărțire determinată nu numai de rațiuni metodologice — este structurată pe cronologia istoriei contemporane românești.

Astfel, după un prim capitol intitulat *Transformarea partidului socialist în Partidul Comunist Român — moment de cotitură în desfășurarea activității revoluționare din armată*, succintă trecere în revistă a evenimentelor care au prefațat redimensionarea în noile condiții a forței politice călăuzitoare și conducătoare a proletariatului român și sintetică proiectare în perspectivă a dublei relații de interferențe și complementaritate totodată dintre caracterul de clasă al armatei regimului politic din România interbelică și funcția sa de apărare, se trece la tratarea de fond a temei.

Cea dintâi perioadă supusă interogării și explicării articulațiilor ei economice, sociale și politice ca și a impactului avut asupra oștirii este cuprinsă în capitolul definit de genericul *Probleme privind organizarea și desfășurarea activității de partid în armată, 1921—1944*. Îmbrățișând deci începuturile activității întreprinse de partidul comunist în rândul militarilor, sînt prezentate aici — printre altele — modalitățile organizatorice create pentru a se putea asigura cadrul absolut necesar atât pentru ducerea muncii ideologice, cît și pentru inițierea unor acțiuni revendicative. Subliniem suplețea — lucru sesizabil pe întinderea celei mai mari părți a cărții — cu care aceste modalități au fost adaptate la împrejurările vitrege ale ilegalității, situație gravă ce nu i-a împiedicat însă pe comuniști să-și continue eforturile pentru cîștigarea militarilor la înaltul ideal al adevăratei descătușări sociale și naționale. Acum iau naștere celule de partid în diverse garnizoane, ce-și vor amplifica numărul ca și rosturile de-a lungul anilor următori, devenind treptat principalele verigi de legătură și acțiune. În anul 1925, se instituie pe lângă C.C. al P.C.R. o comisie avînd misiunea organizării muncii revoluționare în armată. Resortul militar central — cu ramificații regionale și județene — datează și el din 1926, numai că prezența lui se va resimți ulterior. Tot

acum și în același spirit se elaborează și documentele de partid destinate fixării orientărilor din acest sector, pentru a stabili sarcinile imediate și obiectivele îndepărtate. Foarte importante din acest punct de vedere — și autorii au stăruit pe comentarea însemnătății lor — s-au dovedit *Rezoluția politică și Rezoluția în chestiunea Uniunii Tineretului Comunist*, adoptate de către Congresul al IV-lea al partidului din 1928, și documentul *Sarcinile imediate ale partidului* din același an. Necesitatea intensificării preocupărilor partidului pentru polarizarea interesului militarilor față de politica sa a fost răspicat exprimată cu deosebire în *Rezoluția politică* a Congresului IV prin care se cerea: „Partidul și Uniunea Tineretului Comunist trebuie să depună toate stăruințele pentru imediata desfășurare a muncii în armată și marină, de asemenea și printre recruți, demobilizați și rezerviști”. Insistăm asupra indicației din finalul rezoluției deoarece munca cu cei care trebuiau să devină militari ca și cu foștii ostași ca atare, nu doar cu aceia aflați sub arme, a reprezentat permanent un principiu peste timp a unității de scop a largului evantai de forțe și grupări politice condus de P.C.R. pentru alăturarea României la coaliția antihitleristă. Iar autorii l-au evidențiat de fiecare dată când li s-a oferit prilejul, și atunci când a fost vorba de realitățile deceniului al treilea, dar și atunci când au analizat structurile militare din deceniul patru, precum și atunci când au cercetat — și nu întâmplător atunci — starea organismului militar în etapa ieșirii țării din războiul hitlerist.

Pe un asemenea fundal se înregistrează antrenarea militarilor la lupta pentru revendicări economice și în desfășurările revoluționare care întuiau țara. Gama reacțiilor era extrem de bogată. Ea își avea limita de jos în protestele ce vizau îmbunătățirea condițiilor de trai din cazărmi și urca în partea ei superioară pînă la demonstrațiile de natură politică, fățișă, cum a fost participarea — împreună cu oamenii muncii din Galați — la sărbătorirea zilei de 1 Mai din anul 1923.

O contribuție de seamă la implantarea în rândul militarilor a unei stări de spirit favorabile receptării îndemnurilor revoluționare — în această perioadă și în cele ce aveau să vină — o avusese campania propagandistică de ingenioasă și complexă inspirație dusă de către partid și de către alte organizații politice aflate sub înfrigurarea sa nemijlocită. De la presa centrală pînă la publicațiile locale, de la broșuri la manifeste, de la articole de popularizare a învățaturii marxist-leniniste la apelurile mobilizatoare pentru transformarea în faptă a programului proletar de eliminare a structurilor capitaliste înrobitoare, o gamă variată de mijloace a fost subordonată

realizării transformării brațului înarmat al țării dintr-un instrument de reprimare al celor mulți și exploatați într-un scut de apărare al acestora și al pămîntului patriei lor. Este un aspect asupra căruia colectivul de autori a stăruit din capul locului și căruia i-au dat — de fiecare dată — înțietatea cuvenită între ceilalți factori care au concurat la cîștigarea armatei pentru marea cauză a poporului român.

Deși mai puțin bogăți în fapte de răsunset spectacular, anii 1921—1928 rămîn anii de pionerat ai activității partidului pe traectul militar, cînd s-au tatonat și înțeles posibilitățile de pătrundere în interiorul acestui organism închistat și conservator, care era armata, pentru a-l modela conform intereselor P.C.R., cînd s-au experimentat tactici diferite de influențare, cînd s-au jalonat direcțiile ce trebuiau explorate în continuare pentru a da încercării și scopului propus sens și sorți de izbîndă. Încît, în etapele care s-au succedat, s-au materializat în fond, în diverse momente și aspecte, cîștigurile și insuficiențele acestei perioade inițiale.

În capitolul care dezvoltă *Activitatea P.C.R. în rîndurile militarilor pentru a-i determina să se alătore luptei masei, 1929—1933*, apare cu limpezime această unitate primară în continuitatea procesului de revoluționare sau măcar de scoatere a corpului de soldați și gradați de sub înfrigurarea nefastă a curentelor reacționare. Legăturile partidului se înmulțesc, influența sa crește, propaganda se intensifică, apar foi ce dezbate în exclusivitate probleme din unități, cererile de cadre devin presante, se iau măsurile organizatorice impuse de fluxul revoluționar statornic ascendent, documentele lucrărilor Congresului al V-lea și altele elaborate de partid stabilesc liniile directoare ale activității din acest sector. Asistăm, cum era și logic dealtminteri, la sporierea marcată a tentativelor aducerii militarilor pe aceleași baricade cu poporul muncitor din care descindeau majoritatea și — drept consecință — la o mai pronunțată consonanță între năzuințele celor asupriți și atitudinea pe care o vor adopta nenumărații ostași față de marile ridicări sociale pentru drepturi și libertăți democratice care punctează istoria anilor 1929—1933.

Pe spațiul altor șase capitole: *Munca depusă de comuniști în rîndurile militarilor pentru a-i uni în front comun cu masele în lupta împotriva creșterii pericolului fascist 1934—1938; Apărarea integrității teritoriale a țării și a independenței ei naționale — obiective majore ale activității P.C.R. în armată 1938—1940; Activitatea P.C.R. în rîndurile militarilor în vederea atragerii acestora la lupta pentru alungarea trupelor naziste din țară și pentru răsturnarea dictaturii militarilor*

fasciste 1940—1944; Activitatea P.C.R. pentru atragerea armatei în mișcarea de rezistență antifascistă 1940—1944; Munca desfășurată de comuniști pentru atragerea armatei la înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste în România și Armata română, participantă activă, alături de întregul popor, la înfăptuirea insurecției naționale și antiimperialiste din august 1944 este înfățișat giganticul efort revoluționar făcut de partidul comunist, prin mobilizarea unor impunătoare resurse propagandistice și organizatorice, în vederea folosirii, pe cât posibil, a sprijinului pe care-l puteau da brațele înarmate ale țării împotriva pericolelor grave care, în deceniul 1934—1944 au amenințat România, entitatea sa politică, națională și geografică.

Este de semnalat largul orizont în care este tratat subiectul. La întocmirea lucrării autorii au avut în vedere epuizarea întregului ansamblu problematic generat de temă. În același timp, în aprecierile lor au luat în considerare spre ilustrare exemple culese din garnizoanele și unitățile dispersate pe întreg teritoriul României dintre cele două conflagrații mondiale. Sînt amintite deopotrivă efectele negative pe care le-au avut unele directive venite din afară, care stabileau sarcini sau obiective neconforme realităților de la noi.

Relevabilă este în egală măsură acuratețea elaborării, acribia cu care a fost căutat și scos la lumină adevărul mărturiilor documentare, uneori contradictorii.

Nu a fost uitat nici un moment caracterul de clasă al armatei, funcția ei de reprimare făcîndu-se ori de cîte ori a fost cazul delimitările de rigoare, nuanțările obligatorii, înțelegerii unui fenomen sau a unei anume atitudini.

Ca o trăsătură generală ce definește activitatea desfășurată de către Partidul Comunist Român în rîndurile armatei — așa cum se desprinde din lectura actualului volum — este marea diversitate a formelor, mijloacelor, căilor folosite pentru a înlesni pătrunderea

cuvîntului partidului, a chemărilor sale mobilizatoare dincolo de porțile cazărnilor și, de asemenea, amplificarea progresivă de-a lungul anilor 1934—1944 a acestor manifestări revoluționare, însoțită de continuă intensificare a ecoului lor în masa soldaților. Numai pe un asemenea fond de intensă penetrație în armată a ideilor programului comunist de salvare a țării — singura platformă de altfel care răspundea integral imperativelor timpului — se poate explica întoarcerea unanimă a armelor împotriva Germaniei naziste la 23 August 1944 și angajarea fermă a trupelor noastre în războiul antihitlerist, adevăr ce-și găsește o convingătoare argumentare în lucrare.

Întregul eșafodaj de idei este susținut de o bază documentară impresionantă prin bogăție și varietate. Autorii au cercetat principalele și probabil singurele arhive deținătoare a unor asemenea date inedite de un real interes, care le-au permis această reconstituire integrală, înnoită cu totul în multe din compartimentele ei. Din acest punct de vedere este greu de crezut — cel puțin pentru un viitor apropiat — ca acestui subiect să i se mai poată aduce amendări esențiale.

Scrisă cu căldură, pe alocurea cu patos, păstrînd un stenic ton mobilizator, cartea se bucură și de privilegiul unui dens cuvînt introductiv datorat generalului colonel Ion Goman.

Puțin cam stufoasă datorită unei oarecări dilatări a informației, cam prea segmentată, ceea ce a făcut inevitabile unele repetări sau reluări, volumul nu ar fi avut decît de cîștigat în proporționalitate dacă i s-ar fi operat cîteva comprimări sau redozări la unele sau a unor capitole.

Prin volumul *Activitatea Partidului Comunist Român în armată 1921—1944*, literatura istorică marxistă românească și-a cîștigat una din cele mai izbutite creații științifice din ultimii 30 de ani.

Constantin Căzânișteanu

GH. ZAHARIA, L. VAJDA, GH. I. BODEA, P. BUNTA, MARIA COVACI, L. FODOR, A. SIMION, GH. ȚUȚUI, *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei (septembrie 1940 — octombrie 1944)*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1974, 254 p.

După lucrările lui Traian Bunescu *Lupta poporului român contra dictatului de la Viena* (1971), Aurică Simion *Dictatul de la Viena*, L. Banyai *Pe făgașul tradițiilor frățești* (1972) și a substanțialelor capitole privind sprijinul

antifasciste din lucrarea *Cluj, pagini de istorie revoluționară, 1848—1971* (1971), recent, a apărut la Cluj-Napoca o primă lucrare monografică privind variatele aspecte și forme de acțiune, pe care le-a îmbrăcat mișcarea de

rezistență antifascistă din Nordul Transilvaniei în anii ocupației fascisto-hortyste până la eliberarea acestui teritoriu de sub dominația fascistă.

Elaborată sub egida și cu sprijinul efectiv al unui grup de cercetători și colaboratori ai Institutului de studii istorice și social politice de pe lângă C.C. al P.C.R. lucrarea, în ciuda unor elemente inedite documentare și de interpretare, sesizabile îndeosebi în primele trei paragrafe ale capitolului al II-lea, apare mai degrabă ca o înmănuchere și sintetizare a concluziilor unor lucrări, studii, articole și comunicări făcute deja publice în ultimii zece ani, oferind cititorului o imagine de ansamblu asupra temei abordate.

Capitolul I, care se referă la instaurarea ocupației hortyste în nordul Transilvaniei, începe cu paragraful introductiv (autor A. Simion) în care, după ce se analizează antecedentele politico-diplomatice ale dictatului fascist de la Viena, subliniindu-se între altele că imensa majoritate a poporului român ca și toate partidele și grupările politice democratice ale țării se declaraseră constant împotriva oricăror tratative menite să ducă la știrbirea teritoriului, a suveranității și independenței de stat a României, se descrie, pornind mai cu seamă de la o serie de documente diplomatice germane și române, conjunctura internă și internațională în care s.a produs și a fost dus la îndeplinire dictatul arbitrar al puterilor Axei și corelat cu aceasta, în care a avut loc instaurarea dictaturii legionaro-antonesciene în România. Datele privind regimul de ocupație hortystă sînt tratate în două paragrafe diferite. Un prim paragraf (autor L. Vajda) aduce o serie de informații care vin în sprijinul concluziei caracterului prădălnic, de jaf, atât al administrației militare ce a funcționat pînă la 26 noiembrie 1940 cit și al administrației „civile” de ocupație ce i-a luat locul. Deși interesante și în parte inedite aceste date nu reușesc să dea o imagine completă și coerentă asupra angrenajului general legislativ, polițienesc al regimului de ocupație fascisto-hortyst. Autorul a neglijat să analizeze și să expună sistematic întregul complex de legi, hotărîri și decizii oficiale, conținutul debaterilor parlamentului de la Buda Pesta și în genere întreg ansamblul de publicații, broșuri și lucrări cu caracter guvernamental din anii ocupației hortyste, mulțumindu-se în majoritatea cazurilor cu referiri la o serie de lucrări de interpretare ulterioare perioadei cercetate (majoritatea datorate unor cercetători din Ungaria) sau la unele știri și comentarii apărute în presa vremii. Cu excepția cifrelor indicînd numărul refugiaților români forțați de regimul de ocupație hortyst să-și abandoneze căminele, respectiv al cetățenilor de naționalitate maghiară din sudul Transil-

vaniei care trec în zone aflate sub ocupație hortystă, a unor cifre privind creșterea șomajului, L. Vajda nu aduce, în genere, date globale care să ateste cifric chiar și aproximativ caracterul cotropitor al ocupației nordului Transilvaniei (nu sînt citate nici măcar materialele documentare și datele statistice prezentate de delegația română la conferința de pace de la Paris). Un amplu paragraf (autori: Gh. I. Bodea, L. Vayda) este consacrat politicii național șovine a regimului hortyst care în cei 4 ani de ocupație fascistă a urmărit sistematic lichidarea majorității românești printr-o politică de teroare, expulzări și desnaționalizare care a mers pînă la organizarea unor asasinat și atrocități bestiale în masă contra unor comune românești (Trăzneu, Ip etc.). În acest paragraf, sînt prezentate pe larg sub diverse aspecte efectele nefaste ultrareacionare, ale unor legi și decrete guvernamentale menite să anihileze o serie de reforme și legiuri democratice din perioada interbelică (anularea reformei agrare din 1921), să preia abuziv, sub control maghiar, numeroase întreprinderi și instituții bancare și bunuri imobiliare urbane românești, evreești și ale altor naționalități nemaghiare. Semnificative pentru caracterul prădălnic de clasă, pentru tratarea de către autoritățile hortyste a nordului Transilvaniei drept o zonă de jefuire semicolonială este faptul, mai puțin prezentat de autori, că în cele din urmă măsurile spoliatoare al căror tăiș principal fusese îndreptat inițial doar împotriva populației românești majoritare au sîrșit prin a lovi și în interesul populației maghiare, asupra teritoriului ocupat abătîndu-se ca un nor de lăcuste flămînde valuri de afaceriști, funcționari și coloniști din Ungaria puși pe căpătuală rapidă și fără scrupule.

Capitolul II, care de fapt reprezintă miezul și partea cea mai valoroasă și bine realizată a lucrării se ocupă de rezistența maselor populare din nordul Transilvaniei, care este tratată nu izolat, ci ca o parte integrantă a luptei poporului român pentru eliberare de sub dominația fascistă. Bîzîndu-se pe o serie de sinteze informative ale organelor represive locale și guvernamentale, pe dările de seamă și pe o serie de documente de primă importanță ale organizației comuniste regionale, pe amintirile unor participanți antifasciști la evenimente, autorii paragrafului „Atitudinea forțelor sociale și naționale, a organizațiilor și grupărilor politice față de regimul hortyst” (Gh. I. Bodea, L. Fodor) redau o imagine de ansamblu în genere reușită a condițiilor politice concrete, a importanței și influenței politice a mișcării antifasciste, care a cuprins treptat majoritatea populației din teritoriul ocupat indiferent de naționalitate. Este prezentată pe larg activitatea des-

fășurată de organizația regională de partid, faptul că aceasta a reușit în condițiile grele de ilegalitate să polarizeze treptat în jurul său pe toți aceia care, dintr-un motiv sau altul, detestau sau erau potrivnici regimului de ocupație fascisto-hortystă.

Un aspect mai puțin cunoscut și dezbătut în istoriografia noastră este faptul că, deși s-au integrat organizatoric în P.C. din Ungaria, comuniștii din nordul Transilvaniei au menținut în continuare și au colaborat cu P.C.R. în toți anii ocupației hortyste.

Publicând largi extrase dintr-o serie de documente programatice ale mișcării de eliberare național-revoluționară a românilor din nordul Transilvaniei, autorii aduc date, completări și interpretări noi privind activitatea Comitetului național revoluționar al românilor din nordul Transilvaniei din care rezultă formele variate de luptă, folosirea cu abilitate a unor posibilități de activitate legală (de pildă, sub forma cooperativei „Plugarii”) sau semilegală (colaborarea comuniștilor cu organizațiile locale ale P.S.D. și cu sindicatele, pînă la dizolvarea acestora etc.) pentru mobilizarea unor mase cît mai largi la mișcarea de rezistență antifascistă.

Ca în toate teritoriile aflate sub ocupația sau sub controlul puterilor Axei, dezlănțuirea războiului antisovietic a fost însoțită de un val de teroare anticomunistă și antidemocratică, de lichidare a ultimelor rămășițe ale drepturilor și libertăților cetățenești. Un val de arestări, de teroare, s-a abătut asupra tuturor luptătorilor antifasciști din nordul Transilvaniei. Autorii aduc numeroase informații parte din ele deja menționate în lucrări și articole anterioare, privind reprimarea sălbatecă a antifasciștilor, despre marile procese ale luptătorilor antifasciști în special cele din cursul anului 1943 etc. În legătură cu relația cauzelor desconspirării unor organizații și cu analiza desfășurării acestor procese ni se pare oarecum exagerat importanța pe care autorii o atribuie denunțului făcut de o fostă activistă a aparatului tehnic de partid căreia i se atribuie puțința de a fi cunoscut întreaga rețea precum și majoritatea caselor conspirative de pe întreg teritoriul nordului Transilvaniei, ceea ce este greu de conceput și crezut pentru oricine cunoaște regulile de fier ale muncii ilegale a comuniștilor. (Socotim că autorii au dat prea mult credit materialelor proceselor pregătite de organele anchetatoare sau au acceptat necritic relatările cuprinse în amintirile postume ale unor participanți la evenimentele). Surprinde de asemenea faptul că în vreme ce se acordă interes și se aduc unele date concrete privind contactele stabilite de forțele revoluționare antifasciste cu frunzașii unor partide și organizații burgheze maghiare (p. 162—163, 167) opoziția

important pe care l-au adus frunzașii antifasciști ai burgheziei și intelectualității burgheze românești este mai mult declarat decît exemplificat și redat corespunzător rolului real jucat de aceștia în mișcarea de opoziție și de rezistență antihortystă. În nordul Transilvaniei, ca de altfel pe întreg teritoriul României, mișcarea de rezistență n-a fost numai (sau mai ales) activitatea unei elite restrînse, ci dimpotrivă a îmbrăcat un caracter larg de mase, s-a transformat îndeosebi după 1943 într-o mișcare națională de rezistență, pentru eliberarea națională de sub jugul fascist care a cuprins masele cele mai largi. Acest aspect major ar fi trebuit să fie mult mai subliniat și demonstrat de autori.

Într-un paragraf special, intitulat „Lupta forțelor naționale revoluționare, democratice și patriotice pentru eliberarea de sub ocupația hortystă-nazistă” M. Covaci face o trecere în revistă a mișcării de protest a opiniei publice și a manifestărilor ce au loc în România în anii 1940—1944. Alături de o serie de fapte îndeobște cunoscute, autoarea aduce unele date inedite interesante privind activitatea organizației clandestine „Ardealul” și a Asociației expulzațiilor și refugiaților din nordul Transilvaniei (pe care autoarea o apreciază greșit ca fiind continuarea, sub o denumire schimbată, a asociației „Pro Transilvania”, a cărei activitate efemeră fusese, în fapt, înăbușită încă din fașă, în noiembrie 1940, de autoritățile legionaro-antonesciene). Prezintă în datele lor esențiale realizarea Blocului național democrat, acordurile de colaborare cu cercurile palatului, cu un însemnat număr de ofițeri patrioți, cu gruparea tălăresciană etc., autoarea nu reușește din păcate se redea un tablou amplu și cît mai complet al intensificării, începînd din vara anului 1943, a formelor celor mai diverse de manifestări și manifestații împotriva dictatului de la Viena, pentru eliberarea nordului Transilvaniei de sub jugul hortysto-fascist (vezi, spre pildă numeroasele manifestări publice de sărbătorire, la 1 decembrie 1943, a unui sfert de secol de la unirea Transilvaniei cu Țara, reuniunile și manifestările cultural-politice ale refugiaților ardeleni ținuțe, de obicei, în incinta Muzeului Satului, manifestația antifascistă de la Bellu din 20 august 1944 etc.). În ciuda unor lacune de informare și prezentare, mai sus amintite și a unor erori de detaliu, dar importante (de pildă se afirmă că Maniu ar fi sosit la Cluj la 2 septembrie 1940, cînd, în realitate în seara acelei zile el se întilnea, la Ploiești, cu I. Antonescu; abia a doua zi, pe 3 septembrie 1940, el ajungea, tardiv în capitala Transilvaniei) din lectura capitolului II se degajă ca o concluzie majoră faptul că victoria insurecției naționale antifasciste din august 1944, care marcase începutul războiului de eliberare a

Intregului teritoriu național de sub ocupație fascistă, a fost pregătită de lupta generală de rezistență antifascistă din anii 1940—1944, inclusiv de rezistența antifascistă a populației din partea de nord a Transilvaniei.

Ultimul capitol, „Eliberarea părții de nord a Transilvaniei și reintegrarea ei în frontierele firești” (autor Gh. Zaharia) reprezintă o sinteză, scrisă de unul din cei mai cunoscuți specialiști ai problemei, îmbogățită cu o serie de considerațiuni personale, a concluziilor la care a ajuns istoriografia noastră marxistă cu privire la influența pe care insurecția antifascistă românească din august 1944 a avut-o asupra situației politice din Ungaria și din nordul Transilvaniei în special, despre desfășurarea operațiunilor militare de eliberare a Transilvaniei și referitor la participarea și conlucrarea populației civile la acțiunile de izgonire a ocupanților hitleristohortyști din această parte a țării.

Ceea ce se poate reproșa acestui capitol — în general bine scris — este relatarea mult prea largă a aspectelor militare propriu-zise în detrimentul prezentării în principal — cum ar fi fost normal — a aspectelor referitoare la intensificarea mișcării de rezistență antifascistă după 23 august 1944, la modul concret în care majoritatea populației, în variate forme, a sprijinit, ca o încununare a mișcării de rezistență din perioada septembrie 1940 — august 1944 — înaintarea trupelor eliberatoare româno-sovietice. Fără a nega importanța inițiativei, de pildă, a unor reprezentanți ai vieții publice și culturale maghiare din Cluj de a încheia un „sfat maghiar ardelean” care să se adapteze noii situații create în urma victoriei insurecției antifasciste din România (vezi p. 193—194), socotim că ar fi fost mult mai important să se descrie la modul concret valul de entuziasm care a cuprins cu viteza fulgerului masele cele mai largi ale populației oprite care, în ciuda măsurilor represive și de intimidare la care recurg autoritățile hortyste imediat după 23 august 1944, își manifestă fâțiș nerăbdarea de a fi cît mai grabnic eliberate. Din păcate, istoriografia noastră nu a elaborat încă o lucrare monografică cuprinzătoare asupra puternicului ecou pe care l-a avut insurecția din august 1944 în nordul Transilvaniei, a modului în care s-a resrnt concret județ de județ, comună de comună, în fiecare cartier sau întreprindere avîntul de luptă antifascistă ce a cuprins masele largi. Unele masacre și atrocități ale trupelor fasciste în retragere (inclusiv episodul eroic al Moisei-ului, acest „Oradour” românesc) pot părea acte de cruzime nemotivată, cînd în realitate, erau săvîrșite de ocupanții fasciști pentru pedepsirea locuitorilor care participaseră cu arma în mînă sau sprijiniseră activ acțiunile de luptă

împotriva trupelor fasciste în retragere. Este evident că trebuie renunțat la practica facilă a reproducerii de la o lucrare la alta de obicei a acelorași exemple și să se treacă la o cercetare aprofundată și originală a unor surse documentare noi și de primă mînă pentru a se ajunge la elaborarea istoriei complete a acelor pagini de epopoe ale luptei armate antifasciste pe care le-au înscris mii de patrioți români — mulți rămași încă anonimi — în acțiunea de sprijinire a eliberării nordului Transilvaniei de sub odioasa dominație fascistă.

Sub forma unui capitol de „încheiere”, Gh. Țuțui face o scurtă trecere în revistă a perspectivelor luminoase pe care eliberarea întregului teritoriu al țării de sub dominația fascistă și terminarea victorioasă a războiului antihitlerist a avut-o asupra dezvoltării democratice și progresiste a poporului român și a naționalităților conlocuitoare din România. Revoluția populară, odată cu instaurarea și consolidarea puterii democrat-populare, a sfărșmat zăgăzurile ce stăteau în calea rezolvării democratice definitive a problemei naționale, a problemei agrare, a deschis drum transformărilor revoluționare care au dus la făurirea noii societăți, la formarea și dezvoltarea națiunii socialiste române.

„Unul din cele mai mari succese ale partidului comunist și Statului socialist român — se arată în încheierea lucrării — îl constituie soluționarea marxist-leninistă a problemei naționale, realizarea deplinei egalități economice, politice, sociale, și culturale a tuturor membrilor societății fără deosebire de naționalitate. Această politică întărește continuu unitatea și frăția dintre oamenii muncii, indiferent de naționalitate, coeziunea națiunii noastre socialiste în lupta pentru înflorirea patriei comune” (p. 241).

Lucrarea *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei (septembrie 1940— octombrie 1944)*, în ciuda unor scăderi și a unor aspecte mai puțin realizate se înscrie totuși în ansamblul său, ca o contribuție valoroasă la cunoașterea condițiilor general istorice și a principalelor aspecte pe care le-a îmbrăcat lupta maselor populare din partea de nord împotriva ocupației hortyste, pentru eliberarea întregului teritoriu al țării de sub dominația fascismului. Fiind prima lucrare monografică consacrată special acestei teme, în mod inerent, nu și-a propus să epuizeze problema abordată, o reluare a problematicei, după cum sugerează înșiși autorii în „cuvînt înainte” fiind de dorit.

Traian Udrea

B. G. SOLOVIEV, *Wehrmacht na puti k gibeli* (Wehrmacht-ul în drum spre pieire), Moscova, Izd-vo „Nauka”, 1973, 312 p.

Cartea reputatului specialist sovietic în domeniul istoriei militare, B. G. Soloviev, poartă subtitlul: *Prăbușirea planurilor comandamentului germano-fascist în vara și toamna anului 1943*, și este consacrată analizei multilaterale a bătăliei de la Kursk și importanței acesteia atât pentru desfășurarea Marelui Război pentru Apărarea Patriei cât și pentru soarta întregului război mondial. Ea se încadrează într-o serie de lucrări care mai ales în ultimii ani — menționăm că lucrarea lui B. G. Soloviev a apărut și ea în anul aniversării a trei decenii de la marea bătălie de la Kursk — au contribuit la stabilirea locului și rolului real al acestei bătălii. Într-adevăr, dacă luptele pentru Moscova au încununat prăbușirea strategiei de „război fulger” a Wehrmacht-ului, iar cele de la Stalingrad au prefigurat apusul armatelor germano-fasciste, destrămurând mitul invincibilității lor, bătălia din ieșindul de la Kursk a smuls definitiv inițiativa strategică din mâinile Wehrmacht-ului trecând-o în mâinile aliaților și prevestind victoria iminentă a acestora.

În capitolul I autorul se ocupă de critica diferitelor concepții falsificatoare din istoriografia burgheză privind locul și rolul victoriilor obținute pe frontul germano-sovietic în vara și toamna anului 1943, victorii pe care aceasta le explică prin tot felul de circumstanțe accidentale, printr-un concurs fatal de împrejurări pentru nemți, prin greșelile unor factori militari sau politici din tabăra hitleristă etc. O altă încercare de a prezenta într-o lumină falsă însemnătatea bătăliei de la Kursk o reprezintă diferitele concepții privind „momentele sau punctele de cotitură” în desfășurarea războiului care fie că neglijează operațiile de pe uscat, exaltând însemnătatea bătăliilor „aeriene” și „maritime”, fie exagerează importanța bătăliilor de pe fronturile secundare ale războiului (în Africa de Nord, Sicilia, Italia, în bazinul Oceanului Pacific, pe căile de comunicații maritime etc.) în detrimentul celor de pe frontul din răsărit. Se merge până într-acolo că, de exemplu, istoricul american H. Baldwin, într-o lucrare recent apărută, nici nu include bătălia de la Kursk printre cele mai mari 11 bătălii ale războiului. Literatură memorialistică germană încearcă și ea să micșoreze însemnătatea operației „Citadela” în planurile strategice generale ale comandamentului german. O serie de autori străini încearcă să denatureze rolul diferiților factori care s-au manifestat în cursul evenimentelor din vara și toamna 1943, să micșoreze efectele înfringerii, iar alții se străduiesc să demonstreze că victoriile

armatelor sovietice se explică numai prin preponderanța numerică, negând superioritatea artei militare sovietice.

Pornind de la aceste considerații critice, în capitolele care urmează, B. G. Soloviev supune bătălia de la Kursk analizei celei mai amănunțite sub aspectul strategic-militar-politic, alăturând în anexă câteva documente grătore în acest sens (ca raportul mareșalului Jukov către Stalin din 8 aprilie 1943, câteva ordine operative ale lui Hitler, stenograma consfăturii de la Comandamentul suprem al Wehrmacht-ului din 26 iulie 1943 ș.a.).

În capitolul II sînt înfățișate situația politică, economică, militară a Germaniei hitleriste și a sateliților ei, pe de o parte, și a Uniunii Sovietice, pe de altă parte, un rol important fiind acordat analizei tehnicii de luptă și a armamentelor cu care erau înzestrate la acea dată cele două armate. Se pot găsi unele detalii privind caracteristicile tehnice ale noilor tipuri de armament, stadiul în care se afla fabricarea bombei atomice în Germania ș.a.

Capitolul III este intitulat „Două planuri, două strategii”. Aici autorul compară planurile strategice și efectele urmărite de cele două părți aflate în luptă. Germania hitleristă folosindu-se de resursele întregii Europe ocupate a înfăptuit o „mobilizare totală” urmărind să obțină în vara anului 1943 un nou mare succes pe frontul din răsărit, succes care era menit să ștergă urmările politice defavorabile ale înfringerii de la Stalingrad, să întărească autoritatea — care începuse să se clatine — a armatei germane, să oprească accentuarea crizei blocului fascist. Virfurile hitleriste considerau, nu fără temei, că în situația creată strategia de apărare ar duce la eșecul planurilor urmărite și ar însemna recunoașterea înfringerii militare a Germaniei. Însăși logica războiului de agresiune cerea realizarea planurilor de ofensivă ca mijloc de a recâștiga inițiativa pierdută și de a reintra în folosul lor situația strategică pe frontul răsăritean (pag. 61). Tocmai acestui scop, după cum arată autorul, trebuia să slujească planul operației „Citadela”, care a devenit planul ultimei ofensive strategice a Wehrmacht-ului pe frontul germano-sovietic. În elaborarea acestui plan comandamentul german a rămas credincios vechii sale concepții de „război fulger”: el se baza ca și în 1941 pe ideea loviturii masive prin surprindere și se caracteriza printr-o subapreciere a forței reale și a capacității de luptă a armatelor sovietice, printr-o evaluare greșită a raportului de forțe în acest sector al frontului.

Cu toate încercările comandamentului german de a ține în secret pregătirea acestei ofensive și de a obține efectul surpriză pe care se scontă, serviciul de informații sovietic a reușit să descopere planurile inamicului. Din această cauză, planurile operațiilor militare ale comandamentului sovietic pentru vara 1943 care, inițial, preconizau o ofensivă cu direcția principală sud-vest au suferit modificări cerute de cunoașterea planului „Citadela”. Noul plan sovietic prevedea istovirea forțelor de asalt ale inamicului printr-o apărare bine pregătită, apoi trecerea în contraofensivă și dezvoltarea mai departe a ofensivei strategice.

Următoarele 3 capitole analizează detaliat desfășurarea bătăliei de la Kursk din 5—12 iulie și operațiile care au urmat insistând mai ales asupra factorilor care au contribuit la prăbușirea celei de a treia — de la începutul războiului — ofensive generale a Wehrmacht-ului de pe frontul din răsărit și la ofensiva strategică generală a Armatei Roșii de la Nevel și pînă la Marea Neagră soldată cu zdrobirea „Valului răsăritene al germanilor” (linie de întărire pe Nipru).

Interesante ni se par reflecțiile autorului cu privire la însemnătatea strategică a factorului surpriză așa cum s-a manifestat în bătălia analizată. Lipsind pe inamic de acest mare avantaj, în bătălia de la Kursk, comandamentul sovietic a pus de două ori Wehrmacht-ul în fața unei situații strategice neprevăzute: prima dată cînd a folosit noile forme de apărare și a reușit să ascundă de inamic puterea neobișnuită a acesteia; a doua oară prin organizarea contraofensivei extrem de puternice — neașteptată de dușman — în direcția Orel și Belgorod-Harkov. „Prin aceasta a fost asigurată — scrie B. G. Soloviev — acțiunea *neîntreruptă* a factorului de surpriză strategică asupra mersului luptei armate în bătălia de la Kursk” (pag. 258). Toate acestea, după cum subliniază autorul, dovedesc creșterea măiestriei comandanților de oști sovietici, constituie un succes incontestabil al artei militare sovietice.

Concluziile cele mai importante care se desprind din lucrare pot fi rezumate astfel:

— bătălia de la Kursk a fost una dintre cele mai grandioase bătălii din perioada celui de al doilea război mondial, nemaivorbind despre faptul că ea a fost cea mai mare confruntare a blindatelor (este destul să menționăm că în acest sector al frontului au fost concentrate din partea germană 900 000 de

oameni, 10 000 de tunuri și aruncătoare de mine, cca. 2 700 de blindate, peste 2 000 de avioane, iar din partea sovietică, respectiv 1 300 000 de oameni. cca. 20 000 de tunuri și aruncătoare de mine, cca. 3 600 de blindate și cca. 3 130 de avioane).

— bătălia de la Kursk a determinat desfășurarea și rezultatele luptei armate pe frontul sovieto-german în vara și toamna 1943, marcînd o cotitură hotărîtoare în avantajul Uniunii Sovietice. S-a prăbușit definitiv strategia de ofensivă a Wehrmacht-ului, el a fost nevoit să treacă la apărarea strategică care după cum a arătat viitorul nu a reușit să facă față puterii crescînde a forțelor armate sovietice.

— campania din vara și toamna 1943 de pe frontul sovieto-german constituie o cotitură radicală în desfășurarea celui de al doilea război mondial, frontul din răsărit fiind cel mai important front al războiului (chiar în 1943 Germania a mai transferat din vest, inclusiv din sectorul Mediteranei, încă 46 de divizii pe frontul germano-sovietic). Înfrîngerea suferită de forțele hitleriste a provocat adîncirea crizei în sinul blocului fascist, a avut o importanță înluride asupra evenimentelor din Italia, iar cercurile guvernante din Finlanda, Ungaria, România, Bulgaria au început să caute căile de ieșire din război pentru a scăpa de catastrofa finală. Evenimentele de pe frontul sovieto-german au influențat considerabil și poziția țărilor „neutre” silindu-le să reducă ajutorul material acordat pînă atunci Germaniei hitleriste. Pe de altă parte, victoriile obținute de Armata Roșie în vara și toamna 1943 au exercitat o profundă influență asupra lucrărilor conferinței aliaților de la Teheran și asupra hotărîrilor luate de ea. Loviturile date hitleriștilor au contribuit totodată la intensificarea luptei antifasciste și antimilitariste în țările ocupate precum și în țările blocului fascist.

— bătălia de la Kursk prezintă un interes deosebit din punct de vedere a studierii artei militare, întrebunțării tehnicii de luptă, importanței factorilor strategic, economic, moral etc., care fiecare în parte pot face obiectul unor analize speciale.

Unele documente inedite din arhivele sovietice, hărțile anexate, precum și un frumos material ilustrativ, sporesc valoarea lucrării ce constituie o contribuție științifică demnă de luat în considerație în bogata istoriografie consacrată celui de-al doilea război mondial.

Albina Lazea

* * * *Deutschland im Zweiten Weltkrieg (Germania în cel de-al doilea război mondial)*, volumul 1, Berlin, Akademie Verlag, 1974, 644 p.¹

Elaborată de Institutul central de istorie al Academiei de științe a Republicii Democratice Germane, în colaborare cu Institutul de istorie militară al R.D.G. și Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C al P.S.U.G., lucrare în patru volume, este o sinteză istorică, după cum se arată în introducere, asupra rolului pe care l-a avut Germania în pregătirea, declanșarea și desfășurarea celui de-al doilea război mondial.

Pe baza datelor, faptelor și concluziilor rezultate din cercetările efectuate până în prezent, autorii își propun să înfățișeze în mod obiectiv această perioadă tragică din istoria poporului german. În primul volum, singurul editat până în prezent, și la care se referă recenzia de față, este prezentată sintetic perioada antebelică, când Germania, ieșită înfrântă din primul război mondial și-a refăcut potențialul său militar și economic, s-a pregătit și a declanșat cel de-al doilea război mondial. Tot în acest volum este tratată și desfășurarea războiului în primii doi ani ai acelei conflagrații (septembrie 1939—22 iunie 1941).

Fără a analiza mai profund cauzele celui de-al doilea război mondial, autorii consideră că primul război mondial, precum și tratatul de la Versailles, și celelalte tratate încheiate ulterior au generat noi contradicții între puterile învinse și cele învingătoare, iar condițiile dictate Germaniei la Versailles de către marile puteri ce au patronat încheierea tratatelor de pace, au provocat puternice reacții în rândurile poporului german, reacții ce au fost speculate cu abilitate de reacțiunea germană, care a constituit diferite organizații și partide cu programe și lozinci șoviniste și revanșarde. Din rândurile acestor organizații s-a născut în anul 1919 partidul nazist. Reacțiunea, marii bancheri și industriași au sprijinit și au stimulat acest partid, care, prin programul său revizionist și revanșard a reușit să influențeze și o mare parte a micii burgezii.

În lucrare se relatează despre refacerea imperialismului și militarismului german în anii stabilizării temporare a capitalismului, despre înarmările secrete ce aveau loc în Republica de la Weimar. După date oficiale, în perioada 1924—1929 pentru refacerea

Reichswehrului s-a cheltuit peste 3.303 milioane mărci (p. 40).

Tratatul de la Locarno, semnat de Anglia, Franța, Italia, Belgia și Germania, care garanta numai frontiera vestică a Germaniei dar nu și frontierele vestice ale Poloniei și Cehoslovaciei, este considerat de autorii volumului, drept o înțelegere între marile puteri ce oferea Germaniei posibilitatea „de a recâștiga teritoriul în est” (p. 37). Într-adevăr, Germania intra din nou în arena marilor puteri, tratatul de la Locarno deschizându-i larg porțile spre Liga Națiunilor și spre promovarea politicii de revizuire a statuquoului. Acest fapt a constituit o grea lovitură pentru pacea și securitatea popoarelor în Europa. Numeroase state mici și mijlocii, printre care și România au reacționat, însă glasul lor a fost înăbușit de marile puteri occidentale care patronau Societatea Națiunilor. Refacerea potențialului militar al Republicii de la Weimar sub steagul revizionismului și revanșismului constituia un pericol pentru independența națională a popoarelor.

În lucrare este prezentată pe larg lupta Partidului Comunist German, a clasei muncitoare germane și a altor forțe democratice împotriva reinvierii militarismului și a instalării hitlerismului la putere. Influența și autoritatea partidelor clasei muncitoare au crescut mult, fapt oglindit și în rezultatul alegerilor parlamentare din 1932 când P.C.G. și P.S.G. au obținut, pe liste separate, 37 % din voturile exprimate. Cu toate acestea, instaurarea dictaturii hitleriste n-a putut fi evitată. Printre cauzele care au favorizat aducerea lui Hitler la putere a fost și aceea că cele două partide muncitorești erau dezbinat. Autorii susțin că până în ultimul moment Comitetul Central al P.C.G. a făcut propuneri conducerii P.S.D. și celei sindicale în vederea făuririi unui front unic muncitoresc de luptă împotriva lui Hitler. Dar liderii social-democrați au persistat în practicile lor de „menținere a scindării și de împiedicare a unității de acțiune a clasei muncitoare” (p. 65).

Odată instaurat, guvernul hitlerist a trecut fățiș la refacerea și înarmarea armatei germane. La 8 februarie 1933 Hitler declara că „pentru următorii 4 sau 5 ani principalul obiectiv trebuie să fie limpede: totul pentru armată. Poziția Germaniei în lume va fi determinată de starea armatei germane” (p. 83).

Între 1 aprilie 1933 și 1 septembrie 1939 efectivul armatei germane de uscat a crescut vertiginos, de la 102.500 la 3.754.104 militari (p. 85, 86, 87). În toamna anului 1934, Ger-

¹ Autori: Lothar Berthold, Wolfgang Bleyer, Hans Dress, Dietrich Eicholtz, Gerhard Förster, Olaf Groehler, Gerhart Hass, Vera Köller, Heinz Kühnrich, Klaus Mammach, Gerhard Nitzsche, Klaus Scheel, Wolfgang Schumann.

mania dispunea de 24 de divizii (21 infanterie și 3 de cavalerie), iar în toamna anului 1939 de 102 (86 de infanterie, 4 de infanterie moto, 4 de infanterie ușoară, 5 de tancuri și 3 de munte (p. 87). Aviația și marina au cunoscut de asemenea o dezvoltare puternică. De la un efectiv de 10.000 de oameni în 1935, aviația a ajuns în 1939 la circa 373.000 ofițeri, subofițeri și trupă. După încheierea acordului naval cu Anglia, la 18 iunie 1935, Germania a trecut la construirea unei puternice flote maritime, astfel în 1939 ea dispunea de 184 de nave de luptă dintre care 56 submarine, 8 torpiloare, 20 vedete rapide, 22 distrugătoare, 14 puitoare de mine, 6 crucișătoare etc. (p. 89).

Pregătirile militare interne ale Germaniei erau însoțite de o serie de acțiuni externe. Astfel la 14 octombrie 1933 Germania a părăsit conferința dezarmării, iar cinci zile mai târziu Liga Națiunilor. Apoi au fost încălcate forțat prevederile tratatelor încheiate după primul război mondial. Prin ocuparea regiunii Saar, în martie 1935, începe șirul actelor agresive comise de Germania hitleristă.

Numai la un an după aceea, în martie 1936, trupele germane au invadat zona demilitarizată Rhenania, încălcând acordul de la Locarno și tratatul de la Versailles și agravând astfel situația internațională. Intervenția Germaniei și Italiei împotriva republicii spanole, precum și înțelegerile intervenite între cele două puteri fasciste, la care s-a alăturat și Japonia, arătau clar că omenirea se afla în pragul unei noi conflagrații mondiale. La 25 octombrie 1936 a fost încheiată convenția dintre Germania și Italia cu privire la împărțirea sferelor de influență în bazinul dunărean și în peninsula Balcanică, iar o lună mai târziu reprezentanții Japoniei și Germaniei au semnat la Berlin pactul anticomintern, la care în 1937 a aderat și Italia. Toate aceste evenimente, relatate pe larg în lucrarea autorilor germani, sînt apreciate ca prevestitoare ale unui mare măcel care îl pregătea Germania.

Ocuparea Austriei în martie 1938 este considerată de autori drept începutul unei noi etape în pregătirea celui de-al doilea război mondial. După Austria a urmat Cehoslovacia, care avea cea mai puternică industrie de armament și muniții dintre țările din estul și sud-estul Europei. Pregătirile pentru invadarea Cehoslovaciei, se menționează în lucrare, au început încă din primăvara anului 1938; la 21 aprilie a avut loc o convorbire între Hitler și Keitel cu privire la misiunile de ordin militar, la 20 mai era elaborat proiectul unei directive care prevedea ca majoritatea forțelor armate germane să fie pregătite pentru agresiunea împotriva Cehoslovaciei, o mică parte a acestora urma a fi destinată pentru

asigurarea spatelui în vest, iar restul fiind pentru siguranță și observare în direcția Poloniei, Lituaniei și sud-estului Europei (p. 117). O nouă versiune a directivei „verzi” a fost aprobată la 30 mai 1938 de Hitler, care a spus cu această ocazie: „Este hotărîrea mea fermă ca Cehoslovacia să fie nimicită printr-o acțiune militară” (p. 117). La conferința care a avut loc în zilele de 9 și 10 septembrie 1938, la care, alături de Hitler și Keitel, au participat Walter von Brauchitsch, șeful OKH (armatei germane de uscat) și Frantz Halder, șeful de stat major al OKH, s-a hotărît ca în ziua de 30 septembrie să fie atacată Cehoslovacia.

Concomitent cu pregătirile militare ale Germaniei, în timpul crizei cehoslovace s-a desfășurat și o intensă activitate diplomatică, la care au luat parte nu numai marile puteri, dar și statele mici și mijlocii. Acordul de la München a constituit un succes al diplomației hitleriste și o grea lovitură pentru pacea lumii. Acordul semnat de Hitler, Mussolini, Daladier și Chamberlain rupea din trupul Cehoslovaciei o cincime (28.291 km²) și împreună cu 960.000 de cehi o preda Germaniei hitleriste. „Convenția de la München se arată în lucrare — a fost un dictat imperialist. Semnatarii tratatului de la München au violat o serie de tratate internaționale și au încălcat dreptul poporului (cehoslovac — n.n.)” (p. 121). Partidul Comunist German, înfierînd acest acord, într-o declarație adresată poporului german la începutul lunii octombrie 1938, arată că prin dictatul de la München „a fost încălcat dreptul popoarelor la autodeterminare” (p. 121).

Acordul de la München a produs mari frământări în rîndul popoarelor din Europa. Independența statelor mici și mijlocii era amenințată, Germania hitleristă fiind încurajată în acțiunile ei agresive de marile puteri occidentale. La fel ca și Uniunea Sovietică, a cărei poziție împotriva acordului de la München este relevată pe larg în lucrare, au luat atitudine și alte state, manifestîndu-și îngrijorarea față de propria lor soartă. Printre acestea se afla și România, care a desfășurat o intensă activitate diplomatică cu scopul de a evita destrămarea teritorială a aliației sale. Prin ocuparea Cehoslovaciei și Îndeosebi a platoului Boemiei și Moraviei (în toamna anului 1938 și primăvara anului 1939) Germania hitleristă și-a întărit poziția sa strategică în Europa, iar prin acapararea industriei de armament a acestei țări a accelerat pregătirea armatei germane în vederea declanșării agresiunii. Datele utilizate în lucrare demonstrează în mod edificator că în anii 1933—1939 guvernul hitlerist s-a pregătit intens de război. Aviația și marina militară au fost reorganizate și erau înzestrate cu mijloace de luptă dintre cele mai moderne.

Cifrele utilizate de autori evidențiază în mod convingător faptul că într-o perioadă de numai cinci ani Germania a reușit să pregătească o armată care, mlinată de interesele marelui capital german, a străbătut Europa în lung și lat, a subjugat și oprimat popoarele timp de aproape cinci ani, lăsând în urma ei ruine și milioane de morți.

Din lucrare mai rezultă că în anul 1938 aproape jumătate din întregul comerț al Germaniei (46,8% din import și 46,7% din export) era îndreptat spre țările din sud-estul Europei (Bulgaria, Grecia, Iugoslavia, România și Ungaria).

Autorii ar fi trebuit însă să precizeze că Germania renunțase la o serie de piețe (America Latină mai ales) din cauza depărtării acestora precum și a faptului că marca germană nu constituia valută forte. Din aceste motive, precum și din altele Germania s-a orientat în politica sa comercială spre țările nordice și sud-estice din Europa. Aceasta nu înseamnă însă că economiile acestor state au intrat din 1938 sub dominația germană. România a avut raporturi comerciale destul de dezvoltate cu Germania. În 1938 importa mărfuri de pe piața germană în procent de 36,8% și exporta 26,5% din totalul importului și exportului său, ceea ce reprezenta 17% din importul și 16% din exportul Germaniei în sud-estul Europei¹, iar partea ce revenea capitalului german în economiile țărilor dunărene era foarte redusă. Pentru a exemplifica ne vom referi tot la România. La 1 ianuarie 1939 situația capitalului străin în economia țării noastre era următoarea: capital englez — 6 679 milioane lei, francez — 4 620 milioane lei, olandez 2 800 milioane lei, italian — 1 593 milioane lei, belgian — 1 000 milioane, iar german — 295 milioane².

După evenimentele din anii 1938, 1939 și îndeosebi după cele din prima jumătate a anului 1940, România s-a aflat într-o situație politică, economică și militară tot mai grea. Intrarea ei sub dominația economică și politică a Germaniei a avut loc la sfârșitul anului 1940 și, mai precis, în prima jumătate a anului 1941, după ce Germania ajunsese să domine piața vestică și sud-estul Europei.

Activitatea diplomatică din vara anului 1939, discuțiile ce au avut loc la Moscova între reprezentanții Angliei, Franței și Uniunii Sovietice sînt relatate pe larg în lucrare.

Consacrînd un capitol declanșării celui de-al doilea război mondial de către Germania, autorii menționează în mod detaliat luptele din Polonia, atrocitățile săvîrșite de agresorii

germani, precum și rezistența eroică a poporului polonez care își apăra patria. Campania din Polonia, deși a durat mai puțin de o lună de zile, s-a soldat cu pierderi în materiale și oameni. Într-un comunicat al comandamentului suprem al armatei germane, din 9 octombrie 1939, se arată că între 1 și 30 septembrie Wehrmachtul a pierdut în Polonia peste 40 000 de oameni (din care circa 8 000 de morți), 993 mașini blindate (din care circa 800 de tancuri), 5 046 autovehicule grele.

Pierderi grele a suferit și poporul polonez. Au căzut la datorie sau victime ale bombardamentelor circa 66 300 de oameni, au fost răniți peste 133 000, iar aproape 420 000 au luat drumul prizonieratului (p. 183).

„La 28 septembrie 1939 s-a semnat la Moscova de către URSS și Germania un tratat, care a stabilit frontiera de vest a Uniunii Sovietice”. Ea mergea, în cea mai mare parte, cam de-a lungul așa-zisei linii Curzon, propuse în 1919 de Franța, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii și alte state ca frontieră între Uniunea Sovietică și Polonia. Astfel, „Uniunea Sovietică, așteptîndu-se la un atac din partea armatelor fasciste a împins linia de siguranță cu 250—350 kilometri spre vest” (p. 185).

Referindu-se la caracterul războiului auto-rii apreciază că inițial el a avut un caracter imperialist din partea ambelor tabere beligerante. Și că numai lupta poporului polonez împotriva invadatorului a avut de la început un caracter drept. „Eroica rezistență a poporului polonez, lupta energică împotriva fascismului, a revoluționarilor și a altor patrioți și progresiști din multe țări, precum și din Germania, după 1 septembrie 1939, a constituit premisa importantă a transformării războiului imperialist în lupta de eliberare națională /.../. Existența și continua dezvoltare a unei mișcări de rezistență în Cehoslovacia, precum și începutul ei în Austria, dorința altor popoare de a restaura independența națională constituiau elemente ale unui război drept de eliberare națională /.../. Dacă aceste elemente nu ar fi existat chiar de la început, caracterul războiului ar fi fost total imperialist” (p. 176). În lucrarea istoricilor români *Marea conflagrație a secolului XX* se arată că: „Al doilea război mondial a avut de la început un caracter just, de apărare din partea popoarelor și statelor care au ridicat armele contra agresorului fascist, dușmanul principal al libertății și ființei lor naționale, indiferent de scopurile proprii politice și economice urmărite de cercurile conducătoare”. (Marea conflagrație a secolului XX — Al doilea război mondial, ediția a II-a, Editura politică, București 1974, p. 86).

Referindu-se la acțiunile militare din vest, autorii susțin că „lipsa unor operații ofensive de amploare ale armatelor franceze și engleze

¹ Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich 1939/1940 seite 152

² Politische Archiv ausw. amt. Bonn Ha-AK-Klaudius-Akten 41/2Bd 5—6

În timpul acțiunilor Wehrmachtului împotriva Poloniei era urmarea strategiei politice a guvernelor imperialiste ale puterilor occidentale [...]. Nerespectându-și declarația formală de război, ele urmăreau un compromis cu imperialismul german” (p. 237). De asemenea, în lucrare se insistă asupra tratatelor secrete pe care puterile occidentale le-au purtat cu Germania în toamna anului 1939, precum și în iarna și primăvara anului 1940, cu scopul de a ajunge la un compromis cu Hitler și a îndrepta agresiunea împotriva URSS.

Slaba rezistență a Danemaricii și Norvegiei împotriva invaziei germane este considerată de autori drept rezultatul neglijenței celor două guverne de a lua măsuri de apărare a țării lor. „[...] cu toate că la sfârșitul lunii martie dispuneau de numeroase informații despre o iminentă invazie” (p. 308).

După ocuparea celor două state, Germania devenea și mai puternică din punct de vedere militar. La începutul lunii mai 1940, înaintea atacării Belgiei și Franței, Reichul german dispunea de 136 divizii (118 de infanterie, 7 moto-mecanizate, 10 de tancuri și 1 de cavalerie), cu un efectiv de 2 758 000 oameni, de 3 505 de tancuri, 7 710 tunuri de diverse calibre și 3 242 avioane de luptă, (1 421 de bombardament, 1 339 de vânătoare și 482 de cercetare) (p. 318). Franța, Anglia, Belgia și Olanda la un loc dispuneau de 135 de divizii (121 de infanterie, 3 moto-mecanizate, 3 de tancuri și 8 de cavalerie, cu un efectiv total de 4 025 000 oameni) de 3 400 tancuri, 14 934 tunuri diverse calibre, de 2 970 avioane (din care 843 de bombardament, 1 247 de vânătoare și 880 de cercetare) (p. 31).

În ziua de 10 mai 1940, la ora 5,35 pe un front larg de 350 km, 117 divizii germane de infanterie, tancuri, motorizate și cavalerie au atacat Franța, Olanda, Belgia și Luxemburgul, care au fost ocupate în câteva săptămâni. În timpul acestei înclăștări au pierit 200 274 de oameni din ambele părți, dintre care 27 000 germani, 92 000 francezi, 69 637 englezi, 7 500 belgieni, 2 980 olandezi, 1 247 italieni. Italia a acționat numai câteva zile (10–22 iunie 1940) împotriva Franței.

Armistițiul între Franța și Germania s-a încheiat la 22 iunie 1940. Conform obligațiilor ce i s-au impus, Franța a trebuit să demobilizeze toată armata sa, iar întregul material de război urma să fie predat sau pus sub control germano-italian. În același timp, trei cincimi din teritoriul francez au fost ocupate, iar 2 milioane de soldați francezi trebuiau să rămână în prizonierat până la încheierea unui tratat de pace (p. 563).

După ocuparea Franței și a altor state din vestul Europei, potențialul economic al Germaniei a crescut considerabil. Industria de război germană a fost asigurată cu mari can-

tități de materii prime aduse din țările ocupate. În consecință producția de armament și muniții în anii 1940 și 1941 a fost următoarea:

Felul armamentului	1940	1941	Procent de creștere
arme automate portative	170 880	324 800	90
tunuri și armament automat de bord	1 140	22 850	1 904
tunuri de 7,5 cm	5 499	7 092	29
tancuri	2 154	5 138	139
avioane	10 250	11 030	7

Industria de război germană a fost deci alimentată din belșug cu materii prime din țările ocupate sau dominate de cel de-al III-lea Reich.

La 6 aprilie 1941, fără declarație de război, au fost atacate Iugoslavia și Grecia. Alături de trupele germane și italiene s-au aflat și mari unități maghiare și bulgare. Iugoslavia a fost ocupată și împărțită între Germania, Italia, Ungaria și Bulgaria.

România n-a participat la agresiune și nici la împărțirea vecinei și aliatei sale. Totuși în lucrare se arată că Corpul 41 de tancuri german a atacat Banatul srbesc din partea de sud-vest a țării noastre și că avioane au decolat de pe aerodroame românești și au bombardat orașe srbesti.

Odată cu ocuparea Greciei și Iugoslaviei, tot sud-estul Europei era dominat sau se afla sub ocupația Germaniei hitleriste.

Cu toate pierderile suferite în războiul pe care îl duse în Europa în cei aproape doi ani, potențialul militar al Germaniei nu numai că nu era diminuat, ci dimpotrivă, se întărise. La 1 iunie 1941 Germania dispunea de 214 divizii, față de 156 cîte avusesse în 1940 (dintre care 21 tancuri, 14 infanterie moto, 179 de infanterie) și de 5 639 de tancuri, față de 3 387 în 1940 (p. 563).

La 22 iunie 1941, după cum se arată în lucrare, Uniunea Sovietică, pentru apărarea unui front de 2 475 km, de la Peceneaga la gurile Dunării, dispunea de 170 de divizii (cu un efectiv de circa 2,8 milioane oameni), de 1 540 avioane tip nou și circa 5 000 de avioane tip vechi, de 34 695 tunuri și aruncătoare, 1 800 de tancuri grele și ușoare (p. 574). Germania hitleristă pregătise pentru agresiune 153 de divizii, 3 700 de tancuri, 4 900 avioane și 47 200 de tunuri (p. 564). Alături de diviziile germane se mai aflau 37 de divizii finlandeze, române și ungare (p. 565–566).

Aceasta era situația militară pe frontul răsăritean la 22 iunie 1941, când a început războiul contra U.R.S.S.

În lucrare se acordă o atenție deosebită mișcării de rezistență a maselor populare, conduse de partidele comuniste, din Austria, Cehoslovacia, Polonia, Danemarca, Norvegia, Franța, Olanda, Belgia, Luxemburg. De asemenea, ea este amintită mișcarea de rezistență din Italia, România, Ungaria și Bulgaria. Despre lupta antifascistă din țara noastră se menționează: „Partidul Comunist Român a organizat rezistența împotriva pregătirii războiului și a fascizării țării, a colaborat cu organizațiile democratice legale, cu Comitetul Național antifascist, Liga Muncii, Frontul democratic studențesc, Blocul Democratic, Frontul plugarilor și sindicatelor militare” (p. 518). Referindu-se la evenimentele din vara anului 1940 autorii arată că „Poporul român s-a opus intrării României în coaliția fascistă și a luptat împotriva politicii antonesciene” (p. 518). De altfel, istoricii germani apreciază că „România, sub dictatura regelui Carol al II-lea, cu politica sa externă prooccidentală, accentuată de Nicolae Titulescu, nu i se părea (gvernului german — n.n.) demnă de încredere” (p. 431). În legătură cu presiunile exercitate asupra României de către cele două puteri fasciste cu privire la cedarea unei părți din teritoriul, istoricii germani susțin că eșuarea discuțiilor româno-ungare de la Turnu-Severin a nemulțumit Berlinul, ceea ce a făcut ca „la 30 august 1940 miniștrii de externe ai puterilor Axei să impună, cu prilejul celui de-al doilea arbitraj de la Viena, o nouă frontieră română-ungară, smulgându-se României partea de nord a Transilvaniei, o regiune cu o suprafață de 43 500 km² și cu 2 600 000 locuitori, în majoritate români” (p. 441). În cazul că guvernul român s-ar fi opus acestui dictat, guvernul hitlerist, după cum rezultă dintr-o directivă din 28 august 1940, avea în vedere ocuparea României (p. 431). În lucrare problemele românești sînt prezentate în general corect. Nu putem totuși să fim de acord cu afirmația că „partidele politice reacționare și Casa regală din România au acceptat pierderea de teritorii fără a protesta în mod eficient, deoarece ele sperau că se vor despăgubi, alături de Wehrmachtul fascist, pe seama teritoriului sovietic” (p. 431). Se știe că întreaga politică externă a României dintre cele două războaie mondiale s-a axat pe menținerea statu-quo-ului teritorial, că toate guvernele României fără excepție au fost antirevizioniste, împotriva deci a oricărei încercări de revizuire teritorială. De asemenea, din acțiunile politice ale burgheziei române în perioada interbelică nu rezultă tendințe

expansioniste. Cedările de teritoriu în anul 1940 au avut loc sub presiunea armelor, și în momentul când România era izolată, părăsită de marile puteri și lăsată pradă Germaniei hitleriste. În perioada războiului, problema Transilvaniei n-a fost părăsită nici un moment. În discuțiile dintre Hitler și Antonescu pe primul plan a stat problema Transilvaniei, iar raporturile româno-ungare au fost dominate de aceeași problemă.

În ceea ce privește acordurile economice încheiate de România cu Germania în martie 1939 și în mai 1940, acestea se deosebesc de acordul încheiat în decembrie 1940. România a intrat sub dominația economică a Germaniei la sfîrșitul anului 1940 și, mai precis, în prima jumătate a anului 1941, atunci când era izolată din punct de vedere economic, iar trupele germane se aflau pe teritoriul său. Acordul economic din decembrie 1940, negociat de guvernul dictaturii militar-fasciste, a marcat de fapt intrarea României sub dominația economică a Germaniei. Primele două acorduri (cele din martie 1939 și din mai 1940) au fost încheiate sub presiunea forței germane și a politicii revizioniste a aliaților săi, în condițiile când România se găsea într-o poziție tot mai singulară în fața primejdiei naziste. Prin aceste acorduri România n-a subordonat însă economia sa monopolurilor germane, ci a urmărit să înlăture o revizuire teritorială, care de fapt amenința însăși ființa statului român.

Urmărind în mod cronologic desfășurarea evenimentelor, autorii dau o imagine asupra politicii de pregătire și declanșare a celui de-al doilea război mondial de către Germania hitleristă. Totodată, reliefînd poziția forțelor progresiste înaintate din Germania față de politica agresivă a regimului hitlerist, ei nu trec cu vederea faptul că poporul german a fost înșelat de politica revizionist-revanșardă a partidului nazist.

Victoriile fulgerătoare ale armatei germane în vest sînt puse atît pe seama pregătirilor militare ce au avut loc din timp în Germania, cît și pe seama derutei maselor populare, a politicii condamnabile duse de cercurile conducătoare care n-au luat măsuri de apărare.

În concluzie, lucrarea este o realizare meritore a istoricilor germani și o contribuție de seamă la elucidarea și cunoașterea uneia din cele mai frămîntate perioade din istoria omenirii.

Dumitru Tuful

ISTORIA ROMÂNIEI

.. *Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică*, București, Edit. Militară, 1974, 395 p.

Sub acest titlu generic snt cuprinse referatele și comunicările prezentate în cadrul celor două sesiuni științifice generale organizate (la 26 – 27 iunie, respectiv 1 iulie 1974) în cinstea aniversării a 30 de ani de la doborîrea dictaturii militarofasciste antonesciene în urma insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste din august 1944*. În cadrul volumului recenzat, materialele (evident majoritatea, revăzute și adăugite față de forma prezentată la sesiuni, pînă la dimensiunile unor studii și articole) au fost contopite, fiind repetizate în cadrul a 4 mari rubrici tematice.

Prima parte a volumului intitulată „Dezvoltarea rezistenței și pregătirea insurecției” se ridică deasupra celorlalte rubrici atît prin varietatea aspectelor legate de premisele și pregătirea multilaterală a insurecției cît și prin bogăția ideilor, considerațiunilor expuse, unele inedite în conținut sau ca formulare. Concluzia fundamentală a studiului lui Ion Popescu-Puțuri „Spiritul creator al Partidului Comunist Român în pregătirea și înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste” se poate rezuma în aprecierea autorului că „Pornind de la învătătura marxist-leninistă despre insurecție, aplicînd-o creator, P. C. R. a conceput și realizat în felul acesta o insurecție de tip deosebit față de cele analizate în lucrările clasice, care se refereau în special la insurecția proletară” (p. 28 din volum).

Vorbînd despre „Premisele istorice ale rezistenței și insurecției din august 1944”, Gh. Zaharia, făcînd o trecere în revistă a evoluției și modificărilor survenite succesiv

în situația internă și internațională a României în ajunul și în primii trei ani ai celui de al doilea război mondial ajunge și el la concluzia că în acei ani Partidul Comunist Român a ajuns la concluzii și a adoptat o serie de soluții originale în stabilirea politicii și tacticii sale revoluționare în concordanță cu condițiile concrete interne și cu împrejurările internaționale.

În comunicarea sa despre „Lupta Partidului Comunist Român pentru organizarea și dezvoltarea rezistenței antifasciste în România”, Maria Covaci reia într-o formă sintetică o serie din concluziile la care istoriografia noastră a ajuns în legătură cu tema abordată. Mihai Fătu în „Clasa muncitoare – forța socială hotărîtoare a mișcării de rezistență și a insurecției” pornind de la constatarea modificărilor produse în natura raporturilor sociale și politice în anii dictaturii fasciste antonesciene susține, între altele, teza că „în mișcarea de rezistență antihitleristă din România ponderea principală a avut-o lupta politică” (p. 60). P. C. R. fiind forța politică cea mai avansată din punct de vedere ideologic și cea mai combativă sub aspectul potențialului său revoluționar în mod necesar și obiectiv s-a situat în centrul și în fruntea luptei de rezistență.

Ilie Ceaușescu, pe lîngă o serie de informații documentare inedite, aduce și unele considerații interesante privind „poziția partidelor burgheze față de dictatura antonesciană și războiul împotriva U.R.S.S. (septembrie 1940 – iunie 1944)”. Autorul demonstrează și subliniază meritul istoric al realizării de către P.C.R. a sistemului amplu de alianțe politice antifasciste care a asigurat participarea întregii țări, inclusiv a întregii armate, la succesul deplin al insurecției.

În articolele lor, colonelul Leonida Loghin și general maior în rezervă Ion Cupșa prezintă situația pe fronturile de luptă sovieto-german, respectiv mediteranean și vest-european în anii 1943 – 1944.

În comunicarea sa privind „Dezvoltarea și semnificația mișcării de rezistență a popoarelor europene”, N. Copoiu face o serie de considerații privind ponderea și semnificația politică și patriotică pe care au avut-o mișcările europene de rezistență în genere, despre particularitățile pe care aceasta le îmbracă

* Întrucît o relatare a acestor sesiuni, cu menționarea tuturor autorilor și titlurilor comunicărilor și referatelor a fost deja inserată în coloanele „Revistei de Istorie” (vezi numerele 8 și 9/1974 ale revistei), în prezenta însemnare ne vom opri în special doar asupra efortă din studiile și articolele cuprinse în volumul recenzat.

în cazul insurecției naționale antifasciste din România.

În articolele lor, Gh. Unc și Dumitru Tuțu prezintă unele aspecte și considerațiuni privind evoluția relațiilor dintre principalele puteri din coaliția antihitleristă, respectiv adâncirii crizei din stînul blocului statelor fasciste în anii 1941 — 1944.

Vasile Mocanu în „Starea de spirit a maselor populare din România și a armatei în prima jumătate a anului 1944”, Aurică Simion în „Politica de alianță al Partidului Comunist Român în pregătirea insurecției” și Ilie Petre în „Pregătirea insurecției” prezintă sintetic într-o viziune îmbogățită, cu unele aspecte sau considerațiuni noi, poziția istoriografiei noastre în problemele abordate.

Un interes aparte, prin caracterul său în parte inedit mai ales sub raportul interpretării, îl prezintă referatul lui Vladimir Zaharescu care pornind dela o serie de date statistice privind concentrarea și calitatea tehnicii de luptă și potențialului uman care s-au confruntat de ambele părți în înclăștarea de forțe declanșate în zorii zilei de 20 august 1944 pe frontul din Moldova, sugerează atât rolul hotărîtor al operației ofensive sovietice dela Iași-Chișinău în zdrobirea grupului de armate germane „Ucraina de sud”, cît și influența pe care a jucat-o insurecția antifascistă română în lichidarea oricăror rezistențe militare hitleriste între Carpați, Dunăre și Prut.

Partea a doua a volumului se referă la „Desfășurarea insurecției” în diferite zone ale țării. Cele 10 comunicări cu această temă reprezintă o reușită sinteză a ultimelor concluzii la care a ajuns istoriografia noastră și în special istoricii noștri militari, despre această temă. Dintre comunicările prezentate reținem în special pe cea a generalului maior C. Antip privind „Declanșarea insurecției” și cea a generalului locotenent C. Popa care se referă la „Cooperarea româno-sovietică în luptele pentru desăvîrșirea eliberării României”.

Partea a III-a intitulată „Semnificația insurecției și a alăturării României la coaliția antihitleristă”, deși cuprinde doar 4 titluri prezintă un interes sporit atât prin temele cît și prin modul lor de tratare. Pe linia unor mai vechi și reînnoite preocupări, generalul maior Eugen Bantea aduce o serie de considerațiuni și aprecieri noi sau îmbogățite privind „Rolul insurecției și alăturării României la războiul contra Germaniei naziste”. O serie de considerațiuni critice și pertinente aduce Ion Chiper, în studiul său privind „Istoriografia străină despre contribuția României la războiul antihitlerist”. Rezultă că unele tendințe de diminuare sau de prezentare diformată a contribuției reale și importante adusă de România la zdrobirea militară a Germaniei hitleriste în ultimul an de război.

fi insuficienței sau unilateralei documentări a unor autori străini, fie pur și simplu unei atitudini neamicale față de poporul nostru. Colonel Vasile Gherghescu, pe baza unor extrase de presă din arhivele românești comunică despre „Aprecieri străine asupra însemnătății insurecției poporului român”.

În articolul său, general colonel Ion Coman prezintă într-o formă sintetică concludivă însemnătatea internă și internațională a insurecției ca moment de cotitură în istoria poporului român subliniind apartenența insurecției la noua epocă, a revoluției populare și trecerii revoluționare de la capitalism la socialism.

În sfîrșit, partea a patra a volumului intitulată „Pe calea progresului social-economic neîntrerupt” cuprinde trei articole de sinteză privind: semnificația istorică a insurecției pentru schimbarea regimului politic din România (P. Nichita), contribuția Partidului Comunist Român la îmbogățirea gîndirii revoluționare în procesul edificării socialismului în România (Fl. Balaure, Petre Pînzaru), și despre România socialistă, factor activ de pace și progres în lumea contemporană (George Macoveșcu) care aduc în discuție o serie de idei și considerațiuni importante și în parte inedite privind aportul original adus de P.C.R., teoretic și în practica revoluționară, pe plan intern și internațional, în ultimele trei decenii. Leonte Răutu, rectorul Academiei Ștefan Gheorghiu, a subliniat în expunerea sa particularitățile și originalitatea căii românești de trecere de la capitalism la socialism, a modului de făurire, de desăvîrșire, iar apoi de perfecționare continuă a orînduirii și regimului socialist în România.

Cele 31 articole și comunicări prezente în volum, datorate aproape fără excepție unor autori cu experiență, prin varietatea aspectelor dezbătute, prin contribuțiile aduse de fiecare în parte în lărgirea informației documentare, a viziunii de ansamblu asupra evenimentelor istorice premergătoare și pregătitoare ale insurecției, privitor la desfășurarea acesteia și la consecințele ei reprezintă o amplă analiză și sinteză generală a insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste din august 1944.

Deși rodul a două sesiuni de comunicări, volumul se prezintă totuși sub forma unei culegeri tematice cvasicomplete și suficient de bine încheiate a principalelor momente și aspecte legate de pregătirea, desfășurarea și victoria completă a insurecției din august 1944, care a marcat începutul transformărilor revoluționare ce vor duce în ultimă instanță la făurirea și consolidarea continuă a socialismului în România.

General-maior EUGEN BANTEA, *Insurecția română în jurnalul de război al grupului de armate german „Ucraina de sud”*, București, Edit. militară, 1974, 203 p.

Istoria insurecției române din august 1944 a făcut obiectul unor îndelungi și laborioase investigații care au permis o amănunțită reconstituire a desfășurării evenimentelor. Acest efort de cercetare s-a sprijinit în chip precumpănitor pe datele oferite de arhivele interne, astfel că reacția nazistă față de insurecție nu era cunoscută decât în aspectele ei generale și aproape numai în măsura în care ea își găsisse reflectarea în sursele românești. Este drept că volumul de memorii al generalului Hans Friessner, comandantul grupului de armate „Ucraina de sud” (*Verratene Schlachten. Die Tragödie der deutschen Wehrmacht in Rumänien und Ungarn*, Hamburg, 1956) și lucrarea documentată — deși nu lipsită de erori factice — a generalului Hans Kissel *Die Katastrophe in Rumänien 1944* (Darmstadt, 1964) oferiseră cercetătorilor români o însemnată cantitate de informații despre situația, măsurile și acțiunile părții adverse. Totuși — abia dacă mai trebuie spus — fie că era vorba de memorii — sau tocmai de aceea — fie că era vorba de studii de interpretare, pecetea subiectivismului era atât de puternică, încât reexaminarea izvoarelor primare utilizate era absolut indispensabilă.

Din șirul acestor surse, cel care se așeza — prin abundența și însemnătatea știrilor — pe primul loc era desigur jurnalul de război al grupului de armate german „Ucraina de sud”. Datele cuprinse în acest jurnal fuseseră folosite fragmentar, din unghiul de interes al cercetătorilor vest-germani, iar cercetătorii români nu dispuseră decât de extrase de întindere restrinsă (Gheorghe Zaharia, Dumitru Tuțu, *August 1944: „Noul guvern român are în spate întregul popor,”* în „Magazin istoric”, 1972, nr. 8 (65), p. 15—21).

Cartea generalului-maior Eugen Bantea este prima cercetare sistematică a tuturor informațiilor privind insurecția română cuprinsă în amintitul jurnal (avem în vedere textul propriu zis, căci autorul nu a dispus de așa numitele *Anlagen* (anexe) ale jurnalului). Asumarea unei astfel de întreprinderi de către generalul Eugen Bantea nu poate fi decât salutată, căci toate contribuțiile sale de pînă acum îl recomandau cu prisosință pentru ipostaza de analist al izvorului citat. Cunoscător perfect al problemei, deplin stăpîn al bibliografiei, el dispunea de tot utilajul necesar ducerii la bun sfârșit a unei anchete anevoioase, care reclama informație întinsă și spirit propriu de discernămint. Fie că fusese vorba de stabilirea materială a faptelor — identificarea, de pildă, a generalului Stahel — fie

de priviri de ansamblu sau de studiul unor anumite aspecte, generalul E. Bantea vădise peste tot măsura însușirilor sale de bun istoric.

După o discuție preliminară a valorii de izvor a jurnalului, autorul întreprinde o originală operație de stabilire a unor relații cantitative, pentru a desprinde — pe această cale — ponderea insurecției în preocupările comandamentului grupului de armate hitlerist. Datele sînt concludente: în 8 zile de insurecție, pasajele consacrate insurecției reprezintă 38,9%, iar dintre 60 de comunicări cu cele mai înalte foruri militare și politice, 50% privesc integral evenimentele declanșate de insurecția română. De cea mai mare nouitate și — deci — de cel mai viu interes este capitolul consacrat reacției naziste la desfășurările insurecționale din București. Autorul a izbutit să stabilească timpul și chipul în care lichidarea regimului antonescian a fost cunoscută la cartierul generalului Friessner și la cel al Wehrmacht-ului, să precizeze atitudinea, intențiile și sensul directivelor emise de O.K.W. față de situația creată în România.

Concluziile desprinse de autor subliniază însemnătatea unui șir de factori importanți ai insurecției române, între care pe primul loc se așază adeziunea totală a armatei noastre la actul insurecției.

După un capitol, care sub modestia titlului, *Considerații pe marginea unor detalii*, încheie în el precizări de cel mai mare interes (spațiul de desfășurare a bătăliei Bucureștilor, ora începerii acțiunii germane, efectivele angajate de hitleriști, încercuirea grupului de luptă Stahel, data la care a fost luată decizia de decroșare a amintitei grupări de luptă, luptele de la Ploiești și raportul dintre ele și bătălia Bucureștilor), autorul consacră cite un capitol celor două probleme-cheie ale insurecției, *Insurecția în ansamblul desfășurărilor militare de pe teritoriul României și Consecințe ale întoarcerii de arme a României asupra articulețiilor de comandament germane* a căror perfectă succesiune logică, nouitate a încheierilor și interes resping rezumatul și impun lectura integrală. Trebuie spus că datele analizate de autor sînt deosebit de concludente pentru însemnătatea strategico-militară a insurecției din august 1944.

Jurnalul dovedește capacitatea comandamentului grupului de armate „Ucraina de sud” de a apăra „fără dificultate” linia Brăila—Focșani, ceea ce înseamnă implicit că abandonarea ei a fost rezultatul acțiunii insurecționale românești, acest fapt fiind confirmat și de raportul de dependență stabilit, mai tîrziu, de comandamentul hitlerist între posibilitatea păstrării acestei linii și succesul acțiunii de lichidare a insurecției. Autorul pune în lumină existența unei „linii de forță” de-a

lungul pasului Întorsura Buzăului și demonstrează că „direcția de croșet” pe care a căpătat-o retragerea arpei drepte a armatei a 6-a germane a fost impusă de întoarcerea de arme a României (p. 104), căci fără însurecție, comandamentul hitlerist intenționa o retragere prin Muntenia și Oltenia.

Urmărind datele privitoare la arcul carpat, autorul constată că dispozitivul strategic german a fost menținut sau reconstituit — după masivele ruperi realizate de armata sovietică — pe Carpații Orientali, dar s-a destrămat în zona însurecției române și conchide că „după 28—29 august, cu excepții neotabile, zonele din România unde se desfășurase însurecția erau „clarificate”, inamicul hitlerist fusese compact înlăturat de aici, spațiul era propice pentru progresiunea armatelor U.R.S.S.” (p. 118). Din capitolul următor, alături de stabilirea riguroasă a „caruselului” de comandamente și responsabilități germane, reținem analiza materializată în cele două schițe (nr. 8 și nr. 9) privind schimbarea de orientare a frontului german ce sînt grătore pentru considerabila importanță strategică a însurecției române în ansamblul sud-estului european. Ultimul capitol prezintă datele din jurnal privind consecințele în Bulgaria și Ungaria a evenimentelor din august 1944 din România.

Sumara relatare a problemelor principale dezbătute de cartea generalului E. Bantea dă măsura valorii ei. Ne aflăm în fața unei contribuții de înaltă calitate la istoria însurecției și — prin ea — la istoria celui de-al doilea război mondial. Minuția analizei și lărgimea orizontului se asociază fericit pentru a conferi anchetei întreprinse o remarcabilă valoare. Firește, obiecții pot exista; ele pot merge de la metoda însăși (analiza unui izvor singularizat din cercul căruia îi aparține), prin discutarea faptelor înseși (discuția despre soarta prizonierilor germani în seara zilei de 23 august 1944 între primul-ministru Sănătescu și generalul Hansen, vezi A. Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu*, e.d. a 2-a Wiesbaden, 1965, p. 218, ni se pare greu de admis a fi fost purtată atunci), pînă la măruri de traducere (din parte-ne. am fi preferat de pildă lui „a doborî puciu!” (*niedergeschlagen*) a reprimă puciu etc.) Dar, peste astfel de observații rămîne abundența de noutate care, pur și simplu, copleșește.

Odată cu această contribuție, istoriografia însurecției se angajează într-o etapă nouă (autorul însuși, după cîte sîntem informați, pregătește o nouă ediție, care ia în considerare nu numai anexele, dar și jurnalul grupului de armate F cu anexele sale), care va aduce completări substanțiale. În așteptarea lor, putem aprecia ca exemplară analiza întreprinsă de generalul E. Bantea asupra

acestei surse documentare extrem de prețioasă, multă vreme rămasă necunoscută istoricilor noștri.

Fl. Constantiniu

* * * *Tradiții ale poporului român de solidaritate și prietenie cu poporul chinez*, București, Edit. politică, 1973, 478 p. *

Este lăudabilă inițiativa Institutului de studii istorice și social-politice de a înmănușia într-un volum diverse mărturii reliefînd poziția clasei muncitoare, a opiniei publice progresiste românești față de evenimentele din îndepărtata Chină. Materialele din volumul de față, în mare parte inedite, selectate din Arhivele C.C. al P.C.R. și ale Institutului de studii istorice și social-politice, documente ale P.C.R., articole din presa muncitorească și democratică dovedesc sprijinul și simpatia față de poporul chinez, față de lupta sa neobosită pentru libertate și dreptate socială.

Cuprinzînd cronologic o perioadă de aproape o jumătate de veac (1900—1949) materialele incluse în volum sînt o expresie a solidarității militante a clasei muncitoare din România cu toate popoarele lumii care luptă pentru o viață mai bună.

Într-o amplă prefață (p. 5—48) Gh. Unc, A. Harșa și C. Botoran fac o succintă trecere în revistă a tradițiilor de solidaritate internaționalistă ale clasei muncitoare din țara noastră cu lupta pentru democrație și progres a tuturor popoarelor oprimate de pretutindeni.

Din parcurgerea lucrării se constată că presa de orientare democratică din România a urmărit cu atenție evenimentele din China, luînd atitudine față de încercările forțelor reacțiunii interne și internaționale de a înnăbuși lupta dreaptă pentru independență și progres social a poporului chinez.

Printre semnatarii articolelor inserate în culegere întîlnim nume prestigioase ale publicisticii românești, ca Ilie Cristea, N. D. Gocea, C. Baltazar, Petre Pandrea, care nu o dată și-au pus pana și talentul lor în apărarea cauzei poporului chinez victimă a agresiunii.

Un merit deosebit al autorilor culegerii de față este acela de a fi urmărit în selecția lor principalele momente din istoria Chinei din perioada propusă: revoluția din 1911—1913, primul război revoluționar (1927—1929), lupta împotriva agresiunii japoneze (1931—1940), proclamarea R. P. Chineze (1949).

Volumul se deschide cu un articol din ziarul „Lumea nouă” (din 16 iulie 1900) în care se ia atitudine față de intervenția impe-

* Volumul apare sub îngrijirea unui colectiv de autori compus din: Ion Popescu-Puțuri-coordonator, Ion Alexandrescu, Constantin Botoran, Ana Budura, Aurel Harșa, Gheorghe Neacșu, Gheorghe Unc.

rialistă în China pentru înăbușirea răscoalei „boxerilor”. Autorul arată cu justețe că „Militarismul și capitalismul sînt autorii marelui masacru din China” (p. 53).

Revoluția burghezo-democratică desfășurată în China între anii 1911—1913 a avut un larg ecou în țara noastră. În acest sens ni se par ca deosebit de ilustrative extrasele — incluse în volum — din ziarele „Adevărul” și „România muncitoare” referitoare la acest eveniment, care, după cum se știe, a culminat cu proclamarea Republicii Chineze. Se fac referiri la programul revoluției, perspectivele ei, la pericolul extern ce amenința ținăra republică, în primul rînd din partea Japoniei, interesată (după 1905) în extinderea în continuare a dominației sale în China. În materiile amintite este comentat pe larg rolul jucat în revoluție de marele luptător revoluționar Sun-Yat-Sen, subliniindu-se eforturile sale de a uni toate forțele progresiste din țară în vederea înlăptuirii obiectivelor revoluției.

În ceea ce privește însemnătatea istorică a acestei revoluții, în articolul intitulat *Republica Chineză* publicat sub semnătura lui I. Filip în „România muncitoare” din 9 februarie 1912 se aprecia că „Revoluția chineză este unul din cele mai mari evenimente la care asistăm” (p. 67).

Numeroase materiale din presa vremii — cuprinse în volum — se referă la primul război revoluționar chinez din anii 1925—1927. În articole ca *Războiul imperialist din China, Revoluția națională din China, Între două valuri de revoluție, Ofensiva contra Chinei, Revoluția chineză în marș* sînt expuse pe larg evenimentele revoluționare din Orientul Îndepărtat, succesele forțelor revoluționare în frunte cu Partidul Comunist chinez în lupta lor pentru o viață mai bună și mai dreaptă, importanța revoluției în contextul luptei anti-imperialiste mondiale.

Încercările repetate ale imperialismului, mai ales a celui englez, de a-și menține pozițiile în China, precum și larma mișcare de solidaritate a proletariatului internațional cu lupta poporului chinez, mersul războiului revoluționar sînt analizate în articole ca *Trădarea lui Cian-Kai-Si sau Criza revoluției chineze*. În aceste materiale se observă cu justețe că din acel moment lupta forțelor revoluționare avea să se ducă împotriva propriei burghezii, care, în persoana lui Cian-Kai-Si și a clicii din jurul său, trădase interesele poporului chinez, aliindu-se cu imperialismul străini. Mărturiile amintite mai sus reliefează în mod evident poziția de sprijin, de largă simpatie față de revoluția chineză pe care s-a situat în acea perioadă opinia publică progresistă din România.

Cele mai multe din textele cuprinse în volumul de față se referă la perioada anilor 1931—1940, perioadă în care poporul chinez,

victimă a agresiunii japoneze, a luptat din greu, sub conducerea partidului comunist, pentru apărarea patriei sale.

Ni se înfățișează o tematică largă de la condamnarea hotărîții a agresiunii nipone și pînă la acțiuni deschise de protest împotriva Japoniei. Se lua atitudine hotărîtită împotriva actelor Japoniei, care nesocotind tratatele Ligii Națiunilor, Pactul Briand—Kellog etc. a atacat mai întii, fără declarație de război, Manciuria, apoi în 1937 restul Chinei.

În presa muncitorească din această perioadă se fac ample referiri la luptele din China, la succesele forțelor comuniste, la instaurarea, în noiembrie 1931, în teritoriile eliberate a guvernului central democratic muncitoresc-fărănesc (Vezi articolul *Not succese ale Armatei Roșii Chineze* în „Scnteia” din februarie 1932).

Presa progresistă ia atitudine față de extinderea continuă a conflictului manciurian, atrăgînd atenția că aceste evenimente constituie preludiul unui nou război mondial. În acest sens se exprima organul de presă al C.C. al P.C.R. în numărul său din 15 ianuarie 1933 în articolul *Războiul imperialist din Extremul Orient*: „Așa-zisul conflict din Extremul Orient este un adevărat măcel imperialist, făptuit cu metodele ucigătoare cele mai moderne, care deși mărginit acum numai la China amenință să devină punctul de plecare al unui nou măcel mondial” (p. 212).

În articolele citate precum și în alte materiale cu conținut asemănător, emise de conducerea P.C.R., Comitetul împotriva războiului etc. și publicate în volumul de față, se fac stăruitoare apeluri la clasa muncitoare, la opinia publică progresistă din România de a se ridica în apărarea poporului chinez, pronunțîndu-se cu fermitate împotriva politicii conciliatorii a marilor puteri, care prin atitudinea lor favorizau actele agresive ale Japoniei.

Presa a mai supus unei critici ascuțite politica trădătoare a mării burghezii chineze, atrocitățile comise în China de trupele japoneze, apreciînd totodată ca un element pozitiv realizarea frontului anti-japonez între P. C. Chinez și Gominđan. Aceste mărturii sînt o dovadă convingătoare a politicii consecvent internaționaliste a clasei muncitoare din România, a partidului ei comunist.

Un ultim grupaj de texte incluse în volum se referă la evenimentele din perioada anilor 1945—1949 ocupîndu-se de al treilea război civil și proclamarea R. P. Chineze (octombrie 1949). Sînt trecute în revistă succesele pe plan militar și politic obținute de-a lungul a patru ani de poporul chinez condus de partidul comunist, încercările zadarnice ale reacțiunii de a se menține la putere cu sprijin american. Numeroase materiale din „Scnteia”, „România liberă” sau „Contemporanul” se referă la viața din China nouă, la primii pași pe calea democrației.

În acest context presa din România a acordat spații largi actului din 1 octombrie 1949, prin care s-a consacrat proclamarea Republicii Populare Chineze. În ample editoriale, comentarii, mesaje de salut întreaga presă română dădea glas bucuriei poporului român față de marile succese ale poporului frate chinez. „Poporul muncitor din R.P.R. — scria „Scînteia” din 23 septembrie 1949 — ferm atașat nobilei cauze a păcii și progresului, salută cu cea mai adîncă bucurie proclamarea Republicii Populare Chineze, în care el vede un factor de seamă în ofensiva pentru izbînda mondială a forțelor păcii, democrației și socialismului” (p. 394). În legătură cu amintitul eveniment mai semnalăm și comunicatul guvernului român prin care se aducea la cunoștință stabilirea legăturilor diplomatice între cele două țări (p. 401).

În încheiere sînt incluse relatările a doi medici români Bucur Clejan și Iancu David care între anii 1939—1945 au sprijinit lupta de rezistență a poporului chinez.

Volumul de față reflectă într-un mod convingător bogatele tradiții de solidaritate ale poporului nostru cu poporul chinez, ce au stat la temelia prieteniei trainice ce s-a făurit între cele două popoare în anii socialismului. Prin tematica abordată și datele ce le conține lucrarea se impune ca un volum prețios al celor ce studiază problemele istoriei contemporane și ale mișcării muncitorești mondiale.

Mihai Opreșcu

Siebenbürgisches Archiv. Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Dritte Folge. Band 10. Beiträge zur siebenbürgischen Kultur. [Stephan Ludwig Roth Bibliographie]. Sonderdruck —, 1974, Böhlau Verlag Köln Wien. — 100 p.

Lucrarea publicată în vol. 10 al culegerii *Beiträge zur siebenbürgischen Kulturgeschichte*, este alcătuită de cunoscutul editor al

operelor complete ale umanistului sas Stephan Ludwig Roth, Otto Folbert cu colaborarea lui Friedrich Czikel, decedat, a lui Carol Göllner, Michael Kroner și Martin Wellmann.

Ea începe printr-o tablă de materii, dă o scurtă introducere, o listă de abreviațiuni și lista lucrărilor lui Stephan Ludwig Roth și a scrierilor despre acesta și opera lui. În prima parte a listei sînt indicate operele complete și editările parțiale ale lucrărilor lui Stephan Ludwig Roth, urmate imediat de manuscrise și volume aparte, de scrieri de sine stătătoare, predici și lucrări ocazionale, cuvîntări, lecții, însemnări zilnice și scrisori ș.a. În partea a doua a lucrării sînt consemnate biografiile, monografiile și eseurile privind pe Stephan Ludwig Roth, apoi studiile din periodice, contribuțiile în reviste săptămînale, în ziare ș.a., amintiri și opere istorice, articole din lexicoane, lucrări poetice și indicele autorilor.

În scurta introducere a istoricului Otto Folbert, datată Salzburg, 24 noiembrie 1971, se dau indicații pentru utilizarea bibliografiei și se indică locurile unde se găsesc lucrările lui Roth și altele legate de ele. „Scopul principal al acestei bibliografii, scrie autorul introducerii, este să dea o cuprinzătoare culegere, atît a moștenirii literare a lui Roth, cit și să arate răsunetul ei în contemporaneitate și în posteritate și să facă posibile prin aceasta cercetarea și examinarea lui Roth [și a operei sale], dînd în acest sens noi impulsuri” (p. 112).

Lucrarea de care ne ocupăm prezintă un deosebit interes, căci ea ușurează enorm cercetarea vieții și operei lui Stephan Ludwig Roth, luptător pentru progres, prieten al poporului român și al țaranilor, a cărui figură luminoasă merită să stea alături de cei mai înaintați fii ai țării noastre.

Vasile Maciu

ISTORIA UNIVERSALĂ

PETER CALVOCORESSI and GUY WINT, *Total War. Causes and Courses of the Second World War*, London, Allen Lane, The Penguin Press, 1972, 959 p.

În bogata istoriografie consacrată cauzelor și evoluției celui de al doilea război mondial, lucrarea lui Peter Calvocoressi și Guy Wint se impune prin caracterul sintetic, prin spiritul analitic ca și prin punctarea citorva elemente noi în probleme ca aceea a bombardamentelor strategice sau a războiului din Asia.

Autorii au încercat și credem că au reușit, să depășească stadiul istoriei evenimentiale prin atenția sporită acordată analizei cauzelor evenimentelor, prin examinarea obiectivelor, formulate sau nu, ale liderilor. Se accentuează rolul jucat de personalitățile politice sau militare în evenimente și sînt prezentate portretele unor conducători de state din ambele tabere beligerante.

Volumul se axează pe două mari probleme: cauzele și evoluția conflictului în cele două zone distincte — emisfera vestică (Europa

Atlantic și Orientul Mijlociu) și Asia. Partea I, consacrată emisferei vestice (570 p.) este semnată de Peter Calvocoressi iar partea II-a (320 p.) de către Guy Wint. În final, volumul cuprinde o bibliografie selectivă (p. 905—919) și un index.

Cei doi istorici britanici văd în cel de-al doilea război mondial nu atât un război al forței militare, cât unul al tehnologiei și civililor, al potențialului economic. Războiul prin tehnica de luptă, și necesitățile frontului a dezintegrat vechiul concept de „civil” și a făcut din toți cetățenii statelor beligerante combatanți mereu în prima linie, în special datorită bombardamentelor strategice care expuneau riscului viața oricărui individ din spatele frontului clasic. Al doilea război mondial a fost, prin toate acestea, un război total.

Abordând problema originilor celui de-al doilea război mondial, Peter Calvocoressi menționează existența a două teze principale: una care atribuie întreaga responsabilitate lui Hitler și o a doua care susține o responsabilitate colectivă în care Hitler are o contribuție majoră, dar nu absolută. Fără a adera la o teză sau alta, pe care le consideră extrem de simpliste, istoricul britanic se pronunță pentru existența unor cauze complexe. El apreciază că al doilea război mondial a fost un proces prea profund pentru ca declanșarea sa să poată fi datorată unui singur om. Văzând în mare conflagrație o sumă de conflicte, respectiv cele din emisfera vestică și cele din Asia, Peter Calvocoressi apreciază că doar declanșarea războiului din Europa poate fi atribuită esențial lui Hitler.

În ceea ce ne privește noi credem că războiul din anii 1939—1945 nu poate fi privit ca o sumă de conflicte regionale. Cauzele marii conflagrații sînt extrem de complexe și rezidă din evoluția întregii lumi după terminarea primului război mondial. Cel de-al doilea conflict mondial s-a datorat unei situații generale de criză extrem de acută, manifestată la toate nivelele existenței (politic, economic, social și moral). Ca urmare, nu putem fi de acord cu secționarea mecanică a conflagrației în cele două mari părți (războiul din emisfera vestică și cel din Asia) și deci nici cu afirmația că declanșarea conflictului asiatic a coincis din întâmplare cu a celui din vest.

În analiza cauzelor conflictului european, Peter Calvocoressi face câteva aprecieri asupra momentului München (1938), care, credem noi, pot fi reținute chiar sub titlul de ipoteză. Istoricul britanic, analizînd situația Marii Britanii și cea a Franței în anii 1938, cînd războiul a fost evitat și în 1939 cînd el a fost declanșat, comparativ, apreciază că ar fi fost de preferat anul 1938. Era de preferat această

dată întrucît amlnarea obținută nu a fost utilizată cu profit de către puterile occidentale și pentru că în 1938 armata blindată germană, elementul esențial al victoriei, era slabă și pentru că în același an situația strategică a Germaniei ar fi fost mai dificilă prin necesitatea menținerii unor foarte importante forțe împotriva Cehoslovaciei și prin lipsa bazelor aeriene pentru Luftwaffe în Franța și Belgia (elementul esențial al „bătăliei Angliei” au fost tocmai aceste baze apropiate (p. 94).

Deși ne pronunțăm împotriva istoriei contra-factuale, reținem totuși analiza profundă și argumentele logice aduse de istoricul britanic în sprijinul afirmației sale.

Trecînd peste evoluția ostilităților în Europa, problemă în care nu se aduc date noi, reținem analiza făcută cauzelor înfrîngerii Franței în vara anului 1940. Factorul esențial al înfrîngerii l-a constituit și sîntem de acord cu autorul, criza profundă a structurilor Republicii a III-a, criză care a fost mai acută decît aceea a Republicii de la Weimar, dar a fost mai greu de remarcat. Acestei cauze generale i se adaugă cauzele imediate, de natură militară, care au fost decisive dar nu atât sub raportul tehnicii (calitativ, sensibil apropiată), cât mai ales sub acela al gîndirii strategice a adversarilor.

Această teză nu este nouă, dar forma în care a fost expusă de Peter Calvocoressi este interesantă. Astfel, autorul subliniază că diferența majoră între gîndirea strategică franceză și cea germană constă în faptul că prima era esențialmente defensivă, iar a doua, ofensivă.

Elemente noi sînt aduse de autor în problema bombardamentelor strategice (cpt. 23), al căror obiectiv a fost dublu: distrugerea economiei și moralului inamicului.

Analizînd evoluția acestei laturi a războiului, istoricul britanic apreciază că ea a fost caracteristică doar forțelor aliate. Luftwaffe nu a dispus nici de materialul adecvat și nici de gîndirea teoretică necesară realizării bombardamentelor strategice.

Rolul bombardamentelor strategice în evoluția celui de-al doilea război mondial, în maniera în care au fost duse, respectiv cu lipsuri în domeniul sferei și preciziei, poate fi apreciat în termenii grăbirii și facilitării victoriei aliate. Acest rol s-a manifestat prin distrugerile provocate economiei germane, prin reținerea unei părți din aviația de vîntoare de pe front pentru apărarea Germaniei ca și prin reținerea a peste un milion de muncitori, în bună parte calificați, la muncile de reparare a distrugerilor.

Făcînd o apreciere finală a rolului bombardamentelor, Peter Calvocoressi afirmă că acestea nu au avut un rol decisiv în evoluția războiului, deoarece trupele germane au

fost virtual distruse în marile lupte de pe frontul de răsărit din vara anului 1943, exact în momentul în care aviația strategică aliată a început a acționa masiv.

Partea a doua a volumului, semnată de Guy Wint, ne prezintă războiul din Asia cu o serie de elemente noi în probleme ca aceea a cauzelor conflictului asiatic și a înfringerii Japoniei sau în descrierea vieții interne a Chinei și Indiei în război.

Cauza principală a războiului asiatic, consideră autorul, a constituit-o conflictul chino-japonez. Dorind a obține hegemonia asupra Asiei, Japonia a încercat să profite de o superioritate de moment pentru a supune China. Războiul cu SUA și Marea Britanie a fost angajat de Japonia doar pentru că acestea au intervenit în conflictul chino-japonez care a fost un produs al preocupărilor japoneze pentru China.

Dacă în prima fază în centrul atenției guvernului japonez a stat China, după 1941 pe primul plan s-a situat războiul cu SUA. Războiul japono-american avea la origini atât cauze geopolitice și anume pericolul american pentru pretențiile japoneze de hegemonie în Asia, cât și cauze economice, în ultimă instanță, determinante. Analizînd, în mod just cauzele războiului asiatic, Guy Wint subliniază ponderea deosebită jucată de factorul economic în decizia japoneză. Situația extrem de precară a economiei japoneze (în special lipsa de materii prime) conjugată cu ascensiunea cercurilor militariste, a dus la declanșarea războiului de către Japonia.

Sîntem de acord cu autorul cînd acesta vede în declanșarea războiului asiatic o decizie japoneză determinată de criza politică, economică și socială a societății japoneze. Dar credem că trebuia realizată încadrarea crizei japoneze în criza mondială punîndu-se accent pe specificul situației din Asia. Este pozitiv echilibrul realizat de autor în prezentarea cauzelor economice și cele politico-morale, deoarece este subliniat rolul determinant al factorilor materiali. Ascensiunea militarismului în Japonia în anii '30 a fost, în fapt, o anomalie a societății japoneze generată de criza acută.

Reținem și analiza penetrantă a cauzelor înfringerii Japoniei. Această înfringere a fost inevitabilă, deoarece cuvîntul hotărîtor în războiul total nu-l are factorul militar clasic, ci potențialul economic. Ori Japonia a acționat în cursul celui de-al doilea război mondial strict în termeni militari și a acordat o atenție minoră factorului economic. Astfel, producția de avioane, nave de război și submarine a fost neglijată, ceea ce a fost fatal pentru un imperiu maritim ca cel japonez. Pentru a da doar un simplu exemplu, amintim că în 1943 Japonia avea în construcție 3 portavioane, iar SUA 22. Teritoriile ocupate erau bogate

în materiile prime atât de necesare, dar flota comercială a fost utilizată predominant pentru scopuri militare curente (transportul și aprovizionarea trupelor etc.).

Războiul asiatic a demonstrat că ostilitățile nu pot fi purtate cu șanse de victorie fără a se acorda o importanță de prim ordin potențialului economic.

Cît despre consecințele generale ale celui de-al doilea război mondial, ele sînt în mod just prezentate de Peter Calvocoressi în epilogul părții I. Astfel, se menționează pierderile umane și materiale imense, modificarea geografiei politice precum și consecințele ideologice (p. 551—565). Credem că acestea sînt cele trei linii esențiale ale consecințelor marii conflagrații.

Volumul prezentat este remarcabil prin caracterul de sinteză. Autorii au reușit să surprindă aspecte fundamentale ale cauzelor și evoluției celui de-al doilea război mondial, aducînd și o serie de elemente noi. Departele de a fi o simplă istorie cronologică, lucrarea celor doi autori britanici realizează o analiză penetrantă a cauzelor și motivațiilor diverselor decizii.

Desigur că lucrarea are o serie de minusuri, că o serie de teze sau ipoteze nu pot fi acceptate integral, dar apreciem că aceste lucruri sînt inerente oricărei lucrări care tratează un subiect atât de complex și controversat ca acela al celui de-al doilea război mondial. Un alt aspect al problemei este acela al ținutei științifice a volumului. Nu ne putem explica de ce, în ciuda unei impresionante bibliografii finale, nu s-au făcut aproape deloc trimiteri la surse. Absența aparatului critic este desigur o carență regretabilă. Cu toate acestea, credem că nu este exagerat a afirma că volumul lui Peter Calvocoressi și Guy Wint constituie o apariție notabilă în istoriografia celui de-al doilea război mondial.

Nicolae Dascălu

JEAN FREYMOND, *Le III-e Reich et la réorganisation économique de l'Europe 1940—1942. Origines et projets*, Geneve, A. W. Sijthoff-Leiden, 1974, XXII + 302 p.

În urmă cu trei decenii a fost publicată o interesantă lucrare a lui Claude Moret intitulată *L'Allemagne et la réorganisation de l'Europe, 1940—1943* (Neuchatel, 1944, 254 p.) în care erau expuse unele păreri cu privire la acțiunea întreprinsă de organele de conducere al celui de-al III-lea Reich pe linia reorganizării economice și politice a Europei. La vremea respectivă din păcate autorul nu numai că nu dispunea de o documentare suficientă pentru

argumentarea tezelor sale de altfel umbrite de o notă oarecare de subiectivism, dar principiile arhive care ar fi putut să dea un răspuns mai precis privind această problemă se aflau în Germania hitleristă aflată atunci în ajunul prăbuşirii sale.

Ulterior problema care face obiectul lucrării pe care o prezentăm a fost reluată în cuprinsul unor monografii şi sinteze care tratau fie economia de război germană în anii celui de-al doilea război mondial (D. Eichholtz), fie planurile secrete ale naziştilor relativ la Europa răsăriteană (I. Kamenetsky), fie marile afaceri ale celui de-al III-lea Reich (A. Schweitzer) etc.

Recent însă a apărut lucrarea de faţă aparţinând prof. Jean Freymond de la Institutul Universitar de înalte studii internaţionale din Geneva, în care este aprofundată problema reorganizării economiei în Europa de către Germania nazistă numai în perioada începutului şi sfârşitului războiului fulger. În comparaţie cu alte lucrări de acest gen, cea de faţă, este mai valoroasă prin faptul că are la bază o importantă documentare de arhivă publicată dar mai ales inedită. Aşa de exemplu documentele inedite provin din arhivele din Koblenz (Bundesarchiv), Bonn (Politisches Archiv des auswärtigen Amts), Potsdam (Deutsche Zentralarchiv), Berlin Dahlem (Geheims Archiv des stiftung preussischer Kulturbesitz), München (Institut zur Zeitgeschichte), Leipzig (Deutsche Bucherei), etc.

Autorul care a mai publicat până în prezent câteva articole pe această temă în diferite periodice de specialitate europene a ţinut ca în lucrarea de faţă să trateze nu numai problema în sine, ci să prezinte şi formele pe care aceasta le-a luat în planurile politice ale cercurilor din conducerea Germaniei din secolul al XIX-lea până în 1940 când guvernul nazist şi-a alcătuit un plan propriu pentru reorganizarea economică a regiunilor din Europa care se aflau sub controlul său. De aceea în volum într-una din cele două părţi componente ale sale, există câteva capitole care tratează *originea* problemei, pentru ca în a doua să fie expuse *proiectele* care în scurt timp aveau să se dovedească zadarnice după înfrîngerile suferite de armata hitleristă pe fronturile din Europa răsăriteană şi din Africa de Nord.

Cum era şi firesc prima parte este precedată de o *Introducere* menită să prezinte în mod succint liniile mari ale conţinutului lucrării, o prezentare critică a istoriografiei acesteia din ultimele patru decenii, precum şi o trecere în revistă a izvoarelor editate şi inedite folosite de autor.

În prima parte a lucrării intitulată „La izvoarele ideii unei organizări economice a Europei”, autorul caută să stabilească condi-

ţiile istorice în care a luat naştere de-a lungul unui secol şi jumătate (începutul secolului al XIX — 1940) ideea organizării economice a continentului nostru, care state au fost iniţiatorii ei, modul evoluţiei în timp a acestei idei, de la forme simple la forme complexe, de la un spaţiu care cuprindea numai Europa centrală (Mitteleuropa) la unul care afecta aproape întregul nostru continent (Paneuropa).

Materialele documentare şi bibliografia utilizată au permis autorului să stabilească chiar o periodizare în evoluţia acestei idei — sfârşitul primului război mondial, criza economică mondială din 1929 — 1933 şi venirea la putere în Germania a naziştilor fiind câteva din principalele evenimente care delimitează o perioadă de alta. Cu acest prilej se arată de asemenea cum enunţarea acestei idei în programul politic al diferitelor guverne din Germania a găsit atât adepţi cît şi adversari şi cum ea a fost totdeauna în concordanţă cu politica liberului schimb care a stat o vreme la baza economiei acesteia. În fine sînt interesante acele constatări ale autorului potrivit cărora ideea unei uniuni economice europene în sensul cel mai larg al cuvîntului a fost însuşită şi de cercurile politice ale naţional-socialiştilor chiar din timpul crizei economice mondiale pentru ca după 1933 să devină pilghra de bază în proiectele economice de perspectivă ale celui de-al III-lea Reich înainte şi în primii ani ai celui de-al doilea război mondial. Din acest ultim punct de vedere se arată cum în 1936 aceste proiecte au devenit un mijloc de perspectivă pentru subordonarea economică a ţărilor de pe continent cu economia agricolă faţă de Germania nazistă şi cum în 1939 (după acordul economic româno-german din 23 martie) ia naştere politica nazistă de subordonare economică a statelor dunărene.

Partea a doua intitulată „Al III-lea Reich în război şi organizarea economică a Europei” face obiectul unei analize mai profunde din partea autorului. Cu acest prilej se arată mai întâi ce aspect a luat în politica autarhică a lui Hitler ideea organizării economice a Europei după ocuparea de către nazişti şi a Franţei. Desigur că ea este mult schimbată de forma pe care o avusese în 1936. Acum Germania avea un larg spaţiu economic (Grossraumwirtschaft), îşi împărţise sferile de influenţă cu Italia fascistă, introdusese o diviziune internaţională a muncii în fiecare din marile zone economice de pe continent, ţările balcanice ca şi cele scandinave aflîndu-se sub influenţa nazistă. Aceste proiecte pe care să fie puse în aplicare aveau să sufere noi şi noi modificări după pătrunderea armatei hitleriste în Balcani şi după declanşarea războiului împotriva Uniunii Sovietice. Din acest moment în ideea reorganizării economice a Europei, se arată de către autor, spaţiul vital (Lebensra-

um) al Germaniei a fost fixat în zona răsăriteană a Europei pe seama Uniunii Sovietice și a țărilor balcanice, iar în perspectiva iluzorie că Uniunea Sovietică va fi înfrântă cercurile naziste au început să facă noi proiecte pentru uniunea economică europeană postbelică.

Documentele de arhivă cu caracter secret investigate de prof. J. Freymond i-au permis acestuia să analizeze proiectele alcătuite de K.A. Clodius și de G. Schlotterer, ambii funcționari superiori la Ministerul de externe și de Economie nazist, prin care se preconizează transformarea unei mari părți din Europa într-o sursă de materii prime pentru „Marea Germanie”. Ele aveau să fie folosite de W. Funk ministrul Economiei nazist în 1940 pentru alcătuirea planului de măsuri prin care Germania obține rolul de hegemon în economia europeană.

Aceste proiecte aveau să fie urmate în vara lui 1940 după cum arată autorul de alcătuirea primului plan economic de 4 ani pentru Europa postbelică care avea în vedere „germanizarea” acesteia (introducerea unei singure monete — Reichsmark, folosirea potențialului economic european pentru dezvoltarea Germaniei naziste, punerea comerțului exterior european sub control hitlerist, etc.) Pentru punerea în aplicare a acestui plan trebuia să se facă o documentare cu caracter statistic, se preconiza introducerea în Europa a uniunii vamale și a monetei unice.

Într-un capitol separat sînt analizate măsurile imediate luate de organizațiile patronale și centralele industriale naziste pentru punerea planului de 4 ani în aplicare. Astfel se pot urmări pe rînd proiectele prin care se căuta infiltrarea capitalurilor germane în economia țărilor europene, diviziunea producției industriale la scară continentală, înființarea de societăți mixte economice în care capitalul german să aibe o participare de 50%. Rapoartele care le însoțesc prevăd introducerea unor tarife vamale preferențiale pentru industriașii germani, la materii prime și utilaj industrial, etc. Prin aceste măsuri economice se urmărea întărirea mărcii germane, pînă la preponderanță în contextul celorlalte monete străine europene.

În ultimul capitol (din 8 cite sînt în total) sînt prezentate primele rezultate ale aplicării acestor proiecte, ca de exemplu introducerea în toate țările ocupate de naziști a clearing-ului ca sistem de plăți, înființarea de centrale bancare mixte, introducerea unei adevărate ierarhii în relațiile economice cu țările europene. Autorul constată și o reacție deosebită a guvernelor din țările ocupate de naziști față de planurile lor economice. În mod deosebit este prezentată politica economică germană în sud-estul Europei. Cu acest prilej se dau date noi privind tratatul germano-

român din 4 decembrie 1940 și negocierile desfășurate între cercurile conducătoare din România și naziști (p. 190—193). În fine sînt oglindite în această parte a lucrării și reacțiile guvernului italian privind proiectele de reorganizare economică europeană care explică un aspect al contradicțiilor dintre guvernele acestor țări.

Lucrarea se încheie cu *Concluzii*, cu o *Postfață* și *Anexe*. Relativ la anexe menționăm 9 documente din 1931—1945 care reflectă preocupările reorganizării economice europene de către naziști, apoi un tabel relativ la comerțul exterior al Germaniei (1938—1943), o amplă bibliografie, un indice general. Lucrarea prezintă mare interes pentru cei care studiază probleme de bază ale istoriei Europei și României în anii celui de-al doilea război mondial.

Constantin Șerban

O.V. SEROVA, *Italia i antititterovskaja koalicija. 1943—1945*. (Italia și coaliția antihitleristă. 1943—1945), Moscova, „Nauka”, 1973, 272 p.

În ciuda imensului număr de lucrări consacrate diferitelor aspecte ale celui de al doilea război mondial, mai rămîn totuși probleme insuficient studiate ca, de exemplu, politica puterilor participante la coaliția antihitleristă față de Italia după ieșirea acesteia din război de partea Germaniei, în perioada iulie 1943—mai 1945. Lucrarea O.V. Serovei vine să completeze această lacună.

Bazată pe un material bogat, în parte din arhivele sovietice și Arhiva centrală de stat din Roma, în parte din lucrările și colecțiile de documente publicate (bibliografia este anexată la sfîrșitul cărții), lucrarea reușește să prezinte, în toată complexitatea lor, evenimentele petrecute în acești ani de răspîntie pentru soarta poporului italian.

În primul capitol intitulat *Situația externă a Italiei în primăvara anului 1943* sînt succint analizate situația economică și politică a țării, consecințele dezastruoase pentru Italia ale participării ei la războiul hitlerist, manevrele guvernului fascist care încerca încă din noiembrie 1942 să găsească posibilitățile ieșirii din război pe calea încheierii păcii separate cu Anglia și Statele Unite ale Americii.

În capitolul al II-lea, autoarea trece în revistă evenimentele legate de lovitură de stat și ieșirea Italiei din război, consacînd pagini interesante conferințelor de la Casablanca (ianuarie 1943) și Washington (mai 1943), precum și evoluției pe care a suferit-o princi-

piul de capitulare necondiţionată în aplicarea lui faţă de Italia.

Capitolele III şi IV înfăţişează, propriu zis, politica puterilor aliate faţă de Italia în iulie 1943 — mai 1945 şi poziţia lor în problema căilor viitoare ale dezvoltării acestei ţări, precum şi participarea Italiei la războiul antihitlerist, luptele politice interne în jurul problemelor cruciale ale vieţii şi viitorului ţării, hotărârile conferinţei miniştrilor afacerilor externe de la Moscova (octombrie 1943) în problema italiană ş.a.

În capitolul al V-lea se analizează atitudinea diferitelor state din coaliţia antihitleristă faţă de mişcarea de rezistenţă din Italia, în speţă faţă de lupta partizanilor din nordul Italiei, autoarea reliefind o netă deosebire între poziţia guvernelor american şi englez, pe de o parte, şi a celui sovietic, pe de altă parte, în această problemă.

Pentru cercetătorii români ar mai fi de adăugat paginile interesante în care se vorbeşte despre contactele diplomatice italo-române în vederea ieşirii din război de partea Germaniei: propunerile făcute de Mihai Antonescu lui Ciano, prin intermediul lui R. Bova Scoppa, în ianuarie 1943; întâlnirea lui Mussolini cu Ion Antonescu la 1 iulie 1943; contactele italienilor cu englezii prin intermediul fostului ministru român la Lisabona, Ion Pangal; misiunea secretă la Londra a bancherului Luigi Fummi care urma să trateze nu numai în numele Italiei, ci şi al Ungariei şi României (p. 34—40), sau unele date cu privire la planurile aliaţilor în Balcani, varianta balcanică a lui Churchill (p. 55, 67, 87 ş.a.)

Studierea evenimentelor şi proceselor, care s-au desfăşurat în Italia în perioada cuprinsă în prezenta lucrare, ne ajută să înţelegem mai bine dezvoltarea ei postbelică, problemele vieţii politice şi social-economice ce o frământă în zilele noastre.

Albina Lazea

DANIEL BOURGEOIS, *Le Troisième Reich et la Suisse, 1933—1941*, Neuchatel, Éditions de la Baconnière, 1974, 463 p.

Obiectul volumului îl constituie relaţiile dintre Germania nazistă şi Elveţia, privite în evoluţia lor, între anii 1933—1941, deci de la ascensiunea lui Hitler la putere şi pînă la agresiunea împotriva U.R.S.S., iunie 1941. Daniel Bourgeois s-a oprit la acest an deoarece documentele din arhivele germane pe care le-a cercetat se împuţinază după data menţionată, iar, pe de altă parte, ele capătă un caracter precumpănitor economic. O excepţie de la

această delimitare cronologică o constituie afacerea Schellenberg-Masson-Guison, din anul 1943, în fapt o consecinţă logică a unor evenimente din anii 1940—1941.

Reconstituirea raporturilor dintre cele două state îi permite istoricului elveţian să facă incursiuni adânci în esenţa politicii externe a guvernelor în cauză. În acest sens se remarcă doar o reuşită parţială, dat fiind faptul că documentaţia a fost realizată în diversele arhive naziste, cele elveţiene fiind închise conform clauzei celor cincizeci de ani. Informarea unilaterală, generată de această cauză obiectivă, a conferit volumului caracterul de analiză a politicii celui de-al Treilea Reich faţă de Elveţia în perioada menţionată.

Dar, chiar şi în această situaţie, faptul că s-au utilizat precumpănitor informaţii din aceeaşi sursă, şi-a spus cuvîntul asupra valorii unor aprecieri cit şi asupra evaluării generale a rezultatelor politicii naziste faţă de statul elveţian. Este foarte evident faptul că aprecierile făcute asupra unor acţiuni sînt lipsite de o pondere reală dacă sînt făcute pe baza acelororaşi surse care ne explică raţiunile pentru care au fost declanşate.

Desigur că autorul a încercat a compensa unilateralitatea informării prin utilizarea masivă a presei timpului cit şi a unor lucrări cu caracter semi oficial apărute deja dar, cel puţin în privinţa publicaţiilor cotidiene de informare în masă, este cunoscută valoarea relativă a ştirilor, mai ales în condiţiile activităţii, chiar şi limitată, a cenzurii elveţiene.

Cu toate acestea, trebuie să arătăm de la început, că valoarea volumului nu este deloc alterată, cu atît mai mult cu cît el ne oferă o viziune originală asupra relaţiilor bilaterale din anii 1939—1941 dar şi o imagine de ansamblu a acestora pentru perioada anterioară (1933—1939) dat fiind faptul că lucrările apărute în acest sens erau consacrate doar unor aspecte ale relaţiilor dintre cele două state.

Lucrarea pe care o prezentăm cuprinde două părţi, inegale ca întindere şi valoare, prima fiind consacrată perioadei 1933—1939 (100 p.), iar a doua anilor 1940—1941 (200 p.). Desigur că intenţia autorului a fost de a face din prima parte, datorită unor considerente deja arătate, o introducere pentru esenţa lucrării, pentru partea sa originală (a 2-a), deşi criteriul ar putea duce la aprecierea că echilibrul dintre cele două perioade nu s-a realizat.

În orice caz, partea I a lucrării, la ora actuală unica imagine de ansamblu a relaţiilor germano-elveţiene în perioada 1933—1939, a fost necesară, întrucît evidenţiază antecedentele istorice ale unor evenimente din anii care au urmat, permite o înţelegere deplină şi comprehensivă a acestora. Astfel, pentru a da numai un singur exemplu în acest sens,

fără a cunoaște legăturile cercurilor neoconservatoare elvețiene cu Reichul nazist în perioada antebelică, nu poate fi înțeleasă semnificația unor momente cum a fost acela al Conferinței de la Wüflingen, din 23 septembrie 1940. În același timp, analiza relațiilor bilaterale încă de la instaurarea nazismului la putere i-a permis autorului să nuanteze etapele politicii germane și în special să constate cristalizarea tendințelor subversive, agresive ale acesteia.

Analizând politica Berlinului față de Elveția în perioada antebelică, Daniel Bourgeois ajunge la o concluzie oarecum surprinzătoare la prima vedere, dar care este acceptată în urma cunoașterii argumentelor aduse în acest sens: politica nazistă, în această etapă, a fost un eșec. Și pentru a întemeia această afirmație, autorul analizează raporturile dintre cele două state pe plan ideologic, în fapt punctul de plecare al interesului nazismului pentru statul elvețian, pe plan diplomatic ca și pe plan militar (p. 103 sq).

Nimic nu ilustrează mai clar eșecul politicii Reich-ului față de Elveția, afirmă autorul, ca aspectul militar al relațiilor bilaterale. Astfel, în condițiile în care tensiunea pe continent se accentua tot mai mult, Confederația a intensificat măsurile pentru întărirea potențialului militar, pentru respingerea oricărui atac. În fapt, Statul Major elvețian, se pare fără știrea guvernului, a angajat contacte cu organismul francez în vederea elaborării unui plan comun de apărare, pornind de la aprecierea că Reichul nazist era inamicul potențial.

Consecințele acestor conversații militare franco-elvețiene au fost extrem de serioase în urma descoperirii, de către trupele germane, la 19 iunie 1940, într-un tren părăsit în gara localității Charité-sur-Loire, a proceselor-verbale ale discuțiilor. Repercusiunile vor fi apreciable în 1940—1941 cit și în 1943 prin scandalul legat de afacerea Schellenberg-Masson-Guison (p. 213 sq.).

Prăbușirea Franței în urma campaniei militare din mai-iunie 1940 a avut urmări importante asupra situației europene și deci și asupra relațiilor germano-elvețiene. Analizând evoluția acestora, în cea de-a doua parte a lucrării, Daniel Bourgeois subliniază că operațiunile din vest s-au încheiat fără atacarea Elveției deoarece Hitler nu era interesat de teritoriul elvețian (p. 125).

Deși la un moment dat în cercurile naziste se vorbea de ocuparea și împărțirea între Germania și Italia a Confederației, acest proiect nu s-a realizat. În schimb, s-a intensificat propaganda în rîndul elementelor naziste elvețiene și s-a impus de către Berlin un acord economic (9 august 1940) cu consecințe dintre cele mai grele (p. 166 sq.).

Analizând politica Reichului nazist față de Elveția în anii 1940—1941, Daniel Bour-

geois ajunge la concluzia că nu s-a realizat Anschlussul pe plan economic sau spiritual și că nu au existat încercări de unire formală (p. 200—209). Încercînd a găsi rațiunile deciziei germane de a nu ataca statul elvețian, autorul dă un răspuns clar, argumentat, care, chiar dacă nu total, poate fi acceptat.

Este nelindoielnic faptul că un complex de factori au ferit poporul elvețian de jugul nazist și, în rîndul acestora, trebuie menționată poziția geografică elvețiană, în afara sferei de expansiune pentru „Lebensraum”; intervine și factorul strategic, derivat din consecințele minore ale ocupării teritoriului elvețian în zdrobirea adversarului principal, Franța și Marea Britanie. De asemenea, pentru perioada 1940—1941 intervine și rolul unor elemente legate de strategia globală a celui de-al Treilea Reich, de atitudinea Italiei și chiar de politica Elveției (p. 286).

Volumul pe care l-am prezentat face parte, prin temă și maniera în care a fost elaborat, din seria de lucrări consacrate politicii externe a Germaniei naziste. În acest context locul Elveției a fost minor tocmai datorită intereselor secundare ale Berlinului față de Confederație, dar analiza relațiilor germano-elvețiene i-a permis istoricului să se pronunțe pentru caracterul agresiv al politicii externe naziste încă din 1933 și nu din 1938 cum susțin unii autori.

De asemenea, Daniel Bourgeois a realizat și examenul aparatului de politică externă nazistă, evidențiind paralelismul dintre organismele tradiționale germane, Wilhelmstrasse în special, și cele de inspirație pur nazistă, respectiv secția „Germania” din Ministerul de externe sau servicii din cadrul S.D.

Lucrarea prezentată, în ciuda unor minisuri legate de exemplu de ruperea relațiilor germano-elvețiene din cadrul larg al politicii externe naziste, se impune ca o contribuție valoroasă atît prin latura originală, cit și prin noua viziune pe care o oferă cititorului, grație unei documentări bogate, asupra unei probleme interesante.

Dincolo de lipsurile și rezervele pe care le comportă, volumul lui Daniel Bourgeois se impune atenției specialiștilor și publicului larg ca o sinteză reușită.

D. Nicolae

AXEL KUHN *Hitler außenpolitisches Programm. Entstehung und Entwicklung 1919—1939*, Stuttgart, Ernst Klett Verlag, 1970, 286 p.

Autorul lucrării de față, istoricul vest-german Axel Kuhn, nu-și propune întreprinderea unei analize asupra programului propriu

zis de politică externă, de altfel ține să atragă atenția cititorului chiar din introducerea /p. 11/ că ceea ce este propriu nazismului, și am adăuga noi, demagogiei fasciste în general, este tocmai lipsa unei precizări de ansamblu a opțiunilor și obiectivelor sale într-un cadru oficial, permițându-se astfel un larg cîmp de manevră diplomatică. Obiectivele de politică externă fixate de Hitler și a căror realizare a fost urmărită pas cu pas după instaurarea fascismului, au purtat întotdeauna amprenta semioficialului, diplomația nazistă explicîndu-le nu de puține ori, atunci cînd venea cu vreo propunere menită să „asigure pacea”, ca fiind generate din necesități de propagandă internă și deci nu ar avea nimic de-a face cu dezideratele externe reale ale Germaniei național-socialiste.

Două probleme rămîn, după părerea autorului, încă deschise cercetării: geneza programului de politică externă al lui Hitler și evidențierea principalului factor extern al raportării sale.

Pentru stabilirea genezei programului de politică externă, autorul investighează numai acele momente din viața și activitatea lui Hitler, care au determinat formarea unor convingeri cu materializări programatice ulterioare.

Antisemitismul, ura față de francezi, impresia că englezii nu pot prezenta un pericol serios într-o confruntare cu forțe terestre, opțiunea manifestă spre regimuri de factură dictatorială, sînt convingeri și sentimente cu care Hitler își face intrarea pe arena politică.

Principalii factori care le-au determinat trebuie căutați în presa și propaganda de dinainte și din timpul primului război mondial, precum și în experiența dobîndită în calitate de participant la acest eveniment. (p. 24—28).

Discursurile și articolele publicate înainte și după intrarea sa în Partidul Muncitoresc Național-Socialist German (NSDAP) — autorul stabilește numai pentru anul 1920 mai mult de 60 de discursuri — au la baza aprecierilor de politică externă proteste vehemente îndreptate împotriva condițiilor impuse de tratatul de la Versailles, în special cele teritoriale. Claviatura revanșardă oferea încă de acum posibilități de exprimare care-i vor caracteriza opțiunile programatice. Primul mare discurs ținut în calitate de membru al N.S.D.A.P.-ului se încheia cu cuvintele: „Nenorocirea germană trebuie să fie înlăturată prin oțel german. Acest timp va sosi” (p. 33).

Unirea tuturor germanilor, obiectiv înscris sub nr. 1 al programului N.S.D.A.P.-ului din 24 februarie 1920, nu poate fi privit ca o structurare a programului de politică externă al lui Hitler (p. 33).

Punctul de pornire în conturarea unui program îl găsim, după părerea autorului,

în discursul din 6 iulie 1920, ținut la München. „Pentru noi dușmanul stă de cealaltă parte a Rinului, nu în Italia sau altundeva” (p. 42) se deosebește radical de formulările generale anterioare fiind prima încercare de adaptare la concretul situației în perspectiva disocierii statelor aliate, în scopul îndeplinirii unor obiective limitate. „Cerința de bază este — spunea el două luni mai tîrziu — drumul alături de tratatul de pace. În acest scop noi trebuie să punem toate mijloacele în mișcare și în principal să folosim contradicțiile dintre Franța și Italia pentru a ne-o apropia”. /p. 42/.

Discursul din 6 iulie 1920 prefațează etapele de limpezire a programului de politică externă al lui Hitler. Considerînd Franța ca principal partizan al ordinii consfințite prin tratatul de la Versailles, cu interese total divergente aspirațiilor naziste și, prin extensio, dușmanul ireconciliabil al Germaniei, spargerea izolării politice își definește modalitățile. Posibilitatea unei apropieri germano-engleze este luată în considerare pe temeiul diferențelor de poziție franco-engleze. Dacă Franța apărea ca inamic încă din faza revizuirilor morale, contradicțiile germano-engleze ar fi intrat în faza ireconciliabilului atunci cînd Germania și-ar exterioriza velenitățile de mare putere cu interese ce depășeau limitele continentului. Pentru început o apropiere germano-engleză era privită ca posibilă prin prisma contradicțiilor franco-britanice, refacerea echilibrului de forțe pe continent. preocupare scumpă diplomației engleze, impunînd o Germanie capabilă să contrabalanseze ponderea Franței (p. 48).

Viitorul relațiilor germano-ruse era analizat în retrospectiva rezultatelor dobîndite de cele două țări angajate într-o confruntare militară atunci cînd firescul intereselor ar fi trebuit să le situeze pe aceeași poziție. Odată cu desființarea Austro-Ungariei, aliatul ce adusese Germaniei dușmănia Italiei și Rusiei, și relațiile cu aceste două țări trebuiau reconsiderate (p. 64). Principalul aliat în acțiunea de combatere a tratatului de la Versailles și implicit a Franței urma să fie Rusia. Dar colaborarea germano-rusă era de luat în considerare, Hitler insistînd cu orice prilej asupra acestui element, numai în perspectiva unei reveniri la regimul de dinainte de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, anticomunismul definindu-se încă din această perioadă drept caracteristica principală a concepțiilor sale ideologice /p. 64/. Dealtfel începînd cu anul 1924, cînd era clar pentru oricine că regimul sovietic nu mai putea fi răsturnat în Rusia, redobîndirea coloniilor germane este înlocuită în variantele propagandistice cu expansiunea spre est. Ocuparea Ruhrului (1923) de trupele franceze a fost pentru Hitler „marea și hotărîtoarea

oră a destinului" — acțiunea franceză oferind Germaniei „posibilitatea de a se elibera din cătușele tratatului de la Versailles” /p. 78/.

Poziția Angliei față de eveniment i-a întărit convingerea că atitudinea față de aceasta trebuie reconsiderată și la scurtă perioadă de timp începe ceea ce autorul numește, reorientarea lui Hitler, 1921-1924 reprezentând perioada de trecere de la „politica colonială” la „expansiunea spre est” și, totodată de clarificare a programului de politica externă hitlerist. (p. 104). „Mein Kampf” ne apare drept rezultat al definiției obiectivelor strategice de politică externă, variantele ulterioare fiind marginalii generate din considerente de tactică. Punctul de vedere tradițional ce considera Anglia interesată în refacerea Germaniei numai atât timp cât raportul de forțe era net favorabil Franței primește corective îndrăznețe în viziunea lui Hitler. Cercurile guvernamentale engleze erau dispuse să accepte o Germanie chiar mai puternică decât Franța dacă o propagandă bine manevrată o va prezenta drept contrapondere așa-zisului pericol comunist.

Pe această platformă — a combaterii pericolului comunist — spera să găsească înțelegerea engleză față de unirea tuturor germanilor, și, de ce nu, chiar posibilitatea încheierii unei alianțe ce ar fi avut la bază garantarea integrității imperiului britanic și a statu-quo-ului teritorial în vest./ p. 127, 128/.

Începând cu 30 ianuarie 1933 asistăm la materializarea, etapă cu etapă, a obiectivelor programului de politică externă hitlerist. Rezolvarea majorității momentelor de confruntare într-o manieră tranșant favorabilă Germaniei își găsește explicația în atitudinea conciliantă britanică, care pentru a evita o angajare pe continent, în special în zona centrală și răsăriteană considerate în afara sferei sale de influență, a determinat și Franța, preocupată de menținerea frontului comun franco-englez, la acceptarea unor concesiuni ce vor duce în cele din urmă la prăbușirea sistemelor de alianță antirevizionistă al căror inspirator și garant era.

Retragerea din Liga Națiunilor și părăsirea conferinței internaționale pentru dezarmare de la Geneva (14 octombrie 1933) sînt primii pași ce lăsa să se înțeleagă că Germania era hotărâtă să-și dezvolte instrumentele militare și diplomatice adecvate politicii revizioniste, pactul de neagresiune germano-polon din 26 ianuarie 1934, constituirea Wehrmachtului fascist și introducerea serviciului militar obligatoriu la 16 martie 1935, reprezentînd primele realizări în acest sens. Semnarea pactului naval anglo-german, la 18 iunie 1935, este considerată cea mai mare reușită a lui Hitler în acțiunea întreprinsă în vederea scoaterii Germaniei din izolarea politică în care se

afla după retragerea din Liga Națiunilor. Anglia admitea prin acest acord caracterul caduc al tratatului de la Versailles, principiul securității colective primind o serioasă lovitură (p. 172).

Confruntarea anglo-italiană, generată de agresiunea dezlanțuită de Italia asupra Abisinie oferă lui Hitler posibilitatea denunțării Tratatului de la Locarno și ocupării zonei demilitarizate a Renaniei, fără ca Franța să îndrăznească o ripostă eficientă.

Anul 1937 marchează, în ceea ce privește relațiile germano-engleze, începutul unei noi etape. Dificultățile prin care trecea Anglia, amenințarea japoneză în Extremul Orient și concurența italiană în Marea Mediterană, determină o schimbare în concepția lui Hitler ce privește la poziția și rolul Angliei.

Conștient de faptul că cercurile guvernamentale britanice nu vor consimți niciodată ca în schimbul unei alianțe cu Germania să renunțe la cea cu Franța, Hitler trece la elaborarea unei politici care avea drept scop obținerea neutralității engleze față de obiectivele germane de pe continent prin amenințarea cu forța. Elementul de forță trebuia să fie Axa Berlin-Roma-Tokio, căreia se va strădui să-i imprime un ascuțit antienglez. (p. 202—212). Evenimentele ce au urmat ocupării zonei demilitarizate a Renaniei, moment considerat cu implicații deosebite pentru situația politică europeană, sînt abordate într-o manieră diferită, autorul renunțînd în mare măsură la interpretări personale, preferînd citarea unor surse primare sau a unor judecăți evenimentiale deja acceptate în istoriografia mondială. Evocarea contactelor oficiale și neoficiale germano-engleze abundă în capitolele destinate Anchlussului și Conferinței de la München. /p. 219—230/. Pînă și rolul Franței este intrutotul estompat, iar în ceea ce privește poziția altor țări față de aceste evenimente referirile aproape că lipsesc. Acțiunea de mediere engleză, cele două vizite întreprinse de Chamberlain, în luna septembrie în Germania, în vederea înlăturării pericolului de război, nu conduc decât la amlnarea planului de desființare a Cehoslovaciei, lui Hitler părăindu-i-se mai avantajos, într-o primă fază, să se mulțumească cu ocuparea regiunii sudete, făcînd din Anglia și Franța părtașe la acest act. (p. 229).

Autorul consideră că începînd cu această perioadă Germania nazistă, prin concentrările militare de la granița de vest, ordonate la 22 septembrie, a trecut la etapa de realizare a pretențiilor teritoriale prin amenințarea deschisă a puterilor occidentale cu războiul, punct de răsucire în politica sa externă /p. 229, 230/.

Rezultatul conferinței de la München a fost privit în Franța și Anglia, și nu numai în

aceste două țări, ca o mare victorie a forțelor partizane păcii, pe altarul căreia propagatorii politicii conciliatorie, nu fără scrupule, au jertfit statul cehoslovac. Iluziile au fost spulberate rapid, la fel ca toate iluziile ce se bazau pe promisiunile sau tratatele încheiate de Hitler.

Analiza cuvântărilor și discursurilor lui Hitler, tratativele germano-italiene din 1938 (octombrie), permit autorului avansarea concluziei că după impunerea dictatului de la München s-a trecut la pregătirea morală și materială a războiului împotriva Angliei și Franței. Desființarea statului cehoslovac la 15 martie 1939 marchează începutul unei faze noi în acțiunea de realizare a programului de politică externă.

Agresiunea n-a mai putut fi în nici un fel deghizată, lamentabilele argumente istorice vehiculate de propaganda nazistă n-au putut împiedica popoarele Europei să constate că „placa pacifistă se uzase”, că conciliatorii pregătiseră războiul mondial (p. 238).

Realitățile erau prea crude pentru ca cei ce dirijau politica externă a Angliei să nu fie obligați la o reexaminare a politicii externe. Discursul lui Chamberlain din 17 martie 1939, marchează începutul acestei reexaminări determinate de înțelegerea faptului că obiectivele Germaniei naziste depășeau sfera revizionismului, singura posibilitate rămânând angajarea pe o poziție clară și concisă care să-i impună lui Hitler constatarea că orice altă pretenție teritorială îi va opune o Anglie hotărâtă să-și respecte angajamentele internaționale. Care erau limitele acestei angajări și implicațiile lor asupra atitudinii Germaniei naziste, constituie principala preocupare a autorului în capitoul intitulat „Dezlănțuirea celui de-al doilea război mondial”.

Pornind de la concluzia, destul de curioasă de altfel, că odată cu primirea garanțiilor engleze (31 martie 1939), Hitler și-a dat seama că planul său de a atrage Polonia într-o alianță îndreptată împotriva Uniunii Sovietice în vederea cuceririi spațiului vital eșuase, autorul abordează conflictul germano-polon subordonându-l confruntărilor anglo-germane (p. 239/).

La 5 aprilie 1939, Hitler trasează Wehrmachtului misiunea ca planul de agresiune asupra Poloniei (Planul Alb) să fie gata până la 1

septembrie același an. Deși avansează constatarea că toate variantele întocmite, începând cu această dată, luau în considerație necesitatea contracarării militare a puterilor occidentale, autorul ține să evidențieze speranța lui Hitler în reușita unei localizări a conflictului germano-polon.

Extinderea garanțiilor engleze asupra României și Greciei (13 aprilie 1939), introducerea serviciului militar obligatoriu (26 aprilie 1939) nu au fost în măsură să-l convingă pe Hitler că Anglia era hotărâtă să lupte pentru popoarele din Europa răsăriteană. De altfel discuțiile Wohltat-Horace Wilson din 6—9 iunie 1939 lăsau să se întrevadă că partea engleză revenise la politica de concilieri (p. 245—246).

Din convorbirile pe care le are la 12 august cu ministrul de externe italian, contele Ciano și discuțiile purtate la 14 august cu comandantul suprem al Wehrmacht-ului, von Braunsch-nitsch și șeful statului major general, von Halder, reiese că Hitler era convins că conflictul germano-polon va fi localizat, Anglia având numai de pierdut în eventualitatea că s-ar angaja într-un asemenea conflict.

În încheiere, autorul consideră că pactul de neagresiune germano-sovietic, semnat la 23 august 1939, avea drept scop principal determinarea Angliei de a nu intra în război de partea Poloniei și evitarea pentru început, a unui război pe două fronturi. Polonia urma să fie zdrobită printr-o acțiune rapidă, după care se va propune o nouă „pace eternă”, pe care să o încalce la momentul potrivit (p. 260).

Hillers aussenpolitisches Programm se impune prin bogăția materialului de referire. Lista bibliografică și trimiterile la subsolul paginilor, evidențiază, pe lângă un mare număr de lucrări de specialitate, folosirea multor documente primare editate și inedite. Carențele lucrării rezidă în slaba interpretare a materialelor întrebuintate, ca și în faptul că nu subliniază în suficientă măsură că această politică externă a fost subordonată unor țeluri agresive, anexioniste. Am mai alătura acestor neajunsuri ponderea redusă a surselor străine, fără de care, considerăm noi, nu se poate întreprinde decât o analiză limitată a problematicii abordate.

Ioan Taipeș

BULETIN BIBLIOGRAFIC

I. LUCRĂRI TEORETICE. ENCICLOPEDII. GENERALITĂȚI.

- ** Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, București, Edit. Politică, 1975, 222 p.
- MARX, K., F. ENGELS, *Socinena*, vol. 49, Moskva, Izdatelstvo Politiceskoi Literaturi, 1974, 556 p.
- ** *Creslomașie romanică*, vol. III, secolele al XIX-lea al XX-lea, partea a III-a, București, Edit. Academiei RSR, 1974, 10x2 p.
- GENAILLE, ROBERT, *Enciclopedia picturii flamande și olandeze*, Edit. Meridiane, 1974, 288 p. cu ilustr.
- GULIAN, acad. C.I., *Bazele istoriei și teoriei culturii*, București, Edit. Academiei RSR, 1975, 298 p.
- ** *Handbuch der Geschichte der böhmischen Länder*, vol. I-II, Stuttgart, Anton Hiersemann, 1974.
- ** *Istoria Clujului*, Cluj, 1974, 576p. + 32 p. ilustr.
- ** *Istoria i istoriit*, Moskva, Izdatelstvo „Nauka”, 1973, 408 p.
- NICOLESCU, CORINA, PAUL PETRESCU, *Ceramica românească tradițională*, București, Edit. Meridiane, 1974, 74 p. + 128 ilstr.
- POSENER, GEORGES, *Enciclopedia civilizației și artei egiptene*, București, Edit. Meridiane, 1974, 308 p. cu ilustr.
- PROCACCI, GIULIANO, *Istoria italienilor*, București, Edit. Politică, 1975, 504 p.
- ** *Sovetskaia istoričeskaia enciklopedia*, vol. XIV, Moskva, 1973, 1039 p. cu ilustr.

II. ISTORIE VECHIE.

- ** *Arheologia Moldovei*, vol. VIII, București, Edit. Academiei RSR, 1975, 322 p. cu ilustr. + 1 planșă.
- CRÎȘAN, ION HORĂȚIU, *Burebista și epoca sa*, București, Edit. Enciclopedică Română, 1975, 478 p. cu ilustr.
- DUMITRESCU, VLADIMIR, *Arta preistorică în România*, București, Edit. Meridiane, 1974, 510 p. cu ilustr.
- GIURESCU, C. CONSTANTIN, DINU C. GIURESCU, *Istoria românilor*, vol. I, București. Edit. științifică, 1974, 336 p. + 165 ilustr.
- ** *Studii și cercetări de numismatică*, vol. VI, București, Edit. Academiei RSR, 1975, 308 p. 72 p. ilustr. + 1 hartă.
- TUDOR, D., *Sucidava*, Craiova, Edit. Scrisul românesc, 1974, 153 p. — 90 ilustr.

III. ISTORIE MEDIE.

- ATANASESCU, IANCU, VALERIU GRAMA, *Culele din Oltenia*, Craiova, Edit. Scrisul Românesc, 1974, 176 p. cu ilustr. + 1 hartă.
- BAK, JANOS M., *Königtum und Stände in Ungarn im 14. 16. Jahrhundert*, Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GmbH, 1973, 196 p.
- CUPȘA, Gen. maior rez. dr. ION, *Bătălia de la Vaslui*, București, Edit. militară, 1975, 70 p.
- CURTICĂPEANU, DOINA, *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520-1743)*, București, Edit. Minerva, 1975, 214 p.
- DAENELL, Dr. E., *Die Blütezeit der Deutschen Hanse*, vol. I-II, Berlin, Walter de Gruyter, 1973.
- DIENER, HERMANN, *Die grossen Registerserien im Vatikanischen Archiv (1375-1523)*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1972, 68 p. + 5 ilustr. 8 planșe.
- DUMITRESCU-BUȘULENGA, ZOE, *Renașterea. Umanismul și destinul artelor*, București, Edit. Univers, 1975, 290 p.

- GEORGE, MARIN, *Baba Novac*, București, Edit. militară, 1975, 88 p.
- MATUZ, JOSEF, *Das Kanzleiwesen Sultan Sülleymāns des Prächtigen*, Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GMBH, 1974, 172 p. + XVI planșe.
- OLTEANU, PANDELE, *Sintaxa și stilul paleoslavei și slavonei*, București, Edit. științifică, 1974, 392 p.
- RICHENTAL, ULRICH VON, *Chronik des Constanzer concils 1414 bis 1418*, Darmstadt, Georg Olms Verlag, 1971, 256 p.
- STURDZA-SAUCEȘTI, MARCEL, *Heraldica*. Tratat tehnic, București, Edit. științifică, 1974, 172 p. — + 131 ilustr.
- *** *Überlieferung und Auftrag*, Wiesbaden, Guide Pressler, 1972, 702 p.
- WIESFLECKER, HERMANN, *Kaiser Maximilian I*, vol. I, München, R. Oldenbourg Verlag, 1971, 608 p.
- *** *Wörterbuch der klassischen arabischen Sprache*, vol. I, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1970, 586 p.
- ZIEDLN, FRNST, W., *Die Entstehung der Konfessionen*, München-Wien, R. Oldenbourg, 1965, 214 p.

IV. ISTORIE MODERNĂ.

- ENGEL-JANOSI, FRILDRICH, *Die Wahrheit der Geschichte*, München, R. Oldenbourg, 1973, 278 p.
- HOSSU-LONGIN, FRANCISC, *Amintri din viața mea*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1975, 372 p.
- *** *Studii și materiale de istorie modernă*, vol. V, București, Edit. Academiei RSR, 1975, 276 p.
- *** *Versailles-St. Germain-Trianon. Umbruch in Europa vor fünfzig Jahren*, München und Wien, R. Oldenbourg, 1971, 198 p.

V. ISTORIE CONTEMPORANĂ.

- BANTEA, Gen.-maior, EUGEN, *Insurecția română în jurnalul de război al grupului de armate german „Ucraina de sud”*, București, Edit. militară, 1974, 202 p.
- CARACIUC, TRAIAN, CONSTANTIN FLOREA, *Epoca contemporană — epoca trecerii omenirii de la capitalism la socialism*, București, Edit. politică, 1975, 80 p.
- *** *Das Jahr 1941 in der europäischen Politik*, München, Wien, R. Oldenbourg, 1972, 164 p. + 2 hărți.
- LEHÁR, ANTON, *Erinnerungen. Gegenrevolution und Restaurationsversuche in Ungarn 1918—1921*, München, R. Oldenbourg Verlag, 1973, 280 p. + 16 p. ilustr.
- *** *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei (septembrie 1940 — octombrie 1944)*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1974, 254 p.

Liliana Cojocaru

**REVISTE PUBLICATE ÎN EDITURA
ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

- REVISTA DE ISTORIE
- REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE
- STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHÉ
- DACIA. REVUE D'ARCHEOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE
- REVUE DES ÉTUDES SUD-EST EUROPÉENNES
- ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE – CLUJ-NAPOCA
- ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE – A. D. XENOPOL – IAȘI.

- STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEI
 - SERIA ARTĂ PLASTICĂ
 - SERIA TEATRU, MUZICĂ, CINEMATOGRAFIE

- REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE DE L'ART
- STUDII CLASICE

„REVISTA DE ISTORIE” publică în prima parte studii, note și comunicări originale, de nivel științific superior, din domeniul istoriei vechi, medii și contemporane a României și universale. În partea a doua a revistei, de informare științifică, sumarul este completat cu rubricile: Probleme ale istoriografiei contemporane (Studii documentare), Viața științifică, Recenzii, Revista Revistelor, Însemnări, Buletin Bibliografic, în care se publică materialele privitoare la manifestări științifice din țară și străinătate și sînt prezentate cele mai recente lucrări și reviste de specialitate apărute în țară și peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să trimită studiile, notele și comunicările, precum și materialele ce se încadrează la celelalte rubrici, dactilografiate la două rînduri, în patru exemplare, trimerile infrapaginale fiind numerotate în continuare. De asemenea documentele vor fi dactilografiate, iar pentru cele în limbi străine se va anexa traducerea. Ilustrațiile vor fi plasate la sfîrșitul textului.

Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Autorii au dreptul la un număr de 30 de extrase.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Correspondența privind manuscrisele, schimbul de publicații etc. se va trimite pe adresa Comitetului de redacție, B-dul Aviatorilor nr. 1, București.

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA
ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

- L. BOICU, *Austria și principatele Române în vremea războiului Crimeii 1853–1856*, „Biblioteca istorică”, XXXIII, 1972, 478 p., 29 lei.
- ADOLF ARMBRUSTER, *Romanitatea românilor, istoria unei idei*, „Biblioteca istorică”, XXXV, 1972, 283 p., 20,50 lei.
- ELIZA CAMPUS, *Înțelegerea balcanică*, „Biblioteca istorică”, XXXVI, 1972, 394 p., 27 lei.
- M. M. ALEXANDRESCU-DERSCA-BULGARU, N. Iorga — a romanian historian of the Ottoman Empire, „Bibliotheca Historica Romaniae”, 40, 1972, 190 p., 10 lei.
- PAUL CERNOVODEANU, *Englands trade polley in the Levant and her exchange of goods with the Romanian countries under the Stuarts (1660–1714)*, „Bibliotheca Historica Romaniae” 41(2), 1972, 157 p., 8,25 lei.
- L. BANYAI, *Destin commun, traditions fraternelles*, „Bibliotheca Historica Romaniae”, 42, 1972, 209 p., 8 lei.
- VLAD MATEI, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (sec. XV–XVIII)*, „Biblioteca istorică”, XXXVII, 1973, 186 p., 11,5 lei.
- BARBU CÂMPINA, *Studii istorice, I*, „Biblioteca istorică”, XXXVIII, 1973, 364 p., 23,50 lei.
- * * * *Studii și materiale de istorie medie*, vol. VI, 1973, 446 p., 25 lei.
- PAUL CERNOVODEANU, *Societatea feudală românească văzută de călători străini (secolele XV–XVIII)*, „Istorie și civilizație”, 1973, 273 p., 15 lei.
- VLADIMIR DICULESCU, *Bresle, negustori și meseriași în Țara Românească (1830–1848)*, „Biblioteca istorică”, X, 1973, 220 p., 19 lei.
- * * * *Studii și materiale de istorie modernă*, vol. IV, 1973, 466 p., 26 lei.
- IOSIF PATAKI, *Domeniul Hunedoara la începutul secolului al XVI-lea*, 1973, 350 p., 28 lei.
- DAN BERINDEI, *L'année révolutionnaire 1821 dans les Pays Roumains*, „Bibliotheca Historica Romaniae”, 46, 1973, 246 p., 10 lei.
- LIGIA BÂRZU, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolele IV–V (Cimitirul 1 de la Bratei)*, 1973, 308 p. + XXXV planșe, 32 lei.
- RĂZVAN THEODORESCU, *Baleani, Bizanț, Occident la începuturile culturii medievale românești*, „Biblioteca istorică”, XXXVII, 1974, 379 p., 27 lei.
- LUDOVIC DEMÉNY, PAUL CERNOVODEANU, *Relațiile politice ale Angliei cu Moldova, Țara Românească și Transilvania în secolele XVI–XVIII*, „Biblioteca istorică”, XLII, 287 p., 25 lei.

RM ISSN 007–3878

